

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

ULKOMAAOSASTON ARVIOT KYLMÄN SODAN SOTILASSTRATEGISESTA TILANTEESTA KYLMÄN SODAN ENSIMMÄISINÄ VUOSIKYMMENINÄ

Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö

Kapteeniluutnantti

Antti Heinänen

Yleisesikuntaupseerikurssi 60
Merisotalinja

Heinäkuu 2021

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi: Yleisesikuntaupseerikurssi 60	Linja: Merisotalinja
Tekijä: Kapteeniluutnantti Antti Heinänen	
Työn nimi: ULKOMAAOSASTON ARVIOT KYLMÄN SODAN SOTILASSTRATEGISESTA TILANTEESTA KYLMÄN SODAN ENSIMMÄISINÄ VUOSIKYMMENINÄ	
Oppiaine, johon työ liittyy: Sotahistoria	Säilytyspaikka: Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika: Heinäkuu 2021	Tekstisivuja: 119 Liitesivuja: 20
TIIVISTELMÄ: <p>Tutkimuksessa tarkastellaan Pääesikunnan ulkomaaosaston kylmän sodan aikana laatimia arvioita ja muita tiedustelutuotteita. Tutkimuksen tavoitteena on luoda kuva kylmästä sodasta Suomen sotilastiedustelun näkökulmasta. Näiden lisäksi tarkastellaan Suomen sotilastiedustelun järjestelyä ja sen kehittymistä vuosina 1945-1962.</p> <p>Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytettyaineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimuksen lähdeaineisto koostuu primäärilähteistä ja sekundäärilähteistä. Tutkimuksen primäärilähteitä ovat Kansallisarkistossa säilytettävät puolustusvoimien arkistoaineistot. Sekundäärilähteet ovat yleishistorian teoksia ja sotilastiedustelua käsitteleviä tutkimuksia tai muuta kirjallisuutta.</p> <p>Suomen kannalta kylmän sodan aika kiteytyi väistämättä suhteissa Neuvostoliittoon. Suomella ei ollut minkäänlaista erityisasemaa Neuvostoliiton politiikassa tai strategiassa. Neuvostoliitto ei epäröinyt muuttaa aikaisempaa ystävällismielistä politiikkaansa vuonna 1958. Neuvostoliiton politiikka Suomea kohtaan ja Suomen asema sen mukana noudatteli vahvasti kylmän sodan asetelmia ja suurvaltojen valtaryhmien suhteita. Suomen puolueettomuus oli kuitenkin kytketty Neuvostoliiton suurvaltapolitiittisiin tavoitteisiin ja Suomi joutui tahtomattaan sen myötä useasti tilanteisiin, jotka eivät olleet Suomen edun tai puolueettomuusaseman mukaisia</p>	
AVAINSANAT Sotilastiedustelu, kylmä sota, ulkomaaosasto	

ULKOMAAOSASTON ARVIOT KYLMÄN SODAN SOTILASSTRATEGISESTA TILANTEESTA KYLMÄN SODAN ENSIMMÄISINÄ VUOSIKYMMENINÄ

SISÄLLYSLUETTELO:

1	JOHDANTO.....	1
1.1	AIHEALUEEN ESITTELY	1
1.2	TUTKIMUSTILANNE	2
1.3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	3
1.4	TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS, NÄKÖKULMA JA RAJAUKSET	4
1.5	KESKEISET KÄSITTEET JA MÄÄRITELMÄT	6
1.6	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN RAKENNE	7
2	SOTILASTIEDUSTELU VUOSINA 1945-1962.....	11
2.1	SODAN PERINTÖ.....	11
2.2	SOTILASTIEDUSTELU VUOSINA 1945-1953	16
	<i>VUODET 1945-1947 – SOTILASTIEDUSTELUN ALHO?</i>	16
	<i>VUODET 1948-1953 – SOTILASIASIAMIESTOIMINNAN ELPYMINEN – TIEDETTIINKÖ ENEMMÄN?</i>	24
2.3	SOTILASTIEDUSTELU VUOSINA 1954-1962	32
	<i>VUODET 1954-1958 – SOTILASPOLIITTISET KATSAUKSET</i>	32
	<i>VUODET 1959-1962 – ULKOMAAOSASTOSTA TARKASTUSOSASTOON</i>	34
2.4	TIEDUSTELU PUOLUSTUSREVISION TYÖKALUNA	38
	<i>SODANKUVA JA UUDET ASEET</i>	41
	<i>LAIVASTOA KOSKEVIA TIETOJA</i>	43
3	KYLMÄN SODAN OSAPUOLET ULKOMAAOSASTON KATSAUKSISSA	47
3.1	YHDISTYNEET KANSAKUNNAT JA ENSIMMÄISET TILANNEARVIOT SOTAA SEURANNEESTA TILANTEESTA..	47
	<i>YHDISTYNEET KANSAKUNNAT</i>	47
	<i>ENGLANNIN ASEMAN HEIKKENEMINEN, RANSKA JA ESPANJA</i>	51
	<i>MUUT ARVIOT SOTAA SEURANNEESSA TILANTEESSA</i>	53
3.2	VALTARYHMÄT HAHMOTTUVAT	55
	<i>RUOTSI</i>	60
	<i>JUGOSLAVIA LÄNNEN JA IDÄN VÄLISSÄ</i>	61
3.3	POHJOIS-ATLANTIN LIITTO	63
3.4	NEUVOSTOLIITTO, ITÄLIITTO JA VARSOVAN LIITTO	67
3.5	KOREAN JA INDOKIINAN SODAT	71
4	KYLMÄ SOTA SEURANNASSA	76
4.1	KYLMÄN SODAN KEHITYS SOTILASPOLIITTISISSA KATSAUKSISSA	76
4.2	LÄNSI-SAKSAN ASEISTAMINEN JA JÄSENYYS POHJOIS-ATLANTIN LIITTOSSA.....	81
4.3	SUEZIN KRIISI.....	84

4.4	UNKARIN KANSANNOUSU	88
4.5	BERLIININ KRIISI 1961.....	90
5	SUOMEN ASEMA KYLMÄN SODAN AIKANA	95
5.1	VAARAN VUOSIEN YLI.....	95
5.2	YYA-SOPIMUKSEN VAIKUTUKSISTA	97
	<i>ARVIO SUOMEN SOTILASPOLIITTISESTA ASEMASTA JA SIIHEN VAIKUTTAVISTA TEKIJÖISTÄ 1949.....</i>	100
5.3	KYLMÄN SODAN TAPAHTUMIEN VAIKUTUKSIA SUOMEN ASEMAAN	103
	<i>PYRKIMYS PUOLUEETTOMUUSPOLITIIKKAAN .....</i>	103
	<i>KOLLEKTIIVISEN TURVALLISUUDEN UHKA .....</i>	104
	<i>SUOJASÄÄ .....</i>	107
	<i>NOOTTIKRIISI.....</i>	109
5.1	SOTILASPOLIITTISTEN ARVIODEN VERTAILU	114
6	YHDISTELMÄ.....	116
6.1	POHDINTA.....	116
6.2	JATKOTUTKIMUSTARPEET	118
6.3	TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	119
	LÄHTEET	120

1 JOHDANTO

1.1 Aihealueen esittely

Tässä tutkimuksessa kartoitetaan Pääesikunnan ulkomaaosaston kylmän sodan alkuvuosikymmeninä tuottamaa tiedusteluaineistoa, arvioidaan Pääesikunnan sotilastiedustelulle esittämiä tietotarpeita sekä tarkastellaan, miten Suomen asema kylmässä sodassa näyttäytyy ulkomaaosaston katsauksien kautta.

Ennen varsinaisen aiheen tarkastelua on syytä esitellä Suomen sotilastiedustelun ja sotilasasiamiestoiminnan järjestelyt tutkimuksen ajallisessa alkupisteessä, vuonna 1945. Sotilastiedustelu koki tutkimuksen tarkastelujaksolla varsin merkittäviä muutoksia. Heti sodan jälkeen tiedustelutoiminnan voidaan katsoa olleen lähes täysin pysähdyksissä. Sotilasjohdossa vallitsi hieman epämääräinen käsitys, jonka mukaan liittoutuneiden Valvontakomissio olisi jopa kieltänyt sotilastiedustelutoiminnan kokonaan kesällä 1945.¹ Käsitys johti siihen, että puolustusvoimien kaikilta tasoilta poistettiin tiedusteluelimet. Sotilasasiamiestoimintaa ei Ruotsia lukuun ottamatta ollut lainkaan vuosina 1946-1947. Sotilasasiamiehet palasivat Moskovaan, Lontooseen, Pariisiin ja Washingtoniin 1948.² Pääesikunnan ulkomaosasto vastasi ulkomaantiedustelusta mutta sen järjestely vakinaistettiin vasta vuonna 1951. Everstiluutnantti Lauri Sutela sai Pääesikunnan operatiivisella osastolla vuonna 1956 tehtäväkseen suunnitella sotilaallisen tiedustelun organisaatio ja muodostaa Pääesikuntaan tiedusteluosasto. Sotilastiedustelu toimi eri nimien alla (mm. tarkastustoimisto) kunnes se vuonna 1961 nimettiin tiedusteluosastoksi.³ Tutkimuksessa seurataan sen kronologian mukaisesti suomalaisen sotilastiedustelun muutosta ja kehitystä sen tuottamien asiakirjojen näkökulmasta.

Pääesikunnan ulkomaantiedustelun resurssit olivat 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla hyvin vaatimattomia. Tapio Koskimiehen mukaan ”...Pääesikunnan ulkomaatoimisto kykeni muodostamaan ja ylläpitämään puolustusvoimien johdolle ainakin strategisen tason tilannekuvaa, jonka tarkkuus tosin vaihteli eri ilmansuunnissa ja eri ajankohtina”⁴. Yrjö Viitasaari arvioi sotilastiedustelulla olleen 1950-luvun loppupuolelle saakka ”vähäinen, lähes olematon merkitys”

---

¹ Koskimies, Tapio: Puolustuskykyinen valtio vai Ruotsin herätyskello? MPKK Sotahistorian laitos 2010. s. 59

² Viitasaari, Yrjö: Sotilastiedustelu. Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, s. 424

³ Viitasaari, Yrjö: s. 427

⁴ Koskimies, Tapio: s. 75

valtakunnallisessa päätöksenteossa.⁵ Ulkomailta, etenkin Neuvostoliiton Suomen lähialueilta ja Skandinavian alueelta saatavia tiedustelutietoja pidettiin kuitenkin merkittävinä ja sotilastiedustelun resursseja ja toimintamahdollisuuksia lisättiin jatkuvasti, kun Suomen sisä- ja ulkopoliittinen liikkumavara sen mahdollisti.⁶

1.2 Tutkimustilanne

Suomalaisen sotilastiedustelun historiaa käsittelevää tutkimusta on tehty laajasti. Sotilastiedustelun tuotteisiin keskittyvää tutkimusta sen sijaan on olemassa huomattavasti vähemmän. Tätä tutkimusta on teemallisesti lähellä Jyrki Lahdenperän vuonna 1995 valmistunut diplomityö, *Yleisesikunnan sotilaspoliittisen tilannearvion kehittyminen 1930-luvulla*. Lahdenperän tutkimuksen lähdeaineisto muodostuu suureksi osaksi sotilastiedustelun laatimista asiakirjoista. Tutkimus kuvaa, miten sotilastiedustelun tuotteet vaikuttivat yleisesikunnan arvioihin Neuvostoliiton sotilaallisen voiman kasvusta ja Neuvostoliiton kansainvälisen poliittisen tilanteen kehittymisestä.

Puolustusvoimien tiedustelupäällikkönä palvelleen kenraalimajuri Raimo Heiskasen vuonna 1989 valmistuneen tutkimuksen *Saadun tiedon mukaan... - Päämajan johtama tiedustelu 1939-1945* keskittyy erityisesti sodan ajan sotilastiedustelun toimintaan. Heiskasen työ on kuitenkin ollut tämän tutkimuksen kannalta erittäin arvokas kuvatessaan yksityiskohtaisesti tilanteen, jossa Suomen sotilastiedustelu oli vuonna 1945, tämän tutkimuksen tarkastelualueen alussa. Heiskasen tutkimuksen ensimmäinen luku kuvaa myös tarkasti, miten sotilastiedustelu ja sen tavoitteet ymmärrettiin sotien aikana ja niiden päättyessä.

Tapio Koskimiehen väitöskirja *Puolustuskykyinen valtio vai Ruotsin herätyskello?: Suomen sotilasstrateginen asema kylmän sodan alkuvuosien asiantuntija-arvioissa* tarkastelee Suomen sotilasstrategista asemaa ja puolustuskykyä koskevia suomalaisia ja ulkomaisia sotilaallisia asiantuntija-arvioita kylmän sodan alkuvuosilta. Väitöskirjassa käsitellään sotilastiedustelua ja sen tuotteita varsin yksityiskohtaisesti vuoden 1944 syksystä 1950-luvun puoliväliin, tutkimuksen muodostaessa kuvaa siitä, miten Suomen sotilasjohdon strateginen tilannekuva muodostettiin. Lähteittensä esittelyssä Koskimies toteaa; ”sodan jälkeisen sotilaallisen tiedustelujärjestelmän tuottamaa materiaalia on tähän mennessä käytetty vähän tutkimuksissa, ilmei-

---

⁵ Viitasaari, Yrjö: Sotilastiedustelu. Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, s. 422

⁶ Viitasaari, Yrjö: s. 433

simmin salassapitomääräysten vuoksi”.⁷ Koskimiehen näkemys antaa ymmärtää, että tutkimukselle sotilastiedustelun kylmän sodan aikana tuottaman materiaalin osalta on vielä tilaa.

Vuonna 2020 julkaistu Heidi Ruotsalaisen väitöskirja *Salatun tiedon tuottajat: Suomen sotilasiamiesjärjestelmän kehitys 1918-1939* selvittää suomalaisen sotilasiamiesjärjestelmän kehittymistä itsenäisyyden alusta toiseen maailmansotaan saakka. Ruotsalaisen väitöskirjaa on käytetty tässä tutkimuksessa lähteenä sotilasiamiesjärjestelmän historian ja sen rakenteen ymmärtämiseksi.

Vuonna 2006 ilmestynyt puolustusvoimien rauhanajan historian toinen osa *Suomen puolustusvoimat 1944-1974* käsittelee erittäin laajasti ja kattavasti puolustusvoimien kehitystä ja sen poliittista taustaa. Koonnosteoksen puolustuspolitiikkaa ja puolustusvoimien valmiutta käsittelevät artikkelit ovat olleet tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä esiymmärryksen muodostamiseksi.

1.3 Tutkimustehtävä

Kuten aihealueen esittelyssä on esitetty, oli talvi- ja jatkosodassa varsin toimivaksi todettu sotilastiedustelujärjestelmä jouduttu lähes lakkauttamaan välittömästi sotien jälkeen. Puolustusvoimien pääesikunta kuitenkin koki erittäin tarpeelliseksi tiedon hankinnan sotilaallisen tilanteen kehittymisestä Suomen lähialueilla, sekä sodankuvan kehittymisestä maailmanlaajuisesti. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää tarkastelujakson aikaisen Pääesikunnan ulkomaosaston sotilasstrategisten tilannearvioiden sisältöä, Pääesikunnan tietotarpeita, sekä arvioida miten Suomen asema kylmässä sodassa näyttäytyi Suomen sotilastiedustelun näkökulmasta.

Suomen sotilastiedustelu koki tarkastelujakson aikana merkittäviä muutoksia. Sotilastiedustelun tuotteet muuttuivat sodanajan tarpeita palvelevasta, ennen kaikkea Neuvostoliiton asevoimiin keskittyvästä tiedustelusta lähes täydellisen pysähtyneisyyden kautta puolustusjärjestelmän kehittämistä, puolustussuunnittelua ja valtionjohtoa palvelevaksi tiedustelutiedoksi. Ulkomaosaston arvioiden sisällön lisäksi on siis tarpeellista tarkastella, minkälaisin edellytyksin ulkomaantiedustelua toteutettiin. Sotilastiedustelun järjestelyihin ja niissä tapahtuvien muutoksien selvittämiseksi pyritään vastaamaan alatutkimuskysymyksen: Miten sotilastiedustelu oli järjestetty ja minkälaisia muutoksia järjestelyissä tapahtui 1945-1962?

---

⁷ Koskimies, Tapio: s. 22

Arkistolähteissä esiintyy sotilastiedustelulle annettuja tehtäviä tai varsinaisia tiedustelukysymyksiä varsin niukasti. Puolustusvoimien ja Suomen poliittisen johdon tietotarpeita ei näin ollen voida arvioida kattavasti tiedustelulle annettujen tehtävien perusteella. Lisäksi tiedonhankinta on vain yksi osa tiedustelua. Tietotarpeita voidaan kuitenkin arvioida sotilastiedustelun vastausten, sen tuotteiden kautta. Tiedustelutietojen tarpeen kartoittamiseksi pyritään vastaamaan alatutkimuskysymykseen: minkälaisia tietoja ulkomaosaston tiedotteet ja katsaukset sisälsivät?

Puolustusvoimien tiedustelu palvelee ennen kaikkea sotilaallista päätöksentekoa sekä operatiivista suunnittelua ja johtamista.⁸ Suomen asema kylmän sodan alkuvuosikymmeninä oli uhanalainen ja epävakaa niin sisäisen kuin ulkoisenkin turvallisuuden näkökulmasta. Asejärjestelmät kehittyivät nopeasti, sodankuva oli muutoksessa liittoumien välisen suursodan, ydinasein käytävän sodan ja vastavallankumouksellisten sotien muodossa. Suomen turvallisuuspoliittinen asema heikkeni tai parani suurvaltablokkien välisten kulloistenkin intressien ja voimasuhteiden muutosten mukaisesti. Suomen asema oli epäselvä sen ollessa ainakin muodollisesti kytkettynä Neuvostoliiton turvallisuusjärjestelmään ja sen toisaalta pyrkiessä pysymään osana länsimaista kulttuuripiiriä ja säilyttämään demokraattisen poliittisen järjestelmänsä. Sotilastiedustelun tehtävinä on ollut tukea sotilaallista suunnittelua ja puolustusjärjestelmän kehittämistä ja ennen kaikkea tuottaa ennakkovaroitus Suomeen kohdistuvista sotilaallisista uhkista. Näillä perusteilla tutkimuksen pääkysymykseksi muodostuu: Miten Suomen asema kylmässä sodassa näyttäytyi ulkomaosaston arvioissa?

1.4 Tutkimuksen viitekehys, näkökulma ja rajaukset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Suomen sotilastiedustelun tuottamia arvioita kylmän sodan sotilasstrategisesta tilanteesta. Tutkimus on rajattu ajallisesti vuosiin 1945-1962. Tarkastelujakso alkaa vuodesta 1945, sillä syksyllä 1944 solmittu välirauha ei vielä kuitenkaan tarkoittanut Suomen täydellistä irtautumista toisesta maailmansodasta. Ajankohta on valittu sotilastiedustelun kohteissa, tavoitteissa ja toimintaedellytyksissä sodan päättymisen ja liittoutuneiden valvontakomission maahantulon aiheuttaman mittavan muutoksen vuoksi. Suomen irtautuminen toisesta maailmansodasta ja asteittainen normaaliolojen palautuminen muodostaa tutkimukselle niin ikään selkeän aloitusajankohdan.

---

⁸ Koskimies, Tapio: s. 22

Tuomo Melasuon mukaan kylmän sodan alku jakautuu kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe, vuodet 1944-1947, oli kylmän sodan esivaihe, jolloin maailman kahtiajakautuminen ja kylmän sodan asetelmat saivat alkunsa. Toinen vaihe muodostuu vuosista 1947-1954, jolloin Euroopassa tilanne lukkiutui koko kylmän sodan kestäneeseen muotoonsa ja Aasiassa käytiin Korean ja Indokiinan sodat. Samanaikaisesti kylmän sodan valtaryhmien rakenteet vakiintuivat lopullisiin muotoihinsa. Euroopassa painopisteeksi muodostui Saksan kysymyksen ratkaiseminen, jolla oli vaikutuksia myös Suomen asemaan puolueettomana valtiona. Valtaryhmien väliset suhteet olivat toisen vaiheen aikana heikoimmillaan, eivätkä valtaryhmät kyenneet lähes minkäänlaiseen vuoropuheluun keskenään.⁹ Viimeinen vaihe käsittää vuodet 1954-1963. Viimeisen vaiheen aikana Saksan kysymyksen ratkaisu maan virallisena jakautumisena vastakkaisiin sotilasliittoihin kuuluviksi valtioiksi johti Euroopassa entistä ehdottomampaan blokkijakoon. Valtaryhmien välinen jännitys kuitenkin lieveni ja se johti kehitykseen, jossa molemmille osapuolille oli edullista, että liittojen väliin jäi puolueettomia maita.¹⁰

Vuodet 1960-1961 merkitsivät Suomen sotilastiedustelussa muutosta, jossa Pääesikunnan ulkomaosaston toiminta ulkomaantiedustelun käytännön toteuttajana päättyi ylimmän johdon sotilastiedustelun jatkaessa toimintaansa Pääesikunnan tarkastusosaston alaisuudessa.¹¹ Vuoden 1962 syksyn Kuuban kriisi ja sen ratkeaminen johti kylmässä sodassa niin sanottuun liennytyksen aikaan ja kylmän sodan alkuvaiheen päättymiseen. Vuosi 1962 muodostaa tutkimukselle näin ollen sekä kylmän sodan luonteessa, että sotilastiedustelun järjestelyissä tapahtuneesta muutoksesta muodostuvan loogisen päätepisteen.

Elokuussa 1945 uudelleen organisoidun Pääesikunnan ulkomaosaston tehtäviin määriteltiin kuuluvaksi tiedonhankinta ulkomaiden sotilaallisesta kehityksestä.¹² Koska ulkomaosasto toimi tiedustelutiedon kokoajana ja tuotti tiedustelutiedosta muodostetut katsaukset, on tutkimuksen näkökulma ulkomaosaston näkökulma. Tuotetun tiedustelutiedon ja arvioiden vaikuttavuutta sotilaallisen ja poliittisen johdon päätöksenteossa ei tutkimuksessa käytetyn lähdemateriaalin perusteella voida arvioida kuin tuotteiden jakelun perusteella. Tutkimuksen tavoitteena ei siis ole systemaattisesti arvioida, miten ulkomaosaston tuotteet vaikuttivat käynnissä olevaan sotilaalliseen suunnitteluun tai poliittiseen päätöksentekoon.

---

⁹ Melasuo, Tuomo: Kylmä sota, liennytytys ja kolmas maailma. Teoksessa Maailman historian pikkujättiläinen, s. 890-961. WS Bookwell oy, Porvoo 2003. s. 898

¹⁰ Visuri, Pekka, Puolustuspolitiikka sodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Teoksessa Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, s.12-13. MPKK:n sotahistorian laitos ja WSOY. 2006.

¹¹ Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun jälleenrakentaminen 1950-luvun lopulta lähtien. s. 104-105

1.5 Keskeiset käsitteet ja määritelmät

Sotilasstrategialla tarkoitetaan turvallisuuspoliittisessa (kokonais-/suurstrategiseen) ohjauksessa tapahtuvalla ylimmällä sotilaallisella tasolla toteutettavaa kaikkien sotilaallisten voimavarojen käyttöä sodan tavoitteiden saavuttamiseksi. Ongelmalliseksi määrittelyn tekee kuitenkin se, että sotilasstrategia on olemassa vaikka sotaa ei olisikaan. Sotilasstrategialla voidaan siis ymmärtää myös ne sotilaalliset toimenpiteet, joissa sotaan valmistaudutaan tai se pyritään kokonaan välttämään.

Sotilasstrategisella tilannearviolla tarkoitetaan ylimmän poliittisen ja sotilaallisen johdon käyttöön tarkoitettuja tilannearvioita muiden valtioiden ja liittokuntien sotilaallisesta voimasta, tavoitteista ja aikeista, sekä mahdollisista tapahtumakuluista. Tilannearvioihin sisällytetään Suomen sotilaallisen voiman ja valmiuden vaikutus muiden valtioiden ja liittokuntien sotilaspoliittisiin ja sotilaallisiin toimiin.

Sotilastiedustelu. Valtioiden toteuttaman strategisen tiedustelu keskeinen tavoite on valtion kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvien yllätysten välttäminen, oman päätöksenteon tukeminen ja laajasti ottaen valtion turvallisuuden takaaminen.¹³ Toistaiseksi voimassaolevan, vuonna 2015 julkaistun, Kenttäohjesääntö 2:n mukaan sotilastiedustelun tavoitteena on tuottaa tilannekuva poliittisesta ja sotilaallisesta toimintaympäristöstä ja tuottaa sen perusteella ennakkovaroituksen poliittisen ja sotilaallisen päätöksenteon tueksi.¹⁴ Kenttäohjesääntö 2:n mukainen sotilastiedustelun tehtävä on tunnistettavissa lähes sellaisenaan koko Suomen itsenäisyyden ajalta. Yllätetyksi tulemisen välttäminen näyttäytyy myös sotilastiedustelun perustamisen yhteydessä vuosina 1918-1919.¹⁵ Ennakkovaroituksen hankkimisen lisäksi sotilaallisen tiedustelun tehtävänä on tuottaa tietoa, joka tukee sotilaallista päätöksentekoa, sekä operatiivista suunnittelua ja johtamista.¹⁶ Kenraalimajuri Raimo Heiskanen listaa kirjassaan Saadun tiedon mukaan... sotilastiedustelun kohteiksi ulkomaiden asevoimien organisaatiot, taisteluvälineet, toimintaperiaatteet, hengen, aikeet ja mahdollisuudet. Lisäksi kohteita ovat sotapotentiali, miesvoimavarat, kansan moraalinen ryhti, sotilasmaantiede ja sotilaspolitiikka.¹⁷ Vieraiden valtioiden asevoimiin kohdistuvan tiedustelun tavoitteena on hankkia tietoa turvallisuusympä-

¹² Koskimies, Tapio: s. 60

¹³ Martelius, Juha: Tiedustelutieto kansallisen turvallisuuden päätöksenteossa. Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä, MPKK Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimuslustoja nro 7. s. 59

¹⁴ Kenttäohjesääntö 2 Sotilastiedustelu, Pääesikunta 2015. s. 15

¹⁵ Ruotsalainen, Heidi: Salatun tiedon tuottajat – Suomen sotilasiamiesjärjestelmän kehitys 1918-1939, sotatieteiden tohtorin väitöskirja, MPKK 2020. s. 50

¹⁶ Heiskanen, Raimo: Saadun tiedon mukaan..., Kustannusosakeyhtiö Otava 1989. s. 15

ristöön kohdistuvista epävarmuustekijöistä ja näitä tietoja käytetään edelleen maanpuolustuksen suunnittelussa.¹⁸ Ennakkovaroituksen tuottamisen ja operatiivisen suunnittelun tukemisen lisäksi sotilastiedustelun olennaisiin tehtäviin voidaan katsoa kuuluvan sodan kuvan kehityksen arviointiin kuuluvan tiedon tuottaminen. Tällaista tietoa hankitaan seuraamalla esimerkiksi sotilasteknologian ja doktriinien kehitystä. Vuoden 1952 puolustuslaitosasetuksen mukaan Pääesikunnan ulkomaosaston tehtäviin kuului ”ulkomaiden puolustuslaitosten kehityksen seuraaminen, sotilasasiamiesten toiminta sekä ulkomaiden sotilaspoliittisen, sotataloudellisen ja -teknillisen kehityksen seuraaminen”.¹⁹

Ulkomaosaston tuotteet

Tutkimuksen käsittelyluvuissa esiintyy suuri määrä ulkomaosaston tuottamia asiakirjoja. Käsittelylukujen luettavuuden helpottamiseksi tähän on, aikalaislähdettä apuna käyttäen, kuvattu mitkä kyseisillä asiakirjoilla tarkoitettiin. Asiakirjojen kuvaukset ovat Sotilasasiamiestoiminnan pysyväismääräyksestä n:o 2/55 ”Tietojen lähettämisestä”. Ulkomaosasto tuotti pääasiassa samannimisiä tuotteita, jotka olivat nimeltään ulkomaatiedoitus ja katsaus.

Katsaukseksi sanotaan joltakin tiedoitustoiminnan alalta saatujen tietojen ja niiden pohjalta tehtyjen arviointien ja johtopäätösten yhtenäistä esitystä. Tällaisia ovat esim. sotilaspoliittiset katsaukset tai katsaukset, jotka koskevat sotilaallisia voimavaroja, asevoimia tai niiden jotakin osaa, aseistusta tai jotakin sen erityisalaa tms.

Tiedoitukset sisältävät tosiasiallisia ja tilannetietoja, esitettyjä virallisia lausuntoja ja tärkeinä pidettäviä mielipiteitä yms. tiedoitustoiminnan kaikilta eri aloilta. Tiedoituksia vastaavina tuotteita esiintyvät muutamina vuosina *ilmoitukset*. Ilmoitukset vastaavat rakenteeltaan, esittämistavaltaan ja tyylistään samanlaisia kuin tiedoitukset.²⁰

1.6 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen rakenne

Tutkimustyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Lähestymistavaksi on valittu hermeneuttinen tutkimusote. Hermeneuttisessa tutkimusotteessa eri lähteiden tuottaman tiedon ja lähteiden välisen vuorovaikutuksen kautta tutkija muodostaa tietämyksen ja ko-

¹⁷ Heiskanen, Raimo: s. 15

¹⁸ Honkanen, Kosti: Tiedustelulainsäädäntö, artikkeli Kylkirauta-lehdessä nro 2/2020, s. 15

¹⁹ Koskimies, Tapio: s. 61

²⁰ Pv. PE. Ulk 2. N:o 7/Ulkmtsto/Dm/sal Sotilasasiamiestoiminnan pysyväismääräys n:o 2/55 ”Tietojen lähettämisestä” 10.1.1955. Kansallisarkisto T-22324/2

konaiskuvan tutkittavasta aiheesta. Lähteitä tutkimalla ja vertailemalla siirrytään laveasta esiyymmärryksestä tiiviiseen kokonaisymmärrykseen. Hermeneuttisen lähestymistavan valintaan vaikutti laaja ja pirstaleinen lähdeaineisto. Hermeneuttisen tutkimusotteen käytön yhtenä edellytyksenä on esiyymmärrys tutkittavasta aiheesta. Tutkijan esiyymmärryksen tutkittavasta aiheesta on muodostanut aikaisempi perehtyminen puolustusvoimien kehityshistoriaan ja kylmän sodan yleiseen historiaan. Hermeneutiikassa tiedostetaan tutkijan väistämättä subjektiivinen näkemys tutkittavasta kohteesta.²¹ Tutkimuksen hermeneuttinen lähestymistapa voidaan ymmärtää kokonaisuutena, jossa tutkijan tiedot ja käsitykset kylmän sodan tapahtumista ohjasivat ja tukivat aineiston tuottamien tietojen luokittelussa ja lopulta kokonaisymmärryksen muodostamisessa.

Analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysia. Pirstaleista aineistoa on luokiteltu tutkimuskysymysten avulla. Ulkomaaosaston tiedotteista ja katsauksista on pyritty nostamaan esiin keskeisiä tietoja ja arvioita, joita voidaan arvioida kylmän sodan yleisen historian valossa. Sisällönanalyysin tavoitteena on ollut käsitellä lähdemateriaalia ja muodostaa siitä looginen kokonaisuus. Sisällönanalyysin keinoin on siis järjestelty ja supistettu lähdemateriaalia sellaiseen muotoon, jossa se mahdollistaa tutkimuskysymyksiin vastaamisen.

Tutkimuksessa käytetty primäärilähdeaineisto on Pääesikunnan ulkomaaosaston arkisto, jota säilytetään Kansallisarkistossa. Arkistoaineistoa on määrällisesti varsin paljon ja se on hyväkuntoista. Tutkimuksen lähdeaineisto muodostuu siis tärkeimmiltä osiltaan arkistolähteistä. Sotilastiedustelun järjestelyjen, menetelmien ja organisaation osalta on pääasiassa käytetty olemassa olevaa tutkimusta.

Tutkimus jakautui kolmeen vaiheeseen: perehtymiseen ja aineistonkeruuseen, analyysiin sekä johtopäätöksiin. Ensimmäisessä vaiheessa perehdyttiin tutkittavaan aiheeseen ja kerättiin aineisto. Vaiheen aluksi kartoitettiin kirjallisuuskatsauksella Suomen sotilastiedustelua käsittelevä tutkimus. Kirjallisuuskatsauksessa käytettiin Maanpuolustuskorkeakoulun MPKK-Finna-tietokantaa. Tietokannasta etsittiin Maanpuolustuskorkeakoulussa julkaistuja tutkimuksia sekä kirjastossa saatavilla olevia teoksia. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta tunnistettiin arkistoaineiston keruuseen vaikuttavia tekijöitä, kuten mahdollisia arkistonmuodostajia.

---

²¹ Rantapelkonen, Jari & Koistinen, Lotta; *Pohdintoja sotatieteellisistä käsitteistä*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon julkaisusarja 2, tutkimuslauseita nro 1, Helsinki, 2016, s. 35–36.

Arkistoaineiston haku toteutettiin Kansallisarkiston Astia-tietokannassa. Arkistoaineistoa arvioitiin sen relevanssin ja soveltuvuuden perusteella. Tutkimuksen kannalta arvokkaaksi arvioitu materiaali kuvattiin. Tutkimuksen toisessa vaiheessa materiaali sisällönanalyysin helpottamiseksi luokiteltiin kronologisesti ja teemoittain. Käytettyjä luokituksia ovat muun muassa sodankuva, muut asevoimat, sotilaspolitiikka, talous, sotatekniikka, strategia, sotilasmaantiede ja politiikka. Asiakirjojen sisältöä on pyritty tarvittaessa tarkentamaan edelleen käyttämällä tarkennetta. Esimerkiksi luokituksen ”muut asevoimat” lisäksi voidaan käyttää tarkennetta ”vahvuudet” tai ”koulutus”. Ulkomaaosaston tuotteet, katsaukset ja tiedoitukset oli nimetty hyvin ytimekkäästi ja kuvaavasti. Teemanimen, mahdollisen tarkenteen ja tuotteen varsinaisen nimen avulla on helppo muodostaa kuva asiakirjan sisällöstä.

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka	Strategia, sodank.	2.8.1954	Katsaus 1/54	Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen	

Esimerkissä on vuonna 2.8.1954 julkaistu ulkomaaosaston katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen”. Asiakirja on arkistoitu Kansallisarkiston kansioon T-21398/79. Katsaus on luokiteltu teemaltaan sotilaspolitiikaksi, sillä asiakirja käsittelee läntisen ja itäisen valtaryhmän sotilaallisen voiman muodostamista ja sotilaallisen voiman käyttöä osana kylmän sotaa. Tarkenteina on käytetty strategiaa, koska asiakirjassa käsitellään valtaryhmien aikeita ja mahdollisia tapahtumakulkuja. Tarkennetta sodankuva on käytetty, koska asiakirja käsittelee myös mahdollisen suursodan luonnetta asejärjestelmien ja mahdollisine sotilaallisine kehityskulkuineen. Luokittelun ei ole tarkoitus olla täydellinen ja siinä saattaa esiintyä ristiriitaisuuksia, sillä se on muodostettu tutkijan subjektiivisen päätöksen perusteella. Luokittelun alkuperäinen tarkoitus oli helpottaa tutkijan työtä erittäin mittavan materiaalin hallitsemiseksi ja kokonaisuuksien hahmottamiseksi.

Ulkomaaosaston tärkeimmät tuotteet tutkimuksen tarkastelujakson ajalta on esitetty taulukkomuodossa tutkimuksen liitessä 1. Kulloisenakin vuotena laadittujen tuotteiden määrät ilmoitetaan vuosittain käyttäen yllä kuvattuja luokituksia. Tällä on pyritty havainnollistamaan minkälaisia tietoja ulkomaaosaston tuotteet ovat vuositasolla sisältäneet. Taulukkoon on sisällytetty ainoastaan ulkomaaosaston tuottamat asiakirjat. Sotilasasiamiesten laatimat tuotteet on siis jätetty taulukoinnin ulkopuolelle.

Tutkimuksen kolmannessa vaiheessa vertailtiin ja yhdisteltiin arkistomateriaalin sisältämiä tietoja aikaisempaan sotilastiedustelua koskevaan tutkimukseen ja kylmän sodan historiaa

koskevaan tutkimukseen. Työn tuloksista on pyritty muodostamaan kuva ulkomaantiedustelun järjestelyistä, sen tuotteista ja niiden sisältämistä tiedoista. Tutkimuksen johtopäätöksissä arvioidaan tutkimustehtävän mukaisesti kylmän sodan kehitystä ulkomaanosaston näkökulmasta sen tuottamien arvioiden kautta.

2 SOTILASTIEDUSTELU VUOSINA 1945-1962

2.1 Sodan perintö

Suomen ja Neuvostoliiton välillä 19.9.1944 solmittu välirauhansopimus ei vielä tarkoittanut Suomen täydellistä irtautumista toisesta maailmansodasta. Suomen tuli katkaista yhteytensä Saksaan ja Neuvostoliiton vaatimusten kiristytessä aloittaa sotatoimet maassa olevia saksalaisia joukkoja vastaan.²² Lapin sotaa käytiin aktiivisesti lokakuun alusta marraskuun alkuun 1944. Viimeiset saksalaiset joukot poistuivat Suomesta kuitenkin vasta huhtikuun lopulla 1945.²³ Saksalaisia vastaan käydyillä taisteluilla oli huomattava poliittinen merkitys Suomen kannalta. Suomi osoitti olevansa sitoutunut välirauhan ehtoihin ja irtautuneensa aseveljeydestä saksalaisten kanssa. Lapin sodan uhraukset loivat edellytyksiä suhteiden aikaansaamiseksi Neuvostoliittoon ja länsimaihin. Tästä huolimatta Suomea kohdeltiin toisen maailmansodan päättyessä kuten Saksan varsinaisia liittolaismaita.²⁴

Välirauhansopimuksen toteuttamista valvomaan asetettiin Suomeen Liittoutuneiden valvontakomissio, samoin kuin Italiaan, Romaniaan, Bulgariaan ja Unkariin. Neuvostojohtoisen komission olo Suomessa herätti suomalaisissa merkittävää pelkoa ja epäluuloa. Välirauhansopimukset ehdot kohdistivat puolustusvoimiin erittäin tuntuvia muutosvaatimuksia. Vahvuus ja organisaatio tuli palauttaa 1.1.1939 vallinneen tilanteen mukaiseksi. Puolustusvoimien korkeimman johdon henkilövalintoihin kohdistui voimakkaita poliittisia vaatimuksia, operatiivinen- ja liikekannallepanosuunnittelu olivat pysähdyksissä ja sotilastiedustelun toiminta katsottiin jopa kielletyksi.²⁵ Samanaikaisesti seurattiin suurella huolella kehitystä Itä-Euroopan maissa, joissa hallituksia kaadettiin ja korvattiin kommunistisilla hallituksilla. Suomessa poliittinen tilanne kehittyi kuitenkin poikkeavalla tavalla muihin Neuvostoliiton vaikutuksessa oleviin Itä-Euroopan maihin nähden. Kehityksen kannalta oli merkittävää, että Suomen aluetta ei miehitetty, vaikka Porkkalan alue luovutettiin Neuvostoliiton laivastotukikohdaksi.²⁶ Toinen merkittävä tekijä lienee ollut maaliskuussa 1945 järjestetyt eduskuntavaalit. Länsiliittoutuneet olivat helmikuussa 1945 järjestetyssä Jaltan konferenssissa vaatineet Neuvostoliittoa

---

²² Visuri, Pekka: s.12-13.

²³ Koskimies, Tapio, Puolustuskykyinen valtio vai Ruotsin hälytyskello? Suomen sotilasstrateginen asema kylmän sodan alkuvuosien asiantuntija-arvioissa. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos julkaisusarja 1 N:o 14 2010. s. 32-33

²⁴ Koskimies, Tapio: s. 33 ja Visuri, Pekka: s. 13

²⁵ Koskimies, Tapio: s. 34-35 ja 59

²⁶ Visuri, Pekka: s. 14

sallimaan vapaiden vaalien järjestämisen sen miehittämissä Itä-Euroopan maissa.²⁷ Toisin kuin useimmissa muissa Itä-Euroopan maissa, Suomessa vapaat vaalit toteutuivat. Kommunistit osallistuivat vaaleihin Suomen Kansan Demokraattisen Liiton listalla ja saivat eduskuntaan 49 kansanedustajaa.²⁸ Neuvostoliittoa tulos ilmeisesti tyydytti ja se osaltaan vähensi Neuvostoliiton taholta Suomeen kohdistuvaa painostusta.²⁹ Yhteiskunta ja valtiollinen järjestelmä osoittivat muutenkin kestävyytensä vaikeassa tilanteessa, kun sotakorvausten suoritukset aloitettiin ajallaan.³⁰ Neuvostoliiton tavoitteet saattoivat myös olla Suomen osalta erilaiset kuin muiden Itä-Euroopan maiden osalta mutta tätä ei Suomessa luonnollisestikaan voitu nähdä. Liittoutuneiden valvontakomissio poistui Suomesta Pariisin rauhansopimuksen voimaantulon myötä syyskuussa 1947.³¹

Suomen sotilastiedustelu oli 19.9.1944 solmitun välirauhansopimuksen aikaan varsin hyvässä kunnossa. Tiedustelujaosto oli osa Päämajaa. Tiedustelujaosto muodostui ulkomaaosastosta, tiedusteluosastosta, valvontaosastosta ja sensuuritoimistosta. Vihollistietojen käsittelystä ja analysoinnista vastasi tiedusteluosaston tiedustelutoimisto (Tied.1). Tied.1:n alaisuuteen kuuluivat mm. viestitiedustelu ja kaukopartiotiedustelu. Ulkomaaosaston vastuulla olivat yhteydet Suomessa oleviin ulkomaalaisiin sotilasasiamiehiin sekä Suomen ulkomailla toimivat sotilasasiamiehet. Ulkomaaosasto jakautui ulkomaatoimistoon (Ulk.1) ja sotilasasiamiestoimistoon (Ulk.2). Ulkomaatoimiston vastuulla oli ulkomaantiedustelu, pois lukien Neuvostoliitto, joka oli tiedusteluosaston vastuulla. Valvontaosasto suoritti turvallisuus- ja vastatiedustelutoimintaa. Päämajan tiedustelujaostossa ja sen alaisissa joukoissa palveli ainakin sodan päättyessä ainakin 1600-1800 henkilöä.³²

Talvi- ja jatkosodan sotavuodet ja niiden välinen ajan kiivas tiedustelutoiminta sekä yllättävä tilanteenmuutos Saksan muuttuessa liittolaisesta viholliseksi vuoden 1944 syksyllä on varmasti kouluttanut ja harjaannuttanut sotilastiedustelun henkilöstöä. Sotilastiedustelussa palvelleen henkilöstön ammattitaidon voidaan perustellusti arvioida olleen erittäin hyvä.

Neuvostoliittoon kohdistunut sotilastiedustelu oli perinteisesti ollut varsin ymmärrettävästi erityisasemassa. Talvisotaa edeltävänä aikana ulkomaantiedustelu oli Yleisesikunnan alaisen

---

²⁷ Gaddis, John Lewis: *The Cold War*. Penguin Books. London 2007. s. 21

²⁸ Haataja, Lauri: *Jälleenrakentava Suomi*. Teoksessa *Suomen historian pikkujättiläinen*, WS Bookwell oy, Porvoo 2003. s. 757

²⁹ Gaddis, John Lewis: s. 21

³⁰ Visuri, Pekka: s. 14

³¹ Koskimies, Tapio: s. 35

³² Heiskanen, Raimo: s. 153-155

osasto 2:n tehtävä (Tilastollinen- ja ulkomaanosasto). Tällöin muihin maihin, kuin Neuvostoliittoon, kohdistuvasta ulkomaantiedustelusta vastasi osasto 2:n toimisto IV (myöhemmin U1), ulkomaatoimisto, jossa palveli ennen talvisotaa viisi upseeria.³³ Osasto 2:n toimisto V (myöhemmin U2), tilastotoimisto, keskittyi yksinomaan Neuvostoliittoon kohdistuvaan tiedusteluun. Kuvaavaa on, että jopa Suomen Moskovan sotilasasiameistä johdettiin suoraan tilastotoimistosta.³⁴ Neuvostoliiton painoarvosta kertoo myös U2:n henkilöstön määrä, yhdeksän upseeria.³⁵ Sotien aikana tilanne jatkui samankaltaisena tiedusteluosaston keskittyessä Neuvostoliittoon ja ulkomaanosaston vastatessa kaikesta muusta ulkomaantiedustelusta.

Sodanaikainen tiedustelu muissa maissa kuin Neuvostoliitossa oli suureksi osaksi molemminpuoliseen hyväksyntään perustuvaa tiedonvaihtoa, joskin myös asiamestiedustelua toteutettiin. Tietoja vaihdettiin jossain tapauksissa varsin korkeilla tahoilla. Esimerkkeinä korkean tason tiedonvaihdosta käyvät tiedusteluosaston päällikön, eversti Paasosen ja Saksan sotilastiedustelun, Abwehrin, päällikön kontra-amiraali Canarisin tapaamiset maaliskuussa 1942 ja joulukuussa 1942.³⁶

Rutiininomaisemmasta tiedustelutiedon keräämisestä ja asevoimien välisestä tiedonvaihdosta vastasivat sotilasasiemiehet.³⁷ Varsinaisen vakoilun sijasta sotilasasiameisten toimintaa kuvaa parhaiten mahdollisimman totuudenmukainen tiedonvälitys ja tietojen vaihto, sekä raportointi kohdemaan ja lähialueiden asevoimista ja oloista. Puolueettomissa maissa toimineilla sotilasasiamehilla vaikuttaa olleen erityisen hyvät mahdollisuudet merkittäväänkin tietojen vaihtoon Suomeen ystävällismielisesti suhtautuneiden valtioiden edustajien kanssa. Suomen Tukholman sotilasasiemies, eversti Martin Stewen, oli välittänyt Suomeen 8.5. 1944 raportin, joka sisälsi tietoja Neuvostoliiton voimien keskittämisestä 9. kesäkuuta alkaneeseen suurhyökkäykseen. Tiedot oli saatu Japanin Tukholman sotilasasiameheltä, kenraalimajuri Onoderalta.³⁸ Tukholman lisäksi Turkin Ankarassa toiminut sotilasasiemies, eversti Arvo Viitanen oli tiiviissä yhteistyössä Saksan sotilasasiamehen, kenraaliluutnantti Hans Rohden, Japanin sotilasasiamehen, kenraalimajuri Houryou Tateishin, sekä Unkarin ja Romanian sotilasasiameisten kanssa.³⁹ Sotilasasiameisten toisena tehtävänä oli oman maan toimien perusteleva ja

---

³³ Heiskanen, Raimo: s. 21

³⁴ Lahdenperä, Jyrki: Yleisesikunnan sotilaspoliittisen tilannearvion kehittyminen 1930-luvulla, Maanpuolustuskorkeakoulu, diplomityö, 1995. s. 9

³⁵ Heiskanen, Raimo: s. 21

³⁶ Heiskanen, Raimo: s. 186-187

³⁷ Ruotsalainen, Heidi: s. 47

³⁸ Heiskanen, Raimo: s. 240

³⁹ Mäkelä, Juha: Suomen Ankaran sotilasasiameistoimisto jatkosodassa, artikkeli Sotilasaikakauslehdessä nro 6/2020, s. 66

eräänlainen maineenhallinta.⁴⁰ Yhdysvalloissa toimineen Suomen sotilasasiamiehen osalta tämä muodostui jopa ensisijaiseksi tehtäväksi. Esimerkkinä sotilasasiamiesten nauttimasta luottamuksesta ja heidän merkityksestään yhteyksien ylläpitämiseksi käy Suomen Yhdysvaltojen sotilasasiamiehen ja vastaavasti Yhdysvaltojen Suomen sotilasasiamiehen toiminnan jatkuminen vuoteen 1943 asti.⁴¹

Toisen maailmansodan aikainen Suomen sotilasasiamiesverkko muodostui seuraavasti:

- Yhdysvallat, sotilasasiamies 1939-1943
- Espanja, sotilasasiamies 1942-1944
- Iso-Britannia, sotilasasiamies 1936-1941
- Italia, sotilasasiamies 1940-1944
- Japani, sotilasasiamies ja apulaissotilasasiamies 1941-1944
- Mantšukuo (Japanin satelliittivaltio), sotilasasiamies ja apulaissotilasasiamies 1941-1944, henkilöt samat kuin Japanissa
- Portugali, sotilasasiamies 1943-1944, varsinainen toimipaikka Madrid, Espanja
- Ranska, sotilasasiamies 1938-1941, josta lähtien Vichyn Ranskassa 1941-1944
- Romania, sotilasasiamies 1944, varsinainen toimipaikka Ankara, Turkki
- Ruotsi, sotilasasiamies 1937-1945, laivastoasiamies 1940-1941, apulaissotilasasiamies 1944-1945
- Saksa, sotilasasiamies 1940-1944, laivastoasiamies 1942-1944, ilmavuosiamies 1940-1943
- Sveitsi, sotilasasiamies 1943-1946, toimi 1943 asti Vichyn Ranskassa
- Turkki, sotilasasiamies 1941-1946
- Unkari, sotilasasiamies 1940-1944, varsinainen toimipaikka Berliini, Saksa⁴²

Sodanaikaisen kuuntelutiedustelun tasoa voidaan pitää hyvänä. Ulkomaisen diplomaattiliikenteen sanomien sieppaamiseen ja niiden salausten menetelmien murttamiseen kyettiin ilmeisesti jo talvisodan aikana. Myös englantilaisten saksalaisia joukkoja koskevia sanomia Petsamon alueelta 1940-1941 kyettiin seuraamaan.⁴³ Kuuntelutiedustelua toteutti jatkosodan alusta asti Päämajan alainen Radiopataljoona ja sen lisäksi vuoden 1944 alkupuolelta Ilmavoimien radiopataljoona.⁴⁴ Heiskanen arvioi kuuntelutiedustelun hankkineen arvokasta tietoa vastapuolen rintamajoukkojen toimista ja vuodesta 1944 alkaen kyenneen tuottamaan noin kahden tun-

---

⁴⁰ Heiskanen, Raimo: s. 190-191

⁴¹ Koskimies, Tapio: Sotilasasiamies ja puolustusasiamiestoiminta. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. Atena Kustannus Oy, 2018. s. 139 ja Heiskanen, Raimo: s. 196

⁴² Heiskanen, Raimo: s. 176-178

⁴³ Heiskanen, Raimo: s. 122

⁴⁴ Heiskanen, Raimo: s. 197-198

nin ennakkovaroituksen merkittävimmistä kotialueeseen kohdistuneista ilmapommituksista. Kuuntelutiedustelu ei neuvostoliittolaisten onnistuneesta salauksesta johtuen kyennyt varoitamaan Neuvostoliiton suurhyökkäyksestä kesällä 1944. Tilanne kuitenkin parani tiedustelun onnistuttua murtamaan uusia neuvostoliittolaisia koodeja ja Tali-Ihantala taistelun aikana radiotiedustelun avulla kyettiin jo varautumaan vihollisen toimintaan. Kuuntelutiedustelu tuotti myös tiedon, joka viittasi Neuvostoliiton suurhyökkäyksen päättymiseen ja joukkojen siirtämiseen pois Karjalan kannaksen alueelta 14.7.1944. Kuuntelutiedustelua Heiskanen piti yleisesti kustannustehokkaana tiedustelulajina.⁴⁵

Muista ylijohdon tiedustelulajeista mainitaan vielä kaukopartiotiedustelu ja salainen, eli vaakoja- tai agenttiedustelu. Kaukopartiotiedustelu organisoitiin jatkosodan aikana erillisistä alatoimistojen alaisista kaukopartioyksiköistä yhden pataljoonan, Erillinen pataljoona 4:n (ErP 4) alle. ErP 4:ään kuului lopullisen määrävahvuuden mukaan neljä komppaniaa ja vuodesta 1944 lähtien vielä koulutuskomppania.⁴⁶ Heiskanen arvioi kaukopartioinnin kyenneen asemasodan aikana tuottamaan tilannekuvaa Laatokan ja Sallan välisellä alueella ja että mahdollisista hyökkäysvalmisteluista olisi ”varmasti saatu ennakkovihjeitä”. Huomattavasti tiiviimmillä rintamanosilla, Karjalan kannaksella ja Syvärillä, kaukopartioinnilla ei ollut toimintamahdollisuuksia.⁴⁷ Kaukopartioinnin merkitys kasvoi Neuvostoliiton suurhyökkäyksen aikana. Kaukopartiotiedustelulla saatiin muun muassa tietoa, joka viittasi hyökkäyksen päättymiseen lähes samanaikaisesti kuuntelutiedustelun antaman vastaavan tiedon kanssa.⁴⁸

Salaisesta tiedustelusta on varmoja lähteitä luonnollisesti vähiten. Heiskanen mukaan olemassa on kuitenkin muutamia luotettavia tietoja agenttiedustelun olemassaolosta. Osa agenteista toimi suoraan tiedusteluosaston päällikön ja osa jaos V:n alaisuudessa. Agenteja toimi Baltian maissa, ainakin Virossa ja Latviassa, sekä Neuvostoliitossa Suomen lähialueilla Itä-Karjalassa ja Karjalan kannaksella. Lähialueen ulkopuolella agenteja on mahdollisesti toiminut Balkanilla, Berliinissä, Budapestissa, Vatikaanissa, Lissabonissa ja Bernissä. Peenemündessä sijainneessa Saksan rakettiosakeskuksessa on sodan loppuvaiheessa toiminut agentti, johon ollaan oltu radiolla yhteydessä.⁴⁹ Suomessa koulutettiin myös virolaisia, ns. Erna-

---

⁴⁵ Lehtonen, Lauri: Radiotiedustelu. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. Atena Kustannus Oy, 2018. s. 48-49 ja Heiskanen, Raimo: s. 173 ja 259

⁴⁶ Heiskanen, Raimo: s. 218 ja 225

⁴⁷ Westerlund, Kim: Päämajan kaukopartiot – Erillinen pataljoona 4. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. s. 69 ja Heiskanen, Raimo: s. 173 ja 176

⁴⁸ Heiskanen, Raimo: s. 260

⁴⁹ Heiskanen, Raimo: s. 124-125 ja s. 183

ryhmää, tiedustelu- ja sabotaasitehtäviin kesän 1940 ja kesän 1941 välisenä aikana. Heinäkuussa 1941 Erna-ryhmän osia vietiin torpedoveneillä puna-armeijan selustaan Viroon.⁵⁰

Jatkosodan aikana saatuja neuvostoliittolaisia sotavankeja pyrittiin rekrytoimaan melko laajamittaisestikin.⁵¹ Värvättyjä sotavankeja koulutettiin vuoden 1942 keväältä alkaen Äänislinnassa sijainneessa niin sanotussa agenttikoulussa. Agenteiksi koulutettavien tärkein koulutusaihe oli tiedustelutaktiikka.⁵² Arviot Puna-armeijan linjojen taakse lähetettyjen agenttien lukumäärästä vaihtelee rajusti, mainittuja lukuja ovat noin 80 ja noin 500, joista 80 vaikuttaa ehdottomasti uskottavammalta. Sotavangeista koulutettujen agenttien tuottamat tulokset olivat joka tapauksessa hyvin vähäisiä. Osa agenteista ilmeisesti ilmoittautui heti tilaisuuden tullen neuvostoviranomaisille. Osa yritti syöttää tekaistua tietoa. Suurimmasta osasta ei lähettämisenä jälkeen kuultu mitään.⁵³

Vuoden 1944 syksyn aikana myös saksalaisiin kohdistunut asiamiestiedustelu ymmärrettävästi kiihtyi. Tietoja hankittiin myös Ruotsin toimista ja aikeista. Heiskasen mukaan agenttiedustelun hyödyllisyyttä on vaikeaa arvioida. On kuitenkin varmaa, että agenttiedustelulla saatiin tietoa, jota olisi muuten ollut mahdotonta saada.⁵⁴ Ainakin osa asiamiehistä saattoi selvittää maailmansodan lopun tapahtumista ja jatkaa yhteydenpitoaan suomalaisiin. Tähän saattaa viitata Pääesikunnan ulkomaosaston vuonna 1948 sotilasasiamiehille antamat uudet ohjeet, joissa kiellettiin ”olemaan tekemisissä minkään vakoilujärjestön tai hämäräperäisten henkilöiden kanssa”.⁵⁵

2.2 Sotilastiedustelu vuosina 1945-1953

Vuodet 1945-1947 – Sotilastiedustelun alho?

Puolustusvoimat siirtyi joulukuun alussa 1944 rauhan ajan vahvuuksiin. Puolustusvoimien pääesikuntaan muodostettiin vuoden 1939 mallin mukaisesti ulkomaosasto. Pääesikunnan ulkomaosasto muodostettiin Päämajan ulkomaosaston, tiedusteluosaston ja valvontaosaston rungoille. Ulkomaosasto jakautui ulkomaatoimistoon (ulk.1), tilastotoimistoon (ulk.2) ja val-

---

⁵⁰ Heiskanen, Raimo: s. 124-125

⁵¹ Heiskanen, Raimo: s. 183

⁵² Porvali, Mikko: Äänislinnan Tiedustelijainkoulun – suomalainen vakoiluyksikkö. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. s. 76 ja Heiskanen, Raimo: s. 181-182

⁵³ Heiskanen, Raimo: s. 183

⁵⁴ Heiskanen, Raimo: s. 184-185

⁵⁵ Viitasaari, Yrjö: s. 424

vontatoimistoon (ulk.3). Ulkomaantiedustelusta vastasi tilastotoimisto. Puolustusvoimissa tapahtuva valvonta siirrettiin vuoden 1945 aikana valtiolliselle poliisille.⁵⁶

Sotatoimien päätyttyä Lapissa huhtikuun lopulla 1945 rauhan ajan vahvuuteen palanneessa puolustusvoimissa alkoi vuoteen 1948 asti kestänyt epävarmuuden aika.⁵⁷ Valvontakomission toiminta vaikutti puolustusvoimiin ja Valvontakomission tarkastuskäynneistä ja tietojenkeruusta onkin muutamia mainintoja ulkomaanosaston arkistoissa vuoden 1945 ajalta. Sotilastiedustelun osalta Valvontakomission vaikutukset olivat merkittävät. Kesällä 1945 sotilasjohdossa päädyttiin näkemykseen, että Valvontakomissio oli kieltänyt sotilastiedustelutoiminnan. Tähän näkemykseen johtaneet lopulliset syyt ovat jääneet epäselviksi. Valvontakomissio oli tosin kiinnittänyt kasvavassa määrin huomiota sotilastiedusteluun kevään 1945 aikana. Sotilastiedustelun toimitiloihin Mikkelissä suoritettiin tarkastus toukokuussa 1945.⁵⁸ Mikkelissä sijaitseva tuolloin ainakin tilastotoimiston alaisuuteen kuulunut Pääesikunnan radiojaos.⁵⁹

Sotilastiedusteluun kohdistuneen huomion taustalla vaikuttaneita syitä ovat todennäköisesti olleet niin sanottu Stella Polaris-operaatio ja sotilastiedustelun liittäminen asekatkentuun. Sekä asekatkennan että Stella Polariksen tarkoituksena oli luonnollisesti valmistautua Suomen mahdolliseen miehittämiseen ja vastarinnan jatkamiseen.⁶⁰ Valvontakomission maassaolo antoi tukea myös suomalaiselle äärivasemmistolle, joka vanhastaan koki puolustusvoimat vastustajakseen.⁶¹ Ainakin valvonnan eli vastatiedustelun irrottamiseen puolustusvoimista tällä lienee ollut vaikutusta. Myös Koskimies arvioi ratkaisujen taustalla olleen jonkinlaista kostonmentaliteettia suomalaisten kommunistien taholta, olivathan sotilastiedustelun ja valvonnan toimenpiteet kohdistuneet kotimaassa juuri heihin.⁶²

Elokuussa 1945 tehtiin vuoden viimeinen uudelleenjärjestely, jossa ulkomaanosastoon jäi vain kaksi toimistoa, sotilasasiain toimisto Ulk.1 ja ulkomaatoimisto Ulk.2, joka peri lakkautetun tilastotoimiston tehtävän, eli ulkomaantiedustelun. Sotilasasiain toimisto vastasi Suomen ulkomailla olevista sotilasasiainmiehistä, sekä piti yhteyttä ulkomaisten Helsingissä toimiviin sotilasasiainmiehiin.⁶³ Ulkomaanosaston ulkomaatoimistossa toimi 13-15 upseeria ja tutkijaa,

---

⁵⁶ Koskimies, Tapio: s. 57-58 ja Heiskanen, Raimo: s. 269

⁵⁷ Viitasaari, Yrjö: s. 422

⁵⁸ Koskimies, Tapio: s. 60

⁵⁹ Heiskanen, Raimo: s. 270

⁶⁰ Heiskanen, Raimo: s. 281

⁶¹ Vares, Vesa: Puolustusvoimat ja yhteiskunnan sisäinen järjestys. Teoksessa Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, 84-99. MPKK:n sotahistorian laitos ja WSOY. 2006. s. 84

⁶² Koskimies, Tapio: s. 60

⁶³ Koskimies, Tapio: s. 60

jotka kaikki olivat toimineet tiedustelutehtävissä sotien aikana. Henkilöstön osaaminen oli korkeatasoista. Ulkomaaosaston laatimat strategiset arviot jouduttiin kuitenkin laatimaan yksinomaan julkisiin lähteisiin perustuen.⁶⁴ Sotilasasiamiestoiminta päättyi Ruotsia lukuun ottamatta kokonaan viimeistään vuoden 1946 aikana.⁶⁵

Vuoden 1945 aikana ulkomaaosaston ulkomaantiedustelusta vastannut ulkomaaosasto 2, eli ulkomaatoimisto, tuotti 30 kappaletta ulkomaatiedotus-nimistä asiakirjaa ja viisi kappaletta katsaus-nimistä asiakirjaa. Ensimmäinen vuoden 1945 ulkomaatiedotus, ”Maailman tonnisto-tilanne”, on päivätty 23.8.1945. Ensimmäinen katsaus, ”Puolustusvoimain rauhanajan organisaatio eri maissa” on heinäkuulta. Vuoden 1945 arkisto käsittää ulkomaaosaston omien tuotteiden lisäksi neljä Armeijakunnan esikunnan tilanneilmoitusta. Tilanneilmoitukset on päivätty 2.1., 4.1., 13.1. ja 30.1.1945. Tilanneilmoituksia yhdistää maininnat Valvontakomission edustajien käynneistä sotilaskohteilla tai Valvontakomission esittämistä tietopyynnöistä. AKE:n asiakirjojen lisäksi arkistoituna on ulkomaaosastolle osoitettuja 1. Divisioonan esikunnan ilmoituksia aikajaksolta 14.4. – 5.7.1945.⁶⁶ 1. DE:n ilmoitukset käsittelevät Lapissa vielä käynnissä olevia ja päättyviä sotatoimia. Erillisenä asiakirjana on 6.11.1945 vastaanotuksi päivätty, ruotsinkielinen, muistio. Muistiossa on 13 sivua ja se sisältää varsin arvokasta analyysia panssariaseen ja panssarintorjunnan kehityksestä toisen maailmansodan ajalta. Muistioon on kirjattu päiväyksellä 11.1.1947: ”Lähdettä ei saa mainita, eikä siihen edes viitata”.

On huomattavaa, että ulkomaaosaston tuotteiden julkaiseminen alkoi vasta heinäkuussa 1945. Tiedotteiden ja katsausten sisällöt vaihtelevat suuresti ja tiedotteen ja katsauksen eroa on varsin vaikeaa erottaa toisistaan. Katsaukset ovat luonteeltaan ajankohtaisempia ja tiedotukset taas käsittelevät jotain asiaa laajemmin ja pidemmällä aikaperspektiivillä. Tiedotteissa käsiteltävissä aiheissa ei ole havaittavissa selviä painopisteitä, vaan käsiteltävät asiat vaihtelevat yksittäisistä teknisistä laitteista ja asejärjestelmistä taisteluteknisen, taktisen ja operatiivisen tason asioista aina sotilasstrategisiin ja taloutta käsitteleviin aiheisiin. Tiedotteiden sisältö vaikuttaa olevan tyypillisemmin hankittu julkisista lähteistä kuin katsausten. Sotilasasiamiehille lähetettyjen kirjeiden valossa on luultavaa, että tiedotteet laadittiin erikseen käskettyjen, kulloiseenkin tilanteeseen soveltuvien, tiedustelukysymysten perusteella.⁶⁷ Tiedotteista noin

---

⁶⁴ Viitasaari, Yrjö: s. 424

⁶⁵ Viitasaari, Yrjö: s. 424

⁶⁶ Pv. PE. Ulk.2. 3.6.1946. Kansallisarkisto T-21398/14

⁶⁷ PV PE ulk-os 461/Ulk.2./sal/30.12.1946 Kansallisarkisto T-T-21398/66: Ulk-os päällikkö kehottaa Tukholman laivastoasiamiestä toimittamaan vastaukset kuuteen Puolan merivoimia koskevaan kysymykseen. PV PE ulk-os

kolmasosa, 11 kappaletta, käsitteli sotilaspolitiikkaa, 8 muiden valtioiden asevoimia tai vahvuuksia, 5 sotatekniikkaa, 4 taloutta, 1 operaatiotaitoa (sotakokemuksia) ja 1 taistelutekniikkaa. Katsauksista 2 käsitteli Aasiassa vielä käynnissä olevan sodan sotatapahtumia, 2 maailmanpolitiikkaa ja 2 muiden maiden asevoimia.

Kokonaisuutta tarkastellen ulkomaosaston vuonna 1945 esittämät arviot esittävät vallitsevan tilanteen varsin tarkasti ja ennakoivat alkavaa kylmää sotaa. Esimerkiksi Kiinan nousu, joskin Tšiang Kai-šekin johdolla, Aasian alueen mahdolliseksi suurvallaksi lyödyn Japanin tilalle esitetään 7.9.1945 ulkomaatiedotus 4/45:ssa.⁶⁸

Ulkomaatiedotusten jakelu oli laajaa. Ulkomaatiedotus 1/45 ”Maailman tonnistotilanne” 23.8.1945, joka käsittelee maailmanlaajuisesti käytössä olleen kauppalaivaston määrää ja laatua, sekä Euroopan huoltotarpeiden täyttämistä, on jaeltu 40 vastaanottajalle. Lisäksi asiakirjasta on tehty kuusi varakappaletta.

Ulkomaosaston ulkomaatiedotuksen tyypillinen jakelu vuonna 1945:

- Puolustusministeri
- Puolustusvoimien komentaja
- Yleisesikunnan päällikkö
- Aselajien ja sotakoulujen tarkastajat, ml. pioneeri ja viestikomentaja
- Komentoesikunnan päällikkö
- Pääintendentti
- Sotatalouspäällikkö
- Ylilääkäri ja ylieläinlääkäri
- Yleisesikunnan osastojen päälliköitä
- Armeijakunnan komentaja
- Merivoimien komentaja
- Ilmavoimien komentaja
- Rajavartiostojen komentaja
- Divisioonien komentajat (1.D, 2.D, 3.D) ja Kevyen Prikaatin komentaja
- Rautatiehallituksen pääjohtaja
- Sotilasasiamiehet Tukholmassa, Ankarassa ja Bernissä⁶⁹

444/Ulk.2./sal/12.12.1946 Ulk-os päällikkö kehottaa Tukholman ilmaisuusasiasta toimittamaan tietoja reaktiokoneista, erityisesti kaartosäteestä, jarruuntumisesta ja kiihtyvyydestä. Kansallisarkisto T-21398/66:

⁶⁸ PV PE ulk-os 2706/Ulk.2./sal/7.9.1945. Kansallisarkisto T-21398/14

⁶⁹ PV PE ulk-os 2633/Ulk.2./sal/23.8.1945. Kansallisarkisto T-19525/8, Ulkomaatiedotus 1/45 jakelusivu.

Asiakirjojen sisältö tai suojaustaso ei juurikaan vaikuttanut niiden jakeluun. Ulkomaatiedoitus 26/45, 1.12.1945 ”Kansainväliset lentoliikennekonferenssit ja -järjestöt”, jota ei ole leimattu salaiseksi, jakelu on ulkomaatiedoitus 1/45:n (leimattu salaiseksi) kanssa lähes identtinen. Ulkomaatiedoitus 26/45:ssa uusina vastaanottajina on Tasavallan presidentin adjutanti ja ulkoministeriön sotilastoimisto. Sotilasasiamies Bernissä ei ole enää jakelussa.⁷⁰ Osassa ulkomaatiedotuksista on merkintä: ”Näitä tiedoituksia voidaan käyttää upseeristolle pidettävien esitelmien, luentojen t.m.s. pohjana. Esitettyjä tietoja ei saa saattaa julkisuuteen.” Merkintä tukee sivulla 18 esitettyä arvioita ulkomaatiedotusten ja katsausten suhteesta, jossa ulkomaatiedotukset näyttävät sisällöltään julkisempina ja tarkasteluajaltaan pitkäkestoisempina kuin katsaukset.

Katsausten jakelu oli ilmeisesti huomattavasti rajatumpaa. Ainoastaan katsaus 5/45 ”Ruotsin puolustusvoimien ylimmän johdon järjestely”, 22.10.1945 sisältää jakelumerkinnän. Merkintä on tehty asiakirjan kansilehteen lyijykynällä.

Katsauksen 5/45 jakelu:

- Eversti Huhtala (O. Huhtala, Pv.PE:n op.os vs. päällikkö) 20 kpl
- Eversti Janarmo (K.W. Janarmo, ulkomaatoimisto 2:n päällikkö) 2 kpl
- Operatiivisen osaston päällikkö 1 kpl
- Järjestelyosaston päällikkö 1 kpl
- Maavoimajaos 1 kpl
- merkintä, joka ei ole luettavissa 1 kpl⁷¹

Osassa katsauksien etulehtiä on ilmeisesti lukumerkintänä lyijykynällä kirjoitettu ulkomaatoimiston päällikön, eversti Walldenin, nimi tai nimikirjaimet.

Vuoden 1946 aikana sotilastiedustelun järjestelyissä ei enää tapahtunut suuria muutoksia. Toiminnan perusteet ja tehtävät vakinaistettiin marraskuussa. Sotilastiedustelun tehtäväksi määritettiin puolustuslaitoksen pitäminen tietoisena ulkomailla tapahtuvasta kehityksestä. Ulkomaatoimiston piti seurata maailmalla käynnissä olevia sotatoimia, eri maiden ”sotilaspoliittisesti mielenkiintoisia asioita”, sekä eri valtioiden asevoimien kehitystä. Tietoja piti hankkia ”kansainvälisten tapojen ja välirauhansopimuksen mukaisesti luvallisiksi katsottuja keinoja hyväksikäyttäen”. Salaisen- tai agenttiedustelun käyttäminen kiellettiin erikseen. Soveltu-

---

⁷⁰ PV PE ulk-os 3268/UIk.2./1.12.1945., Ulkomaatiedoitus 26/45 jakelusivu. Kansallisarkisto T-21398/66

vaksi tiedonhankinta keinoksi jäi näin ollen vain Suomen ulkomailla olevien sotilasasiamiesten asemamaidensa viranomaisilta ja tiedotusvälineistä saamat tiedot, Suomessa toimivilta ulkomaalaisilta sotilasasiamiehiltä saadut tiedot sekä julkiset lähteet.⁷²

Vuoden 1946 aikana ulkomaaosasto tuotti 20 kappaletta ulkomaatiedoituksia ja 11 kappaletta katsauksia. Kotimaakatsauksia, jotka ilmeisesti epäsäännöllisistä päiväyksistä päätellen laadittiin tarpeen mukaan, tuotettiin 34 kappaletta.⁷³ Kotimaakatsaukset tuotti Ulk.1, eli sotilasasiamiestoimisto. Vuoden 1946 arkistossa on kotimaakatsaus n:o 8-asiakirja (4/Ulk.1/2 c/sal), joka on päivätty 7.1.1946, katsaus kattaa ajan 29.12.1945 – 5.1.1946.⁷⁴ Kotimaakatsauksia on siis laadittu myös vuoden 1945 aikana, vaikka näitä asiakirjoja ei vuoden 1945 arkistoista löydyntykään. Ulkomaaosaston toteuttamaan, ehkä kotimaakatsauksienkin aineistoon päätyneeseen, tiedustelutoimintaan vuoden 1945 aikana saattaa viitata myös insinöörimajuri Reino Castrénin lausunto. Castrén kertoo Päämajan tiedustelujaoston päällikön käskeneen hänen lokakuussa 1944 ”ryhtyä järjestelmälliseen poliittiseen tiedustelutoimintaan, jonka piti jatkua myös kotiuttamisen jälkeen ja jatkui 7.9.1945 saakka, jolloin Valpo pidätti minut...”⁷⁵

Osa vuoden 1946 ulkomaatiedotuksista on merkitty suomennosotteiksi, joten kyseessä ovat suorat käännökset ulkomaisista julkisista lähteistä. Tällainen on esimerkiksi ulkomaatiedotus 1/46, 3.1.1946 ”Atomipommin käyttö ei Ruotsille epäedullista”, joka on käänнос 4.12.1945 Dagens Nyheter-lehdessä julkaistusta Ruotsin puolustusvoimien komentajan, kenraali Helge Jungin kirjoituksesta. Käännökseen ei ole liitetty analyysia Ruotsin mahdollisen ydinaseen merkityksestä. Asiakirjalla ei ole suojaustasomerkintää.⁷⁶

Ulkomaatiedotusten ja katsausten lisäksi vuoden 1946 arkistossa on kotimaakatsaus-nimisiä asiakirjoja. Sotilasasiamiestoimiston (Ulk.1.) laatimat kotimaakatsaukset on laadittu säännölliseen asiakirjamuotoon. Käsiteltävät asiat ovat otsikoittain:

1. Puolustuslaitos
2. Sisäpolitiikka
3. Ulkopolitiikka

⁷¹ PV PE ulk-os 22.10.1945. Katsaus 5/45 ”Ruotsin puolustusvoimain ylimmän johdon järjestely” etulehti. Kansallisarkisto T-21398/66

⁷² Koskimies, Tapio: s. 61

⁷³ PV PE ulk-os 436/Ulk.1./sal/27.11.1946. Kotimaakatsaus 34/46. Kansallisarkisto T-21398/66 ja PV PE ulk-os /Ulk. 2./3.6.1946. Kansallisarkisto T-21398/66 Kansilehti ulkomaatiedoitteet 1946 ja PV PE ulk-os/Ulk. 2/. Kansilehti Ulk.2:n katsaukset 1946. Kansallisarkisto T-21398/66

⁷⁴ PV PE Ulk.1. 4/Ulk.1/2 c/sal. 7.1.1946. Kotimaakatsaus n:o 8 Kansallisarkisto T-21398/66

⁷⁵ Heiskanen, Raimo: s.270

⁷⁶ PV PE ulk-os 7/Ulk.2./3.1.1946. Ulkomaatiedotus 1/46 Kansallisarkisto T-21398/66

4. Hallinto
5. Talous
6. Oikeusasiat
7. Henkilöasiat
8. Sivistys y.m.
9. Sotilasasiamiehet (ulkomaalaiset Suomessa olevat)

Kotimaakatsausten laajuus vaihteli 1-2 sivusta aina yli kymmeneen sivuun. Sisäpolitiikan osalta raportoidaan mm. vasemmiston liikehdintää, ulkopolitiikan osalta Suomen rauhansopimuksen neuvottelujen etenemistä, taloudesta raportoidaan mm. Suomeen saapuvista harvinaisemmista tavaratoimituksista ja oikeusasioita hallitsee luonnollisesti asekatkentaajutun ja sotasyllisysoikeudenkäyntien seuraaminen. Kotimaakatsauksen jakelu käsitti asiakirjojen merkintöjen mukaan vain Tukholman sotilasasiamiehen ja sotilasasiamiestoimiston (Ulk.1). Tiedoksi katsaukset on annettu ulkomaatoimistolle (Ulk.2.) ja majuri Lehmukselle.⁷⁷ Majuri Lehmuksen asemaa tai organisaatiota ei jakelussa mainita, mutta todennäköisesti kyseessä on Kalle Lehmus, joka toimi Pääesikunnan tiedotusosaston päällikkönä.⁷⁸ Pääesikunnan salamyhkäisistä organisaationimistä johtuen turvallisuus- ja vastatiedustelua toteuttanut tarkkailu- toimisto oli 1949 alkaen sijoitettu tiedotusosaston alaisuuteen. Näin ollen näyttää todennäköiseltä, että ainakin pienimuotoista vastatiedustelutoimintaa toteutettiin myös sen ollessa virallisesti Valpon käsissä.

Vuoden 1946 ulkomaatiedotteista 4 kappaletta käsitteli sotilaspolitiikkaa, 7 muiden valtioiden asevoimia tai vahvuuksia, 4 sotatekniikkaa, 3 sodankuvaa ja 2 politiikkaa. Katsauksista 7 käsitteli muiden maiden asevoimia, 1 politiikkaa, 1 sotatekniikkaa, 1 sodankuvaa ja 1 taloutta.

Ulkomaatiedotteiden jakeluun tuli ulkomaatiedoite 1/46:sta alkaen Valtiollisen poliisin soti- lastoimiston päällikkö. Ulkomaaosaston valvontatoimistohan oli lakkautettu ja puolustusvoi- mien sisäinen valvonta ja turvallisuustiedustelu siirretty Valtiolliselle poliisille kesäkuussa 1945.⁷⁹ Ulkomaaosaston keräämää tiedustelutietoa jouduttiin näin ollen luovuttamaan kom- munistien hallussa olevalle niin sanotulle punaiselle Valpolle. Voidaan olettaa, että tällaisella kytkennällä on ollut vaikutusta siihen, minkälaista tietoa ulkomaaosaston virallisissa asiakir- joissa käsiteltiin.

---

⁷⁷ PV PE Ulk.1. 90/Ulk.1/2 c/sal. 16.2.1946. Ulkomaatiedoitus n:o 6 (9.-15.2.1946) Kansallisarkisto T-21398/66

⁷⁸ Suominen Pertti: s. 113: ”Tiedotusosaston päällikkönä vuoteen 1955 saakka ollut majuri, sittemmin eversti- luutnantti Kalle Lehmus.”

⁷⁹ Koskimies, Tapio: s. 59

Ulkomaosaston organisaatio hyväksyttiin ”toistaiseksi käytäntöön” osana puolustusvoimien pääesikunnan kokoonpanoa 9.6.1947. Ulkomaosasto jakautui jatkosodan aikaisen Päämajan tiedusteluosaston mukaisiin jaoksiin. Jaokset olivat yleis-, maavoima-, merivoima-, ja ilma-voimajaos. Jaosten tehtävänä oli tietojen kokoaminen, tallettaminen ja vertaaminen aikaisemmin kerättyihin tietoihin sekä tiedon muokkaaminen arvioiksi ja katsauksiksi. Kussakin jaoksessa työskenteli kahdesta neljään henkilöä.⁸⁰ Ulkomaosaston päällikön tehtävään tuli eversti Walldénin seuraajaksi eversti Virkki.⁸¹

Vuonna 1947 ulkomaosaston tuotteet ovat aikaisempiin vuosiin 1945 ja 1946 verrattuna määrältään vähäisempiä ja sisällölliseltä merkitykseltään vaatimattomampia. Ulkomaosasto tuotti vuoden 1947 aikana 5 ulkomaatiedoitusta ja 14 katsausta. Katsauksista mainittakoon, että niistä viisi käsitteli Neuvostoliiton asevoimien uutta sisäpalvelusohjesääntöä.⁸²

Verrattaessa vuoden 1947 asiakirjoja vuosiin 1945 ja 1946, jolloin selvästi raportoitiin kiihkaalla tahdilla ja varsin laadukkaastikin, näyttää vuosi 1947 hyvin vaatimattomalta. Herättää kysymyksiä, miksi kesäkuussa 1947 Yhdysvaltojen käynnistämä Marshall-apuohjelma tai esimerkiksi Yhdysvaltojen puuttuminen Kreikan sisällissotaan eivät näyttäyty ulkomaosaston tiedustelutuotteissa. Syynä merkittävien strategisten tapahtumien jääminen huomiotta ei voi olla ainoastaan sotilasasiamiesverkon rakenne ja siitä johtuva vaikeus hankkia esimerkiksi Marshall-suunnitelmaan liittyviä tietoja. Englannin strategista asemaa käsitteleviä asiakirjoja kuitenkin laadittiin, vaikka Lontoossa ei vuonna 1947 sotilasasiamiestä ollutkaan.

Vuoden 1947 ulkomaatiedotteista 2 kappaletta käsitteli sotilaspolitiikkaa tai sotilasstrategiaa, 2 muiden valtioiden asevoimia tai vahvuuksia ja 1 taloutta. Katsauksista 11 (huom. näistä 4 Neuvostoliiton sisäjärjestysohjesääntöä) käsitteli muiden maiden asevoimia, 1 sodankuvaa, 1 sotateknikkaa ja 1 sekalaisia asioita (sotilasurheilu). Ulkomaatiedotteiden jakelussa ei tapahtunut muutoksia. Katsauksien jakelu perustui niiden aiheeseen. Esimerkiksi Sveitsin, Norjan ja Englannin kodinturvajärjestöjä ja Ruotsin armeijan demokratisointia koskevat katsaukset on jaeltu mm. puolustusrevisiolle ja Pääesikunnan järjestely- ja operatiivisten osastojen päälliköille.⁸³

---

⁸⁰ Koskimies, Tapio: s. 61 ja s. 63

⁸¹ Koskimies, Tapio: s. 62

⁸² PV PE Ulk.2. 14.11.1947. Katsaukset 1.1.-31.12.1947 kansilehti. Kansallisarkisto T-21398/20

⁸³ PV PE Ulk.2 23.1.1947 katsaus 3/47 ”Demokratisointi Ruotsin armeijassa”, Ulk.2. 28.2.1947 katsaus 4/47 ”Englannin kodinturvajärjestö”, Ulk.2. 28.3.1947 katsaus 6/46 ”Norjan Hjemmevern-järjestö”. Kansallisarkisto T-21398/20

Vuodet 1948-1953 – Sotilasasiamiestoiminnan elpyminen – tiedettiinkö enemmän?

Syksyllä 1947 Pariisin rauhansopimuksen tultua voimaan ja valvontakomission poistuttua maasta tilanne mahdollisti normaalin kanssakäymisen ulkomaiden kanssa. Osana normaaliolojen palautumista myös sotilasasiamiestoiminnan laajentaminen saatettiin aloittaa.⁸⁴ Vuonna 1948 suomalaiset sotilasasiamiehet aloittivat toimintansa Moskovassa, Lontoossa, Pariisissa ja Washingtonissa. Sivumaa-akkreditointeja ei hankittu.⁸⁵ Tukholmassa sotilasasiamiestoiminta ei ollut sodan jälkeen keskeytynyt, joten Suomella oli sotilasasiamies nyt viidessä maassa.

Sotilasasiamiestoiminnan elpymisen tuomiin mahdollisuuksiin haluttiin tarttua. Kaikilla sotilasasiamiehiksi lähetetyillä upseereilla oli aikaisempaa kokemusta sotilasasiamiehenä toimimisesta. Sotilasasiamiesten toiminta ei ollut kuitenkaan ongelmaton. YYA-sopimus satoi Suomen osaksi Neuvostoliiton vaikutuspiiriä ja asetti siten suomalaiset eräällä tapaa osaksi vastapuolta. Suomalaisiin upseereihin ei luotettu ja heidän tiedonhankintaansa rajoitettiin. Vaurauskellisuutta esiintyi ainakin ranskalaisten, englantilaisten, norjalaisten ja jopa ruotsalaisten taholta.⁸⁶ Paradoksaalisesti suhtautuminen oli vastaavaa myös Neuvostoliitossa: tietoja oli vaikeaa hankkia, sillä Moskovan sotilasasiamiehen ei sallittu seurata Puna-armeijan harjoituksia tai tutustua sen joukko-osastoihin. Sotilasasiamiehen tekemiin tietopyyntöihin ei myöskään vastattu.⁸⁷

Vuoden 1948 aikana ulkomaatiedotteita laadittiin vain kolme kappaletta. Katsauksia laadittiin 16 kappaletta. Sotilasasiamiesten toiminnan uudelleenkäynnistyminen Englannissa, Ranskassa, Yhdysvalloissa ja Neuvostoliitossa näkyy sotilasasiamiesten raporttien perusteella laadituissa ilmoituksissa, joita laadittiin 19 kappaletta. Ilmoituksissa raportoitiin tyypillisesti vierailuista asemamaan asevoimien laitoksissa ja joukoissa tai havainnoista asevoimien järjestämisnäytöksissä.

Yhdysvaltojen osalta ilmoituksilla raportoitiin myös asevelvollisuuden toimeenpanosta, uusista asejärjestelmistä ja laivaston alusmääristä ja rakennusohjelmista. Ilmoitusten tiedot vaikuttavat hankitun sotilasasiamiehen tekemällä havainnoinnilla ja asemamaan tiedotusvälineistä keräämällä. On huomattavaa, että sotilasasiamiesten ilmoituksista vain yksi oli Neuvostolii-

---

⁸⁴ Koskimies, Tapio: Sotilasasiamies ja puolustusasiamiestoiminta. s. 141

⁸⁵ Viitasaari, Yrjö: s. 424

⁸⁶ Koskimies, Tapio: Sotilasasiamies ja puolustusasiamiestoiminta. s. 141 ja Koskimies s. 67, 69-70

⁸⁷ Koskimies s. 68

tosta, 6.9.1948 annettu ilmoitus 5/48 ”Lentonäytös Moskovassa”. Neuvostoliitto oli Suomen sotilastiedustelulle erityisen ongelmallinen. Siihen kohdistuva tiedustelu oli erikseen kielletty ja tiedon keräämisessä haluttiin noudattaa erityistä varovaisuutta. Ulkomaaosaston tuotteissa raportoidun aineisto on selvästi suureksi osaksi hankittu julkisista lähteistä, kuten käännoksinä länsimaisista kirjoituksista. Moskovan sotilasasiamies tuotti kyllä mittavan määrän tietoa mutta Neuvostoliittoa koskeva materiaali ei päätynyt ulkomaaosaston valmistelemiin katsauksiin. On melko selvää, että Moskovan sotilasasiamiehen keräämiä tietoja kuitenkin päätyi sellaiseen sopiviksi katsotuille tarvitsijoille. Esimerkiksi huhtikuulta 1955 on lainausmerkintä, jossa Lontoon, Pariisin, Moskovan, Tukholman ja Washingtonin sotilasasiamiesten puolivuotisraportit lainataan operatiiviselle osastolle.⁸⁸

Ulkomaatiedotukset käsitelivät Puolan merenkulkua, laivastoa ja rannikkopuolustusta, Maailman kauppatorniston tilaa ja kehitystä sekä biologisen sodankäynnin kehitystä ja sen näkymiä tulevaisuuden sodassa. Maailman kauppatornistoraunnon käsittelevä katsaus kuvaa Yhdysvaltojen ylivoimaisuuden tonniston osalta, Yhdysvaltojen kauppatornistoraunnon käsitteessä kaksi kolmannesta maailman tonnistosta. Yhdysvaltojen tavoitteeksi kuvataan erityisesti Japanin kaupparenkulun aikaisemmin hallitsemien Itä-Aasian kauppareittien haltuunoton. Englannin todetaan pyrkivän kiiwaasti palauttamaan asemaansa erittäin mittavalla laivanrakennusohjelmalla. Yhdysvaltojen aiheuttama kilpailu arvioidaan kuitenkin kovaksi. Englannin mahdollisuudet palata sotaa edeltäneen tason kauppamahdiksi ja strategisten merireittien hallitsijaksi pidetään pieninä. Asetelma tiivistyy lauseessa ”Kilpailu Yhdysvaltain kanssa, varsinkin Japanin entisestä meriliikenteestä, on briteille ankaraa, sillä he taistelevat suurvalta-asemansa puolesta, kun taas amerikkalaisille kysymyksessä on vain liiketoiminnan laajentaminen.”⁸⁹

Katsaus käsittelee lyhyesti kauppatornistoraunnon teknisen kehityksen näkymiä, joista merkittävimmän tarjoaa atomienergia. Ydinvoimakäyttöisten alusten katsotaan olevan vielä kaukana tulevaisuudessa mutta atomienergian merkitys arvioidaan mullistavaksi. Tiedotuksen lopuksi nostetaan esiin kauppatornistoraunnon merkitys ulkopoliittisena ja strategisena välineenä. Erittäin mielenkiintoinen huomio on sodan perintönä huomattavasti kasvanut valtiojohtoisuus ja kollektiiviset suuntaukset, myös länsimaissa. Valtiojohtoisuuden ja kollektiivisuuden suuntauksen nähdään pysyvän ja jopa kasvavan ja niiden olevan: ”...pikemminkin ne ovat uudelle sodan-

---

⁸⁸ PE Ulkomaosasto Ulkmtsto sal 20.4.1955, Kansallisarkisto T-21398/84

⁸⁹ PV PE Ulk.2 25.1.1948 katsaus 2/48 ”Kauppatornistoraunnon nykyinen tila ja kehitys ulkomailla”, Kansallisarkisto T-21398/24

jälkeiselle maailmalle tunnusomaisia.”⁹⁰ Tiedotuksen näkemystä voi pitää hyvinkin perustelluna Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian teollisten ohjelmien oltua varsin valtiojohtoisia ja mm. Ranskan kansallistettua suurimmat varustamonsa toisen maailmansodan jälkeen.

Vuoden 1948 aikana laadituista 16 katsauksesta 11 koski Neuvostoliittoa. Katsauksissa käsiteltiin Neuvostoliiton taloutta, sotilasmaantiedettä, asevoimien teknistä kehitystä, joukkojen käyttöperiaatteita, sekä koulutusjärjestelmää, erityisesti upseeriston osalta. Lisäksi raportoitiin Puna-armeijan henkilöstön vapaa-ajan käyttömahdollisuuksista, liikuntakasvatuksesta ja urheilutoiminnasta sekä asevoimien järjestyssäännöstä. Katsauksissa viitataan lähteinä tarkasti neuvostoliittolaisiin julkisiin asiakirjoihin tai lehtikirjoituksiin, muutamissa katsauksissa on yhdistelty länsimaisia julkisia lähteitä.⁹¹ Tällä todennäköisesti pyrittiin alleviivaamaan sitä, että Neuvostoliittoon ei kohdistunut laitonta tiedonhankintaa. Koskimies esittää 15.3.1949 päivätyn ”Ulkomaaosaston jaoksien uudet työohjeet”-asiakirjan asettamat rajoitukset Neuvostoliittoon kohdistuvasta tiedustelusta: Neuvostoliittoa koskevat tiedot oli hankittava ”virallisista lähteistä sekä sotakirjallisuutta ja lehdistöä seuraamalla”, sekä ”Neuvostoliiton suhteen ei mitään tiedustelutoimintaa saa harjoittaa.” Koskimies arvioi kiellon olleen peräisin ylemmältä taholta.⁹² Vaikka ulkomaaosaston työohjeet ovatkin vuodelta 1949, on selvää, että menettely oli käytössä jo vuonna 1948. Neuvostoliittoa käsittelevät katsaukset vaikuttavat suurimmaksi osaksi suorilta käänöksiltä niissä mainituista lähteistä, eivätkä ne pääasiassa sisällä laatijan analyysia esitetyistä tiedoista.

Valvontakomission poistuminen Suomesta vuoden 1947 syyskuun lopulla ei ainakaan vuoden 1948 osalta näytä vaikuttaneen ulkomaaosaston raportoinnin varovaisuuteen. Toisaalta on huomioitava, että Suomen ja Neuvostoliiton välille solmittiin YYA-sopimus, joka tuli voimaan 31.5.1948.⁹³ YYA-sopimuksella oli myös puolustusvoimien johdon, joskin varauksellinen, hyväksyntä.⁹⁴ Koskimiehen arvion mukaan YYA-sopimus koettiin puolustusvoimissa ainakin alkuvuosina liittosopimuksena, eikä liittolaiseen ollut sopivaa kohdistaa aktiivista tiedustelua.⁹⁵

---

⁹⁰ PV PE Ulk.2 25.1.1948 ulkomaatiedoitus 2/48 ”Kauppatonniston nykyinen tila ja kehitys ulkomailla”, Kansallisarkisto T-21398/24

⁹¹ mm. PV PE Ulk.2 24.9.1948 katsaus 9/48 ”Mieskohtaisen varustuksen kehitys neuvostoarmeijassa”, PVPE Ulk.2. 2.9.1948 katsaus 7/48 ”Otteita venäläisistä kirjoituksista, jotka käsittelevät panssarivaunujen ja panssarintorjunnan sekä niiden käyttöperiaatteiden kehitystä” ja PV PE Ulk.2. 7.4.1948 katsaus 3/48 ”Euroopan-Venäjän sisävesireitit”, Kansallisarkisto T-21398/24

⁹² Koskimies, Tapio: s. 63

⁹³ Haataja, Lauri: s. 793

⁹⁴ Visuri, Pekka: s. 25

Vuoden 1948 ulkomaatiedotteista 2 kappaletta käsitteli strategiaa merenkulun ja talouden näkökulmasta ja 1 sodankuvaa (sotatekniikka). Katsauksista 12 käsitteli muiden maiden asevoimia, 2 sodankuvaa, 1 sotilasmaantiedettä ja 1 taloutta.

Vuoden 1947 tapaan varsin merkittäviäkään Euroopan tapahtumia, kuten Tšekkoslovakian kommunistista vallankaappausta, ei käsitellä vuoden 1948 ulkomaanosaston tuotteissa lainkaan.

Vuoden 1949 myötä siirrytään ulkomaanosaston tuottamien tuotteiden osalta uudenlaiseen vaiheeseen. Muutos ei ole selvä, vaan se tapahtuu vähitellen ja alkaa näyttäytyä todella vasta 1950-luvun ensimmäisinä vuosina. Muutos on kuitenkin olemassa. Ulkomailta saatiin sotilasasiamiesten kautta enemmän ja monipuolisempaa tietoa, asioita käsitellään raportoinnissa laajemmin ja kylmän sodan asetelmat alkavat hahmottua. Tiedustelun kokonaisuus koki merkittäviä parannuksia, kun kuuntelu- eli radiotiedustelun voitiin aloittaa uudelleen, sekä sotilaallisen vastatiedustelu palautui puolustusvoimille.

Edellä mainittujen tiedustelulajien palauttaminen oli mahdollista sisäpoliittisen tilanteen rauhoittuessa ja ulkopoliittisen tilanteen alkaessa vakautua valvontakomission poistumisen myötä.⁹⁶ Sotilaallinen vasta- ja turvallisuustiedustelu siirtyi takaisin puolustusvoimille, kun Valpo II, niin sanottu ”punainen Valpo” lakkautettiin ja suojelupoliisi perustettiin. Uudelleen perustettu sotilasvastatiedustelu sijoitettiin tarkkailutoimiston nimellä osaksi Pääesikunnan tiedustusosastoa. Vuonna 1953 nimi muutettiin tutkintatoimistoksi.⁹⁷

Kuuntelutiedustelun toiminnan käynnistämistä uudelleen valmisteltiin vuoden 1949 lopulta lähtien. Varsinaisesti kuuntelutiedustelu aloitti toimintansa keväällä 1950. Kuuntelutiedustelulla oli suuri potentiaalinen vaikutus etenkin operatiivisen tilannekuvan muodostamisen osalta.⁹⁸ Sota-aikaisten kokemusten perusteella sitä oli pidettävä yhtenä tehokkaimmista tiedustelulajeista. Arvokas sodan aikana kerätty aineisto oli mennyttä Stella Polariksen myötä. Soveltuvaa radiokalustoa ja osaavaa henkilöstöä oli kuitenkin saatavissa.⁹⁹

---

⁹⁵ Koskimies, Tapio: s. 67

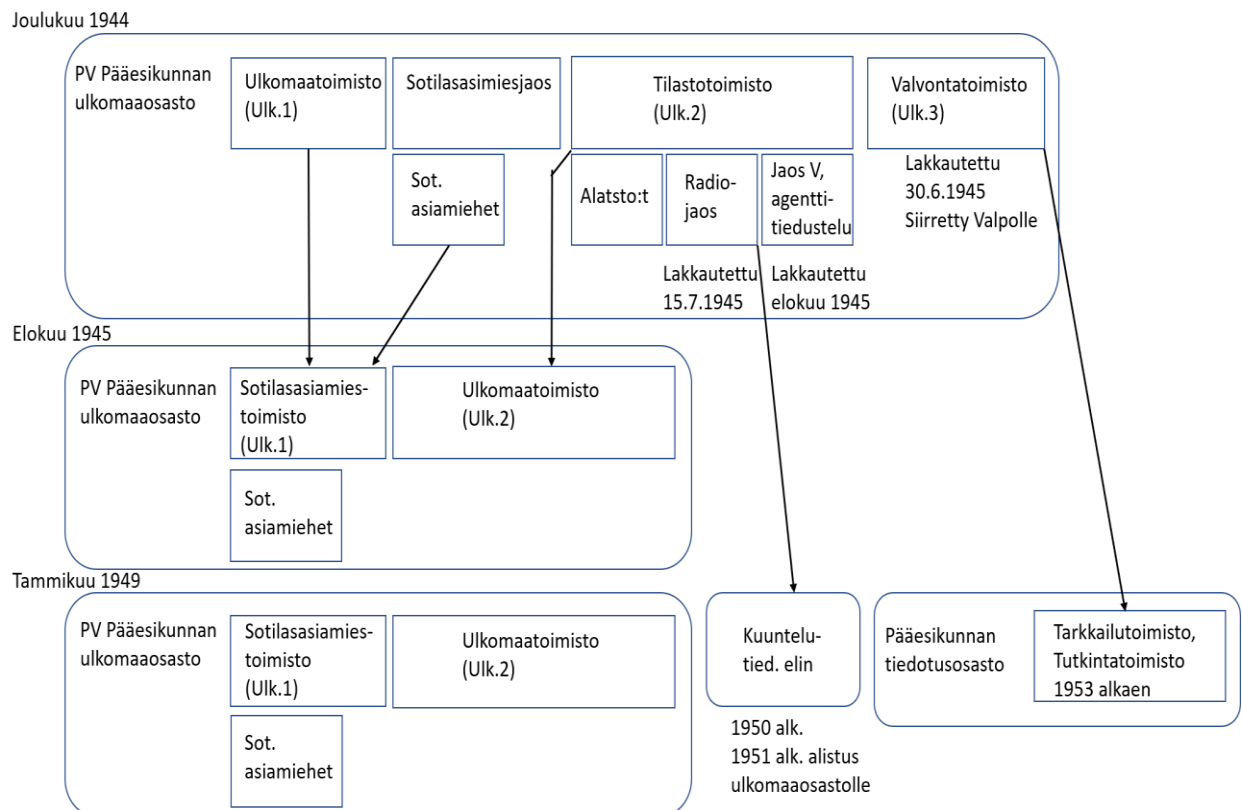
⁹⁶ Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun alasajo sodan jälkeen ja niukkuuden vuodet 1950-luvun puoliväliin saakka s. 99

⁹⁷ Laukkanen, Erkki: Suomen sotilaallinen vastatiedustelu kylmän sodan aikana s.115 ja Viitasaari, Yrjö: s. 426

⁹⁸ Suominen, Pertti: Armeijan silmänä ja korvana. s. 183, Viitasaari, Yrjö: s. 425, Koskimies, Tapio: s. 72 ja Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun alasajo sodan jälkeen ja niukkuuden vuodet 1950-luvun puoliväliin saakka s. 99

⁹⁹ Suominen, Pertti: s. 183

Tiedustelulajien laajentamisessa noudatettiin huomattavaa pidättyväisyyttä ja varovaisuutta. Kuuntelutiedustelu sijoitettiin aluksi Yleisesikunnan päällikön ja viestikomentajan alaisuuteen.¹⁰⁰ Jopa valtion poliittinen johto oli kuuntelutiedustelun aloittamisesta suureksi osaksi tietämättömiä. Presidentti Paasikivi sai vasta vuonna 1955 kuulla pääministeri Kekkoselta, että vuonna 1950 oli perustettu kuunteluosasto seuraamaan Neuvostoliiton sotilasliikennettä.¹⁰¹ Myös vastatiedustelu ja ulkomaantiedustelu jäivät pitkiksi ajoiksi omiksi, erillisiksi, Pääesikunnan alaisiksi osastoiksi.

Kuva 1. Muutokset puolustusvoimien tiedusteluorganisaatiossa 1944-1958¹⁰².

Vuonna 1949 katsauksia laadittiin 19 kappaletta. Katsauksissa raportoidaan laajasti länsimaiden ja pohjoismaiden merivoimista. Omissa katsauksissaan käsitellään Tanskan, Norjan, Englannin, Ruotsin, Yhdysvaltojen ja Ranskan laivastoja. Yhdysvaltojen osalta käsitellään erikseen sen Merikadettikoulun uudistettuja kasvatusmenetelmiä. Länsiliiton laivastojen kesän 1949 yhteisharjoitus on yhden raportin aiheena. Neuvostoliittoa koskevat katsaukset käsittelevät varsin neutraaleja aiheita: NL:n kunniamerkkejä, maan hallinnollista jakoa, sotakoulujär-

¹⁰⁰ Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun alasajo sodan jälkeen ja niukkuuden vuodet 1950-luvun puoliväliin saakka s. 99

¹⁰¹ Suominen, Pertti: s. 183

¹⁰² Koskimies, Tapio: s. 74 ja Viitasaari, Yrjö: s. 423-426, sekä Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun alasajo sodan jälkeen ja niukkuuden vuodet 1950-luvun puoliväliin saakka s. 99

jestelmää, sekä Neuvostoliitossa toimeenpantavaa pakollista sotilaallista esikoulutusta ja vapaaehtoisia sotilaallisia järjestöjä. Ulkomaatiedotuksia ei vuonna 1949 tuotettu yhtäkään.

Suomennoksia ulkomaalaisista kirjoituksista on 15. Suomennosten aiheet vaihtelevat kirjavasti sotatekniikasta sotatieteelliseen tutkimukseen, toisen maailmansodan kokemuksiin, amerikkalaisten joukkojen harjoitustoiminnasta Neuvostoliiton kuljetuslaitokseen. Erikoisempaan kirjoituksena mainittakoon venäläisessä *Vetshernaja Moskva*-lehdessä julkaistu kirjoitus ”Afrikka anglo-amerikkalaisen blokin hyökkäyssuunnitelmissa”. Kirjoitus on melkoisen propagandistinen kuvaus länsimaiden sotilaallisesta ja taloudellisesta toiminnasta Afrikassa. Lopussa todetaan afrikkalaisten kansallisten vapautusliikkeiden olevan laajenemassa ja povataan imperialismin loppua.¹⁰³

Vuoden 1949 katsauksista 13 käsitteli muiden maiden asevoimia, aiheiden keskittyessä suuressa määrin merivoimiin, 3 katsausta käsitteli sotatekniikkaa, 2 sotilaspolitiikkaa ja 1 politiikkaa tai hallintoa. Katsausten jakelu on aikaisempaa yksilöidämpää. Esimerkiksi Jugoslaviaa koskevaa mittavaa katsausta on merkintöjen perusteella jaeltu ainoastaan Yleisesikunnan päällikölle ja ulkomaaosaston sisällä. Sveitsin ja Ruotsin puolustusjärjestelmiä ja asevelvollisuuden toteutusta koskevia katsauksia jaeltiin mm. puolustusministerille, puolustusvoimien komentajalle, sekä jalkaväki-, koulutus-, ja järjestelyosastojen päälliköille.¹⁰⁴

Vuonna 1950 katsauksia laadittiin 13 kappaletta. Ulkomaatiedoituksia ei laadittu yhtään mutta ilmoituksia on suuri määrä, 81 kappaletta. Ilmoitukset ovat tyyliltään ja sisällöltään vastaavia ulkomaatiedoitusten kanssa, ne sisältävät tosiasiallisia ja yksityiskohtaisia tietoja tarkasti rajatuista aiheista mutta niihin on sisällytetty varsin vähän arviointeja tai johtopäätöksiä. Katsausten ja ilmoitusten lisäksi on laadittu neljä kappaletta Sotilaspoliittisia tietoja-nimistä tuotetta. Asiakirjat käsittelevät mm. heinäkuun lopussa 1950 alkanutta Korean sotaa. Yksi asiakirjoista sisältää analyysin Korean sodan vaikutuksista Yhdysvaltojen sotilaspolitiikkaan ja strategiaan. Asiakirjat on jaeltu suoraan pääministerille, ulkoministerille ja puolustusministerille, sekä Pääesikunnan järjestelyosaston päällikölle.

Vuoden 1950 katsauksista 8 käsitteli muiden maiden asevoimia, aiheiden keskittyessä organisaatioissa ja koulutuksessa tapahtuneisiin muutoksiin, 2 katsausta käsitteli länsivaltojen sota-

---

¹⁰³ PV PE Ulk.2.9.1949 suomennos 11/49 ”Afrikka anglo-amerikkalaisen blokin hyökkäyssuunnitelmissa”, Kansallisarkisto T-21398/16

harjoituksia, 1 sotilasstrategiaa (Sveitsin puolustuskysymys), 1 sodankuvaa ja 1 sotatekniikkaa. Ilmoituksista muita asevoimia käsitteli 48, joista koulutusta käsitteli 18 ja organisaatioita 13 ilmoitusta. 10 ilmoitusta käsitteli sotatekniikkaa, 8 sekalaisia aiheita, 6 vierailuja, 3 taloutta, 2 sotaharjoituksia, 2 sodankuvaa, 1 strategiaa ja 1 sotilasmaantiedettä.

Vuoden 1951 aikana katsauksia laadittiin 24 kappaletta. Päähuomio oli selvästi siirtynyt Eurooppaan, vaikka Indokiinan ja Korean sodat jatkuivatkin Aasiassa. Korean sotaa käsitellään kahdessa katsauksessa sotakokemusten näkökulmasta. Pohjois-Atlantin liiton, Naton, muodostaminen esiintyy varsinaisesti ensimmäisen kerran ulkomaanosaston tuotteissa, joskin sotilasiamiesten katsauksissa liittoa oli käsitelty. Aikaisemminkin oli toki puhuttu länsiliitosta mutta ilmauksella on pikemminkin tarkoitettu etenkin Englannin johtamaa toisen maailmansodan aikaista liittoutumaa (Allies) sen muotoutuessa varsin hitaasti kohti Pohjois-Atlantin liittoa. Katsaus 16/51 ”Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyjen nykyinen vaihe” kuvaa sotilasliiton johtosuhteita ja komentorakenteita, esittelee jäsenvaltioiden puolustusmenot, käsittelee Islannin ja Grönlannin asemaa ja viimeiseksi esittää arvion liiton käytössä olevista asevoimista. Katsaus 7/51 ”Miten Eisenhower tulee puolustamaan Eurooppaa” on selostus Basil Liddell Hartin kirjoituksesta, joka ilmestyi Müncher Illustrierte-lehdessä 24.3.1951. Pohjois-Euroopan osalta strategista tilannetta käsitellään osittain katsauksessa 9/51 ”Tietoja Norjan puolustusvalmisteluista”.

Vuoden 1951 katsauksista 5 käsitteli muita asevoimia, 4 operaatiotaitoa, mm. suuria sotaharjoituksia, 4 sotatekniikkaa, 3 sodankuvaa, 2 sotilaspolitiikkaa, 2 taloutta, 2 strategiaa ja 1 politiikkaa.

Vuonna 1952 operatiivinen osasto esitti ulkomaantiedustelun kokoamista yhden johdon alle. Ensimmäinen vastaava aloite oli tehty 1948 mutta se ollut johtanut haluttuihin tuloksiin.¹⁰⁴ Vuosien 1949-1951 aikana muodostunut tilanne ei selvästikään täyttänyt ainakaan operatiivisen tason tiedustelutiedon tarvetta tyydyttävällä tavalla. Tiedustelu olikin järjestetty varsin sekavasti, jossa ulkomaantiedustelu ja vastatiedustelu olivat erillisten osastojen alaisuudessa. Kuuntelutiedustelun johto oli sentään vuonna 1951 alistettu ulkomaanosastolle mutta arkistoaineiston valossa on helppo yhtyä Koskimiehen näkemykseen kuuntelutiedustelun vaikuttavuudesta: ”Ulkomaatoimiston 1950-luvun alkupuoliskon papereissa ei kuitenkaan ole jälkeäkään

---

¹⁰⁴ PV PE Ulk.2. 1.6.1949 katsaus 13/49 ”Ruotsin asevelvollisten 9 kuukautta kestävästä palveluksesta saatuja kokemuksia” ja PV PE Ulk.2. 25.6.1949 14/49 ”Sveitsin liittoneuvosten käsityksiä valaliiton puolustusvoimista ja eräistä maanpuolustusta koskevista kysymyksistä”. Kansallisarkisto T-21398/16

¹⁰⁵ Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun jälleenrakentaminen 1950-luvun lopulta alkaen s. 101

viestiedustelun mahdollisesti hankkimista tiedoista.”¹⁰⁶ Alistussuhteesta huolimatta viestiedustelua ei näytetty kyetyn käyttämään ulkomaantiedustelua tukevalla tavalla. Operatiivisen osaston esityksen tavoitteena oli saatavilla olevan tiedustelutiedon kokoaminen yhteen paikkaan ja sen koottu analysointi.¹⁰⁷ Käytännön muutoksia alkoi kuitenkin tapahtua vasta vuonna 1956 kun everstiluutnantti Lauri Sutela sai tehtäväkseen suunnitella sotilaallisen tiedustelun organisaatio ja toiminta ja muodostaa Pääesikuntaan tiedusteluosasto.¹⁰⁸

Vuonna 1952 tuotettiin kahdeksan katsausta. Painopiste oli selvästi Yhdysvaltojen asevoimissa, joista käsiteltiin mm. jalkaväkidivisioonan ja maahanlaskudivisioonan organisaatioita, käyttöperiaatteita ja aseistusta. Katsauksista 4 käsitteli muita asevoimia, 1 sotilaspolitiikkaa, 1 operaatiotaitoa ja 1 sotatekniikkaa.

Vuosina 1953-1957 sotilastiedustelun järjestelyn osalta ei tapahtunut mittavia muutoksia. Radiotiedustelun kuunteluasemien verkostoa kuitenkin laajennettiin. Neuvostoliiton luoteisosien lisäksi radiotiedustelua suunnattiin myös Baltian ja Skandinavian suuntiin.¹⁰⁹

Vuoden 1953 tuotteissa painopiste oli edelleen länsimaissa. Katsauksissa kuvattiin mm. Yhdysvaltojen kansallisen puolustuksen järjestelyä. Katsaus 1/53 ”Katsaus Skandinavian maiden puolustusvoimista” kuvaa pohjoismaiden sotilaallisen tilanteen sotilaspoliittiselta tasolta maiden puolustusjärjestelmiin. Suurta keskustelua etenkin Norjassa aiheuttanutta Pohjois-Atlantin liiton suursotaharjoitus Mainbracea käsitellään yhdessä katsauksista. Sotatekniikan osalta katsauksissa perehdytään ilmatorjuntatykistön ja panssariaseen kehitykseen. Vuoden 1953 arkistossa on kuusi katsausta ja 54 tiedoitusta. Tiedoituksista mittava osa on sotilasasiamiesten matkakertomuksia ja kuvauksia tutustumiskohteista. Katsauksista 3 käsitteli sotatekniikkaa, 1 muita asevoimia (Pohjoismaat), 1 sotilaspolitiikkaa ja 1 strategiaa.

Moskovan sotilasasiamiehen tuottamat tiedot päätyivät edelleenkin vain hyvin harvoin ulkomaanosaston tuottamiin katsauksiin, mikä vaikuttaa tietoiselta valinnalta. Vertailukohtana voidaan pitää Washingtonin sotilasasiamiehen vastaavia, vaikkapa Yhdysvaltojen asevoimia koskevia tietoja, joista laadittiin ulkomaanosaston toimesta katsauksia tai tiedoituksia, jotka jaeltiin varsin laajalla jakelulla Puolustusvoimissa. Neuvostoliittoa koskeva tieto katsottiin mahdollisesti arkaluonteisemmaksi ja sen leviämistä haluttiin rajata. Vuodelta 1952 on mainittava

---

¹⁰⁶ Koskimies, Tapio: s. 72

¹⁰⁷ Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun jälleenrakentaminen 1950-luvun lopulta alkaen s. 101

¹⁰⁸ Viitasaari, Yrjö: s. 427

¹⁰⁹ Suominen, Pertti: s. 183

mielenkiintoinen yksityiskohta. Moskovan sotilasasiamies eversti Miettinen tiedustelee ulkomaosaston päällikölle osoittamassaan kirjeessä miksi ulkomaosastolla ei kirjata Moskovasta lähetettyjä kirjeitä. Kirjeestä ei selviä, oliko menettely jatkunut pitkään.¹¹⁰ Kyseessä saattaa olla puhdas virhe mutta myös Moskovasta tulevan tiedon salaaminen lienee myös mahdollista.

Sotilasasiamiestoiminnan laajentuminen vaikutti selvästi ulkomaosaston kykyyn hankkia tiedustelutietoa. Hankittu tieto oli tarkempaa ja ajankohtaisempaa ja se sisälsi aikaisempia vuosia laajempaa analyysia. Etenkin länsimaita koskevat tiedot lisääntyivät merkittävästi. Sotilasasiamiesten toimintaa on pidettävä ulkomaantiedustelun tärkeimpänä yksittäisenä tapana hankkia tiedustelutietoa.

2.3 Sotilastiedustelu vuosina 1954-1962

Vuodet 1954-1958 – Sotilaspoliittiset katsaukset

Vuonna 1954 ulkomaosaston ulkomaatoimisto alkoi julkaista puolikuukausittain vakiomuotoisia sotilaspoliittisia katsauksia. Katsaussarja alkaa katsauksilla 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” ja 3/54 ”Kesän 1954 sotilaspoliittiset tapahtumat”.

Sotilaspoliittisen katsauksen rakenne saattoi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

1. Yleistä - luvussa esiteltiin katsauksen tärkeimmät aiheet
2. Eurooppa – Euroopan tapahtumien käsittely
3. Lähi-Itä – Lähi-Idän tapahtumien käsittely
4. Kauko-Itä – Kauko-Idän tapahtumien käsittely
5. Muu käsittely vaatinut asia, esimerkiksi YK tai liittokuntien toiminta
6. Loppupäätelmä – yhteenveto tärkeimmistä aiheista ja johtopäätökset¹¹¹

Sotilaspoliittiset katsauksen jaeltiin mm. puolustusministerille, yleisesikunnan päällikölle, komentopäällikölle, päämajamestarille ja meri- ja ilmavoimien esikuntapäälliköille. Pääesikunnan osastojen osalta jakelu käsitti kaikki tärkeimmät toiminnot, kuten operatiivisen osaston, järjestelyosaston ja sotatalousosaston päälliköt.¹¹²

¹¹⁰ Moskovan sotilasasiamies 4.2.1952 ”Kirjelmien kirjaus” Kansallisarkisto T-21398/40

¹¹¹ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.11.1954 katsaus 7/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun loppupuolella 1954. Kansallisarkisto T-21398/79

¹¹² Jakelu kerätty vuoden 1954 sotilaspoliittisista katsauksista. Kansallisarkisto T-21398/79

Länsi-Saksan liittyminen Pohjois-Atlantin liittoon ja Varsovan liiton perustaminen 1955 oli muuttanut Euroopan sotilaspoliittista tilannetta. Stalinin kuoleman jälkeinen destalinisaatio aiheutti voimakasta kuohuntaa Neuvostoliiton itäeurooppalaisissa satelliiteissa.¹¹³ Tietojen saaminen Itä-Euroopasta tuli yhä tärkeämmäksi. Itä-Eurooppaa koskevat tiedot olivat tähän asti tulleet lähinnä Moskovasta. Sotilasasiamiesverkkoa katsottiin tarpeelliseksi laajentaa.

Varsovan liiton jäsenmaissa ei ollut liiaksi vaihtoehtoja, minne sotilasasiamiehen voisi sijoittaa. Itä-Saksan kanssa ei ollut diplomaattisuhteita ja Unkarin ja Tšekkoslovakia olivat vaikeiden yhteyksien päässä. Uuden sotilasasiamiehen asemamaaksi valittiin Puola. Majuri Nuutilainen aloitti Suomen ensimmäisenä sotilasasiamiehenä Varsovassa 1956.¹¹⁴

Vuonna 1954 julkaistiin 11 katsausta ja 28 tiedoitusta. Katsaukset muodostuvat suurimmaksi osaksi sotilaspoliittisista katsauksista. Muut katsaukset olivat katsaus 2/54 ”USA:n merijälvdivisioonan kokoonpanossa tapahtuneet muutokset” ja 11/54 ”Katsaus Länsi-Saksan tulevan armeijan luomisen edellytyksiin tämänhetkisten käsitysten valossa”. Jälkimmäinen käsitteli ajankohdan ehkä suurinta kysymystä: Länsi-Saksan uudelleen aseistamista ja sen järjestelyjä.

Vuonna 1955 katsauksia laadittiin 33, joista valtaosa oli edellisen vuoden tapaan puolikuukausittain laadittuja sotilaspoliittisia katsauksia. Sotilaspoliittisten katsausten lisäksi merkittävä oli katsaus 3/55 ”Asealan nykyinen kehitystaso ulkomailla”. Katsaus oli laadittu ulkomaanosaston kokoaman aineiston sekä Pääesikunnan eri osastojen ja toimistojen, puolustushaarasikuntien ja puolustusvoimien tutkimuskeskuksen yhteistyönä. Katsaus oli tarkoitettu etenkin maan poliittisen johdon informointiin aseistuksen osalta tapahtuneessa kehityksessä. Sillä oli varsin kunnianhimoinen tavoite: katsauksen tuli antaa antaa kuva ”aseistusalan kehityksen nykyisestä asteesta ja suunnasta sekä yleiskuva vastaavasta omasta tilanteestamme ja tavoitteista, jotka olisi asetettava sen parantamiseksi.”¹¹⁵ Katsauksen valmistelu aloitettiin ulkomaanosaston päällikön kommodori Enkiön aloitteesta 27.10.1954 ja se julkaistiin 28.1.1955.

Vuoden 1956 aikana laadituista 22 katsauksesta suurin osa oli sotilaspoliittisia katsauksia. Sotilaspoliittiset katsaukset laadittiin lokakuuhun asti kuukausittain, joten raportointitiheys puolitettiin vuosien 1954 ja 1955 verrattuna. Suezin kriisi ja Unkarin kansannousu kuitenkin palautti puolikuukausittaisen katsausrytmin marraskuun ajaksi. Virallisiin katsauksiin sisältyy myös

---

¹¹³ Gaddis, John Lewis: s. 107-109

¹¹⁴ Gaddis, John Lewis: s. 107-109

¹¹⁵ PE Ulkomaanosasto, 1377/Ulkmtsto/Db 27.10.1954 Yleiskatsaus aseistukseen, aloite. Kansallisarkisto T-21398/79

Suomen kannalta tärkeimmistä maista laaditut katsaukset näiden maiden sotilaalliseen asemaan. Katsaukset olivat yhteenveto edellisen vuoden tilanteesta, tässä tapauksessa siis vuodesta 1955. Katsauksissa käsitellyt maat olivat Yhdysvallat, Kanada, Englanti, Ranska, Ruotsi, Tanska ja Neuvostoliitto.

Maakatsaukset ovat erittäin laajoja, sivumäärältään kymmeniä sivuja. Katsauksissa on maa-kohtaisia eroja mutta tyypillinen rakenne käsittää arviot ulkopoliittikan tavoitteista ja keskeisistä teemoista, sisäpoliittisen tilanteen, tyypillisesti mukaan lukien arvion maan taloudellisesta tilanteesta, sotilaspoliittisen tilannearvion, sekä arvion asevoimien vahvuudesta ja dislokaatioista.

Vuoden 1957 osalta raportointi on lähes vuotta 1956 vastaava. Katsauksia laadittiin 20 kappaletta. Katsaukset eri maiden sotilaallisesta asemasta ovat korvautuneet sotilasasiamiesten vuosikatsauksilla, jotka sisällöltään vastasivat vuoden 1956 aikana laadittuja maakatsauksia.

Vuoden 1957 osalta mainittakoon erikseen katsaus 20/57 ”Toisen maailmansodan jälkeiset poliittiset ja sotilaalliset liittoumat, voimasuhteet ja niistä tehtäviä johtopäätöksiä”. Asiakirja kuvaa maailmassa vaikuttavat sotilaalliset liitot ja turvallisuussopimukset. Asiakirjan liitteenä on mm. NATO:n ja Varsovan liiton sopimustekstit, sekä havainnekartat liittoumien maantieteellisistä alueista.¹¹⁶ Asiakirja luovutettiin erikseen Puolustusneuvoston yleissihteerille 8.10.1958.¹¹⁷

Vuoden 1958 viralliset katsaukset noudattavat vuoden 1957 linjaa. Katsauksia laadittiin 22 kappaletta, joista 12 kappaletta oli kuukausittain laadittuja sotilaspoliittisia katsauksia ja kuusi sotilasasiamiesten maakatsauksia.

Vuodet 1959-1962 – Ulkomaaosastosta tarkastusosastoon

Sutelan vuonna 1956 aloittama työ tiedusteluosaston perustamiseksi Pääesikuntaan sai virallisen muotonsa vuonna 1958 kun puolustusvoimain komentaja jalkaväenkenraali K.A.Heiskanen päätti tiedustelutoiminnan kokoamisesta yhden johdon alaisuuteen. Tiedustelu-nimen käyttöä vältettiin kaikissa yhteyksissä. Pääesikuntaan perustettiin vuoden 1959

---

¹¹⁶ PE Ulkomaatoimisto 1.12.1957 Katsaus n:o 20/57 ”Toisen maailmansodan jälkeiset poliittiset ja sotilaalliset liittoumat, voimasuhteet ja niistä tehtäviä johtopäätöksiä” Kansallisarkisto T-21398/99

¹¹⁷ PE 324/Ulkmtsto/Db/sal 8.10.1958 Asia: Peulkmtston katsauksen n:o 20/57 lähettäminen. Kansallisarkisto T-21398/58

alussa kokeiluluontoisena tarkastustoimisto, jonka tehtäväksi tuli lähes kaikki ulkomaantiedustelutoiminta.¹¹⁸ Toimiston nimi oli tarkoituksellisen epämääräinen ja se sijoitettiin salaamissyistä tiedotusosaston yhteyteen. Tiedotusosasto ei ollut sattumaa, sillä sen alaisuudessa toimi jo valmiiksi vastatiedustelua ja rikostutkintaa hoitava tutkintatoimisto. Tiedotusosaston päällikkö hoiti tällöin käytännössä tiedustelupäällikön tehtävää, vaikka tätä tehtävänimeä ei käytettykään. Everstiluutnantti Sutela määrättiin perustetun tarkastustoimiston päälliköksi. Sotilasasiamiestoiminta ja osa muista ulkomaantiedustelun tehtävistä jäivät vielä ulkomaanosaston alaisuuteen. Vuonna 1960 tarkastustoimisto laajennettiin tarkastusosastoksi. Tarkastusosaston alaisuuteen tulivat tarkastustoimisto ja tutkintatoimisto. Tarkastusosaston päälliköksi määrättiin Sutela.¹¹⁹

Päeesikunnassa siirryttiin viimein täysimääräiseen tiedusteluorganisaatioon 1.3.1961. Tällöin tarkastusosaston yhteyteen siirrettiin ulkomaanosastolta ulkomaantiedustelun toiminnot ja henkilöstö, sekä sotilasasiamiestoimisto. Ratkaisu selkeytti organisaatiota ja helpotti sotilasasiamiesten työtä, sillä edeltävässä tilanteessa sotilastiedusteluun liittyvät tehtävät tulivat tarkastusosastolta, mutta sotilasasiamiesten rahoitus tuli edelleen ulkomaanosastolta.¹²⁰ Tarkastusosaston tehtäväksi tuli johtaa kaikkea sotilastiedustelutoimintaa ja tarkastusosaston päälliköksi, eversti Lauri Sutelasta, tuli ensimmäinen sotienjälkeinen sotilastiedustelun päällikkö.¹²¹ Tiedustelu-nimeä ei vielääkään tosin otettu käyttöön, vaikka osaston nimeämisestä tiedusteluosastoksi tehtiin 1960-luvun alussa useita esityksiä. Tarkastusosasto nimettiin tiedusteluosastoksi vasta vuonna 1968.¹²²

Ulkomaanosastoa ei lakkautettu, vaikka kaikki sotilastiedusteluun liittyvät toiminnot oli siirretty tarkastusosastolle. Ulkomaanosaston vastuulle jäivät erilaiset protokollatehtävät, kuten puolustusvoimien vierailutoimintaan liittyvien asioiden järjestelyt ja yhteydenpito Helsingissä toimiviin ulkomaalaisiin sotilasasiamiehiin. Tarkoituksena lienee ollut säilyttää ulkomaanosasto sotilastiedustelua julkisesti toteuttavana organisaationa ja salaamaan tiedustelutoiminnan siirtäminen tarkastusosastolle.¹²³

---

¹¹⁸ Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun jälleenrakentaminen 1950-luvun lopulta lähtien s. 102-103, Viitasaari, Yrjö: s. 427-428

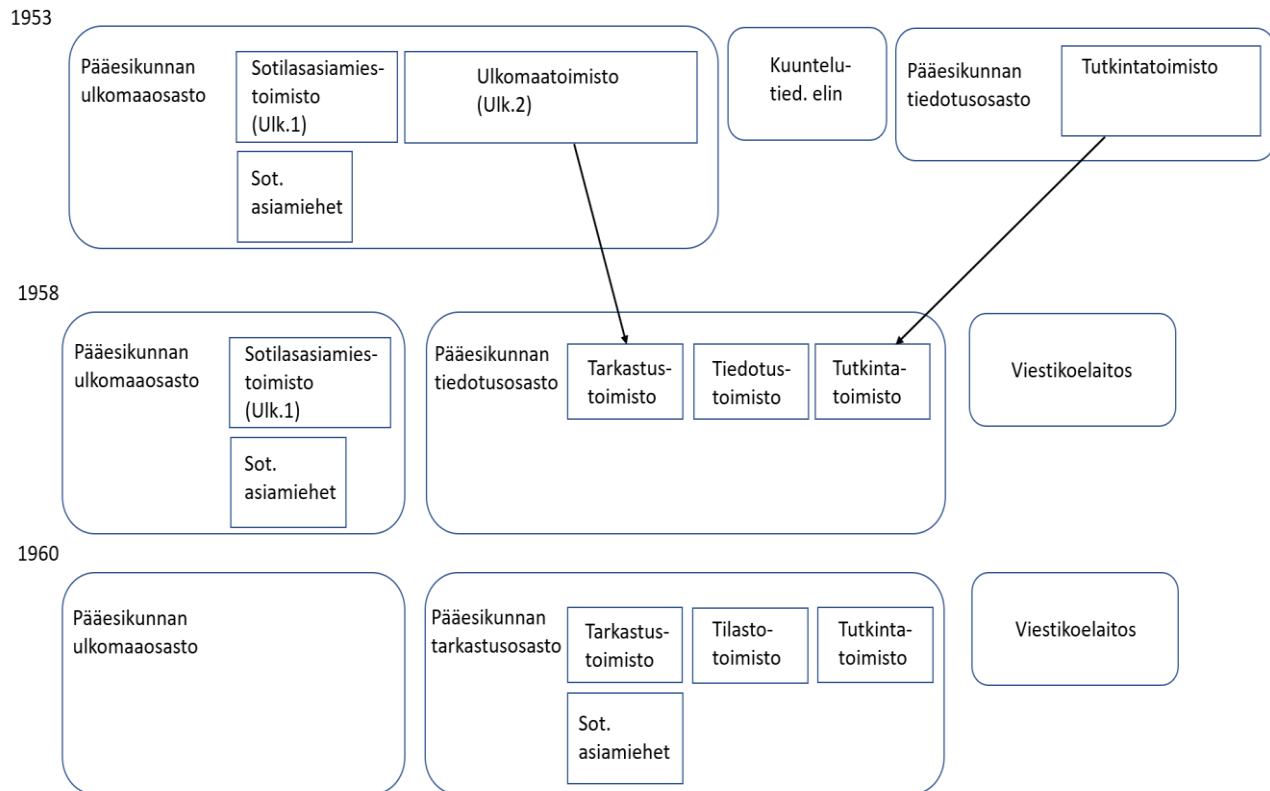
¹¹⁹ Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun jälleenrakentaminen 1950-luvun lopulta lähtien s. 102-103, Viitasaari, Yrjö: s. 427-428

¹²⁰ Suominen, Pertti: s. 116

¹²¹ Suominen, Pertti: s. 116

¹²² Viitasaari, Yrjö: s. 428

¹²³ Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun jälleenrakentaminen 1950-luvun lopulta lähtien s. 103

Kuva 2. Muutokset puolustusvoimien tiedusteluorganisaatiossa 1953-1960 ¹²⁴

Vuosien 1959 ja 1960 raportointi noudattelee jo aikaisempina vuosina vakiintunutta mallia, jossa suurin osa raportoitavista asioista on sisällytetty sotilaspoliittisiin katsauksiin. Erillisiä jotain yksittäisten tapahtumaa tai ilmiötä käsitteleviä katsauksia laadittiin enää hyvin vähän, vain muutamia vuotta kohti. Sotilaspoliittisiin katsauksiin saatettiin kuitenkin liittää erityis-tarkastelua edellyttäviä tietoja tai havainnepiirroksia, kuten esimerkiksi katsauksen 11/59 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.6.-31.8.1959” liitteenä oleva Itämeren laivastojen voimasuhteita havainnollistava piirros tai katsaus 6/59 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat maaliskuussa 1959” liitteenä oleva Pohjois-Atlantin liiton ja Varsovan liiton voimasuhteita havainnollistava karttakuva.

¹²⁴ Viitasaari, Yrjö: s. 423-427, sekä Koskimies, Tapio: Sotilastiedustelun jälleenrakentaminen 1950-luvun lopulta lähtien s. 104

Kuva 3. Sotilasliittojen voimasuhteet Euroopassa maaliskuussa 1959 ¹²⁵

Vuosina 1961 ja 1962 laaditut sotilaspoliittiset katsaukset oli laadittu neljäksi kuukaudeksi kerrallaan. Esimerkiksi katsaus 1/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.1.-30.4.1961” käsitti otsikkonsa mukaisesti ajanjakson tammikuulta huhtikuun loppuun. Ulkomaaosasto ei ilmeisesti myöskään enää vastannut katsauksen laatimisesta, sillä asiakirja on kirjattu operatiivisen toimiston asiakirjaksi. Pitkästä tarkasteluvälisestä ja jakelusta (mm. puolustusministeriö, ulkoministeriö ja PE:n osastot) päätellen katsauksen tarkoituksena lienee ollut enemmänkin yleisen tilannekuvan ylläpitäminen kuin esimerkiksi varsinaisen ajankohtaisen sotilastiedustelutiedon tuottaminen. Tiedustelun järjestelyssä tapahtuneiden perustavanlaatuisien muutosten vuoksi ei vuosien 1961 ja 1962 katsauksia ole enää mielekästä vertailla laadullisesti tai määrällisesti aikaisempien vuosien katsauksiin.

¹²⁵ Saksan kysymyksen ratkaisemattomuus oli aiheuttanut suurvaltaryhmien välisen tilanteen kiristymistä vuoden 1959 tammikuusta alkaen. Käynnissä oli eräänlainen ”Berliinin kriisi” ennen tunnetumpaa vuoden 1961 Berliinin kriisiä. PE ulkomaaosasto 1.4.1959 Katsaus n:o 6/59 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat maaliskuussa 1959” ja PE ulkomaaosasto 2.3.1959 Katsaus n:o 4/59 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat helmikuussa” Kansallisarkisto T-21398/60

2.4 Tiedustelu puolustusrevision työkaluna

Syksyllä 1944 solmittu välirauhansopimus ja Neuvostoliiton nousu Itämeren alueen ainoaksi suurvallaksi muutti Suomen turvallisuuspoliittista ympäristöä ratkaisevalla tavalla.¹²⁶ Suomen ulkopoliitiikan oli sopeuduttava uuteen tilanteeseen. Ajan myötä hahmottui ”Paasikiven linjana” tunnetuksi tullut malli, jonka mukaan Suomen ulkopoliitiikka ei saanut näyttäytyä Neuvostoliitolle vihamielisenä, eikä olla Neuvostoliiton etujen vastaista.¹²⁷ Turvallisuuspolitiikka ja Suomen sotilaallisen puolustuksen ratkaisu oli muotoiltava uuden ulkopoliittisen linjan mukaiseksi.

Sotilaallisen puolustusratkaisun uudelleenjärjestämiseksi perustettiin jo toukokuussa 1945 komitea, joka tunnettiin puolustusrevision nimellä. Puolustusrevision mietinnöt käsittelivät sotilaallisen puolustuksen järjestelyjä hyvin laaja-alaisesti: puolustusvoimien rauhanajan organisaatiota, sodanajan joukkoja ja kokoonpanoja, sekä Suomen kansainvälistä asemaa puolustusratkaisun näkökulmasta.¹²⁸ Puolustuspoliittisen linjan määrittelyssään puolustusrevisio käytti pohjanaan 27.6.1945 esiteltyä jalkaväenkenraali Erik Heinrichsin muistiota. Heinrichsin muistio taas perustui hänen Mannerheimin, Paasikiven ja kenraaliluutnantti A.F. Airon kanssa käymiin keskusteluihin. Heinrichsin näkemyksen mukaan pohjoiset alueet olivat tulossa suurvaltastrategisesti tärkeiksi. Tässä tilanteessa yhteistoiminta Neuvostoliiton kanssa nähtiin edullisena. Puolustusliitto ei intressiristiriidoista johtuen voinut tulla kysymykseen. Ratkaisuksi nähtiin yhteistoimintasopimus, joka ei kuitenkaan velvoittaisi Suomea käyttämään joukkojaan Suomen alueen ulkopuolella. Neuvostoliiton ja Suomen välillä vuonna 1948 solmittu YYA-sopimus noudatti ainakin muodollisesti näitä tavoitteita.¹²⁹

Puolustusvoimien johto valmisteli Heinrichsin muistion lisäksi puolustusrevisiolle myös lukuisia muita kannanottoja, jotka koskivat mm. asevelvollisuuden pituutta, organisaatioita ja puolustusdoktriinia. Esittelijänä toimi yleensä kenraalimajuri Tapola. Tapolan kannanotoissa todettiin esimerkiksi uudenlaisen aseistuksen huomioiminen (esimerkiksi suihkumoottoriset lentokoneet ja ydinpomme), mutta että niiden vaikutus ei kuitenkaan muuttaisi ainakaan lähiaikoina sodankäynnin periaatteita. Tapola korosti kannanotoissaan korkean puolustusvalmiu-

---

¹²⁶ Visuri, Pekka: s. 25

¹²⁷ Haataja, Lauri: s. 762

¹²⁸ Tynkkynen, Vesa ja Jouko, Petteri: *Towards East or West? Defence Planning in Finland 1944-1966*. National Defence University (MPKK). Helsinki 2007. s. 14

¹²⁹ Visuri, Pekka: s. 26

den merkitystä ja alueelliseen puolustusjärjestelmään siirtymisen edullisuutta.¹³⁰ Tapolan näkemykset ovat lähes identtisiä useiden ulkomaaosaston katsauksissa ja tiedoituksissa vuosina 1946-1949 esitettyjen tietojen kanssa. On selvää, että puolustusvoimien näkemyksien valmistelussa käytettiin myös ulkomailta hankittuja tietoja.

Ulkomaaosaston tiedonhankinnassa puolustusrevision toiminta ja tarpeet alkavat näkyä vuonna 1946. Jo vuodelta 1945 on tosin tunnistettavissa asiakirjoja, joiden tiedot ovat saattaneet päätyä puolustusrevision käyttöön.¹³¹ Ulkomaaosastolle oli käsketty viimeistään helmikuussa 1946 suoraan puolustusrevision työhön liittyvää tiedonhankintaa.¹³² Tehtävän mukaisesti laadittiin muun muassa 10.4.1946 päivätty katsaus 4/46 ”Havaintoja ulkomailla saatujen sotakokemusten vaikutuksesta puolustusvoimille asetettaviin yleisiin vaatimuksiin”. Asiakirja on varustettu lyijykynällä tehdyllä merkinnällä ”annettu 19.9.47 ev. Pajari (revisio)”.¹³³ Eversti Risto Pajari toimi puolustusrevision sihteerinä 5.2.1946 alkaen.¹³⁴ 27-sivuinen katsaus käsittelee otsikkonsa mukaisia asioita erittäin kattavasti. Katsauksessa nostetaan esille yllätetyksi tulemisen riski ja sen erityinen tuhoisuus pienille maille. Pienille maille katsotaan siksi välttämättömäksi pitää yllä jopa suurvaltoja korkeampaa valmiutta. Katsaus käsittelee edelleen sodankuvan ja sotatekniikan kehittymistä, esimerkiksi joukkojen moottoroinnin, modernien viestivälineiden (radiot) ja laadukkaan sotamateriaalin vaatimuksia. Tehokkaimmaksi tavaksi puolustuksen järjestämiseksi esitetään asevelvollisuuteen perustuvaa kaaderilaitosta.¹³⁵

Pääsikunnan koulutusosasto pyysi ulkomaaosastolta tietoja ”Puolustusrevisiolle tehtävää lähinnä koulutuksen tehostamista koskevaa mietinnön osaa varten”. Tietoja pyydetään pääkysymyksellä: ”Millä koulutuskeinoilla oli mahdollista saattaa Englannin ja varsinkin USA:n armeijat sille korkealle koulutustasolle, minkä ne omasivat viime sodassa? Pääkysymyksen lisäksi esitetään 18 apukysymystä, mm. elokuvan osuus koulutuksessa, ampumakoulutus ja siihen käytetyt patruunamäärät sekä upseerien ja aliupseereiden koulutuksen järjestäminen.”¹³⁶

¹³⁰ Visuri, Pekka: s. 26

¹³¹ Esimerkiksi katsaukset 1/45, 20.7.1945 ”Puolustusvoimien rauhanajan organisaatio eri maissa” ja katsaus 5/45, 22.10.1945 ”Ruotsin puolustusvoimien ylimmän johdon järjestely”. Kansallisarkisto T-21398/14.

¹³² PV PE Ulkomaaosasto 322/Ulk.2. Suomen Tukholman sotilasasiamiehelle osoitetussa 28.2.1946 päivätyssä asiakirjassa ilmenee ulkomaaosastolle annettu tehtävä: ”Sen lisäksi, mitä Ulk.os.:n kirjelmässä N:o 301/Ulk.2./25.2.46 on mainittu Ulkomaaosaston Puolustusrevisiolta saamista tehtävistä on osaston tehtäväksi annettu myös selvityksen laatiminen sotien kokemusten vaikutuksesta puolustusvoimille asetettaviin yleisiin vaatimuksiin”. Kansallisarkisto T-21398/14.

¹³³ PV PE Ulkomaaosasto 10.4.1946 katsaus N:o 4/46 ”Havaintoja ulkomailla saatujen sotakokemusten vaikutuksesta puolustusvoimille asetettaviin yleisiin vaatimuksiin”. Kansallisarkisto T-21398/66

¹³⁴ Visuri, Pekka: s. 25

¹³⁵ PV PE Ulkomaaosasto 10.4.1946 katsaus N:o 4/46 ”Havaintoja ulkomailla saatujen sotakokemusten vaikutuksesta puolustusvoimille asetettaviin yleisiin vaatimuksiin”. Kansallisarkisto T-21398/66

¹³⁶ PV PE Koulutusosasto 710/Koul.2/21 ”Puolustusrevisiolle tehtävä mietintö” 16.2.1946. Kansallisarkisto T-21398/66

Pääesikunnan eri osastojen esittämien tietotarpeiden ja kysymysten lisäksi ulkomaaosasto vastaanotti puolustushaarojen esikunnilta suurehkon määrän erillisiä pyyntöjä hankkia ulkomalaisia ohjesääntöjä, tietoja asevoimien organisoinnista, asevelvollisuuden järjestelyistä eri maissa, sekä uusien alusten ja asejärjestelmien käytöstä ja koulutuksesta. Erityisesti pyydettiin tietoja Ruotsin puolustuslaitosta koskevien komiteamietintöjen kuten vuoden 1945 puolustus- ja sotilaskomiteoiden osalta. Varsinaisten katsausten ja tiedotusten lisäksi ulkomaaosasto vastasi useisiin erillisiin aihetta sivuaviin kysymyksiin.¹³⁷

Vuoden 1945 tiedustelutiedoissa käsiteltiin mm. Suomen lähialueen asevoimia (Ruotsi, Tanska, Norja), Sveitsin puolustusvoimien rauhanajan vahvuuteen siirtymistä ja Sveitsin asevelvollisuusjärjestelmää, sekä Turkin sotapotentiaalia. On hyvin todennäköistä, että Ruotsin ja Sveitsin puolustusvoimien järjestelyistä saatua tietoa on hyödynnetty puolustusrevisiolle laadituissa kannanotoissa. Työ oli jatkuvaa, sillä vuonna 1946 laadituissa katsauksissa ja tiedotuksissa ulkomaiden asevoimien järjestelyjä ja organisaatioita käsiteltiin yhteensä 14 asiakirjassa.

Ruotsin puolustuskomitean mietinnön sisältö ja ylipäällikön mietinnön johdosta antama lausunto esitettiin vuonna 1948 katsauksessa 13/48 ”Johtavat periaatteet Ruotsin v:n 1945 puolustuskomitean mietinnössä ja yhteenveto ylipäällikön mietinnön johdosta antamasta lausunnosta”. Ruotsalaisessa mietinnössä on silmiinpistävästi paljon samankaltaisuuksia kenraalimajuri Tapolan puolustusrevisiolle esittelemiін näkemyksiin. Näistä mainittakoon esimerkiksi alueellisen puolustusjärjestelmän käyttöönotto ja asevelvollisten palvelusajat.¹³⁸ Alueelliseen puolustusjärjestelmään päätyistä perusteltiin niin Ruotsissa kuin Suomessakin samankaltaisilla argumenteilla: taistelut tulisivat tulevassa sodassa alkamaan laajoilla alueilla ja nopeasti. Paikallispuolustusjoukkojen tuli kyetä kuluttamaan ja viivyttämään vihollista, jotta päävoimille annettaisiin aikaa ryhmittä edullisesti vastustajan lyömiseksi.

Vuoden 1947 katsauksista suuri osa näyttää laaditun puolustusrevision työhön liittyen. Tällaisia ovat esimerkiksi Sveitsin, Norjan ja Englannin kodinturvajärjestöjä sekä Ruotsin armeijan

---

¹³⁷ PV PE Koulutusosasto 2531/Koul.2/5 21.6.1946. Koulutusosaston ulkomaaosastolle esittämässä pyynnössä pyydetään ”...Ulkomaaosaston toimenpiteitä seuraavien viitekirjelmässä mainittujen Ruotsin puolustuslaitosta käsittelevien komiteamietintöjen hankkimiseksi: Valistustyön selvittely puolustuslaitoksessa, palvelukseen kutsutun henkilökunnan saattamista jälleen siviilityöhön koskeva selvittelyelin, miehistöä koskeva selvittelyelin 1944, armeijan upseerikoulutusta käsittelevä komitea, vuoden 1945 Kodinturva-järjestöä (Hemvärn) käsittelevä komitea, vuoden 1945 puolustuskomitea, vuoden 1945 sotilaskomitea.” Kansallisarkisto T-21398/66

¹³⁸ Visuri, Pekka: s. 26-27 ja PV PE Ulkomaaosasto Ulk.2 3.12.1948 katsaus 13/48 ”Johtavat periaatteet Ruotsin v:n 1945 puolustuskomitean mietinnössä ja yhteenveto ylipäällikön mietinnön johdosta antamasta lausunnosta” Kansallisarkisto T-21398/24

demokratisointia käsittelevät katsaukset.¹³⁹ On arvattavaa, että demokraattiseksi länsimaiksi miellettyissä valtioissa toimivat kodinturvajärjestöt ovat olleet puolustusrevision mielenkiinnon kohteena etsittäessä mahdollisuuksia puolustusvoimien aluejärjestötoiminnan järjestämiseksi suojeluskuntien tultua Väli- rauhansopimuksen nojalla ja Valvontakomission vaatimuksesta lakkautetuiksi 7. marraskuuta 1944.¹⁴⁰ Tapolan hahmottelemassa kehityksessä aluejärjestön merkitystä korostettiin ja puollettiin sen yhdistämistä joukko-osastojen yhteyteen.¹⁴¹ Suojeluskuntaa tai vaihtoehtoista kodinturvajärjestöä ei Suomessa enää nähty, vaan aluejärjestön tehtävät jäivät kokonaisuudessaan puolustusvoimille.

Asevelvollisuuden järjestämistä, sen käytännön ratkaisuja ja asevelvollisjoukkojen koulutusta käsiteltiin ainakin katsauksissa 8/46 ”Ruotsin pv:ssa kuuden kuukauden palvelusajasta saav kokemuksia 1936-1941” ja 13/49 ”Ruotsin asevelvollisten 9kk:n palvelusajasta saatuja kokemuksia”, sekä ulkomaatiedoitus 5/47 ”Ison Britannian puolustuksen uudelleenjärjestely”.¹⁴² Asiakirjojen johtopäätökset tukevat noin vuoden mittaisen asevelvollisuuden käyttöä tulevaisuuden puolustusratkaisuissa. Upseerien koulutusta koskevia tietoja on ulkomaosaston tuotteissa varsin paljon ja niitä on kerätty useista maista, kuten Ruotsista, Neuvostoliitosta, Yhdysvalloista ja Englannista. Tiedoissa käsitellään sekä aktiivi- että reserviupseerien koulutuksen järjestelyjä.

Sodankuva ja uudet aseet

Sotatekniikan ja sodankuvan kehityksen osalta merkittävin käsitelty asejärjestelmä oli luonnollisesti atomipommi. Atomipommin vaikutusta arvioitiin muun muassa Yhdysvaltojen suorittamien Bikinin atollin testien perusteella. Raportointi oli yksityiskohtaista ja se perustui selvästi amerikkalaisten julkaisemiin julkisiin tietoihin. Vaikutusten kuvausten lisäksi arvioidaan atomipommin käytettävyyttä sodankäynnissä. Atomipommin katsotaan olevan silloisessa muodossaan ”oleellisesti strateginen ase, jonka käyttö on suunnattava sellaisia aluemaaleja

¹³⁹ PV PE Ulkomaosasto Ulk.2 27.1.1947 katsaus N:o 2/47 ”Sveitsin Ortswehr-järjestö”, 28.2.1947 katsaus N:o 4/47 ”Englannin kodinturvajärjestö” ja 28.3.1947 katsaus N:o 6/47 ”Norjan Hjemmevern-järjestö”. Kansallisarkisto T-21398/20 ja PV PE Ulk.2 23.1.1947 katsaus 3/47 ”Demokratisointi Ruotsin armeijassa”, Ulk.2. 28.2.1947 katsaus 4/47

¹⁴⁰ Haataja, Lauri: s.743-744

¹⁴¹ Visuri, Pekka: s. 26

¹⁴² PV PE Ulkomaosasto Ulk.2 10.12.1947 katsaus N:o 5/47 ”Ison Britannian puolustuksen uudelleenjärjestely”, Kansallisarkisto T-21398/20, 9.11.1946 katsaus N:o 8/46 ”Ruotsin pv:ssa kuuden kuukauden palvelusajasta saav kokemuksia 1936-1941” Kansallisarkisto T-21398/66 ja 1.6.1949 katsaus N:o 13/49 ”Ruotsin asevelvollisten 9kk:n palvelusajasta saatuja kokemuksia” Kansallisarkisto T-21398/16

kuin suuria kaupunkeja ja teollisuuskeskuksia vastaan, missä sillä on suurin tuho vaikutus.”¹⁴³ Ydinaseen käytettävyyttä sodankäynnissä myötäilee selvästi vallinneita länsimaisia käsityksiä. Ydinaseen käyttömahdollisuuksia operatiivisella tai taktisella tasolla ei osattu vielä ottaa huomioon. Merkittävänä tekijänä oli etenkin ydinpommin korkea hinta. Ydinaseiden määrä arvioitiin siksi aluksi varsin vähäiseksi, jolloin sen käyttö oli kohdistettava strategisia maaleja vastaan. Muita käsiteltyjä aiheita olivat reaktiolentokoneet ja strategisen ilmahyökkäyksen rakenne, sukellusvenesodan tulevaisuus (ml. arvio ydinkäyttöisistä sukellusveneistä) sekä radiotutkan merkitys merisodalle.

Ulkomaatiedoitus 1/48 ”Biologinen sodankäynti” käsittelee yksityiskohtaisesti biologisten aseiden käyttöhistoriaa ja kehitystä ja näkymiä tulevaisuuden sodassa. Biologisen sodan aseina mainitaan virukset ja bakteerimyrkyt, mm. botuliinit. Biologia aseita arvioidaan voitavan käyttää tärkeimpiä sotilastukikohtia ja teollisuuskeskuksia vastaan. Biologinen hyökkäys arvioidaan mahdolliseksi myös valmisteluna mittavalla maahanlaskulle, missä tilanteessa atomipommin käyttäminen ei olisi hyökkääjälle infrastruktuurin tuhoutumisen ja alueen saastumisen vuoksi edullista. Biologisten aseiden valmistamisen ja levittämisen todetaan olevan varsin halpaa ja helppoa. Tiedotuksessa laajamittaista biologista sotaa pidetään kuitenkin epätodennäköisenä sen hallitsemattoman luonteen ja arvaamattomuuden vuoksi. Myös eräänlainen kauhun tasapaino vastustajan mahdollisen vastaiskun pelossa nähdään rajoittavan halua käyttää mainittuja aseita. Lopuksi todetaan, että biologisten aseiden kehittämistä ei rajoita minikäänlainen kansainvälinen sopimus.¹⁴⁴

Heinrichsin muistion näkemysten mukaista pohjoisten alueiden ja arktiseen alueen merkityksen kasvua käsitellään ulkomaatiedotuksessa 2/47 ”Arktisten alueiden merkitys sodan ja rauhank aikana (I)”. Ulkomaatiedoitus 2/47 esittelee arktisen alueen merkityksen kasvua toista maailmansotaa edeltävien ja sodan aikaisten tapahtumien kautta. Esimerkiksi Alaskan merkitystä Yhdysvaltojen sotilasstrategialle käsitellään lähinnä Japanin vastaisen sodan näkökulmasta. Liittoutuneiden Jäämeren kautta Neuvostoliittoon suuntautuneita materiaalikuljetuksia ja siihen kohdistuneita saksalaisten vastatoimia käsitellään varsin yksityiskohtaisesti. Pohjoisten alueiden merkitystä tulevaisuudessa ei kuitenkaan arvioida. Tiedotuksen lopulla esitetään mielenkiintoinen kysymys: ”Todettuamme arktisten alueiden strategisen toisarvoisuuden, ratkaisevien sotatoimien painopisteen pysyessä kaikilla sotanäyttämöillä etelämpänä, herää kysymys: mistä johtuu, että nämä alueet välittömästi ihmiskunnan historian valtavimman kamp-

---

¹⁴³ PV PE ulk-os 298/Ulk.2./sal 19.8.1946 ulkomaatiedoitus 16/46 ja 192/Ulk.2./sal 17.5.1946 ulkomaatiedoitus 15/46 Kansallisarkisto T-21398/66

pailun jälkeen ovat joutuneet suurvaltojen sotilaspiirien mitä intensiivisimmän huomion kohteeksi?”¹⁴⁵ Vastausta luvataan käsitellä tiedotuksen toisessa osassa, jota ei kuitenkaan ilmeisesti koskaan laadittu.

Konkreettisempi esimerkki suurvaltojen, tässä tapauksessa Yhdysvaltojen, arktista aluetta kohtaan osoittamasta mielenkiinnosta mainitaan ulkomaatiedoituksessa 18/46 ”Yhdysvaltain laivasto sodan jälkeen”. Laivaston sodanjälkeisessä ryhmyksessä nostetaan esiin lentotukialusosaston käyttö Grönlannin ja Labradorin niemimaan välisellä alueella. Syyksi arvioidaan atomiaseilla varustetuilla lentokoneilla ja ohjattavilla raketeilla Pohjoisnavan ylitse Yhdysvaltojen teollisuutta vastaan toteutettavan yllätysyökkäyksen torjuminen.¹⁴⁶ Toiminnan ymmärretään olevan toistaiseksi luonteeltaan kokeilevaa ja harjoituksenomaista. Arvio on kuitenkin hyvin mielenkiintoinen, sillä Neuvostoliitto toteutti ensimmäisen ydinasekokeensa vasta vuonna 1949. Yhdysvallat oli vuonna 1945 arvioinut atomipommimonopolinsa kestävän kuudesta kahdeksaan vuoteen.¹⁴⁷ Asiakirjat osoittavat, että puolustusrevision perustana toimineen Heinrichsin muistion mukaista näkemystä pohjoisten alueiden merkityksen kasvamisesta käsiteltiin pääesikunnan osastoilla osana strategisen tilanteen arviointia.

Puolustusrevision työskentelyn aikana tuotettu tiedustelutieto ja siitä muokattu materiaali tuki puolustusrevision työtä asevelvollisuuden järjestämisen ja koulutusjärjestelmän kehittämisen osalta. Hieman rajoitetummin myös tulevan sodan kuvan ja siinä käytettävän aseistuksen osalta. Työhön liittyneeseen strategiseen tilanteenarviointiin tai sotilaallisten uhkakuvien arviointiin sotilastiedustelulla lienee ollut varsin vähän merkitystä. Puolustusrevision työn tausta perustui poliittisiin näkökohtiin ja välttämättömyyksiin, jossa sotilaallinen uhka kohdistui Suomeen lännen taholta.¹⁴⁸

Laivastoa koskevia tietoja

Vuosina 1946-1950 ulkomaaosaston tiedoituksissa ja katsauksissa käsiteltiin paljon merivoimien toimintaan ja sotalaivojen kehitykseen liittyviä aiheita. Laivastoilla oli luonnollisesti merkittävä roolinsa osana suurvaltojen ja pienempienkin maiden sotilaallista voimaa ja strate-

¹⁴⁴ PV PE Ulk.2 16.1.1948 ulkomaatiedoitus 1/48 ”Biologinen sodankäynti”, Kansallisarkisto T-21398/24

¹⁴⁵ PV PE 23/Ulk.2. 15.1.1947. Ulkomaatiedoitus 2/47 ”Arktisten alueiden merkitys sodan ja rauhan aikana (I)”. Kansallisarkisto T-21398/20

¹⁴⁶ PV PE Ulkomaosasto 7.12.1946. Ulkomaatiedoitus 18/46 ”Yhdysvaltojen laivasto sodan jälkeen” Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁴⁷ Gaddis, John Lewis: s. 34-35

¹⁴⁸ Tynkkynen, Vesa ja Jouko, Petteri: s. 28-30

giaa. Etenkin Itämeren alueen laivastovoimilla oli suora vaikutus Suomen lähiympäristöä koskevaan sotilaalliseen tilanteen arviointiin ja sitä kautta puolustussuunnitteluun. Laivastojen mittava käsittely on todennäköisesti osaltaan liittynyt myös Suomen merivoimien sodanjälkeiseen uudelleenrakentamiseen.

Suomen merivoimat olivat kokeneet menetyksiä sotatoimissa ja osa aluskalustosta alkoi olla yli-ikäistä. Suorituskykyyn oli lisäksi vaikuttanut merkittävästi välirauhansopimuksen edellyttämä sukellusveneistä luopuminen ja torpedoveneiden muuntaminen tykkiveneiksi. Erityisenä menetyksenä pidettiin panssarilaiva Väinämöisen luovuttamista Neuvostoliitolle osana sotakorvauksia vuonna 1947.¹⁴⁹ Vuosina 1945-1949 toiminut puolustusrevisio käsitteli mietinnössään laivaston saattamista Pariisin rauhansopimuksen sallimaan 10 000 tonnin maksimivahvuuteen. Asiaa pidettiin kiireellisenä, sillä alusten vähäinen määrä uhkasi koulutuksen jatkumista.¹⁵⁰

Laivaston uudelleenorganisoinnin ja jälleenrakentamisen valmistelu aloitettiin merivoimissa komentajakapteeni Kullervo Killisen laatiman yleisesikuntaupseerinkurssin diplomityön muodossa vuonna 1948.¹⁵¹ Komentajakapteeni Killisellä oli taustaa ulkomaantiedustelussa, sillä hän oli palvellut toimistoiesiupseerina ulkomaanosastolla vuosina 1944-1946.¹⁵² Killinen esitteli diplomityöstään edelleen kehittämänsä ajatukset laivaston kokoonpanosta laivaston neuvottelupäivillä tammikuussa 1949. Suunnitelmana oli kaksivaiheinen ohjelma, jossa ensimmäisessä vaiheessa rakennettaisiin rauhansopimuksen sallimia alustyyppisiä ja rajoitusten tultua kumotuksi rakennettaisiin vielä torpedoveneitä ja sukellusvenelaivue. Killisen ajatukset saivat laajaa kannatusta ja muun muassa laivaston komentajan, kommodori Koiviston hyväksynnän.¹⁵³

Elokuussa 1949 toimintansa aloittanut laivanrakennustoimikunta perusti työnsä Killisen esittelemiin ajatuksiin ja laivaston neuvottelupäivillä käytyyn keskusteluun. Säämänen mainitsee väitöskirjassaan lisäksi yhdeksi tärkeimmistä tausta-aineistoista Ruotsin puolustusrevision ja laivastokomiteoiden mietinnöt. Ruotsin tekemät ratkaisut soveltuivatkin varsin hyvin myös

---

¹⁴⁹ Säämänen, Juuso: Suurmaiinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaa. Suomen meripuolustuksen maihinnousutorjunakyvyn kehittyminen jatkosodan päättymisestä 1960-luvulle. Maanpuolustuskorkeakoulu julkaisusarja 1: tutkimuksia nro 10 Väitöskirja. s. 103 ja Vitikka, Olavi: Merivoimat 1944-1952. Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia, osa 2. s. 206

¹⁵⁰ Vitikka, Olavi: s. 207-208

¹⁵¹ Vitikka, Olavi: s. 207-208 ja Säämänen, Juuso: s. 106-107

¹⁵² Kadettiupseerit 1920-2000. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2000. Killinen, Paolo *Kullervo*. s. 275

¹⁵³ Säämänen, Juuso: s. 106-107

Suomen oloihin toimintaympäristön samankaltaisuuden ansiosta.¹⁵⁴ Laivanrakennustoimikunnan sihteerinä toimi komentajakapteeni Killinen.¹⁵⁵ Killisen tausta ulkomaaosastolla huomioiden hän epäilemättä tunsu ulkomailla käynnissä olevan kehityksen ja Ruotsin laivaston kehittämisohjelman varsin hyvin.

Ruotsin laivastokomitean suunnitelman ja suomalaisten suunnitelmien samankaltaisuus ilmenee nimenomaan laivastovoimien käyttöperiaatteissa, olihan suomalainen rakennusohjelma aluksien tyyppien ja määrien osalta huomattavasti ruotsalaisten tavoitteita pienempi. Molemmissa esiintyvät ajatukset kahdesta liikkuvasta taisteluosastosta ja paikallisista laivastojoukoista. Liikkuvat taisteluosastot koostuisivat raskaammista yksiköistä ja torpedoveneistä ja paikallisvoimat sukellusveneistä ja kevyistä yksiköistä.¹⁵⁶

Laivanrakennustoimikunta sai mietintönsä valmiiksi hyvin nopeasti, sillä se valmistui jo lokakuussa 1949.¹⁵⁷ Merivoimien upseerit pitivät vallitsevassa sotilaspoliittisessa tilanteessa meripuolustuksen kehittämistä puolustusvoimien tärkeimpänä kehitysalueena. Puolustusvoimien komentaja kenraali Sihvo ei kuitenkaan jakanut merivoimien näkemystä. Suomen ja Neuvostoliiton YYA-sopimuksen hengessä mairinnousun uhkaan tuli valmistautua osana lännen ja Neuvostoliiton suursotaa, mutta Sihvo ei pitänyt länsivaltojen mairinnousu-uhkaa realistisena Neuvostoliiton hallitessa Itämerä. Sihvon mielestä puolustuskyvyn suurimmat puutteet liittyivät ilmapuolustuksen heikkouteen.¹⁵⁸ Lännen pommikoneiden hyökkäyksiä Neuvostoliiton kohteisiin Suomen alueen kautta sen sijaan pidettiin mahdollisina.¹⁵⁹

Länsimaiden laivastoja käsittelevissä katsauksissa kiinnitetään huomiota laivastojen rauhan aikaiseen uudelleen organisoimiseen ja rakennusohjelmiin. Yhdysvaltojen osalta todetaan uuden organisaation poikkeavan täysin sotaa edeltäneestä ja olevan pikemminkin muunnos sodan ajan järjestelyistä.¹⁶⁰ Englannin laivastossa pyrkimys taas oli suureksi osaksi paluuseen sotaa edeltävään tilaan etenkin laivaston alusmäärien ja henkilöstövahvuuksien osalta.¹⁶¹ Kummasakin maassa laivastoharjoitusten määrää kuvataan erittäin suureksi. Läntisten suurvaltalaivas-

---

¹⁵⁴ Säämänen, Juuso: s. 107-108

¹⁵⁵ Säämänen, Juuso: s. 107

¹⁵⁶ Säämänen, Juuso: s. 105-107 ja PV PE Ulkomaaosasto 12.1.1946 ulkomaatiedoitus N:o 4/46 ”Katsaus Ruotsin merivoimiin”: Laivanrakennusohjelma ja laivaston operatiivinen käyttö. Ruotsalaisessa mallissa operaatio-ryhmä muodostui risteilijästä (Tre Kronor, Göta Lejon), hävittäjästä ja isoista moottoritorpedoveneistä. Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁵⁷ Säämänen, Juuso: s. 110

¹⁵⁸ Säämänen, Juuso: s. 110-111

¹⁵⁹ Koskimies, Tapio: s. 125

¹⁶⁰ PV PE Ulk.2. 6.4.1949 katsaus 12/49 ”Katsaus Yhdysvaltain laivastoon”, Kansallisarkisto T-21398/16

¹⁶¹ PV PE Ulk.2. 2.3.1949 katsaus 7/49 ”Katsaus Englannin laivastoon”, Kansallisarkisto T-21398/16

tojen harjoitustoiminnassa katsotaan atomiaseen vaikutuksiin valmistautumisella olevan suuri merkitys. Harjoituksissa painotettiin Neuvostoliiton sukellusveneeseen uhkaa ja useat harjoitteista koskivatkin saattuetoimintaa ja sukellusveneentorjuntaa. Myös maihinnousuharjoitukset esiintyivät molempien suurvaltalaiivastojen harjoituksissa. Alustyyppien kehityksen osalta suurien taistelulaiivojen ajan katsotaan tulleen päätökseen ja laivastojen merkittävintä iskukykyä tulisivat edustamaan reaktiokoneilla varustetut lentotukialukset.¹⁶²

---

¹⁶² PV PE Ulk.2. 2.3.1949 katsaus 7/49 ”Katsaus Englannin laivastoon”, Kansallisarkisto T-21398/16 ja PV PE Ulk.2. 6.4.1949 katsaus 12/49 ”Katsaus Yhdysvaltain laivastoon”, Kansallisarkisto T-21398/16

3 KYLMÄN SODAN OSAPUOLET ULKOMAAOSASTON KATSAUKSISSA

3.1 Yhdistyneet kansakunnat ja ensimmäiset tilannearviot sotaa seuranneesta tilanteesta

Toisen maailmansodan päättyminen Euroopassa Saksan antautumiseen 7. toukokuuta ja Aasiassa Japanin antautumiseen 2. syyskuuta 1945 siirsi maailman uuteen aikaan.¹⁶³ Kaksi suurvaltaa, Saksa ja Japani olivat käytännössä lakanneet olemasta ja perinteisen maailman johtovaltion, Englannin, asema oli nyt viimeistään hiipumassa.¹⁶⁴ Sodan todelliset voittajavallat, Yhdysvallat ja Neuvostoliitto, tulisivat muodostamaan ympärilleen koko maailman käsittävät liittojärjestelmät ja nousemaan ennennäkemättömän voimakkaiksi, supervalloiksi. Tässä luvussa kuvataan kylmän sodan alkamista ulkomaatiedustelun tuottamien katsausten näkökulmasta.

Yhdistyneet kansakunnat

Jo ennen toisen maailmansodan päättymistä kansainvälisessä politiikassa oli syntynyt ajatus kansainvälisen järjestön perustamisesta, jonka tehtävänä olisi estää maailmansodan kaltaisen katastrofin syntyminen. Ajatuksessa nojaututtiin ensimmäisen maailmansodan jälkeen perustetun Kansainliiton periaatteisiin. Huhtikuussa 1945 San Franciscossa kokoontui konferenssi perustamaan Yhdistyneitä kansakuntia.¹⁶⁵ Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan mukaan sen tärkeimpiä tehtäviä oli muuan muassa kansainvälisen rauhan säilyttäminen ja turvallisuuden lisääminen. YK:n tärkeimmiksi elimiksi muodostuivat turvallisuusneuvosto, johon kuuluvilla suurvalloilla oli veto-oikeus, sekä kaikki jäsenmaat käsittävä yleiskokous. Turvallisuusneuvoston jäseniksi tulivat toisen maailmansodan voittajavallat: Yhdysvallat, Englanti, Ranska, Neuvostoliitto ja Kiina.¹⁶⁶

Yhdistyneiden kansakuntien luonteeseen oli jo sen perustamisesta lähtien kylvetty tulevan kylmän sodan siemen. Stalinin ajattelussa YK edusti voittajien järjestöä. Veto-oikeus turvallisuusneuvostossa tarkoitti, että kansainvälinen järjestö ei toimisi Neuvostoliiton etujen vastai-

¹⁶³ Saarinen, Hannes: Demokratian kriisi ja toinen maailmansota. Teoksessa Maailman historian pikkujättiläinen, s. 813-885. WS Bookwell oy, Porvoo 2003. s. 886 ja Gaddis, John Lewis: s. 6

¹⁶⁴ Gaddis, John Lewis: s. 22-25 ja 17-18

¹⁶⁵ Melasuo, Tuomo: s. 923

¹⁶⁶ Yhdistyneiden kansakuntien kotisivu: YK:n historia, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un>

sesti.¹⁶⁷ Ehkäpä Stalin muisti Neuvostoliiton erottamisen Kansainliitosta sen aloittaessa talvisodan vuonna 1939. Suurvaltojen veto-oikeus turvallisuusneuvostossa joka tapauksessa tarkoitti sitä, että YK ei poikkeuksellista Korean sotaa lukuun ottamatta koko kylmän sodan aikana ollut kykenevä päätöksentekoon, tai tehokkaaseen toimintaan tilanteissa, joissa suurvaltojen edut kävivät ristiin.¹⁶⁸

Stalinin valtopoliittisten näkemysten lisäksi YK:ta tuli vainoamaan Kiinan kysymys. Turvallisuusneuvoston jäseneksi sen perustamisen yhteydessä tullut Kiina tarkoitti nimittäin niin sanottua kansallista Kiinaa. Mao Zedongin johtamat kommunistit ajoivat Tsiang Kai-shekin kansalliset Formosalle ja käytännössä voittivat Kiinan sisällissodan vuoden 1949 loppuun mennessä. Kiinan paikka YK:n turvallisuusneuvostossa oli jatkuvan kiistan kohteena vuoteen 1971 asti, jolloin edustus-oikeus siirtyi Kiinan kansantasavallalle.

Suomessa suhtautuminen Yhdistyneisiin kansakuntiin oli ilmeisesti hieman ristiriitaista. On huomattava, että Suomi ei Saksan kansasotijana ollut päässyt YK:n jäseneksi järjestön perustamisen yhteydessä. Suomen tie jäsenyyteen olikin pitkä sen kietoutuessa Neuvostoliiton ja lännen välisiin kamppailuihin. Suomen jäsenyys hyväksyttiin vasta vuonna 1955 kolmen hylätyn hakemuksen jälkeen. Vuosina 1947 ja 1949 Neuvostoliitto äänesti Suomen jäsenyyttä vastaan vastavetona lännelle, joka vastusti Bulgarian, Romanian ja Unkarin jäsenyyttä. Sama toistui 13.12.1955. Seuraavana päivänä 14. joulukuuta Suomen jäsenyys lopulta hyväksyttiin päätöksellä 109 (1955) osana viidentoista muun maan jäsenyyttä.¹⁶⁹

Yhdistyneitä kansakuntia käsitellään ulkomaatiedoituksessa 12/46 ”YK ja sen toimintamahdollisuudet ensimmäisen yleiskokouksen valossa”. Katsauksesta on luettavissa tietynlainen epäily YK:ta kohtaan. Katsauksen I osassa kuvataan yksityiskohtaisesti YK:n tavoitteet ja tehtävät, sen organisaatio ja toimintaperiaatteet. Toimintaperiaatteita käsiteltäessä mainitaan turvallisuusneuvoston pysyvien jäsenten veto-oikeus tapauksissa, joissa turvallisuusneuvoston jäsen ei ole käsiteltävän asian osapuoli.¹⁷⁰

II osassa käsitellään YK:n ensimmäistä yleiskokousta. Esiin nostetaan epäily YK:n toimivuudesta länsivaltojen ja Neuvostoliiton välisen valtakamppailun johdosta. Erityisesti ongel-

---

¹⁶⁷ Gaddis, John Lewis: s. 94

¹⁶⁸ Gaddis, John Lewis: s. 159-160

¹⁶⁹ Haataja, Lauri: s. 840 ja Yhdistyneiden kansakuntien kotisivujen sähköinen kirjasto:

<https://digitallibrary.un.org/record/112082?In=en> Resolution 109 (1955)

¹⁷⁰ PV PE ulk-os 144/Ulk.2./6.4.1946. Ulkomaatiedoitus 12/46 ”YK ja sen toimintamahdollisuudet ensimmäisen yleiskokouksen valossa” Kansallisarkisto T-21398/66

mallisiksi mainitaan suurvaltojen arvovaltakysymykset vähäpätöisissäkin asioissa ja veto-oikeuden käyttäminen koko järjestön toiminnan jarruttamiseksi. Heti ensimmäinen kokouksessa käsitelty asia johtikin tilanteeseen, jossa Neuvostoliitto käytti veto-oikeuttaan. Tapauksessa Iran toi käsittelyyn Azerbaidzhanissa käynnissä olleen tilanteen syyttäen Neuvostoliittoa kapinallisten tukemisesta ja sekaantumisesta Iranin sisäisiin asioihin.¹⁷¹

Turvallisuusneuvoston kyvyttömyys käsitellä käynnissä ollutta Iranin ja Neuvostoliiton selkausta Azerbaidzhanissa ilman ”kulussientakaista diplomatiiaa” esitetään esimerkkinä YK:n mahdollisista heikkouksista. YK:n luonne perinteisen suurvaltapolitiikan kenttänä esitetään näkemyksessä, jossa Neuvostoliiton katsotaan tuoneen vastavetona Iranin kiistalle käsittelyyn englantilaisten joukkojen läsnäolon Kreikassa ja Indonesiassa.¹⁷²

Yleiskokouksessa käsiteltiin myös atomivoimakysymystä, jolla tarkoitettiin atomipommin teknologian luovuttamista YK:lle. Atomivaltiot Yhdysvallat, Englanti ja Kanada suostuivat tähän periaatteellisesti, asettaen kuitenkin ehdoksi YK:n tulevan kehityksen.¹⁷³ Atomitekniologian luovutus YK:n käyttöön ei tullut luonnollisestikaan koskaan toteutumaan.

III osassa arvioidaan suurvaltojen ja niiden valtaryhmien toimintaa YK:ssa. Odotuksena oli Neuvostoliiton ja Englannin johtamat blokit, jotka asettuisivat toisiaan vastaan. Neuvostoliiton arvioidaan länttä paremmin kyenneen ”kokoamaan vaikutuspiirissään olevat valtiot lipunsa alle.” Poikkeuksina nostetaan esiin Puolan asettuminen Englannin kannalle Kreikkaa koskevassa kysymyksessä ja Ukrainan (jolla oli tuolloin paikka YK:ssa itsenäisenä valtiona!) asettuminen Neuvostoliittoa vastaan ”eräässä vähemmän tärkeässä kysymyksessä.” Läntisen blokin todettiin olevan huomattavasti hajanaisempi, eikä edes Yhdysvaltojen tuki Englannille ollut ehdoton. Englannin yhtenä tukiryhmänä mainitaan arabivaltiot, joiden tuesta Englannin arvellaan maksaneen sallimalla Transjordanian itsenäistyminen ja jarruttamalla juutalaisten liikehdintää Palestiinassa.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ PV PE ulk-os 144/Ulk.2./6.4.1946. Ulkomaatiedoitus 12/46 ”YK ja sen toimintamahdollisuudet ensimmäisen yleiskokouksen valossa” Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁷² PV PE ulk-os 144/Ulk.2./6.4.1946. Ulkomaatiedoitus 12/46 ”YK ja sen toimintamahdollisuudet ensimmäisen yleiskokouksen valossa” Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁷³ PV PE ulk-os 144/Ulk.2./6.4.1946. Ulkomaatiedoitus 12/46 ”YK ja sen toimintamahdollisuudet ensimmäisen yleiskokouksen valossa” Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁷⁴ PV PE ulk-os 144/Ulk.2./6.4.1946. Ulkomaatiedoitus 12/46 ”YK ja sen toimintamahdollisuudet ensimmäisen yleiskokouksen valossa” Kansallisarkisto T-21398/66

Mielenkiintoisin analyysi koski Englannin asemaa suurvaltana, joka tarkkanäköisesti rinnastettiin Ranskan ensimmäisen maailmansodan jälkeiseen tilanteeseen. Tätä analyysin osaa käsitellään tarkemmin Englannin asemaa käsittelevässä osassa.

IV osassa arvioidaan YK:n tulevaisuutta. YK:n toimintamahdollisuuksiin ja sen kykyyn ehkäistä kriisitilanteita suhtauduttiin varsin kriittisesti: ”ei kuitenkaan ole syytä olettaa, että kansainvälinen järjestö, olipa sen voima tai arvovalta miten suuri tahansa, pelkällä olemassaolollaan voisi estää riitoja syntymästä.” YK:n arvioitiin ensimmäisessä yleiskokouksessaan kuitenkin onnistuneen kohtuullisesti, joskin arvovallan myös todetaan hieman kolhiutuneen. Lopuksi verrataan YK:ta vielä Kansainliittoon ja arvioidaan päästyn eroon monesta Kansainliiton heikkoudesta.¹⁷⁵

Yhdistyneitä kansakuntia arvioitiin uudelleen sen 10-vuotispäivien yhteydessä vuonna 1955. Arvio esitettiin osana katsausta 19/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat kesäkuun loppupuolella 1955”. YK:n todetaan kärsineen suurvaltojen ja suurvaltaryhmien erimielisyyksistä ja vastakohtaisuuksista ja YK:n historian olleen tiettyssä mielessä pettymysten historiaa. Järjestön arvioidaan epäonnistuneen tavoitteissaan toimia kansainvälisten ristiriitojen ratkaisijana ja sovittelijana. Tehottomuuden todetaan johtuvan järjestön järjestysmuodosta, mutta ennen kaikkea siitä, että suurvallat ovat asettaneet etunsa etusijalle. Tärkeimpien kansainvälisen politiikan ratkaisujen arvioidaan tapahtuneen YK:n ulkopuolella.¹⁷⁶ Suomen sotilastiedustelun näkemys oli varsin kyyninen, tosin ajanhetkellä myös varsin realistinen. Näkemykseen vaikutti ehkä sekin, että Suomi ei vielä katsauksen laatimishetkelläkään ollut päässyt järjestön jäseneksi.

YK:ta ei kuitenkaan pidetty täysin epäonnistuneena, sillä järjestön todetaan kaikesta huolimatta saaneen aikaiseksi myös paljon myönteistä ja tarjoavan paikan, jossa maailman johtajilla on mahdollisuus vaihtaa mielipiteitä. Arviossa muistutetaan, että idän ja lännen välit eivät juuri nyt tunnu niin kireiltä kuin vielä hieman aiemmin ja että suunnitteilla oli suurvaltojen päämiesten neuvottelut kansainvälisten jännitteiden liennyttämiseksi. Neuvotteluilla viitattiin Genevessä 18. heinäkuuta järjestettävään huippukokoukseen, johon osallistuivat Yhdysvaltojen

---

¹⁷⁵ PV PE ulk-os 144/Ulk.2./6.4.1946. Ulkomaatiedotus 12/46 ”YK ja sen toimintamahdollisuudet ensimmäisen yleiskokouksen valossa” Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁷⁶ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.7.1955 Katsaus 19/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat kesäkuun loppupuolella 1955” Kansallisarkisto T-21398/84

presidentti Eisenhower sekä Englannin, Neuvostoliiton ja Ranskan pääministerit Eden, Bulganin ja Faure.¹⁷⁷

Englannin aseman heikkeneminen, Ranska ja Espanja

Englantia pidettiin Suomessa vielä toisen maailmansodan aikaan ja sen jälkeenkin selvästi ainakin Euroopan johtavana valtiona. Englannin voiman heikkenemistä pidettiin selvästi merkityksellisenä, sillä sen asemaa käsiteltiin useassa sodanjälkeisessä katsauksessa. Toisen maailmansodan tapahtumat ja sen päättyminen nostivat esiin Englannin imperiumin heikentymisen ja jäämisen suurvaltapolitiikassa Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton taakse.

Yhdistyneitä kansakuntia käsitellyt tiedoitus käsitteli erittäin tarkkanäköisesti läntisen ja itäisen valtablokin syntymistä. Englanti nähdään ainakin Euroopassa vielä johtavana läntisenä valtana mutta Yhdysvaltojen voimakkuus ja tahto ottaa johtajuus tuodaan selvästi esille. ”Kun tarkastelemme nykyisiä voimasuhteita YK:ssa, havaitsemme Englannin selvästi siirtyneen Ranskan KL:n (Kansainliiton) aikaiseen asemaan. Imperiumi on heikkenemässä ja kaksi muuta suurvaltaa, NL ja Yhdysvallat, ovat ilmeisesti tärkeydessä ja mahtavuudessa ajamassa Englannin ohitse”.¹⁷⁸

Suurvaltojen muuttuneita voimasuhteita käsitellään myös ulkomaatiedoituksessa N:o 23/45 ”Suurvaltojen meripoliittiset tavoitteet toisen maailmansodan jälkeen” 14.11.1945: ”Englanti, joka oli ennen voimakkain merivalta, on pudonnut toiselle tilalle Yhdysvaltojen jälkeen, jonka laivaston nykyinen suuruus lähentelee muiden merivaltojen yhteisvahvuutta.” Englannin imperiumin muodostama tukikohtaverkon merkitys tosin arvioidaan niin merkittäväksi, että sen katsotaan olevan paras tae brittiläisen imperiumin koossa pysymiseksi. Englannin nähdään kuitenkin ainoastaan pyrkivän säilyttämään vallitsevan sotilasstrategisen tilanteen, eikä sillä arvioida olevan laajentumistavoitteita. Yhdysvaltojen osalta kuvataan sen ehdoton ylivoima ja huomattavasti laajentunut tukikohtaverkosto Tyynellä merellä. Yhdysvaltojen arvioidaan ylläpitävän ja kasvattavan tukikohtaverkostoaan myös Atlantin suunnalla, minkä edullinen merkitys myös Isolle-Britannialle mainitaan.¹⁷⁹

---

¹⁷⁷ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.7.1955 Katsaus 19/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat kesäkuun loppupuolella 1955” Kansallisarkisto T-21398/84 ja PE ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.8.1955 Katsaus n:o 22/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat heinäkuun loppupuolella 1955” Kansallisarkisto T-21398/84.

¹⁷⁸ PV PE ulk-os 144/Ulk.2./6.4.1946. Ulkomaatiedoitus 12/46 ”YK ja sen toimintamahdollisuudet ensimmäisen yleiskokouksen valossa” Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁷⁹ PV PE ulk-os 3242/Ulk.2./sal/14.11.1945. Kansallisarkisto T-21398/14

Englannin ja sen imperiumin aseman ja strategian muutosta sekä tulevaisuuden näkymiä tarkastellaan vielä ulkomaatiedotteissa 3/47 ”Englannin laivasto sodan jälkeen” ja 5/47 ”Ison Britannian puolustuksen uudelleenjärjestely”. Englannin uhanalainen asema ydinasein käytävän suursodan tilanteessa huomioidaan, ja imperiumin puolustuksen vastuun arvioidaan siirtyvän yhä enemmän tärkeimmille dominioille (Kanada, Australia, Etelä-Afrikka).

Imperiumin yhteyksien nähdään olevan uhattuna Suezin kanavan hallinnan siirtyessä Egyptille (Suezin kanava oli siirtymässä Egyptin valvontaan 1968 alkaen) ja Välimeren alueen olojen muuttuessa epävarmemmaksi, sekä Intian ja Malaijin alueen hallinnan luisuessa Ison-Britannian hallinnasta. Brittiläisen Afrikan painoarvon arvioidaan kasvavan niin resurssien, kuin tukikohtaverkonkin ansiosta. Mahdollisen suursodan tapauksessa brittien toiminta-ajatuksiksi arvioitiin sodan alkuvaiheessa strateginen puolustus, josta voimien kasvattamisen ja keskittämisen jälkeen valmistaudutaan siirtymään hyökkäyksellisiin operaatioihin sodan voittamiseksi. Englannin ja dominioiden puolustusvoimien strategisen reservin sijoituspaikka arvioidaan muodostuvan Kenian-Rhodesian alueelle.¹⁸⁰

Ulkomaatiedotus 5/47:n loppusanoissa arvioidaan terävästi Englannin edellytyksiä sotilaallisen suurvalta-aseman pitämiseen: ”Niiden vaatimusten toteuttaminen, jotka Englannin ulkopolitiittinen ja strateginen aseman asettavat sen puolustusvoimille, on voimakkaasti ristiriidassa maan tämän hetken taloudellisen kantokyvyn kanssa.” Taloudellisten vaikeuksien aiheuttaman sotilaallisen heikkouden arvioidaan johtavan Englannin suurempaan riippuvaisuuteen sen dominioihin ja Yhdysvaltoihin nähden. Tämän nähdään johtavan Yhdysvaltojen vaikutusvallan kasvuun myös Englannin perinteisillä vaikutusalueilla. Toisaalta Englannin turvallisuuden ja voiman arvioidaan olevan myös Yhdysvalloille tärkeää.¹⁸¹

Englannin lisäksi arvioitiin myös kahden muun suuren Länsi-Euroopan maan tilannetta. Espanjan, jonka Hitlerin Saksaa ja Mussolinin Italiaa myötäillyt ja tukenut Francisco Francon hallinto oli onnistunut selviämään toisen maailmansodan päättymisen myllerryksistä, sekä Ranskan, vanhan suurvallan, joka oli luhistunut sodassa mutta palannut sodan lopulla osana läntisiä voittajavaltioita.

---

¹⁸⁰ PV PE Ulk. 33/Ulk.2. 17.11.1947 ulkomaatiedotus 3/47 ”Englannin laivasto sodan jälkeen” ja PV PE Ulk. 321/Ulk.2./sal ulkomaatiedotus 5/47 ”Ison Britannian puolustuksen uudelleenjärjestely”. Kansallisarkisto T-21398/20

¹⁸¹ PV PE Ulk. 33/Ulk.2. 17.11.1947 ulkomaatiedotus 3/47 ”Englannin laivasto sodan jälkeen” ja PV PE Ulk. 321/Ulk.2./sal ulkomaatiedotus 5/47 ”Ison Britannian puolustuksen uudelleenjärjestely”. Kansallisarkisto T-21398/20

Espanjan ja Ranskan poliittisia tilanteita oli kartoitettu jo vuoden 1945 aikana tuotetuissa ulkomaatiedotuksissa. Francon arvioitiin tuolloin rakentaneen taitavasti suhteensa länsivaltoihin ja käytännössä tuhonneen tasavaltalaisen vastarintaliikkeen toisen maailmansodan lopulla. Francon asema Espanjassa arvioitiin vahvaksi. Ranskassa kenraali Charles de Gaullen sisäpoliittisen aseman ja menestyksen vasemmistoa vastaan käymässään kamppailussa arvioitiin olevan sidoksissa Ranskan menestykseen ulkopoliittikan kentällä.¹⁸² Vuonna 1946 kummankin maan asevoimia, puolustusjärjestelyjä ja taloudellista tilannetta käsiteltiin kahdessa niille omistetussa ulkomaatiedotuksessa. Espanjan taloudellisen tilanteen kuvataan olevan varsin heikko ja infrastruktuurin huonokuntoista. Asevoimista maavoimat arvioidaan suorituskyvyllään kohtuullisiksi, merivoimat ja ilmavoimat taas kalustoltaan auttamattomasti vanhentuneiksi.¹⁸³

Ranskan sotilaallinen suorituskyky arvioitiin heikoksi. Siirtomaiden ja Euroopassa Ranskan vastuulla olevien miehitysalueiden varsin suuren joukkomäärän ylläpito kuormitti järjestelmää entisestään. Ranskan kyvystä suojata imperiumiaan esitetään varsin kriittinen arvio, mikä sanalla sanoen osoittautuikin 1950-luvulle tultaessa oikeaksi. Huonon taloudellisen tilanteen ei katsota mahdollistavan tilanteen parantamista. Ranskaa asevoimia käsittelevän raportin loppulause on enteellinen: ”Ilmeistä on, että Ranskan kansainvälisen aseman kohottaminen sille tasolle, jolla se oli ennen toista maailmansotaa, vaatisi huomattavasti tehokkaampia puolustusvoimia kuin mitä maalla nyt on varaa ylläpitää.”¹⁸⁴

Muut arviot sotaa seuranneessa tilanteessa

Euroopassa oli vielä vuoden 1946 lopulla useita ratkaisemattomia toisesta maailmansodasta ja suuressa osassa aikaisemmasta historiasta periytyviä raja- ja alueriitoja. Ranskalla, Jugoslaviassa, Itävallalla ja Kreikalla oli vaateita Italialle. Lähes kaikkien Balkanin maiden rajoissa oli kiistoja. Puolan ja Saksan välinen rajalinja oli ratkaisematta. Ranska oli esittänyt poliittisia uudelleenjärjestelyjä ja rajansiirtoja Reininmaan ja Saarín alueella. Ulkomaatiedotus 19/46, 9.12.1946 käsittelee vallitsevaa tilannetta laajasti huomioiden historian, talouden ja sotilas-

¹⁸² PV PE ulk-os 2783/Ulk.2./sal 18.9.1945 ulkomaatiedotus 8/45 ”Francon asema Espanjassa”. Kansallisarkisto T-21398/14 ja PV PE ulk-os 2937/Ulk.2./sal 25.9.1945 ulkomaatiedotus 11/45 ”Ranskan sisäpoliittinen tilanne”. Kansallisarkisto T-21398/14

¹⁸³ PV PE ulk-os 93/Ulk.2./sal 6.3.1946 ulkomaatiedotus 9/46 ”Tietoja Espanjan puolustusvoimista I” ja 108/Ulk.2./sal 12.3.1946. ulkomaatiedotus 10/46 ”Tietoja Espanjan puolustusvoimista II”. Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁸⁴ PV PE ulk-os 114/Ulk.2./sal 15.3.1946 ulkomaatiedotus 11/46 ”Tietoja Ranskan puolustusvoimien uudelleenjärjestelyistä” ja 154/Ulk.2./sal 13.4.1946 ulkomaatiedotus 13/46 ”Katsaus Ranskan ilma- ja merivoimiin” Kansallisarkisto T-21398/66

maantieteen. Asiakirja toteaa suurvaltojen asettuneen pääasiassa tukemaan omien valtablokiensa jäseniä, kuten Neuvostoliiton tuki Jugoslavialle ja Puolalle ja toisaalta Englannin tuki Kreikalle.¹⁸⁵ Rajariitojen ja levottomuuksien jatkuminen johtui paljolti suurvaltojen välien kärjistymisestä mutta toisaalta myös siitä, että etenkin Yhdysvallat ei ollut kovinkaan halukas ottamaan voimakkaasti kantaa pienten eurooppalaisten maiden sinänsä pieniä alueita käsitteleviin kiistoihin.

Euroopan ulkopuolisia olosuhteita ja kehityskulkuja arvioitiin YK:n toimintamahdollisuuksien käsittelyn lisäksi muissakin ulkomaosaston asiakirjoissa. Siirtomaiden merkitystä suurvalloille, siirtomaiden tilannetta ja siirtomaalaitoksen tulevaisuutta käsitellään ulkomaatiedotus 17/46:ssa, 4.10.1946. Toisen maailmansodan osoitetaan kiihdyttäneen siirtomaiden väestössä koettua epäoikeudenmukaisuuden tunnetta ja vahvistaneen merkittävästi itsenäisyyspyrkimyksiä. Yhdysvaltojen kielteisellä näkemyksellä eurooppalaisten maiden siirtomaalaitoksiin nähdään olevan suuri merkitys tulevan kehityksen osalta. Siirtomaiden itsenäistymisen ja siirtomaalaitoksen lopun arvioidaan olevan ennemmin tai myöhemmin edessä. Toisaalta esitetään, että siirtomaavalloista itsenäistyvissä maissa tulee olemaan suuriakin ongelmia ja siirtomaajärjestelmän päättymisellä saattaa olla epävakauttava vaikutus.¹⁸⁶

Siirtomaiden lisäksi käsiteltiin Iranin ja Neuvostoliiton selkkausta luoteisessa Iranissa, jossa Neuvostoliitto yhä Iranissa olevilla joukoillaan tuki separatistisia azerbaidzhanilaisia Iranin hallitusta vastaan. Selkkauksella oli konkreettinen yhteys suurvaltapolitiikkaan, koska englantilaisia ja amerikkalaisia joukkoja oli yhä sijoitettuna eteläisen Iranin alueelle. Lisäksi Iranissa olevien ulkomaalaisten joukkojen pois vetämiseen oli aikataulu, jota Neuvostoliitto ei ollut halukas noudattamaan. Neuvostoliiton tavoitteena Iranissa arvioidaan olevan siitä riippuvaisen azerbaidzhanilaisen valtion luominen Iranin alueelle, joka toimisi puskurivaltiona Iranin suuntaan ja olisi Irania myöntyväisempi neuvostoliittolaisten öljyhankkeille.¹⁸⁷ Ulkomaosaston arviossa näkyy varsin hyvin selkkauksen kokoaan suurempi merkitys suurvaltapolitiikan kautta, sekä sen oireellisuus lännen ja Neuvostoliiton välien rikkoutumiselle ja tulevalle kylmälle sodalle. Iranin ja Neuvostoliiton Azerbaidzhanin kriisiä voidaan luonnehtia pisteeksi, jossa Stalinin ja Neuvostoliiton laajentumispyrkimykset ensimmäisen kerran lännen toimesta jyrkästi torjuttiin.¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ PV PE ulk-os 442/Ulk.2./sal 9.12.1946. ulkomaatiedotus 19/46 ”Katsaus Euroopan riita-alueisiin”. Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁸⁶ PV PE ulk-os 389/Ulk.2./sal 4.10.1946 ulkomaatiedotus 17/46 ”Eräitä siirtomaapolitiikan kehityksen piirteitä”. Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁸⁷ PV PE ulk-os 84/Ulk.2./sal 28.2.1946. Kansallisarkisto T-21398/66 ulkomaatiedotus 8/46

¹⁸⁸ Gaddis, John Lewis: s. 28-29

3.2 Valtaryhmät hahmottuvat

Toisessa maailmansodassa Saksaa vastaan taistelleiden liittoutuneiden johtovaltioiksi nousivat sodan loppuun mennessä Yhdysvallat ja Neuvostoliitto. Englannin vaikutusvalta oli hiipumassa voimakkaasti, mikä oli havaittu myös ulkomaanosaston raportoinnissa.¹⁸⁹ Ranska oli tosin selviytynyt toisesta maailmansodasta voittajavaltiona ja piti hallussaan miehitysalueita tappion kärsineessä Saksassa, sekä ainakin toistaiseksi Afrikassa ja Aasiassa sijaitsevia siirtomaitaan, mutta sen aika todellisena suurvaltana oli auttamattomasti ohitse.¹⁹⁰ Voiman ja vaikutusvallan painopiste oli siirtynyt pois vanhasta Euroopasta. Kylmän sodan valtaryhmät tulivat muodostumaan Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton ympärille.

Yhdysvallat ja Neuvostoliitto edustivat toisiinsa nähden tyystin erilaisia yhteiskuntia, poliittisia näkemyksiä ja historiallisia perinteitä. Liittolaisten ristiriidat olivat pysyneet pinnan alla yhteisen päämäärän, akselivaltojen lyömisen, saavuttamiseksi mutta yhteisen vihollisen lakatua olemasta edellytykset kasvavalle vihamielisyydelle olivat ilmeiset. Sekä Yhdysvallat että Neuvostoliitto omasivat hegemonistisia pyrkimyksiä.¹⁹¹ Yhdysvallat ei aikonut luopua saavuttamastaan uudesta asemasta lännen johtavana valtiona ja Neuvostoliitolla oli ilmeiset tavoitteensa vallankumouksen levittämisestä ja valtansa kasvattamisesta.¹⁹² Asetelma johti väijäämättömästi kohti avointa kilpailu- ja vastakkainasettelutilannetta.

Vaikka vallan keskuksat olivat siirtyneet Euroopan ulkopuolelle, oli Eurooppa yhä keskeinen alue kylmän sodan tulevassa kehityksessä. Kylmän sodan olosuhteiden synnyttämiä taisteluita tultiin kuitenkin taistelemaan kaikilla mantereilla. Kylmän sodan alku näyttäytyy maailman jakautumisessa Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen johtamiin valtaryhmiin, niiden muodostamiin poliittisiin ja sotilaallisiin liittoihin ja lopulta kilpailuun sotilaallisesta voimasta ja vaikutusvallasta lähes kaikilla yhteiskuntaelämän alueilla.¹⁹³ Kylmän sodan luonnetta kuvattiin 15.6.1952 päivätyssä Poliittis-sotilaallisessa tilannekatsauksessa seuraavasti: ”Kansainvälisten suhteiden luonteenomaisin piirre on nykyisin kansakuntien ryhmittäminen kollektiiviseen voimainmittelyyn elinmahdollisuuksiensa ja kulttuurinsa turvaamiseksi ja kehittämiseksi.”¹⁹⁴

¹⁸⁹ PV PE ulk-os 144/Ulk.2./6.4.1946. Kansallisarkisto T-21398/66 ulkomaatiedotus 12/46

¹⁹⁰ PV PE ulk-os 114/Ulk.2./sal 15.3.1946 ulkomaatiedotus 11/46 ”Tietoja Ranskan puolustusvoimien uudelleenjärjestelystä”, 154/Ulk.2./sal 13.4.1946 ulkomaatiedotus 13/46 ”Katsaus Ranskan ilma- ja merivoimiin” Kansallisarkisto T-21398/66 ja Gaddis, John Lewis: s. 22

¹⁹¹ Melasuo, Tuomo: s. 891

¹⁹² Gaddis, John Lewis: s. 14, 17

¹⁹³ Melasuo, Tuomo: s. 891

¹⁹⁴ PV PE Ulk.os./15.6.1952 katsaus 7/52 ”Poliittis-sotilaallinen tilannekatsaus”, Sotilasasiamiesten selostukset, kertomukset ja katsaukset, 1951-1953, T-21811/2

Kylmän sodan jakolinjat alkoivat näyttäytyä ensimmäiseksi Euroopassa, jossa sodan voittajat kohtasivat sovittamattomia eturistiriitoja. Ristiriidat koskivat Kaakkois-Euroopan rajakysymyksiä, Neuvostoliiton valtaan jääneen Itä-Euroopan tulevaisuutta ja etenkin liittoutuneiden jakaman Saksan kysymyksen ratkaisemista. Ulkomaosaston arvioissa Euroopan jaon muodostumisen syyt osana valtaryhmien vastakkainasettelua ymmärrettiin hyvin.¹⁹⁵ Saksan kysymyksen ratkaisu, tai oikeammin sen ratkaisematta jääminen, tuli muodostumaan vaikutuksiltaan mittavaksi Pohjois-Atlantin liiton tulevaisuudelle, Neuvostoliiton johtamalle itäliitolle kuin koko kylmän sodan kehityksellekin.

Tulevan kylmän sodan jakolinjat havaittiin Suomessa jo varhain. Vuoden 1945 Lontoon ulkoministerikonferenssissa käsiteltiin Saksan puolella sotineiden maiden rauhansopimuksia. Konferenssin epäonnistumisen syytä arvioitiin seuraavasti: ”...rauhansopimus liian läheisesti kytkeytyi kahden muodostumassa olevan suurvaltaryhmityksen, NL:n ja länsivaltojen, välisiin erimielisyyksiin.”¹⁹⁶

Länsi-Euroopassa seurannut valtioiden taloudellinen ja sotilaallinen liittokehitys nähtiin myös aikaisessa vaiheessa. Vuodelta 1945 oleva arvio liittoutuneiden suhteista ja liittosuunnitelmista: ”Joskaan Englannin taholta ei ole esitetty mitään virallista Länsi-Euroopan valtioiden liittoa käsittävää suunnitelmaa on kuitenkin ilmeistä, että mitä selvemmiä mielipideeroavaisuudet NL:n ja länsivaltojen välillä tulevat, sitä ajankohtaisemmaksi tulee tämä ajatus”. Liiton toteutuessa sen jäseniksi arvioidaan tulevan Englanti, Ranska, Hollanti, Belgia, Luxemburg ja Skandinavian maat. Tanskan, Norjan ja Islannin jäsenyyttä pidetään varmana.¹⁹⁷ Tiedot Tanskan ja Norjan liittymisestä länsiliittoon herättävät kysymyksiä. Tanska ja Norja eivät olleet tehneet ainakaan virallista liittoratkaisuaan vielä vuoden 1949 helmikuussakaan. Moskovan sotilasasiamies raportoi 10.2.1949 Skandinavian puolustusliiton olevan yhä mahdollinen. Tieto oli peräisin ”eräältä Skandinavian maan sotilasasiamieheltä”.¹⁹⁸

Yhdysvallat pyrki patoamaan sosialismin kannatusta Länsi-Euroopassa kasvattamalla nopeasti Länsi-Euroopan talouskasvua ja jälleenrakentamista mittavalla taloudellisella Marshall-avulla. Taloudellisesta avusta huolimatta Länsi-Euroopassa vallitsi epävarmuus Yhdysvaltojen sitou-

¹⁹⁵ PV PE ulk-os 442/Ulk.2./sal/9.12.1946 ulkomaatiedoitus 19/46 ”Katsaus Euroopan riita-alueisiin”. Kansallisarkisto T-21398/66

¹⁹⁶ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 ulkomaatiedoitus 28/45 ”Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I”. Kansallisarkisto T-21398/14

¹⁹⁷ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 ulkomaatiedoitus 28/45 ”Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I”. Kansallisarkisto T-21398/14

¹⁹⁸ Moskovan sotilasasiamies 10.2.1949 ”Skandinavian puolustusliitto” Kansallisarkisto T-21398/33

tumisesta Euroopan puolustamiseen.¹⁹⁹ Länsi-Euroopan valtioiden huoli Yhdysvaltojen sitoutumisesta Eurooppaan vahvistui Neuvostoliiton kiristäessä otettaan Itä-Euroopasta. Lopulta tilannekehitys johti myös Yhdysvalloissa päätökseen liittyä osaksi Länsi-Euroopan puolustusjärjestelmää. Tuloksena oli aluksi Englannin vetovastuulla olleen länsiliiton kehittyminen Yhdysvallat käsittäväksi Pohjois-Atlantin liitoksi. Pohjois-Atlantin liittoa käsitteleviä tietoja tarkastellaan alaluvussa 3.2.

Neuvostoliiton reaktiosta Englannin ajamaan liittokuntaan todetaan seuraavaa: ”NL on tämän (länsiliiton) selvästi oivaltanut ja useassa tilaisuudessa ilmoittanut katsovansa epäluulolla tätä suunnitelmaa, jota se pitää tähdättynä itseään kohti, väittäen lisäksi tällaisen liiton helposti saavan hyökkäyksellisen luonteen”.²⁰⁰ Läntisen yhteisrintaman muodostuminen olikin selvästi ristiriidassa Stalinin hahmotteleman Neuvostoliiton strategian kanssa.

Vuonna 1945 laadituista asiakirjoista voidaan yhdistellä kokonaisuus, minkälaisina Neuvostoliiton välittömät sodanjälkeiset tavoitteet nähtiin ulkomaosastolla. Tavoitteita arvioitiin muuan muassa ulkoministeri Molotovin Moskovassa 6.11.1945 pitämän puheen ja Lontoon konferenssissa käytyjen neuvottelujen perusteella.

-Neuvostoliitto aikoo pitää kiinni alueista, jotka se sai haltuunsa toisessa maailmansodassa. Alueita pidettiin Neuvostoliiton turvallisuuden perustana. Molotovin todetaan myös maininneen erikseen Porkkalan alueen osana Neuvostoliiton turvallisuusvyöhykettä.²⁰¹

-Euroopassa Neuvostoliitto haluaa varmistaa asemansa vetämällä kaikki läntiset reunavaltionsa poliittiseen ja taloudelliseen vaikutuspiiriinsä, sekä ulottaa vaikutuksensa myös Välimeren alueelle.²⁰²

-Neuvostoliitto oli ilmaissut tyytymättömyytensä Yhdysvaltojen Japanin yksipuoleiseen miehitykseen ja sen arvioitiin tarkoittavan sen tavoittelevan pääsyä osalliseksi Japanin valvontaan. Japanin lisäksi vaikutusvaltaa tavoitellaan myös muualla Tyynen meren alueella, jota Yhdysvallat piti oman etupiirinsä alaisena.

---

¹⁹⁹ Gaddis, John Lewis: s. 33

²⁰⁰ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 ulkomaatiedoitus 28/45 ”Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I”. Kansallisarkisto T-21398/14

²⁰¹ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 ulkomaatiedoitus 28/45 ”Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I”. Kansallisarkisto T-21398/14

²⁰² PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 ulkomaatiedoitus 28/45 ”Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I”. Kansallisarkisto T-2138/14

-Neuvostoliitto pyrkii ensimmäisen luokan merivaltojen joukkoon. Sen heikkouksiksi arvioidaan kuitenkin verrattain heikot merivoimat ja sen tärkeimpien satamien epäedullinen sijainti. Neuvostoliiton meristrategian painopisteiksi arvioidaan muodostuvan Tyynen meren ja Jäämeren alueet. Myös Itämeren ja Välimeren merkitys mainitaan mutta ne arvioidaan merkitykseltään vähäisemmiksi.²⁰³

-NL tuomitsi jyrkästi suunnitelmat atomipommin käyttämisestä poliittisena painostuskeinona ja katsoi, ettei tällaista keksintöä voi jättää yhden maan tai pienen valtioryhmän omaisuudeksi. Neuvostoliitto pyrki siis mitä pikimmin saamaan oman ydinaseen.²⁰⁴

Neuvostoliiton johtama valtaryhmä, itäliittona ulkomaosaston myöhemmissä katsauksissa esiintyvä ryhmä, ei länsiliiton muotoutumisen ensiaskelten aikoihin 1945 näyttänyt lainkaan yhtenäisenä lännen vastavoimana. Ulkomaosaston vuonna 1946 laaditussa katsauksessa Itä-Eurooppa oli riitainen, Neuvostoliiton miehittämä vyöhyke, jossa lähes kaikilla alueen valtioilla oli alueellisia vaatimuksia toisilleen. Neuvostoliiton ylivoimainen vaikutusvalta sen miehittämissä Itä-Euroopan maissa kuitenkin todetaan useimpien alueen maiden annettua päättävällän kysymysten ratkaisusta Neuvostoliitolle.²⁰⁵ Neuvostoliiton vaikutuspiirissä olevissa maissa poliittinen kehitys eteni Neuvostoliiton myötävaikutuksella sen haluamaan suuntaan. Albania, Jugoslavia ja Bulgaria julistautuivat kansandemokratioiksi vuonna 1946. Samanlainen kehitys seurasi vuosien 1947 ja 1949 välillä Romaniassa, Puolassa ja Unkarissa.²⁰⁶ Neuvostoliitto perusti vuonna 1947 Kominformin levittämään sosialismia. Kominform voidaan nähdä myös Neuvostoliiton vastavetona Yhdysvaltojen Marshall-ohjelmalle. Kominformin alkuperäinen tavoite ei kuitenkaan ollut vain otteen kiristäminen Itä-Euroopan maista, vaan myös Neuvostoliiton ideologisen järjestelmän levittäminen länteen. Kominformin perustajajäseniin kuuluivat myös Ranskan ja Italian kommunistiset puolueet. 1940-luvun puolivälin tilanteessa sosialismin leviäminen läntiseen Eurooppaan ei näyttänyt niin epätodennäköisenä kuin jälkikäteen saattaisi vaikuttaa.²⁰⁷

²⁰³ PV PE ulk-os 3242/Ulk.2./sal/14.11.1945. ulkomaatiedotus 23/45 ”Suurvaltojen meripoliittiset tavoitteet 2 MS:n jälkeen” Kansallisarkisto T-21398/14

²⁰⁴ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 ulkomaatiedotus 28/45 ”Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I”. Kansallisarkisto T-21398/14

²⁰⁵ PV PE ulk-os 442/Ulk.2./sal/9.12.1946 ulkomaatiedotus 19/46 ”Katsaus Euroopan riita-alueisiin”. Kansallisarkisto T-21398/66

²⁰⁶ Melasuo, Tuomo: s. 892-893

²⁰⁷ Melasuo, Tuomo: s. 893

Neuvostoliiton vallan vakauttamista vastaan esiintyi myös levottomuuksia ja vastarintaa. Vuoden 1945 loppuvuoden tilanteessa ulkomaaosasto toteaa Tšekkoslovakian olevan kyllä sidottu ulkopoliittisesti Neuvostoliittoon mutta presidentti Benesjin yhä pyrkivän ylläpitämään suhteita länsivaltoihin.²⁰⁸ Tšekkoslovakiassa järjestetyt vaalit eivät johtaneet haluttuihin tuloksiin. Vallan ottaminen toteutettiin 25. helmikuuta alkaneella kommunistisella vallankaappauksella. Kaappauksessa ei käytetty Tšekkoslovakian asevoimia eikä Neuvostoliiton Punarmeijaa mutta ainakin Keski-Euroopan strategiselle tilanteelle kaappauksella oli merkitystä. Kaappaus osoitti, että Neuvostoliitto ei sallinut irtautumisyrityksiä tai länsimielisiksi katsottuja suuntauksia valtapiirissään.²⁰⁹

Heinäkuussa 1948 Neuvostoliitto aloitti Berliinin saarron, joka jatkui 11 kuukauden ajan päättyen vuoden 1949 maaliskuussa. Berliinin saarrolla voidaan katsoa olleen myös varsin selvä sotilaallinen tavoite: länsivaltojen ajaminen pois Berliinissä sijaitsevilta miehitysvyöhykkeiltään tai ainakin niiden merkittävä heikentäminen.²¹⁰ Tšekkoslovakian vallankaappauksella ja Berliinin saarrolla oli huomattavia seurauksia. Marshall-suunnitelman toimeenpanoa kiihdytettiin ja valmistelut Pohjois-Atlantin liiton, Naton, perustamiseksi saivat vauhtia.²¹¹

Idän ja lännen välisen kamppailun, kylmän sodan, virallisina lähtölaukauksina pidetään Stalinin Moskovassa 9. helmikuuta 1946 pitämää puhetta, jossa hän kehotti neuvostokansaa valmistautumaan sotaan kapitalismia vastaan, ja Winston Churchillin Yhdysvaltojen Fultonissa 5. maaliskuuta pitämää kuuluisaa rautaesirippupuhetta:

*”From Stettin in the Baltic to Trieste in the Adriatic, an iron curtain has descended across the Continent. Behind that line lie all the capitals of ancient states of central and eastern Europe... All these famous cities and the populations around them... are subject in one form or another, not only to Soviet influence, but to a very high and increasing measure of control from Moscow.”*²¹²

---

²⁰⁸ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 Ulkomaatiedoitus N:o 28/45 ”Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I”. Kansallisarkisto T-21398/14

²⁰⁹ Gaddis, John Lewis: s. 32-33

²¹⁰ Gaddis, John Lewis: s. 33

²¹¹ Gaddis, John Lewis: s. 33

²¹² Ote Winston Churchillin puheesta vuodelta 1946. Gaddis, John Lewis: s. 95

Ruotsi

Ruotsi edusti Suomelle kylmän sodan ensimmäisinä vuosin lähes ainoaa länsiyhteyttä. Tällä oli suuri merkitys poliittisesti ja sotilaallisesti eristettyyn ja uhanalaiseen asemaan joutuneelle Suomelle.²¹³ Ruotsin ja Suomen hyvät suhteet mahdollistivat mm. sotilasasiamiehen säilymisen Tukholmassa välittömästi sodan jälkeen, jolloin sotilasasiamiesverkosto jouduttiin muiden maiden osalta purkamaan. Ruotsista saatiin myös ajoittain luottamuksellisia tietoja, mikä lienee perustunut hyviin henkilösuhteisiin.²¹⁴

Ruotsi oli ollut toisen maailmansodan aikana puolueeton ja onnistunut pysyttelemään sodan ulkopuolella. Ruotsin puolueettomuudesta olikin ollut Suomelle aika ajoin tuntuvaa hyötyä. Kun maailman valtaryhmät alkoivat muodostua vuonna 1945 Englannin alkaessa koota Neuvostoliiton vastavoimaksi länsiliittoa, oltiin Suomessa kiinnostuneita Ruotsin ratkaisusta. Ulkomaosastolla länsivaltojen arvioitiin olevan halukkaita saamaan Ruotsi liiton jäseneksi.²¹⁵ Vuoden 1945 lokakuussa Ruotsi oli ilmoittanut hakevansa mahdollisimman pian Yhdistyneiden kansakuntien jäsenyyttä.²¹⁶ Tämän arvioitiin saattavan enteillä Ruotsin liittymistä myös länsiliittoon, sillä Ruotsi oli nyt luopumassa noudattamastaan ehdottomasta puolueettomuudesta.²¹⁷ Neuvostoliiton suhtautumista Ruotsin jäsenyyteen pidettiin jyrkän kielteisenä.²¹⁸

Pohjoismaissa pohdittiin myös mahdollisuutta järjestää Skandinavian maiden puolustus keskinäisenä puolustusliittona suurvaltaliittoutumien ulkopuolella.²¹⁹ Skandinavian liiton kariutumiseen johtivat monet syyt, mutta yksi merkittävimmistä saattoi olla se, että Ruotsi katsoi olevansa sotilaallisesti ja taloudellisesti merkittävästi Tanskaa ja Norjaa voimakkaampi ja jou-

---

²¹³ Koskimies, Tapio: s. 106-107

²¹⁴ ”Varsinainen katsaus perustuu eri lähteistä saatuihin tietoihin. Sitä vastoin liitteet 1-7 on Tukholman sotilasasiamies saanut luottamuksellisesti, joten niiden käyttö on – saamieni ohjeiden mukaan – rajoitettava kaikkein välttämättömimpään”. Aloitteen on allekirjoittanut ulkomaatoimiston päällikkö, eversti Janarmo. PV PE 21/Ulk.2/Db/henk. 30.3.1949 aloite katsaukseen 11/49 ”Katsaus Ruotsin merivoimiin”, Kansallisarkisto T-21398/16

²¹⁵ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 Ulkomaatiedoitus N:o 28/45 – Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I. Kansallisarkisto T-21398/14

²¹⁶ Götz, Norbert: From Neutrality to Membership: Sweden and the United Nations, 1941 to 1946. Contemporary European History 25. s. 11

²¹⁷ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 Ulkomaatiedoitus N:o 28/45 – Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I. Kansallisarkisto T-21398/14

²¹⁸ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 Ulkomaatiedoitus N:o 28/45 – Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I. Kansallisarkisto T-21398/14

²¹⁹ PV PE Ulk.2. 23.4.1953 katsaus 1/53 ”Tietoja Skandinavian maiden puolustusvoimista”, Kansallisarkisto T-21398/78

tuvansa kantamaan kohtuuttoman taakan Skandinavian yhteisen puolustuksen eteen.²²⁰ Moskovan sotilasasiamies eversti Miettinen arvioi vuonna 1949 Pohjoismaita koskevassa katsauksessaan Ruotsilla olevan puolueettomuuspolitiikkansa seurauksena paljon edullisemmat asemat kuin mitä se olisi voinut Skandinavian liiton kautta saavuttaa.²²¹

Vuonna 1953 Ruotsin maavoimien sodanajan vahvuuden tiedettiin olevan 400 000 miestä organisoituna 40-45 prikaatiin. Taisteluvoimaltaan tämä vastasi 20 divisioonaan. Kenttäarmeijan joukkojen varustus oli täysin nykyaikaista. Kenttäarmeijan lisäksi oli vielä lisäksi 140 000 miestä paikallisjoukoissa ja 100 000 kodinturvajoukoissa. Ruotsin merivoimien arvioidaan olevan ainoa Itämeren piirissä, jota voi pitää vertailukelpoisena Neuvostoliiton laivaston kanssa. Ilmavoimat muodostuivat 11 hävittäjä- 4 rynnäkölento- ja 2 tiedustelulentorykmentistä. Lentokoneita oli 1200. Konevahvuudessa Ruotsin ilmavoimat olivat maailman neljänneksi vahvimmat.²²² Ruotsin sotilaspolitiikka perustui ehdottomaan puolueettomuuteen, jota vahvistettiin voimakkaalla puolustuskyvyllä.²²³

Jugoslavia lännen ja idän välissä

Kylmä sota jakoi Eurooppaa kylmän reaalipolitiikan armottomuudella. Vain hyvin harvoilla mailla oli mahdollisuutta jättäytyä edes periaatteellisesti valtaryhmien ulkopuolelle. Näitä harvoja maita olivat Ruotsi ja Sveitsi. Suomi ja Jugoslavia muodostivat mielenkiintoisen vertailuryhmän kylmän sodan alkuvuosina. Kumpikaan ei onnistunut pysymään täysin puolueettomina mutta ei myöskään joutunut sitoutumaan kumpaankaan valtaryhmään täysin yksiselitteisesti. Jugoslavian ilmeisen menestyksekkäs taiteilu lännen ja idän välissä oli epäilemättä herättänyt mielenkiintoa jossain määrin samanlaisessa asemassa olleessa Suomessa.

Jugoslavian asemaa lännen ja Neuvostoliiton välissä tarkastellaan katsauksessa 15/49 ”Katsaus Jugoslavian sotilaspoliittiseen asemaan.” Katsauksessa todetaan Jugoslavian solmineen taloudelliset yhteydet Yhdysvaltoihin, Länsi-Saksaan, Italiaan ja Englantiin. Sisäpoliittisesti Titon asema arvioidaan vakaaksi, vaikkakin jopa aseellista vastustusta todetaan olevan. Kommunismainden (NL:n valtaryhmä) taloussaarron todetaan vaikuttavan erittäin haitallisesti ta-

---

²²⁰ PE Ulk.2. 23.4.1953 katsaus 1/53 ”Tietoja Skandinavian maiden puolustusvoimista ”, Kansallisarkisto T-21398/78

²²¹ Moskovan sotilasasiamies 17.3.1949 ”Pohjolan sotilaspoliittinen asema”. Kansallisarkisto T-21398/33

²²² PE Ulk.2. 23.4.1953 katsaus 1/53 ”Tietoja Skandinavian maiden puolustusvoimista ”, Kansallisarkisto T-21398/78

²²³ PE Ulk.2. 23.4.1953 katsaus 1/53 ”Tietoja Skandinavian maiden puolustusvoimista ”, Kansallisarkisto T-21398/78

loudelliseen tilanteeseen mutta toisaalta sen arvioidaan lisänneen Titon kannatusta ulkoisen uhan edessä. Taloussaarron lisäksi kominform-maiden arvioidaan tukevan Titon vastaista liikettä ja mahdollisesti lähettäneen maahan sissiosastoja.²²⁴

Jugoslavian puolustuskyky arvioidaan ainakin määrällisesti vahvaksi, maalla arvioidaan olevan liikekannallepanossa käytössään n. 60 divisioonaa. Merivoimien alusmäärä ei ole suuri mutta alukset ovat pääosin moderneja. Yhdessä rannikkopuolustuksen kanssa Jugoslavian merivoimat arvioidaan varsin suorituskykyisiksi. Ilmavoimien konemääräksi ilmoitetaan 300 konetta, ilmavoimien taisteluarvo tosin arvioidaan heikoksi. Puolustuskyvyn suurimmaksi heikoudeksi katsotaan heikosti puolustettavissa oleva Tonavan laakio ja etenkin vaatimaton sotateollinen tuotanto. Kokonaisuutena Jugoslavian todetaan kuitenkin olevan ”Balkanin ehdottomasti vahvin sotilasvaltio”. Jugoslavian alueellisesta puolustusjärjestelmästä mainitaan vain ohimennen puolisoitilaallisten poliisijoukkojen yhteydessä. Jugoslavian puolustuksen vahvuuden arvioidaan perustuvan maan helposti puolustettavaan sisäosaan, kokemukseen sissisodasta ja kansan maanpuolustustahtoon ja sotilaskuntoon.

Katsauksessa käsitellään myös Jugoslavian suhteita rajanaapureihinsa, sekä niiden sotilaallista voimaa. Suhteet Unkariin, Romaniaan ja Bulgariaan ovat huonot, edullista kehitystä on tapahtunut Albanian, Kreikan ja Italian osalta. Suurimmaksi sotilaalliseksi uhaksi katsotaan Unkarin ja Romanian alueelta suunnattu ”jonkun suurvallan ps.- ja lentojoukkojen suorittama salamahyökkäys”. Neuvostoliittoa ei katsauksessa mainita nimeltä. Katsauksen loppulausunnossa Jugoslavian todetaan kykenevän ”ankaraan vastukseen” tietyin edellytyksin: ettei maan sisäiseen rintamaan vaikuteta ulkoapäin lähetetyillä huomattavilla voimilla, ettei hyökkäävä naapuri saa ase- ja miehistöapua miltään suurvallalta, ettei sota pitkity.²²⁵ Katsauksen sisällön perusteella Jugoslaviaa on tarkasteltu mahdollisena sotänäyttämönä, Neuvostoliiton ja sen liittolaisten tukeman hyökkäyksen näkökulmasta, eikä niinkään Jugoslavian puolustusjärjestelmän osalta.

Suomella ja Jugoslaviolla voidaan hyvinkin katsoa olleen jossain määrin samantyyppinen asema vuonna 1949, kylmän sodan hakiessa linjojaan. Jugoslavian oli lännessä ilman muuta arveltu kuuluvan Neuvostoliiton vaikutusvallan alle. Jugoslavian johtaja Josip Broz Tito oli kuitenkin katkaissut välinsä Staliniin ja samalla Neuvostoliittoon kesäkuussa 1948. Titon liik-

---

²²⁴ PV PE Ulk.2. 7.10.1949 katsaus 15/49 ”Katsaus Jugoslavian sotilaspoliittiseen asemaan”, Kansallisarkisto T-21398/16

²²⁵ PV PE Ulk.2. 7.10.1949 katsaus 15/49 ”Katsaus Jugoslavian sotilaspoliittiseen asemaan”, Kansallisarkisto T-21398/16

kumavara perustui siihen, että hän oli saanut vallan käsiinsä ilman Neuvostoliiton apua, eikä maassa ollut Puna-armeijan joukkoja.²²⁶ Titon johtama Jugoslavia oli avannut kauppayhteyksiä länteen ja Titolla oli syytä laskea ainakin jonkinlaisen läntisen tuen varaan, mikäli Neuvostoliitto uhkaisi sotilaallisella voimalla tai yrittäisi miehittää Jugoslavian. Tito harjoitti varsin taitavaa tasapainoilua lännen ja Neuvostoliiton välissä ja sen riippumattomuuspolitiikka näytti menestyvän.²²⁷ Jugoslavian kiinnostavuuteen on varmasti vaikuttanut todellinen sodanuhka Balkanin alueella mutta mahdollisesti myös Jugoslavian puolustusratkaisun kehittyminen lännen ja idän välissä. Jugoslavian ja Suomen puolustusjärjestelmien kehityksessä myöhemmän kylmän sodan ajalta on nimittäin havaittavissa selviä yhtäläisyyksiä alueellisen puolustuksen ja kenttäarmeijan operatiivisten joukkojen periaatteiden osalta.²²⁸

3.3 Pohjois-Atlantin liitto

Neuvostoliittoon ja sen tarkoitusperiin suhtauduttiin Länsi-Euroopassa suurella epäluulolla jo sodan aikana, etenkin Englannissa. Pohjois-Atlantin liiton, Naton, tausta oli Länsi-Euroopan maiden pelossa Neuvostoliittoa kohtaan, joka oli syntynyt viimeistään Neuvostoliiton toimien johdosta Itä-Euroopan maissa. Neuvostoliitto oli asettanut sodassa miehittämilleen alueille kommunistiset hallinnot, joita ohjattiin Moskovasta. Neuvostoliittoa epäiltiin laajentumishankkeista ja vähintään sen arveltiin pyrkivän levittämään sosialismia myös sen hallussa olevan alueen ulkopuolelle.²²⁹

Liiton muodostamisen mahdollisti Yhdysvaltojen virallinen luopuminen isolaatio-opistaan vuonna 1948 mutta sen todelliset syyt olivat moninaiset. Nato liittyi oleellisesti Yhdysvaltojen kommunisminvastaiseen patoamispolitiikkaan, toisaalta sillä oli eurooppalaislähtöinen tarve. Tšekkoslovakian tapahtumat vuodelta 1948 ja Berliinin saarto olivat viimeistään vakuuttaneet länsieurooppalaiset Neuvostoliiton aggressiivisuudesta ja Yhdysvaltojen sotilaallisen läsnäolon välttämättömyydestä.²³⁰

Pohjois-Atlantin liitto perustettiin virallisesti 4.4.1949. Liiton jäseniksi tulivat Englanti, Ranska, Alankomaat, Belgia, Luxemburg, Tanska, Islanti, Norja, Portugal, Italia, Yhdysvallat

---

²²⁶ Gaddis, John Lewis: s. 33

²²⁷ Gaddis, John Lewis: s. 124-125

²²⁸ Mäkitalo, Janne: Partisaanisodasta alueelliseen puolustusjärjestelmään. Jugoslavialaisen sotataidollisen ajattelun kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen. Maanpuolustuskorkeakoulu sotahistorian laitos. Julkaisusarja 1, n:o 16. Juvenens Print Oy, Tampere 2012. s. 150 ja

²²⁹ Gaddis, John Lewis: s. 33

²³⁰ Gaddis, John Lewis: s. 34 ja Melasuo, Tuomo: s. 895

ja Kanada.²³¹ Sotilastrategisesti suuri merkitys oli pohjoisilla Atlantin ylittävillä meriyhteyksillä, mikä heijastuu myös liiton nimessä.²³²

Pohjois-Atlantin liittoa ei ennen vuotta 1951 juurikaan käsitelty ulkomaaosaston virallisissa tuotteissa. Sotilasliiton ensimmäisiä vuosia voi luonnehtia tuloksiltaan vaatimattomiksi, mikä saattaa osaltaan selittää raportoinnin vähäisyyttä. Vuonna 1950 syttynyt Korean sota muutti tilanteen nopeasti. Yhdysvaltojen asevoimat joutuivat huomaamaan olleensa valmistautumattomia sodan edellyttämiin vaatimuksiin. Puutteita ei havaittu ainoastaan joukkojen määrässä vaan myös koulutuksen laadussa ja varustuksessa. Tilanteen seurauksena Yhdysvalloissa käynnistettiin mittava varustautumisohjelma. Ohjelman mukaan Yhdysvaltojen omaa sotilaalista voimaa oli nopeasti kasvatettava. Eurooppalaisten liittolaisten varustamista oli laajennettava ja kiihdytettävä ja Euroopan puolustuksen vahvistamiseksi tuli sinne siirtää lisää yhdysvaltalaisia joukkoja.²³³ Ulkomaaosaston tietojen mukaan Yhdysvaltojen maavoimien joukkojen määrää tuli vuoteen 1951 mennessä kasvattaa 240 000 miehellä. Vuoden 1952 maavoimien vahvuudeksi suunniteltiin jopa 2 miljoonaa miestä. Myös laivaston vahvuutta suunniteltiin kasvatettavan. Laivaston piti tavoitetilassa käsittää 10 isoa tukialusta, 14 kevyttä tukialusta, 15 kevyttä risteilijää ja 172 hävittäjää. Merijalkaväen vahvuus haluttiin kasvattaa 63 000 sotilaasta 200 000 sotilaaseen. Ilmavoimien suhteen suunnitelmat olivat saman suuntaisia: raskaiden pommikoneiden määrä tuli kasvattaa kahdessa vuodessa kolmesta rykmentistä viiteen rykmenttiin ja hävittäjien määrä 17 rykmentistä 24 rykmenttiin.²³⁴

Yhdysvaltojen vuonna 1950 käynnistämään varustautumisohjelmaan kuului päätös Euroopan puolustuksen vahventamisesta. Aikaisemmin vähälle käytännön merkitykselle jääneelle Pohjois-Atlantin liitolle muodostettiin nyt sotilaallinen johtorakenne, Yhdysvaltojen aseapuohjelmaa tehostettiin ja jäsenvaltioiden välisen sotilaallisen yhteistoiminnan määrää kasvatettiin. Liittoutuneiden Euroopan Ylipäälliköksi tuli kenraali Eisenhower. Liiton organisaation ja voimavarojen kehittymisellä katsottiin vuonna 1951 olevan ”sangen ratkaiseva merkitys strategiselle tilanteelle Euroopassa.”²³⁵

---

²³¹ Melasuo, Tuomo: s. 895

²³² Visuri, Pekka: s. 16

²³³ 16 ja PV PE Ulk.2. 23.10.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 3/50”. Kansallisarkisto T-21398/69

²³⁴ PV PE Ulkomaosasto Ulk.2 18.11.1951 ilmoitus 75/50 ”USA:n puolustusvoimien laajentamissuunnitelmia” Kansallisarkisto T-21398/69

²³⁵ PV PE Ulkomaosasto Ulk.2 6.10.1951 katsaus 16/51 ”Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyt” Kansallisarkisto T-21398/21

Kenraali Eisenhowerin johdossa oli vuonna 1951 noin 12 divisioonaa ja 4 prikaatia ryhmitettyinä pääasiassa Länsi-Saksaan. Suunnitelmien mukaan vuoden 1952 loppuun mennessä Naton Euroopan joukkojen vahvuuden tuli olla 36-40 divisioonaa.²³⁶ Vaikka Yhdysvaltojen valmiusohjelma etenikin alkuperäistä Korean sodan syttymisen aikaan laadittua suunnitelmaa hitaammin, niin seuraavat luvut osoittavat, että vuoden 1952 tavoitevahvuudet maavoimien joukkojen osalta suurin piirtein saavutettiin.²³⁷

Atlantin liiton voimat Länsi-Euroopassa vuoden 1952 lopulla käsittivät arvion mukaan noin 40 divisioonaa, joista noin 10 oli reservissä. Divisioonista 6 oli yhdysvaltalaisia, 12 ranskalaisia, 7 englantilaisia (joista 5 mantereella), 8 italialaisia, 3 Benelux-maista, 2 Norjasta ja Tanskasta ja 2 prikaatia Kanadasta.²³⁸

Eurooppalaisten jäsenvaltioiden varustautuminen oli niiden heikon taloustilanteen vuoksi hidasta ja täysin riippuvaista Yhdysvaltojen taloudellisesta tuesta. Yhdysvaltojen puolustusbudjetti oli siihen tehdyistä leikkauksista huolimatta valtava, budjettivuonna 1952/53 suoriin sotilasmenoihin käytettiin 46 miljardia dollaria ja ulkomaille annettavaan apuun 10,4 miljardia dollaria. Yhdysvaltojen sotilasmenot, ulkomaanapu mukaan luettuna oli noin 74% valtion koko budjetista. Vertailukohtana mainittakoon, että länsieurooppalaiset liiton jäsenvaltiot käyttivät vuonna 1952 sotilasmenoihin yhteensä noin 9 miljardia dollaria.²³⁹

Välimeren alueen vahventamiseksi liiton jäseniksi otettiin Kreikka ja Turkki, joiden hakemukset hyväksyttiin Ottawan kokouksessa syyskuussa 1951.²⁴⁰ Virallisesti Kreikka ja Turkki liittyivät jäseniksi helmikuussa vuonna 1952. Tämän päivän Naton virallisen kannan mukaan jäsenyys toteutettiin Euroopan eteläisen sivustan vahventamiseksi, kommunismin patoamiseksi Kreikassa ja Neuvostoliiton Turkkiin kohdistuvan paineen torjumiseksi.²⁴¹ Espanjan kanssa

---

²³⁶ PV PE Ulkomaosasto Ulk.2 6.10.1951 katsaus 16/51 ”Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyt” Kansallisarkisto T-21398/21

²³⁷ PV PE Ulk.2. 15.9.1952 katsaus 7/52 ”Tietoja USA:n ja Länsi-Euroopan sotavarustelujen nykyisestä vaiheesta”, Kansallisarkisto T-21398/18

²³⁸ PV PE Ulk.2. 15.9.1952 katsaus 7/52 ”Tietoja USA:n ja Länsi-Euroopan sotavarustelujen nykyisestä vaiheesta”, Kansallisarkisto T-21398/18

²³⁹ PV PE Ulk.2. 15.9.1952 katsaus 7/52 ”Tietoja USA:n ja Länsi-Euroopan sotavarustelujen nykyisestä vaiheesta”, Kansallisarkisto T-21398/18

²⁴⁰ PV PE Ulk.2. 7.10.1951 katsaus 16/51 ”Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyjen nykyinen vaihe”, Kansallisarkisto T-21398/21

²⁴¹ Pohjois-Atlantin liiton kotisivut: member countries: The accession of Greece and Turkey. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm

valmistauduttiin aloittamaan sotilaallinen yhteistyö ja solmimaan erillinen puolustusoppi-
mus.²⁴² Espanjan jäsenyys Natossa kuitenkin viipyi poliittisista syistä vuoteen 1982.²⁴³

Länsi-Saksan aseistaminen pyrittiin ensin toteuttamaan Euroopan armeija-suunnitelmalla. Suunnitelmassa saksalaiset joukot olisivat olleet suoraan Pohjois-Atlantin liiton johdossa. Euroopan armeijaan olisivat kuuluneet Länsi-Saksan lisäksi Ranska, Italia ja Benelux-maat. Suunnitelma kohtasi kuitenkin vastustusta etenkin Länsi-Saksassa. Saksalaiset alkoivat edellyttää joukkojen varustamisen vastineeksi kansallisten puolustusvoimien perustamista, itsenäisyyttä ja jäsenyyttä Pohjois-Atlantin liitossa. Länsi-Saksan osuus oli sekä kansallisten asevoimien että Euroopan armeija-suunnitelmassa perustaa 12 divisioonaa Pohjois-Atlantin liiton Euroopan johtoportaalille.²⁴⁴ Länsi-Saksan aseistamiskysymys ratkesi vasta vuoden 1954 syksyllä sen tultua hyväksytyksi Pohjois-Atlantin liiton jäseneksi.

Liiton nimen mukaisesti transatlanttiset meriyhteydet olivat Pohjois-Atlantin liitolle kriittiset. Meriyhteyksien merkitystä Pohjois-Atlantin liitolle käsitellään katsauksessa 16/51 ”Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyjen nykyinen vaihe”. Merkitys nousee esiin Islannin ja Grönlannin asemaa käsittelevässä osiossa, joka kuvaa Yhdysvaltojen, Kanadan ja Tanskan kesken solmitun sopimuksen Newfoundlandin ja Grönlannin kautta kulkevien meriyhteyksien puolustamisesta. Islannin puolustaminen oli jätetty pääasiassa Yhdysvaltojen vastuulle. Islantiin ryhmitettiin oli ryhmitetty amerikkalaisia joukkoja 7.5.1951 alkaen.²⁴⁵

Syksyllä 1952 Nato toteutti suurenluokan meri- ja ilmasotaharjoitus Mainbracen. Harjoituksen alkutilanteessa Oranssi valtio oli hyökännyt laajalla rintamalla Naton voimia vastaan Turkissa, Italiassa, Länsi-Saksassa, Ranskassa ja Alankomaissa. Hyökkäykset kohdistuivat myös Norjan ja Tanskan alueelle. Alkutilanteessa Norjan pohjoinen alue oli menetetty viholliselle Narvikiin asti. Harjoituksen taktisen ja operatiivisen tason tavoitteena oli harjoittaa Naton ilma- ja merivoimia mutta sillä nähtiin olleen myös strateginen ja poliittinen ulottuvuus. Strategisella tasolla tavoitteena oli harjoitella ja osoittaa kykyä tukea Norjan ja Tanskan puolustusta suurvaltahyökkääjää vastaan. Harjoituskokemusten mukaan Naton kyky projisoida riittävän voimakkaita joukkojen Norjan ja Tanskan avuksi vaikutti puutteelliselta. Puutteita havaittiin myös sukel-

²⁴² PV PE Ulk.2. 7.10.1951 katsaus 16/51 ”Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyjen nykyinen vaihe”, Kansallisarkisto T-21398/21

²⁴³ Pohjois-Atlantin liiton kotisivut: member countries: The accession of Spain.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm

²⁴⁴ PV PE Ulk.2. 15.9.1952 katsaus 7/52 ”Tietoja USA:n ja Länsi-Euroopan sotavarustelujen nykyisestä vaiheesta”, Kansallisarkisto T-21398/18

²⁴⁵ PV PE Ulk.2. 7.10.1951 katsaus 16/51 ”Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyjen nykyinen vaihe”, Kansallisarkisto T-21398/21

lusvenidentorjuntakyvyssä ja eri joukkojen välisessä viestiliikenteessä, eri kansallisuuksien väliset kielivaikeudet mukaan lukien.²⁴⁶

3.4 Neuvostoliitto, itäliitto ja Varsovan liitto

Välittömästi sodan jälkeen Neuvostoliiton tavoitteena lienee ollut valtansa vakauttaminen sen haltuun joutuneessa Itä- ja Kaakkois-Euroopassa ja sotilaallisen puskurivyöhykkeen luominen länsivaltojen ja Neuvostoliiton väliin.²⁴⁷ Vuoden 1948 loppuun mennessä tämän voidaan katsoa tulleen pääpiirteissään saavutetuksi. Neuvostoliitto oli asettanut sotilaallisesti miehittämälleen alueelle itselleen myötämieliset hallinnot ja solminut niiden kanssa sotilaalliset yhteistoimintasopimukset. Myös Suomi oli Neuvostoliiton näkökulmasta kytketty ainakin muodollisesti sen turvallisuusjärjestelmään vuoden 1948 YYA-sopimuksen myötä.

Sotilastiedustelun arvioissa Neuvostoliiton sodanjälkeisen politiikan katsottiin olleen pääasiassa menestyksellistä. Voitoiksi katsottiin luonnollisesti Itä-Euroopan maiden liittäminen sotilaallisesti ja taloudellisesti osaksi Neuvostoliiton valtapiiriä. Neuvostoliiton diplomaattiset pyrkimykset lännen yhtenäisyyden rikkomiseksi etenkin Saksan kysymystä hyväksikäyttämällä oli havaittu.²⁴⁸

Itä-Euroopan maiden arvioitiin vuoteen 1952 mennessä olevan täydellisesti Neuvostoliiton hallinnassa kansalliskommunististen aineksien ja muiden puolueiden tultua kukistetuksi. Vain Jugoslavian todetaan onnistuneen säilyttämään poliittisen liikkumavapautensa suhteessa Neuvostoliittoon tukeutumalla läntiseen taloudelliseen ja sotilaalliseen apuun. Itä-Eurooppalaisten satelliittiarmeijoiden varustamisen ja kouluttamisen neuvostoliittolaiseen malliin arvioidaan päässeen todella käyntiin vasta 1950. Neuvostoliiton luottamuksen liittolaisiinsa arvioidaan olevan kuitenkin heikko. Neuvostoliiton arvioidaan katsovan satelliittiarmeijoiden joukkojen soveltuvan vain toisarvoisiin tehtäviin. Itäblokin maiden armeijoiden suorituskyky arvioidaankin heikoksi. Lopuksi todetaan esimerkiksi Puolassa ja Tšekkoslovakiassa vielä olevan Neuvostoliittoa vastustavia voimia mutta niiden ei katsota voivan aiheuttaa todellisia ongelmia kuin korkeintaan aseellisen konfliktin yhteydessä.²⁴⁹ Kansannousut Unkarissa ja Puolassa 1956 osoittavat, että tilannekuvan muodostaminen Itä-Euroopan maista ja Neuvostoliitosta oli

---

²⁴⁶ PE Ulkomaosasto 16.12.1953 katsaus 6/53 ” Pohjois-Atlantin liiton (NATO:n) yhteisestä merisotaharjoituksesta ”Mainbrace” syksyllä 1952”, Kansallisarkisto T-21398/78

²⁴⁷ Melasuo, Tuomo: s. 892-893

²⁴⁸ Moskovan sotilasasiamies ”Sotilaspoliittinen katsaus vuoden 1948 päättyessä”. Kansallisarkisto T-21398/33

arvioita tehdessä vaikeaa ja Neuvostoliiton vaikutusvalta ja vahvuus arvioitiin helposti liian suureksi.

Aasiassa kommunistien menestyksen Kiinan sisällissodassa katsottiin kasvattaneen Neuvostoliiton vaikutusvaltaa ja myöhemmin takaavan Neuvostoliiton aatteellisen vallan Kiinassa.²⁵⁰ Vuoden 1949 arviossa Kiinan arvioitiin päätyvän Neuvostoliiton ohjaukseen puskurivaltioksi ja osaksi ”jättiläiskokoa olevaa kommunistista valtiomuodostelmaa”.²⁵¹ Tässä tapauksessa arvio ei kestänyt aikaa, sillä kahden kommunistisen suurvallan suhteet heikkenivät varsin nopeasti Kiinan tavoitellessa riippumattomuutta ja omaa johtajuusasemaa Aasiassa.²⁵² Vuoden 1952 arviot ovatkin Kiinan merkityksen osalta jo maltillisempia mutta Neuvostoliiton vaikutusvallan katsotaan yhä olevan suuri Kauko-Idän alueella.²⁵³

Neuvostoliiton tavoitteiden arvioitiin epäonnistuneen Skandinavian osalta. Norjan ja Tanskan todennäköisen liittymisen Pohjois-Atlantin liittoon katsottiin jo vuoden 1949 alussa aiheuttavan Neuvostoliitolle sivustauhan sen pohjoisella alueella.²⁵⁴ Neuvostoliiton katsottiin kyllä taanneen itselleen edulliset strategiset rajat ja rajoittaneen Suomen sotilaallista voimaa rauhansopimuksella mutta tilanne edes Suomen osalta ei ilmeisesti tyydyttänyt Neuvostoliittoa. Vuodelta 1952 olevassa arviossa Neuvostoliiton katsottiin pitävän Suomea ”aatteellisena vastustajana”, sillä Neuvostoliitto ei ollut yrittänyt aktivoida YYA-sopimuksen mahdollistamaa sotilaallista yhteistyötä. Ruotsin puolueettomuuden arvioidaan suojaavan Neuvostoliittoa, joskin Neuvostoliiton todetaan propagandassaan jatkuvasti syyttävän Ruotsia salaisista valmisteluista Pohjois-Atlantin liiton kanssa.²⁵⁵

Neuvostoliiton diplomaattisten mahdollisuuksien todetaan perustuvan niiden poliittisten, taloudellisten ja sotilaallisten ristiriitojen hyödyntämiseen, joita Neuvostoliitto havaitsee Yhdysvaltojen ja muiden länsimaiden välisissä suhteissa. Erityisen edulliseksi arvioidaan Saksan kysymysten hyödyntäminen Länsi-Euroopan maiden asioissa. Kommunismin levittämisen

²⁴⁹ Moskovan sotilasasiamies 15.5.1952 ”Yhteenveto SSSR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Kansallisarkisto T-21398/40

²⁵⁰ Moskovan sotilasasiamies ”Sotilaspoliittinen katsaus vuoden 1948 päättyessä”. Kansallisarkisto T-21398/33

²⁵¹ Moskovan sotilasasiamies 3.7.1949 ”Sotilaspoliittinen puolivuotiskatsaus”. Kansallisarkisto T-21398/33

²⁵² Gaddis, John Lewis: s. 125

²⁵³ Moskovan sotilasasiamies 15.5.1952 ”Yhteenveto SSSR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Kansallisarkisto T-21398/40

²⁵⁴ Moskovan sotilasasiamies ”Sotilaspoliittinen katsaus vuoden 1948 päättyessä”. Kansallisarkisto T-21398/33

²⁵⁵ Moskovan sotilasasiamies 15.5.1952 ”Yhteenveto SSSR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Kansallisarkisto T-21398/40

mahdollisuuksiin läntiseen Eurooppaan suhtaudutaan selvän varauksellisesti.²⁵⁶ Verrattaessa kyseistä arviota tulevien vuosien tapahtumiin, etenkin Länsi-Saksan liittojäsenyyden ja aseistamisen osalta, voidaan arvion katsoa olleen erittäin tarkkanäköinen.

Sotilaallisesti Neuvostoliitto arvioitiin erittäin vahvaksi. Maavoimien vahvuudeksi arvioitiin vuonna 1949 3,5 miljoonaa miestä 220 divisioonassa²⁵⁷ ja ilmavoimien vahvuudeksi yli 40 000 lentokonetta. Vuonna 1952 maavoimien vahvuus arvioitiin 2,5 miljoonaksi mieheksi 175 divisioonassa.²⁵⁸ Lisäksi arvioissa muistutetaan itäblokin maiden kykenevän vahventamaan Neuvostoliittoa huomattavalla miesmäärällä. Neuvostoliiton asevoimien arvioitiin myös olevan länttä taisteluvalmiimpia. Neuvostoliiton sotilaallinen tilanne katsottiin kuitenkin uhanalaiseksi länsiliiton, etenkin Yhdysvaltojen strategisten pommitusilmavoimien ja ydinaseen ansiosta. Huomioiden Neuvostoliiton ylivoimaiset maavoimat ja toisaalta haavoittuvuuden strategiselle ilmasodalle eversti Miettinen päätyi vuonna 1949 johtopäätökseen, jonka mukaan sodan syttyessä Neuvostoliiton strategia olisi hyökkäyksellinen. Mahdollisen sodan kulkua ja Neuvostoliiton tavoitteita arvioidaan useiden sivujen verran ja varsin yksityiskohtaisesti.²⁵⁹

19.3.1949 Moskovan sotilasasiamies raportoi venäläisen professorin Moskovassa pitämästä esitelmästä, jossa käsiteltiin atomipommia. Esitelmästä oli sotilasasiamiehelle jäänyt käsitys, että Neuvostoliitolla on atomipommi.²⁶⁰ Yhdysvaltalaisten tietojen mukaan Neuvostoliitto toteutti atomipommin koeräjäytyksen 23.9.1949. Neuvostoliiton atomipommin merkitystä kansainväliseen politiikkaan ja sotilaalliseen kehitykseen arvioitiin Moskovan sotilasasiamiehen raportissa 6.10.1949. Arviossa atomipommilla todettiin olevan Yhdysvaltojen ilmastrategiassa huomattava osa, mutta sen ei katsottu olevan strategian perustekijä. Yhdysvaltojen ilmastrategian keskeisenä tekijänä pidettiin Yhdysvaltojen strategisten ilmavoimien tukikohtajärjestelmän tuottamaa kykyä iskeä Neuvostoliittoon. Neuvostoliiton ydinpommi ei arvion mukaan poistanut USA:n strategisten ilmavoimien iskun mahdollisuutta Neuvostoliittoa vastaan. Kyvyn katsottiin voivan heikentyä, jos Neuvostoliitto kykenee iskemään atomipommeillaan USA:n strategisten ilmavoimien lähtöasemiin tai atomipommivarastoihin. Samoin Neuvosto-

---

²⁵⁶ Moskovan sotilasasiamies 15.5.1952 ”Yhteenveto SSSR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Kansallisarkisto T-21398/40

²⁵⁷ Divisioonien määräksi arvioidaan huhtikuussa 1949 n. 200. Moskovan sotilasasiamies N:o 77/E/2.4.1949 ”Divisioonamäärät”. Kansallisarkisto T-21398/33

²⁵⁸ Moskovan sotilasasiamies 15.5.1952 ”Yhteenveto SSSR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Kansallisarkisto T-21398/40

²⁵⁹ Moskovan sotilasasiamies ”Sotilaspoliittinen katsaus vuoden 1948 päättyessä”. Kansallisarkisto T-21398/33

²⁶⁰ Moskovan sotilasasiamies N:o 57/E/19.3.1949 ”Atomipommiluento Moskovassa 15.3.”. Kansallisarkisto T-21398/33

liiton katsottiin voivan vaikuttaa merkittävästi Yhdysvaltojen eurooppalaisten liittolaisten sodankäyntikykyyn. Neuvostoliiton ydinpommi vaikeuttaa Yhdysvaltojen politiikkaa tukevaa strategiaa mutta ei aseta Yhdysvaltoja sellaiseen tilanteeseen, jossa sen olisi muutettava ulkopolitiikkaansa. Yhdysvaltojen arvioitiin luottavan edelleen ylivoimaansa atomipommien määrän ja tuotantokyvyn osalta. Neuvostoliiton ydinaseen katsottiin myös saattavan johtaa tilanteeseen, jossa USA:n on luovutettava atomipommeja liittolaisilleen.²⁶¹

Neuvostoliiton johtama järjestelmä muodostui luonteeltaan varsin erilaiseksi kuin Yhdysvaltojen johtama liittojärjestelmä. Virallisesti itäinen järjestelmä muodostui siihen kuuluvien valtioiden keskenään solmimista yhteistyö- ja avunantosopimuksista. Euroopassa liittojärjestelmään kuuluivat kansandemokratiat Unkari, Albania, Bulgaria, Saksan demokraattinen tasavalta, eli Itä-Saksa, Tšekkoslovakia, Romania ja Puola. Kiinan kansantasavalta solmi vastaavan sopimuksen Neuvostoliiton kanssa vuonna 1950.²⁶² Itäiseen ryhmään katsottiin Aasiassa kuuluvan Kiinan lisäksi Mongolia, Pohjois-Vietnam (Vietminh-liike) ja Pohjois-Korea.²⁶³ Todellisuudessa etenkin Euroopassa kysymys ei ollut tasavertaisten valtioiden liittojärjestelmästä. Euroopan itäinen liittojärjestelmä oli ulko- ja sotilaspolitiikaltaan Neuvostoliiton ehdottomassa johdossa. Vuodelta 1952 olevassa katsauksessa Itä-Euroopan maat rinnastetaankin poliittiselta liikkumavapaudeltaan Neuvostoliiton osavaltioihin.²⁶⁴

Ulkoisesti Pohjois-Atlantin liittoa vastaava Varsovan liitto muodostettiin vasta vuonna 1955. Varsovan liiton perustamista voidaan pitää aidosta pelosta johtuvana reaktiona Länsi-Saksan aseistamiseen ja jäsenyyteen Pohjois-Atlantin liitossa tai Neuvostoliiton diplomaattisena manööverinä ja vastalauseena lännelle.²⁶⁵ Neuvostoliitto joka tapauksessa esitti liiton perustamisen johtuvan Länsi-Saksan aseistautumisen aiheuttamasta kasvaneesta sodanuhasta ja itseensä kohdistuneesta hyökkäyksen uhasta. Liiton perustaminen käynnistyi Euroopan turvallisuuskonferenssissa Moskovassa marraskuussa 1954, jonka Neuvostoliitto oli kutsunut kokoon osana Länsi-Saksan Pohjois-Atlantin liiton jäsenyyttä vastustavaa diplomaattiaansa. Konferens-

---

²⁶¹ Moskovian sotilasasiamies 6.10.1949 ”Neuvostoliiton atomiaseen vaikutus kansainväliseen politiikkaan ja sotilaalliseen kehitykseen.”. Kansallisarkisto T-21398/33

²⁶² Melasuo, Tuomo: s. 895

²⁶³ PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

²⁶⁴ Moskovian sotilasasiamies 15.5.1952 ”Yhteenveto SSSR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Kansallisarkisto T-21398/40

²⁶⁵ Mastny, Vojtech ja Byrne Malcolm: *A Cardboard Castle?: An Inside History of the Warsaw Pact, 1955-1991*. Central European University Press, 2005. s. 2 Melasuo, Tuomo: s. 895

siin oli kutsuttu Neuvostoliiton satelliittien lisäksi myös länsiliiton jäsenet ja Euroopan puolueettomat maat.²⁶⁶

Länsimaiden ja puolueettomien jäädessä osallistumatta konferenssista muodostui itäliiton sisäinen kokous. Kokouksessa käytännössä päätettiin yhtenäisen johto-organisaation luomisesta neuvostoliittolaisen johdon alaisuuteen. Ulkomaosaston arviossa itäliiton hanke katsottiin vastavedoksi Pohjois-Atlantin liiton perustamiselle ja ennen kaikkea Länsi-Saksan aseistamiselle. Liiton käytännön merkitys arvioidaan vähäiseksi, sillä yhteistoiminnan katsottiin olleen jo aikaisemminkin varsin kiinteää. Propagandistisen arvon lisäksi liitolla tosin huomautetaan olevan myös käytännön merkitys. Liitto nimittäin mahdollisti neuvostojoukkojen jäämisen Unkariin ja Romaniaan, vaikka aikaisemmat sopimukset olivat edellyttäneet niiden pois vetämistä Itävallan miehityksen päättymisen johdosta.²⁶⁷ Varsovan liiton perustamisen perimmäinen syy saattaakin liittyä juuri Itävallan miehityksen päättämiseen. Erillisten valtioiden välisen yhteistyösopimusten korvaaminen kollektiivisella ja yhtenäisesti johdetulla sotilasliitolla saattoi olla viesti Neuvostoliiton satelliiteille, että Itävallan miehityksen päättäminen ei tarkoittanut Neuvostoliiton otteen heltiämistä tai aikaista suurempaa itsenäisyyttä Itä-Euroopan maille. Toinen tavoite saattoi liittyä Neuvostoliiton tuleviin suunnitelmiin.²⁶⁸ Neuvostoliitto nimittäin esitti Geneven konferenssissa 18. heinäkuuta 1955 uutta Euroopan turvallisuussopimusta, jossa Euroopan sotilasliitot lakkautettaisiin ja amerikkalaiset joukot vedettäisiin pois Euroopasta 2-3 vuoden kuluessa.²⁶⁹ Neuvostoliitto käytännössä siis esitti juuri perustamansa, lännessä vähämerkityksellisenä pidetyn, sotilasliiton lakkauttamista vastineeksi Pohjois-Atlantin liiton lakkauttamiselle ja amerikkalaisten joukkojen vetäytymiselle Euroopasta. Länsi ei ymmärrettävästi tarttunut tähän esitykseen.

3.5 Korean ja Indokiinan sodat

Aasiassa kylmän sodan yhteenotot muodostuivat täysimittaisiksi ja pitkäkestoisiksi sodiksi. Ensimmäinen kouriintuntuva yhteenotto tapahtui Koreassa, joka oli toisen maailmansodan seurauksena jaettu 38. leveyspiiriltä Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen miehitysvyöhykkeisiin. Maan jaon tuli olla väliaikainen, kuten Saksankin osalta, mutta myös Koreassa suurvaltojen

²⁶⁶ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.10.1954 katsaus 5/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1954”, 16.10.1954 katsaus 6/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun alkupuolella 1954”, 16.11.1954 katsaus 8/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat marraskuun alkupuolella 1954” Kansallisarkisto T-21398/79

²⁶⁷ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 15.5.1955 katsaus 15/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat toukokuun alkupuolella 1955”, Kansallisarkisto T-21398/84

²⁶⁸ Mastny, Vojtech ja Byrne Malcolm: s. 4

²⁶⁹ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.8.1955 katsaus 22/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat heinäkuun loppupuolella 1955”, Kansallisarkisto T-21398/84

ristiriidat estivät maan yhdistämisen. Pohjois- ja Etelä-Koreaan muodostui niiden miehittäjiä mukailevat hallinnot, joiden keskinäiset välit olivat erittäin huonot. Maan yhdistäminen ilman sotaa ei näyttänyt mahdolliselta.²⁷⁰ Molemmat hallinnot olivat pyytäneet sotilaallista tukea supervalloilta tavoitteissaan maan yhdistämiselle oman valtansa alle. Sekä Yhdysvallat että Neuvostoliitto olivat aiemmin torjuneet nämä pyynnöt, kunnes Stalin tammikuussa 1950 arvioi Korean tarjoavan mahdollisuuden avata ”toisen rintaman” länttä vastaan tähän asti pääasiassa Euroopassa käytyyn kamppailuun. Pohjois-Korea hyökkäsi Neuvostoliiton siunauksella Etelä-Koreaan kesäkuussa 1950.²⁷¹ Stalinin arvion vastaisesti Yhdysvallat ja länsi reagoivat voimakkaasti. Yhdistyneitten kansakuntien turvallisuusneuvosto teki heti sodan alettua päätöksen rauhan palauttamisesta Koreaan tarvittaessa asevoimin. Päätöksen mahdollisti Neuvostoliiton vetäytyminen YK:n turvallisuusneuvostosta vain muutamia kuukausia aikaisemmin.²⁷²

Stalinin strategiassa Korean valtaaminen yhdistettiin kommunistisen Viet Minhin Ranskaa vastaan Indokiinassa käymään vapaussotaan.²⁷³ Tapahtumien yhteys ymmärrettiin lännessä ja tiedot päätyivät myös Suomeen. 13.9.1950 päivätyssä ”Sot.pol.tietoja n:o 1/50” todetaan ”varmalta taholta” saatujen tietojen mukaan Moskovassa toimivan kiinalainen sotilasvaltuuskunta. Arvelujen mukaan valtuuskunnan tehtävänä on Neuvostoliiton ja Kiinan keskeisen sotilaallisen sopimuksen laadinta tai Aasiaa koskevat sotilaalliset kysymykset. Samassa yhteydessä ilmoitetaan kiinalaisten joukkojen siirrosta Vietnamin rajalle ja Vietnamin kommunististen sissijoukkojen toimimisesta divisioona-yhtyminä. Tiedossa mainitaan arvelu, että kuluvan vuoden syksynä Vietnamissa olisi odotettava ”sotilaallista toimintaa samassa laajuudessa kuin nyt Korealla.”²⁷⁴

26.10.1950 päivätyssä Sot.pol.tietoja n:o 4/50 on arvio Indokiinan ja Filippiinien tapahtumien yhteydestä Koreaan, joiden arvioidaan olevan ”etukäteen laaditun suunnitelman mukaisia vastavetoja Pohjois-Korean tilanteen keventämiseksi ja USA:n joukkojen sitomiseksi lisääntyvässä määrin Kauko-Itään.” Raportissa viitataan Ranskan kärsimiin tappioihin Vietnamissa, eli Indokiinan sodassa, jossa Ho Tši Minhin johtama Viet Minh-liike taisteli ranskalaisia vastaan. Filippiinien tapahtumilla viitattaneen Filippiinien kommunistisen puolueen aseelliseen taisteluun Yhdysvaltojen tukemaa hallitusta vastaan.²⁷⁵ Raportissa myös todetaan näyttävän

---

²⁷⁰ Gaddis, John Lewis: 40-41 ja Melasuo, Tuomo: s. 902

²⁷¹ Gaddis, John Lewis: s. 42

²⁷² Gaddis, John Lewis: s. 43 ja Melasuo, Tuomo: s. 902

²⁷³ Gaddis, John Lewis: s. 43

²⁷⁴ PV PE Ulk.2. 13.9.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 1/50”. Kansallisarkisto T-21398/69

²⁷⁵ PV PE Ulk.2. 26.10.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 4/50”. Kansallisarkisto T-21398/69

selvältä, että ”Kiina ei tule näkyvästi osallistumaan Korean konfliktiin”. Pian seuranneet tapahtumat kertovat strategisten arvioiden laatimisen vaikeudesta. Tasan kuukausi myöhemmin, 26.11. n. 300 000 Kiinan Kansan vapautusarmeijan sotilasta ylitti rajan Koreaan ja aloitti vastahyökkäyksen YK:n joukkoja vastaan.²⁷⁶

Varsinaisia Korean sotatoimia käsitellään varsin vähän. Tietojen vähäisyys kuvastanee ulkomaosaston hyvin rajoitettua kykyä hankkia ajankohtaista tietoa kaukaisista Aasian sotatapahtumista. Tilannetta todennäköisesti kuitenkin seurattiin tarkasti julkisista lähteistä. Raportin ”Sot.pol.tietoja n:o 1/50” toinen kohta käsittelee Korean sotaa, lähteinä mainitaan länsivaltojen sotilasasiamiehet. Tietojen mukaan YK:n joukot tulevat pysymään Koreassa ja suurempia vahvistuksia olevan odotettavissa. Sotilaallisen tilanteen todetaan Koreassa vakautuneen YK:n eduksi suureksi osaksi amerikkalaisten laajojen ilmapommitusten ansiosta. Koreassa olevia kuutta YK:n divisioonaa pidetään kuitenkin riittämättöminä ja niiden voiman arvioidaan nopeasti kuluvan loppuun. Eteläkorealaisten taistelutahdon arvioidaan olevan murtumassa.²⁷⁷ Sot.pol.tietoja n:o 2/50 raportoi Moskovassa 14.9. pidetystä kansainvälisestä esitelmästä, jossa käsiteltiin Korean sotaa ja sen mahdollista laajentumista maailmansodaksi. Raportin laatija arvioi esitelmän Neuvostoliiton johdon kontrolloimaksi propagandaksi ja sen olevan suunnattu pääasiassa neuvostoliittolaiselle älymystölle. Kirjoittajan mukaan esitelmän varsin sotaisasta retoriikasta huolimatta sen perusteella ei voida tehdä päätelmiä neuvostojohdon todellisista aikomuksista. Esitelmän tarkka sisältö on asiakirjan liitteenä.²⁷⁸

Korean sodalla oli huomattavia vaikutuksia varsinaisen sotanäyttämön ulkopuolella. Korean sodan alkaminen oli nimittäin todella yllättänyt atomipommin luomaan pelotteeseen luottaneet Yhdysvallat pahanpäiväisesti.²⁷⁹ Sot.pol.tietoja n:o 3/50 ”Tilanteen kehitys USA:ssa” tarkastelee Yhdysvaltojen sotilaallista valmiutta pitkälti Koreassa käydyin sodan perusteella. Raportti on laadittu 23.10.1950, jolloin Korean sotaa oli käyty noin neljä kuukautta. Kirjoittaja toteaa amerikkalaiseen julkiseen keskusteluun perustuen Yhdysvaltojen olleen täysin varautumaton laajamittaiseen sodankäyntiin. Amerikkalaisen arvion mukaan tilanne olisi ollut jopa Pearl Harborin huonompi, mikäli Korean sota olisi alkanut yleissotana.²⁸⁰ Korean sodan ja Pearl

---

²⁷⁶ PV PE Ulk.2. 26.10.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 4/50”. Kansallisarkisto T-21398/69 ja Gaddis, John Lewis: s. 45-46

²⁷⁷ PV PE Ulk.2. 13.9.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 1/50”. Kansallisarkisto T-21398/69

²⁷⁸ PV PE Ulk.2. 28.9.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 2/50”. Kansallisarkisto T-21398/69

²⁷⁹ Gaddis, John Lewis: s. 35-36, s. 56

²⁸⁰ PV PE Ulk.2. 23.10.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 3/50”. Kansallisarkisto T-21398/69

Harborin rinnastaminen eivät olleet Yhdysvalloissa tavattomia, vaan vertausta on käytetty myös selittämään Yhdysvaltojen voimakasta reaktiota.²⁸¹

28.9.1950 päivätty ”Sot.pol.tietoja n:o 2/50” arvioi Korean sodalla olleen erittäin merkittävä vaikutus Yhdysvaltojen politiikkaan ja muuttaneen sen strategiaa. Kirjoittaja toteaa, että Yhdysvaltojen uuden strategian tavoitteet eivät olleet täysin selvillä vielä ylimmällä johdolla-kaan.²⁸² Uudella strategialla viitataan paitsi Yhdysvaltojen Korean sodan seurauksena aloittamaan massiiviseen varustautumiseen mutta myös poliittisen ja sotilaallisen yhteistoiminnan kiihdyttämiseen Euroopassa ja Aasiassa.²⁸³

Yhdysvaltojen lyhyen tähtäimen suunnitelmaksi arvioidaan Korean sodan päättäminen mahdollisimman pian, Euroopan saattaminen puolustuskykyiseksi ja taloudellisesti vahvaksi ja viimeisenä Yhdysvaltojen puolustuslaitoksen saattaminen tasolle, että se voi esiintyä voimiltaan tasaveroisena vastustajan kanssa. Tavoitteet tuli saavuttaa vuoteen 1952 loppuun mennessä.²⁸⁴ Kirjoittaja esittää lopuksi sarjan kysymyksiä, jotka muutos Yhdysvaltojen strategiasa aiheuttaa:

-odottaako vastustaja vielä kaksi vuotta (ennen suursodan aloittamista)?

-saadaanko Eurooppa niin yksimieliseksi, että se voi esiintyä sotilaallisesti vahvana voimana?

-tuleeko Eurooppa milloinkaan toimeen ilman Saksaa ja Espanjaa?

-mikä on USA:n koko Kauko-Idän politiikka?

-voiko USA tulla sotilaallisesti niin vahvaksi, että se voisi käydä kahden rintaman sotaa Euroopassa ja Aasiassa, jos vastustaja sen siihen pakottaa?

-kuinka kauan Länsi pitää yllä melkein täydellistä mobilisaatiota, jos sota ei muutukaan kuumaksi?

Neuvostoliiton ja Kiinan yhteistoiminta ja kommunistien Kauko-Itää koskeva yhteinen strategia nosti esille myös Kiinan tilannetta. Formosan tilannetta käsitellään ulkomaosaston ilmoituksessa 68/50 ”Formosan kysymys”. Vaikka kommunistisen manner-Kiinan uhkaamaa Formosaa, tai Taiwania, ei oltukaan aikaisemmin katsottu osaksi Yhdysvaltojen Aasian puolustusvyöhykettä, niin nyt Yhdysvallat aktivoitui myös Kiinan osalta ja lähetti vahvoja laivasto-voimia suojaamaan Formosan salmea, kuten ilmoitus toteaa.²⁸⁵ Formosan alueen jännitys tuli jatkumaan vaihtelevalla intensiteetillä huipentuen vuosien 1955 ja 1958 Formosan kriiseihin.

---

²⁸¹ Gaddis, John Lewis: s. 43

²⁸² PV PE Ulk.2. 28.9.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 2/50”. Kansallisarkisto T-21398/69

²⁸³ Koskimies, Tapio: s. 48

²⁸⁴ PV PE Ulk.2. 28.9.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 2/50”. Kansallisarkisto T-21398/69

Vuosien 1955 ja 1958 kriisit toivat maailman kahdesti lähelle ydinsotaa Yhdysvaltojen ollessa tahtomattaan sidottu Formosan puolustukseen ja vähintään yhtä vastahakoisen Neuvostoliiton ollessa pakotettu ilmoittamaan lopulta tukevansa manner-Kiinaa tarvittaessa ydinasein.²⁸⁶

Kolme vuotta kestänyt Korean sota ja vuoteen 1954 kestänyt, myöhemmin Vietnamin sodaksi muuttunut, Indokiinan sota, sekä kommunistisen Kiinan ja Formosalle vetäytyneen kansallisen Kiinan konflikti tulivat esittämään kylmän sodan Aasian rintamaa. Vuosien 1949-1950 Aasian tapahtumia voidaan pitää myös merkinä kylmän sodan leviämisestä Euroopan ulkopuolelle, sekä osapuolten vastakkainasettelun vakiintumisesta.²⁸⁷

T-21398/79 ”Katsaus 4/54 Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun alkupuolella”: Idässä Kaakkois-Aasian kommunismin vastaisen rintaman muodostuminen, ainakin paperilla on tapahtunut tosiasia. Neuvostoliiton ja Kiinan asennoituminen ja mahdollinen vastaveto syntyneeseen tilanteeseen Aasian puolella on odotettavissa. Kaakkois-Aasian turvallisuusjärjestö.

---

²⁸⁵ PV PE Ulk.2. 23.10.1950 ”Sot.pol.tietoja n:o 3/50”. Kansallisarkisto T-21398/69

²⁸⁶ Gaddis, John Lewis: s. 131-132

²⁸⁷ Melasuo, Tuomo: s. 894

4 KYLMÄ SOTA SEURANNASSA

4.1 Kylmän sodan kehitys sotilaspoliittisissa katsauksissa

Sotilastiedustelun tilannekuvassa maailma oli jakautunut kahteen vastakkain asettuneeseen valtaryhmään. Liitot olivat vuoteen 1954 mennessä asettautuneet aseisiin lähes kaikilla mantereilla. Aasiassa Neuvostoliiton kommunismi näytti olevan jatkuvasti aktiivinen ja saavuttaneen jo valtavia voittoja.²⁸⁸ Neuvostoliitto oli suojannut kaakkoisen rajansa kommunistien ajettua Kiinassa Tšiang Kai-shekin kansalliset Formosan saarelle. Indokiinan sota oli päättynyt kommunistien voitoksi Viet Minhin lyötyä ranskalaiset Dien Bien Phun taistelussa toukuussa 1954.²⁸⁹ Vain Korean sota oli päättynyt veriseen tasapeliin vuonna 1953.²⁹⁰ Euroopassa liitot olivat vastakkain rajoilla, joille niiden armeijat olivat pysähtyneet vuonna 1945.

Korean ja Indokiinan sotien päättyminen ei ulkomaosaston näkemyksen mukaan tarkoittanut sotilaallisen jännityksen vähentymistä.²⁹¹ Vuoden 1954 tilanteessa arvioidaan kilpavarustelun kiihtyvän erityisesti ydinaseiden tuhovoimaisuuden ja määrien osalta. Mahdollista suursotaa arvioitiin käytävän myös ydinasein. Uusien asejärjestelmien kuten ydinpommien ja ohjusten ilmestyminen suurvaltojen armeijoiden käyttöön ei kuitenkaan arveltu suuresti muuttaneen maailman strategista tilannetta, sillä aseita arveltiin olevan molemmilla osapuolilla suunnitteen saman verran.²⁹²

Ulkomaosaston katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” esittää yhteenvedon vuoden 1954 sotilaallisista voimasuhteista. Itäliitolla arvioitiin olevan aseissa noin 10 miljoonaa miestä 450 divisioonassa. Lännellä oli palveluksessa 7-8 miljoonaa miestä 110 divisioonassa.²⁹³ Voimasuhteita vertailtaessa arvioitiin läntisen divisioonan olevan noin 1,5 kertaa itäistä divisioonaa vahvempi. Panssaridivisioonien osalta läntistä divisioonaa pidettiin kolmanneksen voimakkaampana kuin itäistä panssaridivisioonaa. Neuvostoli-

---

²⁸⁸ Moskovan sotilasasiamies 15.5.1952 ”Yhteenveto SSRR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Kansallisarkisto T-21398/40

²⁸⁹ Moskovan sotilasasiamies 15.5.1952 ”Yhteenveto SSRR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Kansallisarkisto T-21398/40

²⁹⁰ Melasuo, Tuomo: s. 902

²⁹¹ PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

²⁹² PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

ton eurooppalaisten liittolaisten ja Kiinan divisioonien todettiin olevan huomattavasti varustettuja kuin venäläisten divisioonien. Idän divisioonien taisteluarvon arvioitiin olevan noin 2/3 läntisestä divisioonasta.²⁹⁴

Voimasuhdevertailussa esitetään myös liittokuntien väkilukujen perusteella arvioidut teoreettiset vahvuudet liikekannallepanossa. Lännen potentiaaliseksi vahvuudeksi ilmoitetaan 136 miljoonaa miestä, idän osalta luku on 108 miljoonaa. Arviossa kuitenkin huomautetaan, että todelliset vahvuudet ovat merkittävästi pienempiä. Itäliiton arvioidaan kykenevän saavuttamaan noin 40 miljoonan miehen asevoimat divisioonien lukumäärän ollessa 1000-1100. Neuvostoliiton osuus joukkojen määrästä on korkea, n. 600-700 divisioonaa. Länsiliiton arvioidaan voivan saavuttaa noin 35 miljoonan miehen vahvuuden, mikäli luvuissa huomioidaan Pohjois-Atlantin liiton ulkopuolella mutta lännen puolella oleviksi lasketut Länsi-Saksa, Jugoslavia ja Espanja.²⁹⁵

Ilmavoimien osalta osapuolet arvioidaan lähes yhtä vahvoiksi. Molemmilla valtaryhmillä arvioidaan olevan noin 26 000 lentokonetta. On huomattava, että lännellä arvioidaan olevan noin kuusinkertainen määrä (3000 ja 500) strategisten ilmavoimien koneita itään verrattuna. Ilmavoimien suhteita ei myöskään arvioida koneiden taisteluarvon osalta. Merivoimien osalta arvioidut vahvuudet osoittavat Länsiliiton olevan täysin ylivoimainen. Itäliiton merellinen suorituskyky perustuu sen 379 sukellusveneeseen.²⁹⁶

Viimeisenä vertaillaan valtaryhmittymien taloudellista ja teollista potentiaalia. Länsiliiton teollisuustuotannon arvioidaan olevan lähes kaikilla aloilla ylivoimainen Neuvostoliittoon ja sen liittolaisiin nähden. Syyksi mainitaan mm. työteho, joka lännessä on merkittävästi korkeampi, johtuen kehittyneemmästä koneellistamisesta ja työläisten paremmasta elintasosta. Katsauksessa esitetään arvio valtaryhmittymien kyvystä tuottaa sotamateriaalia. Tuotantoa on havainnollistettu lentokoneina ja panssarivaunuina. Lännen arvioidaan kykenevän tuottamaan vuodessa 130 000 lentokonetta ja 55 000 panssarivaunua. Idän vastaavat luvut ovat 50 000 lento-

---

²⁹³ PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

²⁹⁴ PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

²⁹⁵ PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

²⁹⁶ PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

konetta ja 40 000 panssarivaunua.²⁹⁷ Idän osalta lukuihin on sisällytetty edellytys, että pääosa Länsi-Eurooppaa ja Keski-Idän öljyntuotantoalueet ovat joutuneet Itäliiton haltuun sodan ensimmäisten kuukausien aikana. Neuvostoliiton arvioidaan kuitenkin ajan kuluessa kurovan kiinni lännen tuotantokyvyn etumatkaa.²⁹⁸

Katsauksessa liittokuntiin katsotaan kuuluvan Itäliiton osalta:

Neuvostoliitto, Kiina, Albania, Bulgaria, Itä-Saksa, Tshekkoslovakia, Unkari, Puola, Romania, Vietminh (Pohjois-Vietnam), Pohjois-Korea ja Mongolia

Länsiliittoon kuuluu:

Abessinia, Liberia, Kanada, kaikki Keski- ja Etelä-Amerikan valtiot, Yhdysvallat, Formosa (Kansallinen Kiina), Irak, Etelä-Korea, Pakistan, Filippiinit, Turkki, Belgia, Tanska, Ranska, Länsi-Saksa, Kreikka, Islanti, Italia, Luxemburg, Hollanti, Norja, Portugali, Espanja, Englanti, Jugoslavia, Australia, Uusi Seelanti ja Etelä-Afrikka.

Puolueettomina mainitaan Intia, Indonesia, Ruotsi, Sveitsi ja Suomi.²⁹⁹

Itäliiton osalta jäsenvaltioiksi mainitut ovat helposti perusteltavissa. Suuri osa liiton jäsenvaltioiksi mainituista maista olivat jääneet toisen maailmansodan tuloksena Neuvostoliiton miehittäviksi ja siten osaksi sen etupiiriä. Itä-Euroopan kansandemokratiat olivat sidottu Neuvostoliittoon niin ideologisesti kuin sotilaallisestikin. Liittolaisten uskollisuuden varmistivat viimekädessä maissa olevat Puna-armeijan divisioonat. Pohjois-Vietnamin ja Pohjois-Korean lukemisen Itäliiton jäseniksi on ymmärrettävää varsin kiinteäksi ymmärretyn ideologisen sitteen ja Neuvostoliiton tarjoaman merkittävän sotilaallisen tuen kautta. Neuvostoliiton ja Kiinan myöhemmin varsin ongelmalliset suhteet vaikuttivat vielä vuonna 1954 läheisiltä. Neuvostoliitto ja Kiina olivat solmineet puolustusliiton vuonna 1949.³⁰⁰

Länsiliiton osalta mielenkiintoa herättää erityisesti Jugoslavian arvioiminen osaksi läntistä voimaryhmää. Jugoslavian välit Neuvostoliittoon olivat tosin olleet hyiset vuodesta 1948 alkaen. Kuulumista länsiliittoon tukee myös Jugoslavian 28. helmikuuta 1953 solmima puolus-

²⁹⁷ PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

²⁹⁸ PV PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

²⁹⁹ PV PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

³⁰⁰ Gaddis, John Lewis: s. 39

tusliitto Kreikan ja Turkin kanssa, jotka olivat olleet Pohjois-Atlantin liiton jäseniä vuodesta 1949 alkaen. Jugoslavia myös vastaanotti taloudellista ja sotilaallista apua lännestä, etenkin Yhdysvalloilta, mutta Jugoslavian johtajan Josip Broz Titon tavoitteena lienee ollut mahdollisimman suuri riippumattomuus sekä itäisestä että läntisestä valtaryhmästä.³⁰¹ Jugoslavia olisi melkoisella varmuudella puolustautunut kaikin voimin Neuvostoliiton ja sen liittolaisten hyökkäystä vastaan.

Katsauksen lopuksi arvioidaan vallitsevan tilanteen strategisia näköaloja. Molempien valtaryhmien tavoitteiden katsotaan olevan selvästi nähtävissä. ”Itä pyrkii maailmanherruuteen, jolloin myös – niin luullaan – sosialismi ja kommunismi voidaan toteuttaa kaikkialla. Länsi pyrkii tämän estämiseen ja myöhemmin mahdollisesti kommunismin vallassa olevien alueiden ”vapauttamiseen”. Tällä hetkellä Idällä on selvästi aloite.”³⁰²

Valtaryhmittymien tavoitteiden saavuttamisen katsotaan olevan mahdollista vain vastustajan täydellisen lyömisen kautta, jonka vain totaalinen sota mahdollistaisi. Tämän katsotaan johtavan väistämättä tilanteeseen, jossa molemmat osapuolet valmistautuvat sotaan varten. Koska osapuolet arvioidaan lähes tasavahvoiksi, katsotaan, että välittömän sodan aloittaminen ei olisi kummankaan osapuolen etu. ”Toivotaan, että vuosien mittaan saavutettaisiin niin suuri ylivoima, että se tekisi voiton sodan syttyessä varmaksi.” Osapuolten arvioidaan pyrkivän hankkimaan osavoittoja diplomaattisin, ideologisin ja taloudellisin keinoin. Katsaus luonnehtii tilannetta seuraavasti: ”Nykyiselle kylmälle sodalle on luonteenomaista, että politiikka on tullut strategian välineeksi, vaikka tuo suhde aikaisemmin oli päinvastainen.”³⁰³

Mahdollisen sodan kulkua arvioidaan pääpiirteissään. Kiivaimpien taisteluiden arvioidaan päättyvän ja tilanteen jähmettyvän aloilleen muutamien kuukausien kuluessa. Mikäli Itäliiton joukot saisivat läntisen Euroopan pääosat haltuunsa, ei niillä nähdä olevan mahdollisuuksia sotatoimien siirtämiseen Brittein saarille tai Amerikkaan. Aasia ja Afrikka taas nähdään todennäköisempänä suurten maataisteluiden näyttämönä. Länsi-Euroopan menettämisen jälkeen Länsiliiton mahdollisuuksiin sen takaisenvaltaamiseksi suhtaudutaan varauksella. Sodan totaalisuudesta ja kuluttavuudesta, sekä sen epävarman lopputuloksen johdosta sodan aloitta-

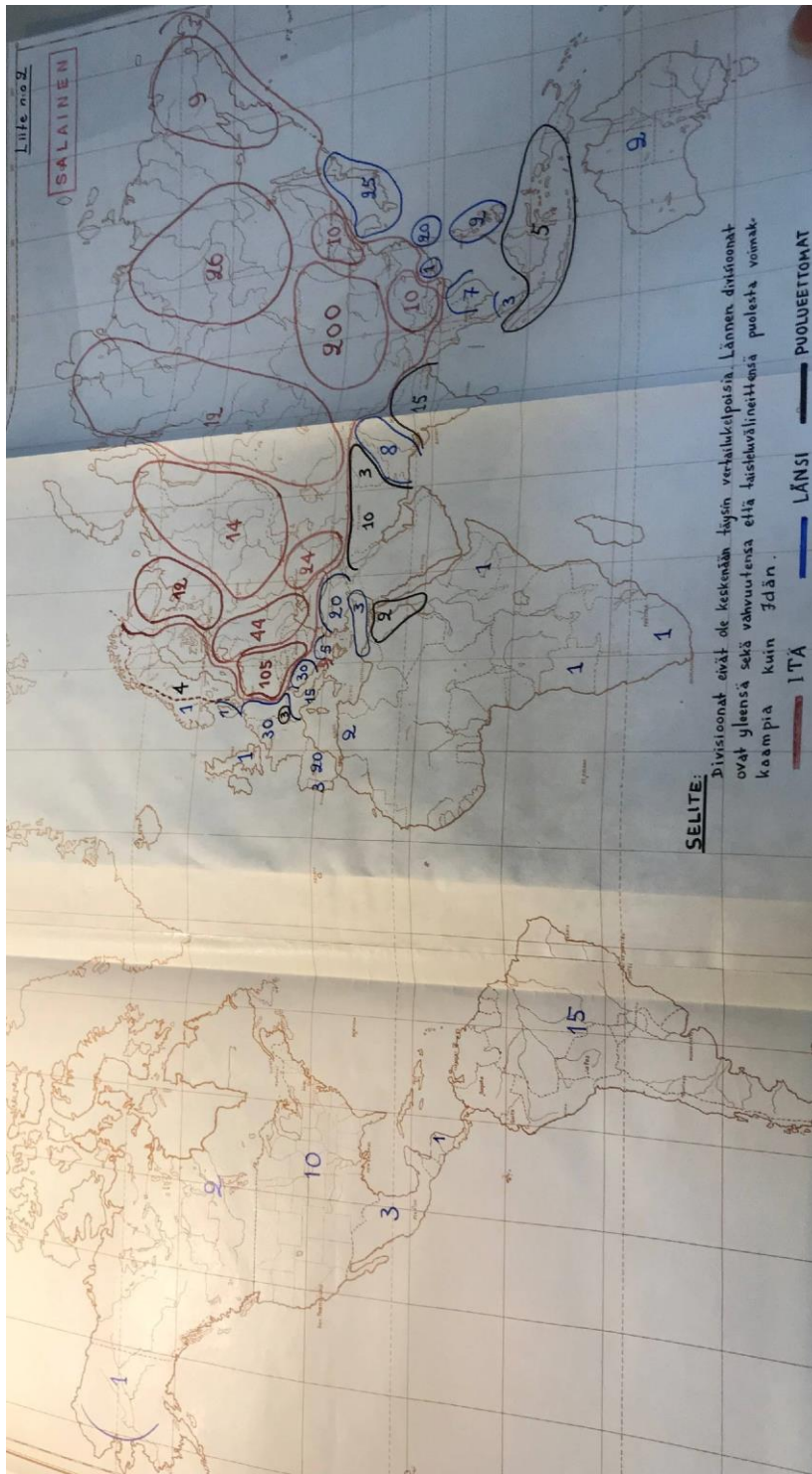
---

³⁰¹ Gaddis, John Lewis: s. 124-125

³⁰² PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

³⁰³ PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

mista kummankaan osapuolen toimesta pidetään epätodennäköisenä. Suursodan syttymistä jonkin alueellisen tai paikallisen kriisin johdosta pidetään kuitenkin mahdollisena.³⁰⁴

Kuva 2. Sivun 63 kuva: Katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen”, liite 2. Kuvassa esitetään viitteellinen rauhanajan ryhmitys divisioonina. Lännen divisioonien todetaan olevan vahvuutensa ja taisteluväliteidensä puolesta idän divisioonia voimakkaampia.

³⁰⁴ PE Ulkomaosasto, Ulkmtsto. 2.8.1954 katsaus 1/54 ”Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen” Kansallisarkisto T-21398/79

4.2 Länsi-Saksan aseistaminen ja jäsenyys Pohjois-Atlantin liitossa

Länsi-Saksan kysymyksen ratkaisemista seurattiin ulkomaaosaston sotilaspoliittisissa katsauksissa erittäin tarkoin. Länsi-Saksan aseistamisen sotilaallista merkitystä Pohjois-Atlantin liitolle ja sitä kautta Euroopan sotilaalliselle tilanteelle pidettiin luonnollisesti merkittävänä. Toisaalta Neuvostoliiton reaktiot Länsi-Saksan aseistamiseen ja jäsenyyteen läntisessä sotilasliitossa saattoivat vaikuttaa suoraan Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin YVA-sopimuksen kautta. Asian merkittävyyttä kuvaa se, että Länsi-Saksan aseistamista ja neuvotteluja Pohjois-Atlantin liiton jäsenyydestä käsitteleviä tietoja raportoitiin käytännössä jokaisessa sotilaspoliittisessa katsauksessa vuoden 1954 ja 1955 aikana.

Länsiliittoutuneiden sotilaallisissa arvioissa niiden hallussa oleva läntinen Saksa muodosti vaarallisen heikon kohdan lännen puolustuksessa. Saksaa jakava demarkaatiolinja ei läntisten arvioiden mukaan ollut puolustettavissa, vaan hyökkäys arvioitiin kyettävän pysäyttämään vasta Rein-joen alueelle. Sotamarsalkka Montgomeryn ajatuksena esitellään pääpuolustuslinjan eteen muodostettava viivytysvyöhyke, jossa taistelua kävisivät lähinnä kevyet saksalaiset osastot. Saksan sotilasmaantiedettä ja lännen puolustussuunnittelua käsittelevässä vuodelta 1950 olevassa ilmoituksessa sivutaan Saksan uudelleen aseistamista ja osallistumista länsiliiton yhteiseen puolustukseen. Reinillä sijaitseva pääpuolustuslinja tarkoittaisi Saksan alueen jäämistä taistelualueeksi ja sen tuhoutumista. Saksalaisten arvioidaan siksi olevan osallistumatta aseelliseen puolustukseen, mikäli heidän vaatimaansa hyökkäyksellistä puolustustaistelua ei hyväksytä, vaan pääpuolustuslinja jäisi Reinille. Ranskan todetaan suhtautuvan kielteisesti Saksan aseistamiseen.³⁰⁵

Suunnitelmia Länsi-Saksan aseistamisesta ja kytkemisestä Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelmään käsitellään myös vuoden 1951 Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyjä käsittelevässä asiakirjassa. Saksan maavoimien vahvuudeksi arvioidaan tuolloin kaavailun 12 divisioonaa ja ilmavoimien vahvuudeksi 600-1000 lentokonetta. Asiaa todetaan käsitellyn kuluun vuoden (1951) syyskuussa pidetyssä Atlantin Neuvoston kokouksessa.³⁰⁶

Länsi-Saksan aseistaminen ja jäsenyys Pohjois-Atlantin liitossa oli erittäin kiistanalainen ja arkaluonteinen kysymys. Asia oli tullut esille jo 1949, heti Pohjois-Atlantin liiton perustamisen yhteydessä. Hanketta ajoi erityisesti Yhdysvallat, joka katsoi aseistetun Länsi-Saksan täyt-

³⁰⁵ PV PE Ulk.2. 23.11.1950 ilmoitus n:o 77/50 ”Mikä on Elbe-linja?”. Kansallisarkisto T-21398/69

³⁰⁶ PV PE Ulk.2. 7.10.1951 katsaus 16/51 ”Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyjen nykyinen vaihe”, Kansallisarkisto T-21398/21

tävän alueellaan olevan vaarallisen sotilaallisen tyhjiön ja keventävän muiden länsimaiden sotilaallista taakkaa. Lännessä Saksan aseistamista vastusti erityisesti Ranska, jossa kysymys oli sisäpoliittisesti erittäin vaikea ensimmäisen jo toisen maailmasodan kokemusten vuoksi.³⁰⁷ Englannin suhtautuminen oli aluksi ristiriitaista, suureksi osaksi samoista syistä kuin Ranskan. Englanti taipui kuitenkin kannattamaan Saksan aseistamista, sillä sen arveltiin vahventavan myös Englannin sotilaallista puolustusta. Neuvostoliitto luonnollisesti vastusti Länsi-Saksan aseistamista jyrkästi.³⁰⁸

Edes Saksassa ajatus ei saanut varauksetonta kannatusta. Asian kiistanalaisuus kytkeytyi Saksan miehityksen yhteydessä toteutettuun teollisuuden alasajoon ja Ranskan kanssa käytyyn kiistaan Saarín alueen hallinnasta. Lännen esittämä malli saksalaisten joukkojen aseistamisesta pääosin amerikkalaisella aseistuksella ja käytöstä läntisessä johdossa ei tyydyttänyt saksalaisia. Länsi-Saksan liittokansleri Konrad Adenauer liitti Länsi-Saksan aseistamisen ehtoihin täydellisen valtiollisen itsenäisyyden, Saarín kysymyksen ratkaisun Länsi-Saksaa tyydyttävällä tavalla ja jäsenyyden Pohjois-Atlantin liitossa.³⁰⁹

Voimakkaiden poliittisten eturistiriitojen vuoksi Länsi-Saksan aseistamista koskevan asian kanssa päästiin lännen taholta etenemään vasta vuonna 1954. Tällöin vaihtoehtona oli vielä niin sanottu Euroopan armeijasopimus. Tässä mallissa saksalaiset joukot olisi liitetty osaksi länsieurooppalaista yhteisarmeijaa ilman varsinaisten Saksan asevoimien perustamista. Hanke kuitenkin raukesi, kun se ei, toisistaan eroavista syistä, kelvannut Ranskalle eikä Länsi-Saksalle.³¹⁰

Ulkomaaosasto arvioi läntisten valtioiden tavoitteita Länsi-Saksan puolustuskysymyksessä vuonna 1954 seuraavasti:

Ranska pyrkii saamaan Englannin mukaan Euroopan puolustukseen samassa määrin kuin se itsekin siihen osallistuu ja samalla rajoittamaan Saksan suvereniteettia ennen kaikkea varustautumisen osalta.

---

³⁰⁷ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 16.9.1954 katsaus 4/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun alkupuolella 1954” Kansallisarkisto T-21398/79 ja Haftendorn, Helga: Germany’s accension to NATO: 50 years on <https://www.nato.int/docu/review/articles/2005/06/01/germanys-accension-to-nato-50-years-on/index.html>

³⁰⁸ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 16.9.1954 katsaus 4/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun alkupuolella 1954” Kansallisarkisto T-21398/79 ja Haftendorn, Helga: Germany’s accension to NATO: 50 years on

³⁰⁹ Gaddis, John Lewis: 134-135 ja PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.10.1954 katsaus 5/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1954” Kansallisarkisto T-21398/79

³¹⁰ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.10.1954 katsaus 5/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1954” Kansallisarkisto T-21398/79 ja Haftendorn, Helga: Germany’s accension to NATO: 50 years on

Englanti pyrkinee myös jossain määrin rajoittamaan Saksan suvereenisuutta ja pitämään itseään mahdollisimman paljon Euroopan järjestäytymisen ulkopuolella, mutta sitomaan siihen Yhdysvaltoja mahdollisimman paljon.

Yhdysvaltojen tarkoituksena lienee saada mahdollisimman paljon saksalaisia joukkoja Euroopan puolustukseen ja siinä mielessä tehdä Saksalle myönnytyksiä.³¹¹

Asiaa käsittelevissä sotilaspoliittisissa katsauksissa Neuvostoliiton vastatoimia kuvataan yksityiskohtaisesti. Neuvostoliitto katsoi ensinnäkin Länsi-Saksan aseistamisen rikkovan sen ja länsivaltojen kesken solmittuja sopimuksia. Vaikuttamista läntisiin valtioihin todettiin toteutettavan muun muassa vaikuttamalla Englannin ja etenkin Ranskan väestön mielipiteisiin muistuttamalla Saksan aggressiivisuudesta ja aikaisempien maailmansotien kokemuksista. Sotilaallista painetta kasvatettiin ilmoittamalla Saksan aseistamisen olevan Neuvostoliittoon kohdistuva vihamielinen teko ja Neuvostoliiton olevan pakotettu vastatoimiin. Saksaan vaikutettiin ilmoittamalla Saksan yhdistymisen tulevan mahdottomaksi, mikäli Länsi-Saksa liittyy läntiseen sotilasliittoon. Lännen käymiä neuvotteluja pyrittiin myös jarruttamaan ja vaikeuttamaan usealla diplomaattisella aloitteella, jotka koskivat Saksojen yhdistymistä ja yleissaksalaisia vaaleja.³¹²

Neuvostoliiton taitavimmaksi vastavedoksi arvioissa nousee sen Yhdysvalloille, Kiinalle ja kaikille Euroopan maille marraskuussa 1954 nootilla esittämä kutsu Euroopan turvallisuuskonferenssiin. Ulkomaosaston arviossa Neuvostoliiton aloitetta arvioidaan suoraviivaisesti: ”Tällä kertaa on tarkoituksena estää Pariisin sopimusten ratifiointi.” Poikkeuksellisen aloitteesta teki katsauksen mukaan se, että Neuvostoliitto vetosi nootissaan kaikkiin Euroopan valtioihin, joka pakotti myös puolueettomuuteen pyrkivien maiden ottamaan kantaa asiaan. Tilanteen kuvattiin herättäneen näissä maissa, Suomi mukaan luettuna, kasvavaa levottomuutta.

313

---

³¹¹ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.10.1954 katsaus 5/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1954” Kansallisarkisto T-21398/79

³¹² PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.10.1954 katsaus 5/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1954”, 16.10.1954 katsaus 6/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun alkupuolella 1954”, 16.11.1954 katsaus 8/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat marraskuun alkupuolella 1954” Kansallisarkisto T-21398/79

³¹³ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.10.1954 katsaus 5/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1954”, 16.10.1954 katsaus 6/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun alkupuolella 1954”, 16.11.1954 katsaus 8/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat marraskuun alkupuolella 1954” Kansallisarkisto T-21398/79

Länsi-Saksan puolustuskysymyksestä päätettiin viimein Lontoon yhdeksän vallan konferenssissa, jonka päätökset hyväksyttiin Pariisin sopimuksella 23.10.1954. Sopimuksen pääsisällön mukaan Länsi-Saksasta tuli itsenäinen valtio, jolla oli oikeus muodostaa 500 000 miehen maavoimat, 1326 lentokonetta käsittävät ilmavoimat ja pieni laivasto. Liittoutuneiden joukkojen jääminen Saksan alueelle turvattiin ja Länsi-Saksa kutsuttiin Pohjois-Atlantin liiton jäseneksi.³¹⁴ Sopimusten ratifiointi etenkin Ranskan osalta vaikutti pitkään epävarmalta ja se viipyi vuoden 1955 keväälle. Neuvostoliiton diplomaattinen offensiivi Länsi-Saksan aseistamista ja liittojäsenyyttä vastaan jatkui koko syksyn 1954 aina toukokuulle 1955 asti, jolloin Pariisin sopimukset ratifioitiin.

4.3 Suezin kriisi

Egyptissä piti vuonna 1956 valtaa ”vapaiden upseerien” liike, joka oli syrjäyttänyt Egyptin kuninkaan Farukin vuonna 1952.³¹⁵ Liikkeen johtajaksi noussut eversti Gamal Nasser oli melko pitkällisen, liikkeen sisäisen valtataistelun jälkeen, valittu Egyptin presidentiksi 24.6.1956. Heinäkuussa ulkomaosasto arvioi Nasserin johtaman Egyptin saattavan alkaa entistä voimakkaammin ajamaan maansa ja muiden arabimaiden asiaa. Egyptin katsottiin pyrkivän esiintymään koko arabimaailman johtajana.³¹⁶ Lähi-Itä oli vuonna 1956 hyvin epävakaa alue. Ulkomaosasto arvioissa helmikuulta 1956 todettiin suurimman sodan riskin maailmassa olevan Israelin ja sen arabinaapureiden välillä. Tilannetta katsottiin kärjistäneen muun muassa Egyptin mittavat asehankinnat Tšekkoslovakiasta.³¹⁷

Nasserilla oli kunnianhimoisia suunnitelmia myös oman maansa kehittämiseksi, joista tärkein oli Assuanin patohanke.³¹⁸ Ulkomaosasto raportoi heinäkuussa 1956, että Presidentti Nasser on hankkinut rahoitusta muun muassa Yhdysvalloilta, Neuvostoliitolta ja Englannilta n. 1300 miljoonaa maksavalle patohankkeelleen. Nasser oli hyödyntänyt hankkeessaan idän ja lännen kilpailua taloudellisesta vaikutusvallasta Lähi-Idän alueella. Länsivallat olivat kuitenkin vetäytyneet hankkeesta Egyptin ja NL:n lähentyvien välien vuoksi. Nasser piti hankkeesta vetäytymistä loukkauksena ja vastatoimenpiteenä kansallisti Suezin kanavayhtiön 26.7. Länsivallat katsoivat kansallistamisen olleen loukkaus kansainvälistä oikeutta vastaan, sillä kanavan tuli

³¹⁴ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.11.1954 katsaus 7/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun loppupuolella 1954” Kansallisarkisto T-21398/79

³¹⁵ Melasuo, Tuomo: s. 903

³¹⁶ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 2.7.1956 katsaus 16/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat kesäkuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³¹⁷ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.2.1956 katsaus 6/56 ”Katsaus Englannin sotilaalliseen asemaan vuoden 1955 kehityksen ja tapahtumien valossa”. Kansallisarkisto T-21398/89

³¹⁸ Melasuo, Tuomo: s. 903

vasta vuodesta 1968 alkaen siirtyä Egyptille.³¹⁹ Viimeiset Suezin kanavalla olleet englantilaiset joukot oli Englannin ja Egyptin vuonna 1954 solmiman sopimuksen mukaisesti vedetty pois 13.6.1956 mennessä.³²⁰

Ensimmäisenä vastatoimenaan Egyptille Englanti ja Ranska olivat jäädyttäneet sen maissaan olevat varat. Nasser taas oli aloittanut kanava-alueella sotilaalliset valmistelut. Kun Egypti heinäkuussa alkoi estää ranskalaisten ja englantilaisten laivojen liikennöintiä kanavassa, ulkomaosasto arvioi sotilaallisen selkkauksen mahdollisuuden olevan lähellä. Englanti ja Ranska julistivat turvaavansa kanavan vapaan käytön tarvittaessa asevoimin.³²¹

Heinäkuun katsauksessa Suezin tilanteen arvioitiin saattavan aiheuttaa lännen arvovallalle merkittävä kolauksen, jolla olisi vaikutusta myös niiden Lähi-Idän öljyyn liittyviin intresseihin. Yhdysvallat, Englanti ja Ranska neuvottelivatkin tilanteen edellyttämistä toimista Lontoossa. Nasserin kannalta tilanteen katsottiin vaikuttavan epäedulliselta, mikäli Neuvostoliitto ei tukisi sitä voimakkaasti asian käsittelyssä. Neuvostoliiton arvioitiin suhtautuvan myötämielisesti Egyptin politiikkaan. Todettiin kuitenkin, että oli vielä liian aikaista arvioida kuinka pitkälle Neuvostoliitto voisi tilanteessa mennä.³²²

Elokuun 1956 katsauksessa tilannetta käsitellään ”Suezin kriisin” nimellä. Kriisin ratkaisuun pyrittiin nyt kansainvälisellä välityksellä, jota varten oli asetettu viiden maan valtuuskunta (Australia, Abessinia, Ruotsi, Persia ja Yhdysvallat), jonka tehtävä oli ottaa yhteys Nasseriin ja koettaa taivuttaa hänet hyväksymään kanavan vapaa käyttö. Suezin kanavan kansallistamisen arvioitiin tulleen lännelle yllätyksenä eikä sillä katsottu olleen tilanteeseen suunniteltua politiikkaa. Suezin kanavan merkitystä kuvataan kertomalla maailman markkinoiden erään tärkeimmän tuotteen, öljyn, lähes kaikkien kuljetusten kulkevan Suezin läpi. Länsivaltojen toimista mainitaan, että ranskalaisia joukkoja oli siirretty kriisin johdosta Kyprokselle ja Englanti jatkoi sotilaallisia valmisteluja. Pohjois-Atlantin liitossa asiaa piti käsitellä 5.9. järjestettävässä kriisiä koskevassa ylimääräisessä kokouksessa.³²³

---

³¹⁹ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 13.8.1956 katsaus 17/56 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat heinäkuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³²⁰ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 2.7.1956 katsaus 16/56 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat kesäkuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³²¹ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 13.8.1956 katsaus 17/56 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat heinäkuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³²² PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 13.8.1956 katsaus 17/56 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat heinäkuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

Tilanteen suurvaltopoliittista luonnetta arvioitiin siten, että Suezin kriisin katsottiin osittain olevan seurausta Neuvostoliiton aktiivisesta Keski-Idän politiikasta - kriisillä on nationalistinen tai anti-imperialistinen luonne. Kanavan kansallistamisen katsottiin olevan kolaus lähinnä Englannin arvovallalle. Ranskan taas katsottiin tukevan Englantia voimakkaasti, koska Egyptin politiikka, joka tuki Pohjois-Afrikan kapinoitsijoita, oli suunnattu Ranskaa itseään vastaan.³²⁴

Lokakuun katsauksessa käsitellään kriisin muuttumista sotilaalliseksi selkkaukseksi. Suezin kriisin kysymys oli esillä YK:n turvallisuusneuvostossa 5.10. Englanti ja Ranska yrittivät saada YK:n hyväksynnän Suezin kanavan kansainvälistämiseksi. Neuvostoliiton veto kuitenkin esti esityksen hyväksymisen.³²⁵

Suezin kriisin uutena vaiheena esitettiin Israelin 30.10. Egyptiä vastaan aloittama hyökkäys. Israelin ja sen arabinaapureiden välit olivat olleet kireät jo pitkään. Arabimaat olivat käynnistäneet sotilaalliset valmistelut ja liikekannallepanon aikaisemmin tapahtuneiden välikohtausten johdosta. Israelin hyökkäys eteni nopeasti kohti Suezia. Katsauksen mukaan Englanti ja Ranska käyttivät perusteena Egyptin ja Israelin aseellista selkkausta aloittaessaan Suezin miehittämisen 31.10. aamulla. Arviossa todetaan lisäksi, että samanaikaiset tapahtumat Unkarissa ja Puolassa saattoivat rohkaista Englantia ja Ranskaa sotilaallisten keinojen käyttöön, koska Neuvostoliiton kädet olivat sidotut Eurooppaan Puolan ja Unkarin tapahtumien vuoksi.³²⁶

Israelin hyökkäyksen jälkeen Englanti ja Ranska esittivät vaatimukset sekä Israelille että Egyptille. Sotatoimet oli heti lopetettava ja molempien osapuolien oli vedettävä joukkonsa 16 kilometrin päähän Suezin kanavasta. Englantilais-ranskalaisten joukkojen oli saatava miehittää väliaikaisesti kanavan avainkohteet Port Said, Ismailia ja Suez. Kun Egypti ei suostunut vaatimuksiin Englanti ja Ranska aloittivat sotatoimet. Kun sotatoimet päättyivät 5.11. YK:n välittämään aselepoon, oli noin neljännes kanavasta englantilais-ranskalaisten joukkojen hallussa.³²⁷

---

³²³ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 3.9.1956 katsaus 18/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat elokuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³²⁴ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 3.9.1956 katsaus 18/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat elokuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³²⁵ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.11.1956 katsaus 20/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³²⁶ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.11.1956 katsaus 20/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³²⁷ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 15.11.1956 katsaus 21/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

Tässä vaiheessa tilanteen arvioitiin muodostuneen Israelin hyökkäyksen myötä selvästi koko arabimaailmaa koskevaksi, vaikka Israelin hyökkäys kohdistuikin vain Egyptiä vastaan. Lähi-Idän kriisin osapuolina katsottiin olevan kaikki maailmanpolitiikan voimatekijät. Englanti ja Ranska joutuivat nimittäin jättämään sotatoimensa puolitiehen Yhdysvaltojen ja YK:n painostaessa niitä ja Neuvostoliiton esiintyessä uhkaavasti. Neuvostoliiton katsottiin tukevan asenteellaan ja tosiasiallisella avullaan arabimaailmaa länsivaltoja vastaan. Arvioiden yhteenvedossa tilanteen arvioitiin kärjistyneen siinä määrin, että suurvaltojen välisen selkkauksen vaara oli olemassa.³²⁸ Neuvostoliiton uhkasi nootissaan Englantia ja Ranskaa ”rakettiaseiden hyökkäyksellä ja ydinpommillakin” mutta Neuvostoliiton uhkauksiin kuului myös joukkojen lähettäminen Egyptin puolelle.³²⁹ Ulkomaosaston näkemyksissä Yhdysvaltojen arvioitiin tosiasiaa tukeneen Englannin ja Ranskan sotapolitiikkaa ja vastustaneen sitä vain näennäisesti.³³⁰ Gaddisin mukaan presidentti Eisenhower oli kuitenkin raivoissaan, koska häntä ei oltu informoitu etukäteen Englannin ja Ranskan hyökkäyksestä. Gaddisin näkemys tuntuu epäuskottavalta huomioiden Pohjois-Atlantin liiton pitämän kokouksen 5.9. Vaikuttaa muutenkin epätodennäköiseltä, että Englannin ja Ranskan toimet olisivat tulleet Yhdysvalloille yllätyksenä. Ulkomaosaston arvioissa ei esitetä yhteyksiä Ranskan, Englannin ja Israelin operaatioiden välillä. Toimien yhdistäminen oli kuitenkin suunniteltu näiden maiden välillä etukäteen.³³¹

Ulkomaosasto arvioi Suezin kriisin olleen Englannille merkittävä arvovaltatappio. Englantilaiset ja ranskalaiset joukot vetäytyivät 23.12.1956 mennessä, lähinnä Yhdysvaltojen painostuksesta. Suezin omistus ja Israelin aseman kysymykset jäivät yhä ratkaisematta. Vaikutusvalta arabimaailmassa tulisivat nyt kilpailemaan Yhdysvallat ja Neuvostoliitto. Neuvostoliiton tuki vahva diplomaattinen tuki Egyptille ja mittava aseapu Syyrialle vahvisti merkittävästi sen asemaa Lähi-Idässä. Yhdysvaltojen arvioitiin tulevaisuudessa osallistuvan entistä aktiivisemmin Lähi-Idän asioihin.³³²

---

³²⁸ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 15.11.1956 katsaus 21/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³²⁹ Moskovan sotilasasiamies 5.2.1957 ”Suomen Moskovan sotilasasiamiehen kertomus vuodelta 1956” T-21400/8 Gaddis, John Lewis: s. 70 ja Melasuo, Tuomo: s. 903

³³⁰ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.11.1956 katsaus 20/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³³¹ Melasuo, Tuomo: s. 903

³³² PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 5.1.1957 katsaus 1/57 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat joulukuussa 1957”. Kansallisarkisto T-21398/99

4.4 Unkarin kansannousu

Vuoden 1956 Itä-Euroopan tapahtumat juontuivat Stalinin kuoleman jälkeisestä Hruštsevin aloittamasta destalinisaatiosta. Hruštsev kritisoi voimakkaasti Stalinin hallintoa ja tuli samalla murentaneeksi itäeurooppalaisten Staliniin nojaavien hallintojen arvovallan.³³³ Yritykset vapaamman sosialismin soveltamiseksi neuvostojohdossa epäonnistuivat.

Ulkomaaosasto arvioi kumouksen johtuneen antistalinismista ja julistuksesta, jonka mukaan sosialismiin olisi enemmän kuin yksi tie. Ensimmäisenä tilaisuuteen tarttui Puola, jossa liberaalisointiprosessi oli jo hyvässä vauhdissa. Puolan yhteiskunnassa todetaan näkyneen kuohuntaa jo keväällä. Moskova oli yrittänyt rauhoittaa tilannetta mutta Puolan hallitus ei katsonut voitavansa estää tapahtumia. ”Kumous” tapahtui 19.10. kommunistipuolueen kansallisten aineiden ottaessa vallan käsiinsä. Neuvostolaivaston aluksia ilmestyi Danzigin edustalle ja neuvostojoukkoja oli liikkeellä Puolassa mutta tilanne eteni niin nopeasti, että neuvostoliittolaiset luopuivat sotilaallisista vastatoimista. Moskovan vastustuksesta huolimatta Puolaan valittu uusi kommunistijohtaja Wladyslaw Gomulka on saanut Neuvostoliiton vakuuttuneeksi Puolan uskollisuudesta Neuvostoliitolle ja neuvostojohdo on hyväksynyt vallanvaihdon. Osassa puolalaisista aiheutti pettymystä Gomulkan ja neuvostojohdon sopima järjestely, jonka mukaan Puola-armeijan joukot pysyvät Puolassa, kuitenkin sekaantumatta Puolan sisäisiin asioihin. Vapaan kommunismin valtaantulo Neuvostoliiton tärkeimmässä satelliittivaltiossa saattaa merkitä maan poliittista loitontumista Neuvostoliitosta. Puolan ei kuitenkaan arvioida saavan sellaisia vapauksia suhteessa Neuvostoliittoon kuin Jugoslavialla on. Puolan katsotaan olevan taloudellisesti siinä määrin riippuvainen Neuvostoliitosta ja toisaalta sotilasmaantieteellisesti niin tärkeässä asemassa Neuvostoliitolle, että todellista mahdollisuutta irtautumiselle Neuvostoliiton ohjauksesta ei ole.³³⁴

Puolan tapahtumien katsottiin vaikuttaneen kansallismielisiin voimiin myös muissa satelliittimaissa, erityisesti Unkarissa. Tyytymättömyys on 23.10. alkaen laajentunut aseelliseksi kansannousuksi vallitsevaa järjestelmää vastaan. Tilannetta luonnehdittiin kuvailemalla Budapestia kiehuvaksi noidankattilaksi. Kommunistipuolueen johto yritti rauhoittaa tilannetta nimitämällä syrjäytetyn Imre Nagyn uudelleen pääministeriksi mutta nämä toimenpiteet eivät enää riittäneet. Katsauksessa arvioidaan, että kansa olisi ”pyyhkäissyt pois koko kommunistijohdon”

³³³ Gaddis, John Lewis: s. 107-108

³³⁴ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.11.1956 katsaus 20/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat loka-kuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

mikäli neuvostojoukot eivät olisi tulleet kommunistisen puolueen avuksi. Tilanne on johtanut veriin taisteluihin hallituksen voimia ja neuvostojoukkoja vastaan. Kansannousu on levinnyt Budapestista muuallekin Unkariin. USA, Ranska ja Englanti ovat vieneet asian YK:n turvallisuusneuvoston käsittelyyn, jossa asiasta ei kuitenkaan tehty päätöstä. Unkarin kansannousun tukahduttamista pidetään mahdollisena. Puolassa NL:n johdolla oli mahdollisuus valita taipuminen kansallisten kommunistien valtaantuloon tai sotilaalliseen vastaukseen. Unkarissa tällaista valintaa ei ollut sillä NL:n oli tilanteen vuoksi reagoitava tilanteeseen sotilaallisesti, sillä koko kommunistinen hallinto oli vaarassa kaatua. Tapahtuma arvioidaan erittäin suureksi vastoinkäymiseksi NL:lle. ³³⁵

Marraskuun 1. päivänä pääministeri Nagy sanoi Varsovan sopimuksen irti Unkarin osalta ja pyysi neuvostojoukkojen vetämistä Unkarista. Joukkoja alettiinkin aluksi vetää pois Budapestista. Hän julisti maan puolueettomaksi valtioksi ja pyysi, että Unkarin asia otettaisiin heti käsiteltäväksi YK:ssa. Neuvostojoukot tunkeutuivat kuitenkin Budapestiin 4.11. ja maata alettiin miehittää. Nagyn hallitus syöstiin vallasta. Kommunistisen puolueen pääsihteeri Janos Kadar asetettiin maan johtoon. ³³⁶ Moskovan sotilasasiamies arvelee katsauksessaan, että Neuvostoliiton käynnissä ollut hymydiplomatiakampanja olisi saattanut hillitä väkivallan käyttöä Unkarissa mutta Suezin kriisin tarjonnan erinomaisen savuverhon Unkarin kovaotteiselle tukistamiselle. ³³⁷

Unkarilaiset eivät kuitenkaan hyväksyneet Kadarin hallintoa vaan jatkoivat aseellista vastarintaa, pääasiassa sissisodan muodossa. Maassa alkoi Neuvostoliiton nukkehallitukseksi katsotun hallituksen vastainen yleislakko. Unkarin kansan tahto on vapaampi hallinto ja neuvostojoukot pois maasta. ³³⁸ Länsimaissa Unkarin tapahtumat ovat nostaneet vastalauseiden myrskyn Neuvostoliittoa vastaan. Vastalauseet on kuitenkin sovitettu niin, että niistä ei aiheudu sodan vaaraa. Neuvostoliiton vastaisista mielialoista on tullut tietoja myös muista satelliittimaista. YK:n turvallisuusneuvosto tuomitsi NL:n menettelyn mutta NL:n veto esti kaikki toimenpiteet. YK:ssa hyväksyttiin äänin 50-8 päätöslauselma, jossa NL:a kehoitetaan viipymättä vetämään joukkonsa Unkarista. Suomi oli ensi kertaa mukana äänestyksessä mutta jätti äänensä käyttämättä. Tilanteen kehittyminen Unkarissa riippuu siitä, kuinka täydellisesti NL haluaa

³³⁵ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.11.1956 katsaus 20/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³³⁶ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 15.11.1956 katsaus 21/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³³⁷ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 15.11.1956 katsaus 21/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³³⁸ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 15.11.1956 katsaus 21/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat marraskuun alkupuolella 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

nujertaa vastarinnan. NL on menettänyt väkivalta politiikkansa seurauksena sitä ymmärrystä, jota se oli viime vuosina hankkinut länsimaissa rauhanomaisen rinnakkainelön politiikallaan

339

4.5 Berliinin kriisi 1961

Berliinin vuoden 1961 kriisi voitaisiin ajoittaa alkaneeksi 1958 kun Neuvostoliitto Hruštsevin johdolla uhkasi luovuttaa Berliinin lännestä kulkevien liikenneväylien hallinnan Itä-Saksalle, joka olisi Hruštsevin sanoin ”puristanut” länsivallat ulos Berliinistä.³⁴⁰ Yhtä lailla voidaan sanoa Berliinin kriisin alkaneen vuonna 1945 ja sen ensimmäiseksi näytökseksi vuoden 1948 Berliinin saarron. Jokaisella Berliinin kriisin kierroksella alkusysäys oli hieman omanlaisensa mutta jokaisella kerralla juurisyy oli sama: Saksan kysymys jäi suurvaltojen ristiriitojen vuoksi vuonna 1945 ratkaisematta ja maailmassa oli kaksi Saksaa, toinen lännen ja toinen idän leirissä.³⁴¹

Ulkomaosasto esitti vastaavan arvion vuonna 1958 silloisesta Berliinin kriisistä.³⁴²

1.9.1961 päivätyssä Berliinin kriisiä käsittelevässä katsauksessa asia nähdään juuri pitkänä jatkumona samasta kriisistä. Katsauksessa todetaan, että ”Vaikka kansainvälispoliittiset kiistakysymykset muuallakin maailmassa ovat edelleen vireillä, koko tapahtumakehitys näyttää tällä hetkellä kuitenkin kietoutuvan Berliinin kriisin ympärille.” Mainitaan useita esimerkkejä tilanteiden yhteenliittymistä, kuten Ranskan ongelmat sen herruudesta irti pyristelevässä Tuni- siassa, joka oli lähentynyt Neuvostoliittoa. Neuvostoliitto tuki Tunisiaa rahalainoilla.³⁴³

Katsauksen alku kertoo, kuinka Länsi-Berliinin miehitysvyöhykkeet jäivät länsivalloille, kuinka Neuvostoliiton ja länsivaltojen välit heikkenivät, ja kuinka tilanne muuttui Berliinin saaroksi 1948-1949. Länsivaltojen tehokkaasti toiminut ilmasilta esti saarron onnistumisen, mikä johti vuoden 1949 sopimukseen, jossa järjestettiin länsivaltojen liikenneyhteydet Berliiniin.

344

---

³³⁹ PE Ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 15.11.1956 katsaus 21/56 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956”. Kansallisarkisto T-21398/89

³⁴⁰ Gaddis, John Lewis: s. s. 112--114

³⁴¹ Melasuo, Tuomo: s. 905 ja Gaddis John Lewis: s. 112-114

³⁴² PE Ulkomaosasto 1.12.1958 katsaus 22/58 ” Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat marraskuussa 1958”. Kansallisarkisto T-21398/58

³⁴³ Pääesikunta 1.9.1961 Katsaus 2/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.5.-31.8.1961” Kansallisarkisto T-21398/61

Itä- ja Länsi-Saksa kehittyivät kylmän sodan kiihtyessä itsenäisiksi valtioikseen ja sitoutuivat vastaaviin valtaliittoumiin. Kaikki yritykset Saksan rauhansopimuksen solmimiseksi ovat epäonnistuneet ja molemmat liittoutumat ovat sallineet puolillaan oleville varsin raskasta aseistautumista, mikä sinänsä kumoaa 2. maailmansodan liittoutuneiden tavoitteet Saksan osalta. Kehitys saavutti huippunsa Länsi-Saksan liittyttyä Pohjois-Atlantin liittoon ja Itä-Saksan Varsovan liittoon.³⁴⁵

Vuoden 1961 kriisi alkoi, kun Hruštsev luovutti 4.6.1961 Kennedylle niin sanotun Wienin muistion, joka oli samansisältöinen kuin vuonna 1958. Muistiossa esiteltiin mahdollisuudet tehdä rauhansopimukset Itä- ja Länsi-Saksan kanssa. 1. Itä- ja Länsi-Saksa neuvottelevat keskenään yleissaksalaisen ratkaisun. 2. Liitot tekevät rauhan toisen tai molempien kanssa, jolloin on mahdollista, että itä solmii rauhan Itä-Saksan kanssa ja länsi Länsi-Saksan kanssa. 3. Ellei Yhdysvallat hyväksy kumpaakaan ehdotusta, Neuvostoliitto solmii erillisrauhan Itä-Saksan kanssa. Länsi-Berliinin asema esitettiin ratkaistavaksi muuttamalla Berliini vapaakaupungiksi, jossa voisi olla lännen ja Neuvostoliiton joukoista koostuva varuskunta. Varuskuntaan voitaisiin liittää myös YK:n tai puolueettomien maiden joukkoja. Hruštsevin muistiota ei pidetä varsinaisena uhkavaatimuksena, mutta itse ehdotettu menettely kylläkin katsotaan uhkavaatimuksen sisältävän, sillä siinä tuotiin etukäteen esille mitä tapahtuu, jollei yksimielisyyttä saavuteta.³⁴⁶

Neuvostoliiton tavoitteena oli Saksan jaon vakiinnuttaminen sopimuksella, joka poistaisi Saksojen mahdollisen yhdistymisen aiheuttaman uhan. Berliinin vyöhykejako myös lakkaisi olemasta, koska vyöhykejako perustui miehityssopimukseen, jonka rauhansopimus korvaisi. Lännen liikenneyhteyksillä ei näin ollen olisi muodollista oikeudellista perustaa. Tilanteen mahdollisen kehittymisen osalta pidetään mahdollisena laajamittaista kansannousua Itä-Berliinissä.³⁴⁷ Arviolla oli hyvät mahdollisuudet toteutua, sillä tyytymättömyys Itä-Berliinissä oli kasvanut vuodesta 1958.³⁴⁸

---

³⁴⁴ Pääesikunta 1.9.1961 Katsaus 2/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.5.-31.8.1961” Kansallisarkisto T-21398/61

³⁴⁵ Pääesikunta 1.9.1961 Katsaus 2/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.5.-31.8.1961” Kansallisarkisto T-21398/61

³⁴⁶ Pääesikunta 1.9.1961 Katsaus 2/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.5.-31.8.1961” Kansallisarkisto T-21398/61

³⁴⁷ Pääesikunta 1.9.1961 Katsaus 2/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.5.-31.8.1961” Kansallisarkisto T-21398/61

³⁴⁸ Gaddis s. 113

Tärkeimmäksi syyksi Neuvostoliiton halulle muuttaa Berliinin asemaa arvioidaan kuitenkin sen, että Berliiniä käytetään pakoreittinä Itä-Saksasta länteen. Katsaus toteaa Itä-Saksan väkiluvun olevan 16,2 miljoonaa ja pakolaisia olleen vuodesta 1949 alkaen 2,7 miljoonaa. Pakolaisten määrä on vuosittain ollut tasaisesti noin 200 000 ihmistä mutta vuodesta 1959 lähtien, jolloin Hruštsev otti Berliinin asian esille, on lähtijöiden määrä selvästi ollut nousussa.³⁴⁹

Gaddisin mukaan syy Hruštsevin aloitteeseen oli juuri pakolaisuuden jatkuva lisääntyminen. Länsi- ja Itä-Saksan välinen elintasoero alkoi olla niin merkittävä, että se houkutteli ihmisiä pakenemaan. Poliittisen vapauden puute Itä-Saksassa alkoi myös vaikuttaa työntävänä tekijänä erityisesti koulutetun väestön keskuudessa. Tilannetta pahensi Berliinin osalta se, että ihmisillä oli mahdollisuus liikkua vapaasti Itä- ja Länsi-Berliinin välillä, jolloin erot tulivat selvästi esille.³⁵⁰

Neuvostojohdajien mielessä tilanne muodosti perustavanlaatuisen kriisin myös sosialismille itselleen. Mikäli ihmiset valitsivat kapitalistisen järjestelmän ennen sosialismia juuri Saksassa, sosialismin synnyinsijoilla, olisi sosialismi vaarassa hävitä ideologioiden taistelun myös maailmalaajuisesti.³⁵¹

Berliinin kriisi oli ilmeisesti alkanut sotilastiedustelulle hieman yllättäen. Katsaus 1/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.1.-30.4.1961” arvioi kylmän sodan painopisteen olevan Euroopan ulkopuolella alikehittyneissä maissa.³⁵² Tulee toki huomioida vuoden 1961 katsauksien pitkä aikaväli. Raportoinnissa käsiteltiin myös kriisin osallisten suorittamia sotilaallisia toimenpiteitä. Toimenpiteet esimerkiksi Yhdysvaltojen osalta olivat mittavia, sillä kongressi myönsi presidentille valtuudet kasvattaa asevoimien vahvuutta 250 000 miehellä. Joukkoja myös siirrettiin Yhdysvalloista Eurooppaan ja Länsi-Saksasta Berliiniin. Kun Neuvostoliitto oli toteuttanut ballististen ohjusten koeammuntoja ja kolmen ydinkokeen sarjan Yhdysvaltojen presidentti ilmoitti myös Yhdysvaltojen aikaisemman ilmoituksen vastaisesti aloittavan ydinkokeet. Neuvostoliiton raportoitiin ryhmittään Itä-Saksan alueelle lisävoimia ainakin kolmen divisioonan verran.³⁵³

---

³⁴⁹ Pääesikunta 1.9.1961 Katsaus 2/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.5.-31.8.1961” Kansallisarkisto T-21398/61

³⁵⁰ Gaddis, John Lewis: s. 114

³⁵¹ Gaddis, John Lewis: s. 114

³⁵² Pääesikunta 1.5.1961 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.1.-30.4.1961” Kansallisarkisto T-21398/61

³⁵³ Pääesikunta 6.11.1961 ”Eri maiden sotilaalliset toimenpiteet Berliinin kriisin johdosta” Kansallisarkisto T-21398/61

Lännen näkökulmasta Länsi-Berliinistä vetäytyminen vakavasti horjuttaisi NATO:n ja koko lännen sotilaallisten liittoumien arvovaltaa. Puhtaasti sotilaallisessa mielessä Berliinin asema arvioidaan lännen kannalta kestävämmäksi ja aiheuttavan jatkuvasti vaikeuksia lännelle. Länsi-Saksan kannan mukaan liittoutuneet voisivat allekirjoittaa rauhansopimuksen vain yhtenäisen Saksan kanssa. Länsi-Saksa kiistää mahdollisuuden idän esittämän aikaisemman tulokinnan, että Neuvostoliiton sektori olisi Itä-Saksan valtion alueella. Lännen kokoavana tekijänä on lujuus, jolla pyritään pakottamaan Neuvostoliitto perääntymään vaatimuksistaan. Katsauksessa ei esitetä arviota, jonka mukaan kriisillä saattaisi olla heijastevaikutuksia Suomelle.

354

Länsivallat pääsivät vuodenvaihteessa yksimielisyyteen neuvottelupohjasta Berliinin asemasta käytäviä neuvotteluja varten. Ranskan sen sijaan todetaan ilmoittaneen kieltäytyvänsä kokonaan osallistumasta neuvotteluihin. Lännen asenteissa ei ole havaittavissa muutoksia. Lännen kanta on, että sen sotavoimat jäävät Berliiniin. Berliinin vapaus ja elinkelpoisuus on turvattava. Liittoutuneiden sotavoimien ja saksalaisten siviilihenkilöiden vapaa pääsy Berliiniin oli säilytettävä.³⁵⁵ Kaupungin huoltaminen on ollut erittäin suuri haaste lännelle. Läntisen sektori koko oli kasvanut merkittävästi, eikä kaupungin huoltaminen ilmasillalla saattanut tulla enää mitenkään kyseeseen.³⁵⁶

Yhdysvaltojen todetaan maaliskuun ajan jatkaneen tuloksettomia neuvotteluja Neuvostoliiton kanssa. Neuvostoliitto sovelsi myös aikaisempia menetelmiään pyrkiessään rikkomaan lännen rintamaa. Neuvostoliiton raportoidaankin pyrkineen kahdenkeskisiin neuvotteluihin Länsi-Saksan kanssa, lupauksilla mahdollisuuksista, jos Länsi-Saksa vapautuisi länsivaltain holhouksesta.³⁵⁷ Näillä epämääräisillä lupauksilla on todennäköisesti vihjattu Länsi-Saksan tavoittelemaan Saksojen yhdistymiseen. Länsi-Saksa kieltäytyi kaikenlaisista tällaisista kahdenvälisistä neuvotteluista. Arviossa kuitenkin esitetään mahdollisuus, että Länsi-Saksa olisi virallisesta kannastaan huolimatta halukas tällaisiin neuvotteluihin.³⁵⁸

13.8. 1961 pakolaismäärien käydessä yhä suuremmiksi Itä-Saksan hallitus sulki Berliinin vyöhykkeiden rajan. Liittoumien raportoidaan toteuttaneen laajoja valmiudenkohoamistoimia.

³⁵⁴ Pääesikunta 1.9.1961 Katsaus 2/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.5.-31.8.1961” Kansallisarkisto T-21398/61

³⁵⁵ Pääesikunta 2.5.1961 Katsaus 1/62 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.1.-30.4.1962” Kansallisarkisto T-21398/63

³⁵⁶ Pääesikunta 2.5.1961 Katsaus 1/62 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.1.-30.4.1962” Kansallisarkisto T-21398/63

³⁵⁷ Pääesikunta 2.5.1961 Katsaus 1/62 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.1.-30.4.1962” Kansallisarkisto T-21398/63

³⁵⁸ Pääesikunta 2.1.1962 Katsaus 3/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.9.-31.12.1961” Kansallisarkisto T-21398/63

Erityisen merkittäviä olivat Neuvostoliiton jo kolmeenkymmeneen yltävät ydinkokeet, joista suuri osa toteutettiin yli megatonniluokan ydinräjähteillä.³⁵⁹

Hruštsevin ratkaisu muurin rakentamisesta vakautti Berliinin tilanteen poistaessaan juurisyyntä idän ongelmilta. Jännitteen ja sodanuhkan ylläpitäminen ei enää ollut kummankaan osapuolen etu. Berliinin muuri tuli symboloimaan ilmeisimmällä tavalla kommunismin epäonnistumista.
360

---

³⁵⁹ Pääesikunta 2.1.1962 Katsaus 3/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.9.-31.12.1961” Kansallisarkisto T-21398/63

³⁶⁰ Gaddis, John Lewis: s. 115

5 SUOMEN ASEMA KYLMÄN SODAN AIKANA

5.1 Vaaran vuosien yli

Suomen osalta toisen maailmansodan jälkeinen uusi maailmanjärjestys näyttäytyi epävarmana ja vaarallisena. Suomi luettiin Saksan liittolaisiin ja se oli suomalaisesta näkökulmasta jätetty Neuvostoliiton armoille. Suomi oli solminut Neuvostoliiton ja länsiliittoutuneiden kanssa vä-
lirauhan mutta lopulliset rauhanehdot eivät olleet tiedossa. Väli­rauhan aika tulikin kokonai-
suudessaan ke­stämään lähes yhtä kauan kuin sitä edeltänyt jatkosota, vuonna 1947 solmittuun Pariisin rauhaan saakka.

Uudesta tilanteesta ja mahdollisista tilannekehityksistä pyrittiin siksi hankkimaan tietoa kaikin tavoin. Konkreettisenä esimerkkinä vuoden 1945 tilanteesta toimii katsaus 6/45 ”Yhdysvaltojen suhtautuminen Suomeen”, 20.11.1945. Katsauksessa esitetyt tiedot on saatu Yhdysvalloissa ”kolmattakymmenettä vuotta” asuneelta ruotsalaiselta liikemieheltä, joka on käymässä Euroopassa ensimmäisen kerran sitten vuoden 1938. Yhdysvalloissa todetaan tunnettavan sym-
patiaa Suomea kohtaan ja oltavan halukkaita kauppasuhteiden solmimiseen. Asekätkentäjutun kuitenkin mainitaan aiheuttaneen kiusallista huomiota ja vähentäneen Suomea kohtaan tunnet-
tua luottamusta. Edelleen todetaan taloudellisen ”mustan listan” vaikutus ja se, että sille ei ole annettu Suomessa riittävää painoarvoa. Listalla viitattaneen kansallissosialistiseen Saksaan myötämielisesti suhtautuneisiin tai sotarikollisiksi miellettyihin henkilöihin ja yrityksiin. Liikemieheltä kysyttiin erikseen ”Yhdysvaltojen tulevasta osallistumisesta vastuuseen maailman turvallisuudesta”. Lähteen arvion mukaan ”ettei sellaista eristäytymistä kuin ensimmäisen maailmansodan jälkeen tule tapahtumaan.”³⁶¹ Yksittäiseltä liikemieheltä saatu arvio on tässä tilanteessa noussut erillisen katsauksen arvoiseksi. Asiakirja kertoo koruttomalla tavalla Suomen eristyneisyydestä, yleisestä tilanteesta vallinneesta epäselvyydestä, sekä tiedustelun sen hetkisestä kyvyttömyydestä hankkia ajankohtaisia tietoja länsimaista.

Ulkomaatiedoitus N:o 28/45 – Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I kuvaa Lontoon ulkoministerikonferenssin (11.9.-12.10.1945) neuvotteluja, jossa käsiteltiin Saksan puolella so-
tineiden valtioiden lopullisia rauhanehtoja. Katsauksessa arvioidaan myös Neuvostoliiton län-
tisten reunavaltioiden, toisin sanoen Puna-armeijan miehittämien Keski- ja Itä-Euroopan mai-

---

³⁶¹ PV PE ulk-os Ulk.2./20.11.1945 Kansallisarkisto T-T-21398/66 Katsaus 6/45 Yhdysvaltojen suhtautuminen Suomeen.

den, tilannetta. Suomen osalta katsauksessa todetaan suurvaltojen päässeen yksimielisyyteen Suomen rauhansopimuksen ehdoista. Verrokkimaina esiintyvien Unkarin, Romanian ja Bulgarian osalta ongelmaksi mainitaan ”länsivaltojen epäluottamus niiden hallituksia kohtaan.”³⁶² Käsiteltäessä Neuvostoliiton reunavaltioita, mainitaan Puola, Tšhekkoslovakia, Itävalta, Unkari, Jugoslavia, Bulgaria ja Romania. Suomen ei siis ilmeisesti käsitetty näiden tapaan olleen Neuvostoliiton ehdottoman vaikutusvallan piirissä.

Tiedotuksen yhteenvedossa arvioidaan suurvaltojen suhteissa olevan lähes ratkaisemattomia ongelmia, jotka liittyvät Euroopan valtioiden rajojen ja yhteiskuntajärjestysten järjestelyihin. Juuri perustetun YK:n arvioidaan olevan suurien haasteiden edessä. Suurvaltojen heikkojen suhteiden arvioidaan vaikuttavan kielteisellä tavalla Euroopan alueen tulevaisuuden näkymiin: ”Lähimmän tulevaisuuden perspektiivit eivät siis näytä erikoisen valoisilta niille Euroopan kansoille, jotka jälleenrakennustyössään ovat täysin riippuvaisia pysyvän ja oikeudenmukaisen rauhan solmimisesta”.³⁶³ Tällä lähes kaunokielisellä ilmaisulla viitattiin epäilemättä Euroopan pieniin valtioihin, mahdollisesti erityisesti Suomeen. Suomen asema Neuvostoliiton vaikutuspiirissä herätti tällöin varmasti huolta niin sotilaallisessa, kuin poliittisessäkin johdossa.

Voidaan sanoa, että pessimistinen arvio oli osunut valitettavan oikeaan. Suomen rauhansopimuksen voimaansaattaminen viipyi vuoden 1947 huhtikuulle asti länsivaltojen ja Neuvostoliiton välien kiristyessä. Vuoteen 1948 Suomi oli kuitenkin saanut olla verrattain rauhassa, lähes unohdettuna kauas pohjolaan suurvaltojen välien kärjistyessä Keski- ja Kaakkois-Euroopassa.³⁶⁴ Valtaryhmittymien paine alkoi kuitenkin tuntua myös Pohjolassa ja Suomessa. Suomi ei halunnut liittyä itäblokkiin mutta lännenkään kanssa liittoutuminen ei ollut mahdollista. Eriytyisen raskasta oli kieltäytyä Yhdysvaltain tarjoamasta Marshall-avusta, mutta Neuvostoliiton kielteinen kanta tuntien näin jouduttiin toimimaan.³⁶⁵

Valtaryhmien välinen jännite kasvoi entisestään. Kommunistit kaappasivat vallan Tšhekkoslovakiassa helmikuussa 1948. Suomen osalta Prahan tapahtumilla oli myös sisäpoliittista merkitystä, käyttihän SKDL:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja Hertta Kuusinen 25.3.1948 pitämäs-

---

³⁶² PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 Ulkomaatiedotus N:o 28/45 – Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I. Kansallisarkisto T-21398/14

³⁶³ PV PE ulk-os 3273/Ulk.2./sal/4.12.1945 Ulkomaatiedotus N:o 28/45 – Katsaus maailmanpolitiikkaan 1.12.1945 I. Kansallisarkisto T-21398/14

³⁶⁴ Visuri, Pekka: s. 14

³⁶⁵ Majander, Mikko: Pohjoismaa vai kansandemokratia? Sosiaalidemokraatit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944-51. Yliopistopaino Helsinki 2004. s. 59-60 ja Haataja, Lauri: s. 785

sään puheessa Tšekkoslovakian tapahtumia esimerkkinä myös suomalaisille kommunisteille sanoessaan: ”siinä on myös meidän tiemme”.³⁶⁶ Neuvostoliiton ensisijaisena strategiana Suomen suhteen olikin todennäköisesti suomalaisten kommunistien voimin tapahtunut vallan ottaminen, jolloin Neuvostoliiton osuus tapahtumiin ei olisi ollut ilmeistä. Tähän viittaa valvontakomission puheenjohtajan Andrei Zdanovin näkemys presidentti Paasikiven roolista: ”Paasikivelle on osoitettava, että hän vastaa demokratian rakennustyön kehityksestä Suomessa”. Zdanov myös luonnehti Suomen presidenttiä kansandemokraattien ja valvontakomission kummipojaksi.³⁶⁷ Kommunistien valtaannousu ei kuitenkaan koskaan tapahtunut ja Neuvostoliitto joutui lähestymään Suomen kysymystä toisenlaisista näkökulmista.

Neuvostoliitto voimisti otettaan Itä-Euroopan maista solmimalla alkuvuodesta 1948 Romanian, Bulgarian ja Unkarin kanssa yhteistyö- ja avunantosopimukset Saksan hyökkäyksen varalle. Suomi oli jäänyt valvontakomission poistuttua ja Pariisin rauhansopimuksen tultua voimaan tilanteeseen, jossa sillä ei ollut virallisia sidoksia kumpaankaan suurvaltaryhmittymään. Neuvostoliiton kannalta tilanne muodosti riskin, jossa Suomi lähestyisi länsivaltoja tai muita pohjoismaita. Presidentti Paasikiven vakuuttelut siitä, että Suomi ei tule taistelemaan Neuvostoliittoa vastaan ja että Suomi aikoo puolustaa aluettaan, mikäli hyökkäys tapahtuu Suomea tai Suomen kautta Neuvostoliittoa vastaan eivät tyydyttäneet Neuvostoliittoa. Neuvostoliitolla oli strateginen tarve varmistaa sotilaallinen turvallisuutensa Suomen suunnalla. Neuvostoliitto edellyttikin nyt Suomen solmivan muiden Itä-Euroopan maiden tapaan vastaavan sopimuksen.³⁶⁸ Sopimukseen saatiin kuitenkin Suomen kannalta tärkeitä lievennyksiä: sotilaallinen avunanto ei tapahtunut automaationa vaan se edellytti neuvotteluja, eli konsultaatioita ja Suomen velvollisuus tukea Neuvostoliiton puolustusta rajoittui Suomen alueelle. Sisäpoliittisesti saavutettiin myös pieni mutta merkittävä voitto. YYA-sopimukseen ei muiden vastaavien sopimusten tapaan kirjattu kommunistien aseman turvaamista Suomen hallituksessa.³⁶⁹

5.2 YYA-sopimuksen vaikutuksista

Paasikivi oli pelännyt sopimusta solmiessaan, että se sitoisi Suomen itäiseen blokkiin suurvaltasuhteiden kiristyessä.³⁷⁰ YYA-sopimus tulikin määrittämään Suomen asemaa tulevana vuosikymmeninä ja vaikuttamaan jopa ratkaisevissa määrin Suomen sotilaspolitiikkaan.

---

³⁶⁶ Haataja, Lauri: s. 792

³⁶⁷ Majander, Mikko: s. 78-79

³⁶⁸ Visuri, Pekka: s. 16 ja Haataja, Lauri: s. 789, Koskimies, Tapio: s. 50

³⁶⁹ Visuri, Pekka: s. 16 ja Haataja, Lauri: s. 789 ja s. 794

³⁷⁰ Visuri, Pekka: s. 22

Lännessä, ensi alkuun jopa Ruotsissa, Suomen katsottiin luisuvan sopimuksen myötä Neuvostoliiton otteeseen.³⁷¹ Moskovan sotilasasiamies eversti Miettinen raportoi kansainvälissä sotilaspiireissä vallinneista näkemyksistä: ”on eräs itäblokin vanhimmista sotilasasiamiehistä viime kesän alkupuolella lausunut sellaisen otaksuman, että sisäinen ja ulkoinen kehitys Suomessa tulisi kulkemaan samaa latua kuin itäblokin maissa.”. Miettisen mukaan samankaltainen näkemys vallitsi myös englantilaisten taholla. Toisaalta venäläinen korkea-arvoinen upseeri, yleisesikunnan päällikön sijainen, oli sopimuksesta huolimatta ”peittelemättä lausunut ajatuksen, että Suomeen ei voi luottaa.” Näkemykset Suomen puolueettomuudesta, liittolaisuudesta Neuvostoliiton kanssa tai jopa liittoutumispyrkimyksistä lännen kanssa eivät olleetkaan maailmalla tavattomia.

Suomessa kommunistit toivoivat YYA-sopimuksen vahvistavan heidän asemiaan. Vuoden 1948 eduskuntavaaleissa kommunistit eivät kuitenkaan menestyneet ja Paasikiven taitavan politikoinnin seurauksena menettivät paikkansa hallituksessa.³⁷² Kommunistien eristäminen hallituksesta johti myös niin sanotun punaisen Valpon lakkauttamiseen. Valpon lakkauttamista ei epäröity käyttää lännessä esimerkkinä Suomen sisäpolitiikan riippumattomuudesta suhteessa Neuvostoliittoon. Sitä pidettiin myös todisteena siitä, että vuoden 1948 hallitus oli ryhtynyt palauttamaan yhteiskuntaan kuria ja järjestystä.³⁷³ Paasikivellä lienee ollut tarve YYA-sopimuksen vastapainoksi näyttää lännelle, että Suomi kaikesta huolimatta oli demokratia ja ainakin ideologisesti kuului osaksi vapaata maailmaa. Vaikka kommunistien valtaannousun uhka olikin suureksi osaksi väistynyt, voitaneen sanoa, että Suomen sisäpoliittinen kuin ulkopoliittinenkin asema 1940-luvun lopulla oli varsin epäselvä ja vaarallinen. Koska Neuvostoliiton varsinaisia aikeita Suomea kohtaan ei voitu tietää ja kotimaiset kommunistit tavoittelivat Suomeen kansandemokratiaa, voi vuosia 1944-1951 pitää kylmän sodan ajan vaarallisimpina aikoina.

Tammikuun lopulla 1949 puolustusvoimain komentaja kenraali Sihvo esitti valtiojohdolle laajan muistion Suomen sotilaspoliittisesta asemasta. Muistiossa tarkasteltiin Suomen asemaa mahdollisesti syttyvässä suursodassa.³⁷⁴ Sihvon muistio sijoittuu ajankohtaan, jolloin Suomi oli YYA-sopimuksella tullut liitetyksi osaksi Neuvostoliiton turvallisuusjärjestelmää mutta muut pohjoismaat vielä harkitsivat ratkaisujaan. Moskovan sotilasasiamies raportoi helmi-

---

³⁷¹ Majander, Mikko: s. 61-62 ja Koskimies, Tapio: s. 52

³⁷² Majander, Mikko: s. 65

³⁷³ ”Paasikivi hymisi Britannian lähettiläälle tyytyväisyyttään siihen hiljaiseen tapaan, jolla Fagerholm oli puhdistanut salaisen poliisin”. Majander, Mikko: s. 64-65

kuun alussa tietoja, jotka liittyvät tarpeeseen arvioida muiden pohjoismaiden ratkaisujen vaikutuksia Suomelle.

Norjan ja Tanskan jäsenyyttä Pohjois-Atlantin liitossa pidettiin todennäköisenä. Etenkin Norjan jäsenyys liitossa toisi sotilaallisen hyökkäyksen uhan Neuvostoliiton rajoille. Vaatisiko Neuvostoliitto silloin YYA-sopimuksen artiklojen toimeenpanemista? Entä jos Norja ja Tanska eivät liitykään Pohjois-Atlantin liittoon, vaan syntyy Skandinavian puolustusliitto? Arviot perustuvat pohjoismaalaisilta sotilasasiamiehiltä saatuihin tietoihin. Molemmissa tapauksissa ratkaisun katsotaan kulminoituvan Ruotsiin.

Ruotsin todetaan olevan ehdottomasti puolueettomuutensa säilyttämisen kannalla. Tanskan asenne on häilyvä ja sen todetaan edelleen hakevan Norjaa ja Ruotsia tyydyttävää ratkaisua Skandinavian puolustusliiton muodostamiseksi. Norjan arvellaan hakevan Pohjois-Atlantin liiton jäsenyyttä, joskaan tietoa ei ole vielä julkistettu. Norjan jäsenyyden Pohjois-Atlantin liitossa ei vielä katsottu johtavan Neuvostoliiton aktivoitumiseen Suomen osalta. Näkemys perustui ruotsalaisten mielipiteeseen, jonka mukaan Neuvostoliiton pitemmälle menevät toimenpiteet Suomen osalta tulevat johtamaan Ruotsissa tilanteen uudelleen arviointiin ja Ruotsin liittymiseen Pohjois-Atlantin liittoon. Ruotsalaisten näkemyksen mukaan neuvostoliittolaiset haluavat kaikin keinoin estää Ruotsin liittoutumisen lännen kanssa, mikä taas takaa Suomen tilanteen pysyvän entisellään.³⁷⁵ Sotilasasiamiehen omassa arviossa esitetään kuitenkin epäily Neuvostoliiton luottamuksesta Ruotsin puolueettomuuteen. Neuvostoliitto saattaa arvioida Ruotsin kuitenkin olevan myötämielinen lännelle. Neuvostoliitolla saattaisi myös olla vaateita puolueettomalle Ruotsille, kuten ilmoitusvelvollisuus länsivaltojen Ruotsin ilmatilaa loukkaavista ilma-aluksista tai jopa kauttakulkuoikeus Pohjois-Ruotsissa tai Ruotsin alueveksillä. Ruotsin puolueettomuuden katsotaan olevan Suomen edun mukaista.

Skandinavian puolustusliittoa pidettiin Suomen osalta huonompana vaihtoehtona. Erään ruotsalaisen lähteen mukaan edes Ruotsin jäsenyys Skandinavian puolustusliitossa ei tulisi muuttamaan Neuvostoliiton suhtautumista Suomea kohtaa. Tämän näkemyksen mukaan Skandinavian puolustusliitto säilyisi sitoutumattomana Pohjois-Atlantin suhteen vain, mikäli Suomen tilanne säilyisi ennallaan. Suomen sotilasasiamies kuitenkin suhtautui näkemykseen varauksella. Hänen arvionsa mukaan Neuvostoliitto pitäisi Skandinavian puolustusliittoa kuitenkin myötämielisenä Pohjois-Atlantin liitolle ja siten vihamielisenä itseään kohtaan. Tällöin

---

³⁷⁴ Koskimies, Tapio: s. 166

Neuvostoliitolla ei olisi menetettävää Ruotsin osalta ja YYA-sopimuksen mukaisten konsultaatioiden esittämistä Suomelle olisi pidettävä hyvin todennäköisenä.³⁷⁶

Arvio Suomen sotilaspoliittisesta asemasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä 1949

Suomen ylimmässä sotilasjohdossa pyrittiin arvioimaan Suomen sodanjälkeistä asemaa. Jo aikaisemmin on mainittu kenraali Sihvon muistio. Muitakin arvioita oli laadittu, etenkin YYA-sopimuksen valmisteluvaiheessa, joissa pyrittiin arvioimaan sopimuksen vaikutusta Suomen asemalle.³⁷⁷ Ulkomaosaston virallisissa katsauksissa ei esiinny yhtään asiaan liittyvää asiakirjaa. Moskovan sotilasasiamies eversti Miettisen Neuvostoliittoa koskevista katsauksista käsiteltiin kuitenkin useammassakin otteessa Suomen asemaa ja YYA-sopimuksen vaikutuksia. Vaikka Miettisen arvio edustaakin vain yksittäisen upseerin näkemystä esitetään sen tärkeimmät johtopäätökset tässä. Miettisen arviosta tekee lisäksi mielenkiintoisen se, että Miettinen toteaa perustavansa arvionsa muiden pohjoismaalaisten sotilasasiamiesten kanssa käymiensä keskusteluihin. Miettisen arvio on laadittu 17.3.1949.³⁷⁸

Suomen aseman kannalta ratkaisevat tekijät Miettisen mukaan ovat Norjan ja Tanskan jäsenyys Pohjois-Atlantin liitossa, Ruotsin valitsema puolueettomuuspolitiikka sekä Suomen ja Neuvostoliiton välinen rauhansopimus ja YYA-sopimus. Rauhansopimuksen merkittävyydellä Miettinen viittaa sen asettamiin rajoituksiin Suomen puolustusvoimille. Suomen merkitys Neuvostoliiton puolustukselle oli Miettisen mukaan erittäin suuri. Neuvostoliiton puolustuksen etureuna oli suhteessa Suomeen kaukana lännessä. Suomesta käsin hyökkääjä saattoi siis sivustasta uhata Neuvostoliiton maa-, meri- ja ilmayhteyksiä länteen. Miettinen arvioi Pohjois-Atlantin liitolla olevan näiden etujen käyttöön suuri mielenkiinto.

Norjan Pohjois-Atlantin liiton jäsenyys tarkoitti sotilaallisen uhan tuloa Neuvostoliiton rajoille. Norjan lentokentät Pohjois-Atlantin liiton käytössä lisäsivät Neuvostoliiton kohteisiin kohdistuvaa ilmauhkaa. Pohjois-Atlantin liiton laivastojoukkojen tukeutuminen Norjan rannikolla mahdollisti Neuvostoliiton laivaston tehokkaan saartamisen Barentsinmerelle. Norjasta kohdistui Suomeen ja Neuvostoliittoon maahyökkäyksen mahdollisuus. Tanskan jäsenyyden suora merkitys oli pienempi mutta Tanskan salmien joutuminen Pohjois-Atlantin liiton haltuun tarkoitti sen laivastovoimille mahdollisuutta tunkeutua Itämerelle.

---

³⁷⁵ Moskovan sotilasasiamies 2.2.1949 ”Neuvostoliiton tiedustelu Norjan liittymisestä Atlantin liittoon”. Kansallisarkisto T-21398/40

³⁷⁶ Moskovan sotilasasiamies 10.2.1949 ”Skandinavian puolustusliitto”. Kansallisarkisto T-21398/40

³⁷⁷ Moskovan sotilasasiamies 17.3.1949 ”Pohjolan sotilaspoliittinen asema”. Kansallisarkisto T-21398/33

Ruotsin puolueettomuuden merkitys oli erittäin suuri, koska Ruotsi oli sitonut Suomen aseman ennallaan säilymisen oman puolueettomuutensa säilymiseen. Neuvostoliiton todettiin kuitenkin suhtautuvan epäilyksellä Ruotsin puolueettomuuteen mahdollisessa sodassa.

Suomen merkitys Neuvostoliitolle korostui sotatilanteessa. Tällöin Neuvostoliitto tulisi edellyttämään Suomen läntisen maa- ja merirajan varmistamista sekä ennen kaikkea ilmavalvonnasta ja ilmapuolustuksen järjestämistä. Neuvostoliitolla oli kolme mahdollisuutta näiden vaatimusten täyttämiseksi. 1. suomalaiset toteuttavat tarvittavat tehtävät. 2. neuvostoliittolaiset toteuttavat ne yhdessä suomalaisten kanssa. 3. neuvostoliittolaiset toteuttavat ne itse. Sodan tapauksessa Neuvostoliitto myös mahdollisesti käyttäisi Pohjois-Suomea hyökkäysreitteinä Norjan rannikolle. 1. vaihtoehto ei Miettisen arvion mukaan tule kyseeseen. Vähintään Neuvostoliitto vaatisi suomalaisten joukkojen johdon itselleen. Vaihtoehtoa ei pidetä siksikään mahdollisena, koska Neuvostoliitto ei luottanut Suomen nykyiseen hallitukseen. 2. vaihtoehto olisi välttämättömyys jo siksi, että Neuvostoliitto ei pitänyt Suomea sotilaallisesti tarpeeksi voimakkaana. Mahdollisina yhteistoimintamuotoina Miettinen näkee Neuvostoliiton laivaston ja Suomen rannikopuolustuksen yhteistoiminnan ja ilmavalvonta- ja ilmapuolustustoiminnan. Neuvostojoukkojen käytöstä Suomen länsirajalla ja Ahvenanmaalla muodostui riski, jossa Ruotsi saattaisi kokea itsensä uhatuksi. 3. vaihtoehto tarkoitti mahdollisuutta, jota Suomessa ei YYA-sopimukseen katsota sisältyvän, neuvostojoukkojen tulo itsenäisesti Suomen alueelle.

YYA-konsultaatioiden toteutumisen riski ei vuonna 1949 ollut välitön. Miettinen toteaa, että nykyinen tilanne ei juridisesti täytä YYA-sopimuksen edellyttämää Saksan tai sen liittolaisen hyökkäyksen uhkaa. Neuvostoliiton epävirallisesti jo esittämät syytökset Länsi-Saksan varustamisesta oli kuitenkin otettava huomioon, sillä siitä oli vain lyhyt askel hyökkäysuhan toteuttamiseen.

Pariisin rauhansopimus ja YYA-sopimus oli Miettisen mielestä nähtävä Neuvostoliiton varmuustoimenpiteenä, jolla se pyrki turvaamaan läntisen rajansa sodan varalta. Pariisin rauhansopimuksen rajoitukset pitivät Suomen sotilaallisesti heikkona, joka lisäsi Neuvostoliiton mahdollisuuksia Suomen osalta. Neuvostoliitto on tietoinen Suomen tärkeydestä eikä tule luopumaan YYA-sopimuksen sille tuottamista eduista. Kansainvälisen tilanteen kiristymiset tulevat näkymään Neuvostoliiton otteen kiristymisenä Suomesta.

---

³⁷⁸ Moskovan sotilasasiames 17.3.1949 ”Pohjolan sotilaspoliittinen asema”. Kansallisarkisto T-21398/33

Miettinen tarkensi arviotaan vielä 15.5.1952 katsauksessaan ”Yhteenveto SSSR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Hän arvioi Neuvostoliiton hyökkäyksen sodan tapauksessa Norjan rannikolle nyt todennäköiseksi. Suomen Lappi jäisi silloin neuvostoliittolaisen armeijan selustaluueeksi ja sen huolto edellyttäisi todennäköisesti rautatiekuljetuksia Suomen alueen kautta. Arviossa korostetaan Neuvostoliiton tarvetta ulottaa ilmapuolustuksensa Suomen alueelle, mukaan lukien suomalaisten lentokenttien käyttö. Miettisen arvio mahdollisesta tilannekehityksestä on synkkä: ”Tämä mahdollisesti YYA-sopimuksen nojalla alkanut toiminta voisi tuskin päättyä muutoin kuin Suomen asteittaiseen miehitykseen.” Tämän katsotaan johtuvan Suomen puolustusvoimien kyvyttömyydestä suorittaa YYA-sopimuksen edellyttämiä yhteisiä puolustustoimenpiteitä. Suomen kommunistien tehtävänä näyttää olevan estää puolustusvoimien kehittäminen vastaamaan YYA-sopimuksen edellyttämään torjuntavalmiuteen, Miettinen sivalsi. Aikaisempaa arviota korjataan siltä osin, että Norjan suunnasta ei enää muodostu Pohjois-Atlantin liiton maavoimien uhkaa Suomea kohtaan, ainakaan sodan alkuvaiheessa.

Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden tulevaisuutta arvioidaan kuitenkin valoisissa merkeissä. Neuvostoliiton todetaan kyllä vastustavan kaikin keinoin länsiliiton käynnissä olevaa hanketta Länsi-Saksan aseistamiseksi mutta aseistamishanke kuitenkin tuskin aiheuttaa muutosta Neuvostoliiton ja Suomen väleihin. Toisena suhteisiin mahdollisesti vaikuttavana seikkana mainitaan sotakorvaussuoritusten loppuminen katsauksen laatimisvuotena. Taloudellisten suhteiden jatkuvuuden kuitenkin takaa Suomen ja Neuvostoliiton 5-vuotis kauppasopimus. Miettään uhkaavia merkkejä ei ole Neuvostoliiton taholta vuoden 1952 tilanteessa esiintynyt. Suomen vastainen propagandasotakin on melkein täysin päättynyt. Suhteiden hyvän kehityksen yhdeksi syyksi arvellaan pääministeri Kekkosen rauhoittavia julkisia lausuntoja. Miettinen toteaa Suomen toimivan nykyään neuvostopropagandan aseena ja esimerkkinä siitä miten kommunistinen ja porvarillinen valtio voivat olla hyvissä suhteissa keskenään.³⁷⁹ Miettisen arviossa mainituilla Kekkosen rauhoittavilla lausunnoilla ja neuvostopropagandan aseena toimimisella viitattaneen Kekkosen pyjamantaskupuheeseen.

---

³⁷⁹ Moskovan sotilasasiamies 15.5.1952 ”Yhteenveto SSSR:n sotilaspolitiikasta sodan jälkeen”. Kansallisarkisto T-21398/40

5.3 Kylmän sodan tapahtumien vaikutuksia Suomen asemaan

Pyrkimys puolueettomuuspolitiikkaan

Eversti Miettisen, sinänsä perustellut, synkimmät kehityskulut eivät toteutuneet. Kylmän sodan jännitteet kuitenkin vaikuttivat, vaikka sodan uhka ei ehkä Suomessa arkipäivässä tuntunutkaan. Pääministeri Urho Kekkonen oli ymmärtänyt kylmän sodan luonteen sekä sen tosiasian, että vuonna 1949 Pohjolassa vakiintunut turvallisuuspoliittinen asetelma oli pysyvä. Kekkosen näkemyksen mukaan Suomi saattoi kuitenkin parantaa asemaansa aktiivisella mutta varovaisella politiikalla. Tällaista politiikkaa oli jatkuvien turvallisuutta koskevien aloitteiden esittäminen, joka tähtäsi jännityksen lievittämiseen Pohjolassa ja Suomen pitämiseen poissa kylmän sodan polttopisteestä.³⁸⁰

22.12.1951 Kekkonen ilmoitti presidentti Paasikivelle saaneensa tietoja, joiden mukaan Neuvostoliitto pyrki Ruotsin kautta vaikuttamaan siten, että Tanska ja Norja eroaisivat Pohjois-Atlantin liitosta. Neuvostoliitto oli tarkoitusta varten kehittänyt suunnitelman, johon kuului uusi suurvalloista riippumaton Pohjoismainen puolustusliitto, johon myös Suomi liittyisi.³⁸¹ Neuvostoliiton hanke oli tyypillinen Pohjois-Atlantin liittoa vastaan käynnissä olevan diplomaattisen offensiivin osa. Sen tavoitteena oli hajottaa Pohjois-Atlantin liiton yhtenäisyyttä. Ruotsalaiset eivät halunneet esiintyä asiassa.

Kekkosen mukaan Tanskassa ja Norjassa oli poliittista liikehdintää, joka kannatti eroa sotiliitosta. Neuvostoliitto halusi neutraloida yhden kylmän sodan rintamista. Operaatioon oli valjastettu pohjoismaissa myös rauhanpuolustajia ja kommunisteja, jotka olivat kampanjoineet Pohjolan puolueettomuuden puolesta.³⁸² Aloitteella lienee ollut myös aitoa kannatusta sillä Pohjoismaat olisivat mielellään tulleet jätetyksi rauhaan, jos niillä vain olisi varmuus siitä, että Neuvostoliitto ei tulisi niiden alueelle. Kekkonen ja Paasikivi laskivat, että Suomi esiintyesään välittäjän roolissa sekä antaisi viestin ulospäin että omalle kansalle. Viestin mukaan Suomi ei ollut täydellisesti Neuvostoliiton ohjauksessa vaan sillä saattoi olla myös omaa ulkopoliittikkaa. Kekkosen puheluonnoksen hyväksyivät presidentti Paasikivi ja tietenkin Neuvostoliiton lähettiläs Lebedev.³⁸³

---

³⁸⁰ Haataja, Lauri, s. 822-823

³⁸¹ Haataja, Lauri, s. 822-823

³⁸² Sotilasiamies toteaa rauhanliikkeen olevan Neuvostoliiton propangandaan tarkoitettu väline. Moskovan sotilasiamies 1.6.1953 ”Raportti ajalta 1.1.-1.6.53” ja Haataja, Lauri, s. 822

³⁸³ Haataja, Lauri, s. 822-823

Kekkonen toimitti niin sanotun pyjamantaskupuheensa Maakansa-lehteen, joka julkaisi sen 23.1.1952. Puheen sanoma oli, että koko Pohjolalle olisi parhainta, jos kaikki sen maat noudattaisivat Ruotsin mallin mukaista puolueettomuutta. YYA-sopimukselle loogisena jatkona esitettiin ”skandinavisten maiden puolueettomuusliittoa”. Kekkonen sanoi puheessaan Suomen noudattavan ”eräänlaista puolueettomuuspolitiikkaa”. Kyseessä oli ensimmäinen askel Suomen aseman luonnehtimisessa puolueettomaksi. Puhe aiheutti odotetusti paljon keskustelua kaikissa Pohjoismaissa. Tanskassa ja Norjassa suhtautuminen oli torjuvaa mutta Ruotsissa puhe sai myönteisen vastaanoton. Neuvostoliitto reagoi puheeseen hyvin myönteisesti ja Kekkonen puhetta pidettiin erittäin merkittävänä.³⁸⁴ Kekkonen ja Paasikiven ajatuksena oli varmasti vilpittömästi lievittää vastakkainasettelua Pohjolassa ja samalla osoittaa Suomen olevan hyvä naapuri Neuvostoliitolle. Washingtonin tai Lontoon sotilasasiamiesten katsauksissa ei ole mainintoja Kekkonen pyjamapuheesta tai Suomen puolueettomuuslinjan esittelystä, joten asia ei ilmeisesti herättänyt länessä huomiota.

Puolustusvoimien johto esitteli marraskuussa 1952 puolustus suunnittelun perusteet presidentti Paasikivelle. Perusteissa käsiteltiin erityisesti YYA-sopimuksen asettamia velvoitteita. Puolustusvoimien kyky torjua maahyökkäykset arvioitiin hyväksi.³⁸⁵ Merkittäväksi heikkoudeksi todettiin ilmapuolustus. Ilmapuolustuksen heikkoutta pidettiin suurimpana riskinä ajautua osaksi mahdollista suursotaa. Paasikiven sotilaspolitiikan linjaksi muodostui periaate, jonka mukaan Suomen tuli kyetä täyttämään YYA-sopimuksen edellyttämät puolustusvelvoitteet mutta samalla pitää Neuvostoliiton vaikutusvalta mahdollisimman pienenä.³⁸⁶

Kollektiivisen turvallisuuden uhka

Saksan kysymys oli hiertänyt lännen ja Neuvostoliiton välejä jo sodan päättymisestä lähtien. Maan yhdistäminen oli enemmän tai vähemmän jatkuvasti esillä mutta asian ratkaiseminen ei ollut mahdollista. Myös Suomi oli sidottu kylmän sodan maailmassa Saksan kysymykseen. Olihan YYA-sopimus alun perin solmittu muodollisesti juuri Saksan aiheuttamaa hyökkäysuhkaa vastaan. Vuoden 1954 syksyllä lännen hanke Länsi-Saksan aseistamiseksi oli edennyt pisteeseen, jossa Neuvostoliiton vastatoimet kävivät kovilla kierroksilla. Neuvostoliiton ja Kiinan odotettiin vastaavan lännen toimiin Formosan kriisiin liittyen tai muualla Aasiassa.

---

³⁸⁴ Moskovan sotilasasiemies 3.3.1952 ”Kansainvälinen katsaus Moskovassa 15.2.1952”. Haataja, Lauri, s. 822-823

³⁸⁵ Visuri, Pekka: s. 29

³⁸⁶ Visuri, Pekka: s. 29

Ulkomaosaston katsauksessa kuitenkin todetaan: ”meidän kannaltamme vaarallisin on kuitenkin kysymys, mikä tulee olemaan Neuvostoliiton vastaveto, jos Länsi-Saksa liittyy johonkin lännen liittoon ja aseistetaan.”³⁸⁷

Neuvostoliiton mahdollisena vastavetona saatettiin pitää vetoamista YYA-sopimukseen ja vaatimusta konsultaatioista. Sopimuksessahan mainittiin nimeltä Saksan hyökkäys. Erityisen käyttökelpoisen sopimuksesta Neuvostoliitolle teki sen 2 artikla. 2 artikla ei edellyttänyt varsinaista hyökkäystä vaan ”hyökkäyksen uhan”, jollaiseksi Saksan varustautuminen voitaisiin helposti Neuvostoliitossa tulkita.³⁸⁸

Suomen ja Neuvostoliiton välirauhan solmimisesta tuli 19.9.1954 kuluneeksi kymmenen vuotta ja Neuvostoliiton tärkeimmät lehdet Pravda ja Izvestija kirjoittivat Suomen ja Neuvostoliiton hyvistä väleistä ja sen merkityksestä Euroopan rauhan säilymiselle. Suomea tosin varoitettiin liittymästä Pohjoismaiseen neuvostoon koska neuvoston jäsenet Norja ja Tanska olivat myös Pohjois-Atlantin liiton jäseniä.³⁸⁹ Neuvostoliiton retoriikka ei ollut muuttunut vihamielisemmäksi.

Ulkomaosaston katsauksissa seurattiin herkeämättä lännen yrityksiä koota rivinsä ja saada aikaan yksimielisyys Länsi-Saksan liittojäsenyyden mahdollistamiseksi. Neuvostoliiton diplomaattiset vastavedot seurasivat toisiaan. 23.10.1954 länsi onnistui viimein allekirjoittamaan Pariisin sopimuksen, jossa päätettiin Länsi-Saksan jäsenyydestä. Ulkomaosaston arvio ei pitänyt Länsi-Saksan jäsenyyttä vielä varmana, koska sopimukset olivat ratifioimatta. Neuvostoliiton vastareaktiota odotettiin.³⁹⁰ Neuvostoliiton vastaveto tuli 13.11. sen kutsuessa kaikki Euroopan valtiot ja Yhdysvallat sekä Kiinan 29.11. alkavaan Euroopan turvallisuuskonferenssiin.

---

³⁸⁷ PE ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 16.9.1954 katsaus 4/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1954” T-21398/79

³⁸⁸ YYA-sopimuksen 1 artikla: ”Siinä tapauksessa, että Suomi tai Neuvostoliitto Suomen alueen kautta joutuvat aseellisen hyökkäyksen kohteeksi Saksan tai muun sen kanssa liitossa olevan valtion taholta, Suomi uskollisena velvollisuuksilleen itsenäisenä valtiona tulee taistelemaan hyökkäyksen torjumiseksi. Suomi kohdistaa tällöin kaikki käytettävissään olevat voimat puolustamaan alueensa koskemattomuutta maalla, merellä ja ilmassa ja tekee sen Suomen rajojen sisäpuolella tämän sopimuksen määrittelemien velvoitustensa mukaisesti tarpeen vaatiessa Neuvostoliiton avustamana tai yhdessä sen kanssa. Yllä mainituissa tapauksissa Neuvostoliitto antaa Suomelle tarpeen vaatimaa apua, jonka antamisesta Sopimusosapuolet sopivat keskenään”
2 artikla: ”Korkeat Sopimusosapuolet tulevat neuvottelemaan keskenään siinä tapauksessa, että 1 artiklassa tarkoitetun sotilaallisen hyökkäyksen uhka on todettu”

³⁸⁹ PE ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.10.1954 katsaus 5/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1954” T-21398/79

³⁹⁰ PE ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.11.1954 katsaus 7/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun loppupuolella 1954” T-21398/79

Länsimaiden torjuva vastaus asetti Suomen vaikean ulkopoliittisen ongelman eteen. Tilanne nähtiin suurvaltapoliittisena kiistana, jota se olikin, eikä Suomi voinut luopua periaatteestaan olla sekaantumatta sellaisiin. Ulkomaosasto totesi tilanteen herättävän levottomuutta tietyissä maissa, joilla todennäköisesti tarkoitettiin Euroopan puolueettomia maita. Tilanteen todettiin aiheuttaneen kannunvalantaa myös Suomessa.³⁹¹ Suomen vastausta kasattiin neljän päivän ajan. Vastauksessa Suomi selitti tukevansa Neuvostoliittoa Eurooppalaisen turvallisuusjärjestelmän rakentamisessa, mutta jättäytyvänsä pois konferenssista. Lopulta kokoukseen osallistuivat vain itäblokin maat. Ulkomaosasto arvioi 1.12.1954 että tynkäkonferenssi saattaisi johdattaa itäisten valtioiden sotilasliittoon.³⁹² Kokous johtikin Varsovan liiton perustamiseen vuoden 1955 toukokuussa.

Jos Suomi olisi osallistunut konferenssiin olisi se menettänyt rakentamansa puolueettomuuskuvan ja näyttäytynyt länsimaiden silmissä Neuvostoliiton satelliittina. Neuvostoliitto tulkitisi Suomen taiten valmistellun vastauksen itselleen myönteisenä, eikä Suomen ratkaisu aiheuttanut voimakasta vastareaktiota. Neuvostoliiton vastauksessa Suomelle Suomen poissaoloa kylä valitettiin, mutta Suomen oletettiin antavan panoksensa tulevan turvallisuusjärjestön luomiseksi.³⁹³ Neuvostoliiton varapääministeri Mikojan vieraili Suomessa marraskuun lopussa 1954. Mikojanin terveiset olivat, että Neuvostoliitto odottaa Suomelta vain sitä, ettei se asetu Neuvostoliittoa vastaan. Pääministeri Kekkonen kutsuttiin ”presidentti Paasikiven ystävällisyyspolitiikan uskolliseksi ja johdonmukaiseksi seuraajaksi.”³⁹⁴ Ulkomaosaston huolestuneet kysymykset Neuvostoliiton vastareaktioista syyskuussa, ”kannunvalanta” ja hermostuneisuus kertovat, että Neuvostoliittoon ei luotettu. Näin siitä huolimatta, että Suomen ja Neuvostoliiton välit olivat olleet varsin hyvät vuodesta 1952 asti.³⁹⁵

Lännessä sen sijaan esiintyi epäilyksiä Suomen puolueettomuutta kohtaan. Läntisissä lehdissä kiersi syksyllä 1954 uutinen, jonka mukaan Suomi oli hankkimassa Neuvostoliitosta MiG-hävittäjiä ja että suomalaisia lentoupseereita oli Neuvostoliitossa koulutuksessa. Syksyn kuluessa huhu muuttui muotoon, jossa suomalaisia upseereita oli kadetista yleisesikuntaupseeriop-

---

³⁹¹ Haataja, Lauri: s. 836 ja PE ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 16.11.1954 katsaus 8/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat marraskuun alkupuolella 1954” T-21398/9

³⁹² PE ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.12.1954 katsaus 9/54 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat marraskuun loppupuolella 1954” T-21398/79

³⁹³ PE ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 1.12.1954 katsaus 2/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat joulukuun loppupuolella 1954 ja tammikuun alkupuolella 1955” T-21398/84

³⁹⁴ Haataja, Lauri: s. 836.

³⁹⁵ Sotilasasiamies arvioi Suomen olleen ulkopoliittisesti suosituimmuusasemassa sotakorvaussuoritusten päättymisestä lähtien (1952). Moskovan sotilasasiamies ”Suomen Moskovan sotilasasiamiehen puolivuotiskertomus ajalta 1.7.-31.12.1954” T-21400/8

pilaaseen saakka Neuvostoliittolaisissa sotakouluissa. Moskovan sotilasasiamies raportoi joutuneensa vastaamaan aihetta koskeviin kyselyihin amerikkalaisille upseereille.³⁹⁶

Suojasää

Vuoden 1955 keväällä maailmanpolitiikassa oli havaittavissa jännityksen laantumisen merkkejä. Neuvostoliitto toteutti liennytyso politiikkaa muuan muassa ilmaisemalla halunsa neuvotella Itävallan miehityksen päättämisestä. Huhtikuussa neuvottelut johtivat Itävallan valtiosopimuksen syntymiseen ja maan julistautumiseen puolueettomaksi.³⁹⁷

Ulkomaosaston arvioissa Neuvostoliiton liennytyso diplomatian ounasteltiin liittävän Länsi-Saksan irrottamiseen Pohjois-Atlantin liitosta. Itävallan sopimuksen oli määrä toimia esimerkkinä Länsi-Saksalle. Sotilastiedustelussa suhtauduttiin muutoinkin epäilyksellä Neuvostoliiton aktivoituneeseen ulkopoliittikkaan. Moskovan sotilasmies arvioi 23.2.1955 Neuvostoliiton tavoitteiden olevan muiden kansojen valppauden ja valmiuden heikentäminen ja lännen sotilasliittojen yhtenäisyyden rikkominen ”rauhallisen rinnakkainelon ja maailmanrauhan julistuksilla”. Edelleen hän arvioi Neuvostoliiton pyrkivän estämään Länsi-Saksan remilitarisoinnin ”kaikin keinoin, tuskin kuitenkaan sodalla”.³⁹⁸

Kesällä 1955 neljä suurvaltaa pitivät Genevessä huippukokouksen, josta sai alkunsa käsite Geneven henki. Geneven kokouksen valmistelujen yhteydessä Neuvostoliitto oli vaatinut ulkomailla sijaitsevien sotilastukikohtien poistamista. Kansainvälisessä lehdistössä nousi tällöin esille Porkkalan tukikohta. Vielä heinäkuussa Neuvostoliitto kuitenkin piti ajatusta Porkkalan palauttamisesta mahdottomana, sillä Porkkalan pidettiin välttämättömänä Leningradin puolustukselle.³⁹⁹

Suomen kannalta Moskovan liennytyso politiikka ja Geneven henki tuotti tervetulleita tuloksia. Presidentti Paasikiven 15.9.-29.9.1955 Moskovassa käymissä neuvotteluissa Neuvostoliitto lupasi palauttaa Suomelle Porkkalan tukikohdan. Presidentti Paasikivi tiedusteli neuvottelujen aikana voisiko Neuvostoliitto puoltaa Suomen jäsenhakemusta Yhdistyneisiin kansakuntiin. Neuvottelujen aikana Neuvostoliiton kommunistisen puolueen pääsihteeri Hruštsev ilmaisi, että Neuvostoliiton kanta Suomen liittymiselle Pohjoismaiden neuvostoon ei enää ollut kiel-

³⁹⁶ Moskovan sotilasasiamies 13.11.1954 ”Suomalaisten upseerien koulutus Neuvostoliitossa” T-21400/8

³⁹⁷ Haataja, Lauri: s. 837

³⁹⁸ Suomen sotilasasiamies Moskova 23.2.1955 ”Neuvostoliiton viimeaikaisia tapahtumia” T-21400/8

³⁹⁹ Haataja, Lauri: s. 838

teinen. Suomalaisten esityslistalla olleet Karjalan palauttaminen ja rauhansopimuksen sotilaallisten rajoitusten purkaminen tosin torjuttiin. Neuvostoliiton neuvottelutavoitteiden mukaista taas lienee ollut YYA-sopimuksen jatkaminen 20 vuodella.⁴⁰⁰

Moskovan neuvottelujen seurauksena eduskunta hyväksyi Suomen liittymisen Pohjoismaiden neuvostoon 28.10.1955. Suomen jäsenyys Yhdistyneissä kansakunnissa hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 14.12.1955.⁴⁰¹

Ulkomaosaston katsauksessa arvioidaan Suomen YK-jäsenyyttä laajasti. Katsauksessa todetaan YK:n yleiskokouksen hyväksyneen Suomen YK:n jäseneksi yhdessä 15 muun valtion kanssa. Maamme on päässyt itsenäisten kansakuntien järjestöön, mihin se peruskirjan ehdot täyttävänä on täysin oikeutettu. Katsauksen mukaan jäsenyyttä on tervehditty tyydytyksellä niin ulkomailla kuin kotimaassakin. Katsausta arvioidaan jäsenyydellä olevan huomattava vaikutus Suomen aseman vakauttamisessa ja sen merkitsevän lisääntyvää arvonantoa kansainvälisessä politiikassa.⁴⁰²

Asettaa maalle myös rasitteita: huomattavin on se, että valtiojohto saattaa joutua määrittelemään kantansa kahtia jaetun maailman meille arkaluontoisissa kiistakysymyksissä silloin, kun ne tulevat YK:ssa käsiteltäviksi. Jäsenyyden vaikutuksista huomioidaan myös Pariisin rauhansopimuksen sotilaallisia määräyksiä koskevat tekijät. Rauhansopimuksen mukaan määräykset olivat voimassa, kunnes ne ovat liittoutuneiden ja Suomen välisellä sopimuksella kokonaan tai osaksi muutettu, tai sen jälkeen, kun Suomi on tullut YK:n jäseneksi, turvallisuusneuvoston ja Suomen välisellä sopimuksella.⁴⁰³

Katsauksessa esiintynyt ajatus jäsenyyden vaarallisuudesta perustui presidentti Paasikiven varaukselliseen suhtautumiseen YK:n jäsenyyteen. Paasikivi oli aiemmin epäillyt Neuvostoliiton aikomuksena olleen sanella Suomen kanta YK:ssa käsiteltäväksi tuleviin kysymyksiin.⁴⁰⁴

Suomen YK-jäsenyyden viivyttäminen on erinomainen esimerkki kylmän sodan suurvaltapoliitikasta. Neuvostoliitto oli tähän asti estänyt Suomen jäsenyyden, koska länsi vastusti samanaikaisesti ehdolla olevien Itä-Euroopan maiden jäsenyyksiä.

---

⁴⁰⁰ Haataja, Lauri: s. 838

⁴⁰¹ Haataja, Lauri: s. 840

⁴⁰² PE ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 16.12.1955 Katsaus n:o 32/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat joulukuun alkupuolella 1955” Kansallisarkisto T-21398/84

⁴⁰³ PE ulkomaosasto, ulkomaatoimisto 16.12.1955 Katsaus n:o 32/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat joulukuun alkupuolella 1955” Kansallisarkisto T-21398/84

⁴⁰⁴ Majander, Mikko: s. 58

Ulkomaosasto arvioi neuvottelujen tuloksia katsauksessaan 1.10.1955. Neuvostoliiton tode-
taan luopuvan Porkkalan tukikohdasta ja Suomen sitoutuvan pitkäksi ajaksi yhteistoimintaan
Neuvostoliiton kanssa. Neuvottelujen tulosta pidetään Neuvostoliiton rauhanoffensiivin osa-
na. Skandinavian maissa ja etenkin Ruotsissa sopimuksia todetaan pidettävän myönteisinä,
koska niiden tulkittiin vakauttavan Suomen itsenäistä asemaa Neuvostoliiton naapurina ja
koska neuvottelujen tuloksena Neuvostoliitto on osoittanut ymmärtäväisyytensä Suomen jäse-
nyydelle Pohjoismaisessa neuvostossa. Länsimaissa sopimukset ja etenkin Porkkalan palaut-
taminen Suomelle leimattiin propagandaeleeksi ja sen katsottiin olevan osa Neuvostoliiton
rauhanoffensiivia.⁴⁰⁵

Ulkomaosasto arvioi Suomen ja Neuvostoliiton sopimusten lopulta kuitenkin vain vähän
muuttaneen sotilaspoliittista tilannetta Skandinavian alueella. Muun maailman sotilaspolitiik-
kaan sopimuksilla ei katsottu olevan lainkaan vaikutusta.⁴⁰⁶

Ulkomaosaston katsaus raportoi Suomen tulleen mainituksi Neuvostoliiton edustajakokouk-
sen päätöksessä Ruotsin ja Itävallan rinnalla puolueettomana maana, johon Neuvostoliiton ul-
kopoliitiikan tulee kehittää ystävällisiä suhteita. Izvestija-lehti mainitsee Suomen liittymisen
Pohjoismaiseen neuvostoon hyväksyvässä hengessä. Neuvostoliiton johdolla ymmärtämys
Suomen puolueettomuuspolitiikalle ja halulle olla osallistumatta sotilaallisiin liittoutumiin.
Neuvostoliiton antaa tunnustusta Ruotsin ja Suomen puolueettomuuspolitiikalle ja ei pidä
Tanskan ja Norjan jäsenyyttä Natossa esteenä ystävällisille suhteille niin kauan, kun maat ei-
vät luovuta tukikohtia muille maille. Tilanne on herättänyt vastareaktion lännessä, sillä Eng-
lannissa sanotaan Neuvostoliiton käyttävän Suomea näyteikkunana rauhanomaisen rinnak-
kaiselon politiikasta.⁴⁰⁷

Noottikriisi

Neuvostoliiton puuttuminen Suomen sisäpolitiikkaan, joka oli leimannut Suomen ja Neuvos-
toliiton suhteita jo vuoden 1958 eduskuntavaalien jälkeen huipentui vuoden 1961 noottikrii-
siin. Vuoden 1958 tapahtumia ei käsitellä Ulkomaosaston raportoinnissa lainkaan. Suomi sai
Neuvostoliitolla 30.10.1961 nootin, jossa esitettiin YYA-sopimuksen mukaisia sotilaallisia

---

⁴⁰⁵ PE Ulkomaosast, ulkomaatoimisto 1.10.1955 katsaus 26/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppu-
puolella 1955” T-21398/84

⁴⁰⁶ PE Ulkomaosast, ulkomaatoimisto 1.10.1955 katsaus 26/55 ”Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppu-
puolella 1955” T-21398/84

⁴⁰⁷ PE Ulkomaosasto ulkomaatoimisto 2.5.1956 katsaus 14/56 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat huhti-
kuussa 1956”: T-21398/89

konsultaatioita.⁴⁰⁸ Noottia perusteltiin Länsi-Saksan sotilaallisen vaikutusvallan kasvun Pohjois-Euroopassa aiheuttamalla lisääntyneellä uhalla. Tarkastusosaston katsaus toteaa nootin olevan ensisijaisesti Berliinin kriisin liittyvä toimenpide, jonka tavoitteena oli painostaa välillisesti NATO:n jäsenmaita ja varsinkin Norjaa ja Tanskaa. Katsauksessa todetaan tilanteen ratkenneen presidentti Kekkonen neuvoteltua pääministeri Hruštsevin kanssa 24.11.1961. Pohjois-Eurooppaa koskettaneen tilanteen arvioidaan palanneen ”periaatteellisesti jälleen tilanteeseen, joka edelsi Neuvostoliiton hallituksen Suomen hallitukselle antamaa nootia.” Keskustelujen todetaan kuitenkin ”täsmentäneen Suomen ja Neuvostoliiton välisen ystävyys- ja avunantosopimuksen edellyttämien ja suursodan uhatessa ajeltavissa olevien sotilaallisten neuvottelujen suorittamista sekä mahdollistaneen Suomen puolueettomuuslinjan jatkamisen.”⁴⁰⁹

Nootti herätti Suomessa erittäin suurta huolestuneisuutta. Presidentti Kekkonen reagoi voimakkaasti määräämällä eduskunnan hajotettavaksi ja matkustamalla Neuvostoliittoon ja tapaamaan Hruštsevia. Kekkonen ja Hruštsevin neuvoteltua Novosibirskissa 25.11.1961, julkaistiin tiedonanto, jonka mukaan Neuvostoliitto oli suostunut luopumaan konsultaatioiden aloittamisesta toistaiseksi. Ilmoituksessa Hruštsev esitti, että Suomi tarkkailisi poliittista keskustelua Pohjois-Euroopan ja Itämeren alueella, sekä tarvittaessa esittäisi tarpeelliseksi katsomiaan toimia neuvostohallitukselle.⁴¹⁰

Nykykäsityksen mukaan Neuvostoliiton nootin tarkoituksena oli tukea presidentti Kekkonen valintaa presidentinvaalissa.⁴¹¹ Sisällöltään se oli kuitenkin muotoiltu kolmansia osapuolia, Länsi-Saksaa sekä Norjaa ja Tanskaa vastaan. Nootin todettiin ”länsisaksalaisten militaristien ja revansistien tunkeutuminen Pohjois-Eurooppaan ja Itämeren alueelle.”⁴¹² Nootin seurauksena puolustusvoimien puutteita alettiin nopeasti korjaamaan lisäämällä merkittävästi Neuvostoliitosta kaikille puolustushaaroille hankittavan varustuksen määrää.⁴¹³ Noottikriisin luonne ei ollut sotilaallinen. Berliinin kriisi oli hiipunut jo ennen lokakuuta, ja Neuvostoliitto oli jo lämmittänyt suhteitaan Länsi-Saksaan. Kekkonen oli tietoinen nootista etukäteen, mutta ei ilmeisesti ollut aloitteellisen sen osalta.

Arvio Suomen sotilaspoliittisesta asemasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä 1961-62

---

⁴⁰⁸ Vihavainen, Timo: s. 852-853

⁴⁰⁹ Pääesikunta 2.1.1962 Katsaus 3/61 ”Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.9.-31.12.1961

⁴¹⁰ Vihavainen, Timo: s. 852-853

⁴¹¹ Suominen, Pertti: s. 118

⁴¹² Vihavainen, Timo: s. 852-853

⁴¹³ Suominen, Pertti: s. 118

Vuoden 1962 arvion on laatinut kapteeni Risto Hyvärinen palvellessaan Pääesikunnan Tarkastusosastolla. Alla esitetty on tiivistetty yhdistelmä Hyvärisen vuonna 1961 laatimasta ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä” ja vuonna 1962 laatimasta ”Suomen sotilaspoliittinen asema”-asiakirjoista. Hyvärisen vuoden 1962 kirjoitus perustuu hänen edellisenä vuotenaan laatimaansa tekstiin ja on sisällöltään suureksi osaksi sama. Vuoden 1962 kirjoitusta on käytetty esitelmänä muun muassa Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulun oppilaille.⁴¹⁴ Myöhempi kirjoitus antaa hieman vuoden 1961 tekstiä edullisemmän kuvan Suomen sotilaallisesta kyvystä. Hyvärisen tilannearvion kirjoittamisen tausta oli noottikriisissä ja se oli osa Pääesikunnan varautumista mahdollisuuteen, että kansainvälinen tilanne saattaisi johtaa Neuvostoliiton vaatimiin konsultaatioihin.⁴¹⁵

Hyvärinen katsoi Neuvostoliiton Suomen-politiikan lieventymisen toisen maailmansodan jälkeen johtuneen suurpoliittisista syistä. Tällöin Neuvostoliiton jyrkkä Suomen-politiikka, esimerkiksi maan miehittäminen, olisi todennäköisesti ajanut Skandinavian maat entistä lujemmin länteen. Jopa Ruotsi olisi saattanut luopua puolueettomuudestaan ja liittyä Pohjois-Atlantin liittoon. YYA-sopimusta Hyvärinen piti Neuvostoliiton osalta ratkaisuna, joka parhaiten soveltui vallitsevaan tilanteeseen. Samoista syistä hän katsoi Neuvostoliiton noudattaneen maltillista politiikkaa myöhemmissäkin vaiheissa.⁴¹⁶

Hyvärinen arvioi Neuvostoliiton politiikan tavoitteena olevan puolueettoman blokin luominen Pohjoismaihin, minkä lähtökohtia hän piti hyvinä. Suomi ja Ruotsi olivat jo puolueettomia, Tanskan ja Norjan suhtautuminen NATO:on ei Hyvärisen mukaan ollut varauksetonta. Hän jopa piti Tanskan ja Norjan loitontumista NATO:sta mahdollisena. Toisaalta Neuvostoliiton politiikan jyrkentymisen katsottiin ohjaavan Ruotsin liittymään NATO:on.⁴¹⁷

---

⁴¹⁴ Pääesikunta N:o 37/Tarksto/14 j sal 13.2.1962 Asia esitelmä ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

⁴¹⁵ Pääesikunta N:o 37/Tarksto/14 j sal 13.2.1962 Asia esitelmä ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

⁴¹⁶ Suominen, Pertti: s. 119

⁴¹⁷ PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61

Hyvärinen arvioissa Pohjois-Euroopan sotilaspoliittinen merkitys muodostui mahdollisen suursodan kautta. Rajoitetun sodan mahdollisuutta ei kokonaan suljettu pois mutta sen mahdollisuutta Hyvärinen piti erittäin pienenä Norjan ja Tanskan NATO-jäsenyyden vuoksi.⁴¹⁸

Hyvärisen ajattelussa Fennoskandian merkitys NATO:lle muodostui kahdesta tekijästä. Alueen kautta oli edullista suorittaa pommitusoperaatioita Neuvostoliiton luoteisosien kohteita (Moskova, Leningrad, Murmansk) vastaan ja koska Tanskan salmien ja Norjan Atlantin rannikon hallussapito oli NATO:lle ratkaisevaa Neuvostoliiton laivastovoimien pääsyn estämiseksi Atlantille. Hyvärinen piti myös mahdollisena, että mahdollisen sodan myöhemmissä vaiheissa NATO tältä suunnalta kohdistaisi maavoimien hyökkäyksen Neuvostoliittoa vastaan.⁴¹⁹

Varsovan liitolle, toisin sanoen Neuvostoliitolle, Pohjois-Euroopan merkitys oli käänteinen. Jotta Naton ilmahyökkäysten uhka Neuvostoliiton luoteisosia vastaan vähenisi, olisi tarpeellista saada lisää tilaa Fennoskandian suunnalla ilmapuolustustoimenpiteitä varten. Laivastovoimien tehokkaalle käytölle Atlantilla oli luotava edellytykset valtaamalla Tanska ja Norjan rannikkoa. Näiden tavoitteiden saavuttaminen vähentäisi samalla Neuvostoliiton luoteisosaan kohdistunutta uhkaa.⁴²⁰

Hyvärinen katsoi NATO:lle olevan edullista saada Ruotsi puolelleen, koska tällöin huomattavia osia Neuvostoliiton maa- meri- ja ilmavoimista sitoutuisi Ruotsia vastaan. Samoin käyttöön saataisiin Ruotsin tiheä lentokenttäverkosto, josta käsin toimivat ilmavoimat loisivat vakavan sivustauhan Keski-Euroopassa olevia Varsovan liiton joukkoja vastaan, sekä tehostaisivat NL:n luoteisosien pommittamismahdollisuuksia.⁴²¹

Hyvärinen arvioi Neuvostoliiton päämääränä olleen Ruotsin pitäminen sodan ulkopuolella juuri niiden etujen vuoksi, joita se Natolle tarjosi. Hyvärinen arvioi Ruotsin pyrkivän noudattamaan sodan puhjettuakin nykyistä puolueettomuuspolitiikkaansa. Tällä oli suuri merkitys

---

⁴¹⁸ PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61 ja 13.2.1962 ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

⁴¹⁹ PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61 ja 13.2.1962 ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

⁴²⁰ PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61 ja 13.2.1962 ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

Suomelle, koska Neuvostoliitto pyrki välttämään sellaisia toimia, jotka saisivat Ruotsin luopumaan puolueettomuudestaan. Neuvostoliiton sotilaallisia toimia Ruotsia vastaan Hyvärinen ei pitänyt kuitenkaan mahdottomina esimerkiksi Tanskan salmiin liittyen.⁴²²

Suomeen tavoitteena oli pysyä sotatoimien ulkopuolella. Neuvostoliiton kanssa solmittu YYA-sopimus asetti Suomelle kuitenkin velvoituksia. Hyvärinen arvioi Neuvostoliiton sotilaallisten intressien Suomen alueella liittyvän ennen kaikkea ilmavalvontaan ja ilmapuolustukseen. Neuvostoliiton luoteisosien ilmapuolustuksen kannalta oli siksi välttämätöntä, että Suomen alueen ilmavalvonnasta ja ilmapuolustuksesta tehokkaalla tavalla huolehditaan.⁴²³

Hyvärinen arvioi mahdollisia sotatoimia seuraavasti. Itämeren eteläpuolella NATO pyrki pitämään Tanskan saaret sekä Kielin kanavan. Kalotin alueella olevat norjalaiset joukot viivytävät hyökkäviä neuvostojoukkoja Skibotnin tasalle. Tähän liittyen Hyvärinen piti mahdollisena, että Naton joukot työntyisivät Suomen alueelle viivytystilan lisäämiseksi. Ruotsin suunta oli NATO:n kannalta turvattu. Jos Ruotsi säilytti puolueettomuutensa, Neuvostoliiton joukot eivät hyökkäisi sen kautta. NATO toteuttaisi ilmaoperaatioita Neuvostoliiton kohteita vastaan Fennoskandian yli.⁴²⁴

Varsovan liiton joukot pyrkisivät heti lyömään Tanskan salmia puolustavat voimat avatakseen mahdollisuudet Itämeren laivaston käytölle Itämerellä. Tällöin saatettaisiin suorittaa laajoja maihinnousu- ja maahanlaskuoperaatioita myös Gotlantia ja Tukholman eteläpuolista rannikkoa vastaan, etenkin mikäli Ruotsi olisi liittynyt sotaan. Suomen suunnalla Neuvostoliitto varmistaisi luoteisosiensa kohteiden ilmapuolustuksen. Pohjois-Kalotin alueella hyökättäisiin Pohjois-Norjaan mahdollisesti Suomenkin tiestöä hyväksikäyttäen.⁴²⁵

---

⁴²¹ PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61 ja 13.2.1962 ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

⁴²² PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61 ja 13.2.1962 ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

⁴²³ PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61 ja 13.2.1962 ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

⁴²⁴ PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61 ja 13.2.1962 ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

⁴²⁵ PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61 ja 13.2.1962 ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

Hyvärinen arvioi Suomen joutuvan sotatoimien piiriin. Sotatoimien laajuus Suomea vastaan riippuisi ennen kaikkea Ruotsin asemasta sodassa. Heti sodan alettua Naton ilmavoimat tulisivat hyökkäämään Suomen ilmatilan yli Neuvostoliiton kohteita vastaan. Samoin oli mahdollista, että kauko-ohjuksia ammuttaisiin Suomen yli. Laajat merisotatoimet Suomen lähialueilla eivät olisi todennäköisiä Ruotsin ollessa puolueeton. Ruotsin ollessa sodan osapuoli merisotatoimet saattavat muodostua keskeisiksi ja aiheuttaa uhan Ahvenmaalle ja Lounais-Suomeen. Vaikka sotatoimet eivät suoranaisesti kohdistuisikaan Suomea vastaan, oli mahdollista, että harhautuneet ydinräjähteet tai rajojen ulkopuolelta levinneet saastelaskeumat aiheuttaisivat suuria tuhoja Suomessa.⁴²⁶

5.1 Sotilaspoliittisten arvioiden vertailu

Vertailtaessa Miettisen vuoden 1949 arviota ja Hyvärisen vuoden 1961 arviota voidaan todeta monen asian pysyneen ennallaan. Suomen sotilaspoliittinen asema muodostui Fennoskandian sotilaallisesta merkityksestä suurvaltaliittoumille, Neuvostoliitosta, Ruotsista ja Pohjois-Atlantin liitosta, jonka läsnäoloa Suomen osalta edusti Norja ja vähäisemmässä määrin Tanska. Suomen suhdetta Neuvostoliittoon määrittä YVA-sopimus.

Suomen aseman osalta oli suuri merkitys Neuvostoliiton suhteilla muihin Pohjoismaihin. Neuvostoliiton suhteet Norjaan ja Tanskaan määrittyivät pitkälti näiden Pohjois-Atlantin liiton jäsenyyden perustalle. Neuvostoliitto kohdisti aika ajoin näihin maihin rajuakin diplomaattia pyrkiäkseen vaikuttamaan itselleen edullisen tilannekehitykseen, toisin sanoen Norjan ja Tanskan eroon länsiliitosta. Silloisen pääministeri Kekkonen vuoden 1952 Pyjamantasku-puhe on yksi tällaisista Neuvostoliiton vaikuttamisyrityksistä. Hyvärinen esittääkin Neuvostoliiton pyrkivän luomaan Pohjoismaista puolueettoman alueen loitontamalla Norjaa ja Tanskaa Pohjois-Atlantin liitosta. Neuvostoliiton oli kuitenkin diplomaatiassaan pysyttävä sellaisten rajojen sisällä, joka ei liiaksi kiristäisi välejä Pohjois-Atlantin liittoon. Norjan ja Tanskan jäsenyys Pohjois-Atlantin liitossa rajoitti Neuvostoliiton toiminnan vapautta Pohjolassa ja sillä saattoikin siksi olla Suomen kannalta vakauttava vaikutus.

Neuvostoliiton suhteella Ruotsiin oli Suomen kannalta ratkaiseva merkitys ainakin aikalaisarvioiden mukaan. Ruotsi oli sitonut puolueettomuutensa Suomeen. Mikäli Neuvostoliitto olisi

---

⁴²⁶ PÄÄESIKUNTA Kapt Risto Hyvärinen 28.8.1961 ”Arviointia Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä”. Kansallisarkisto T-21398/61 ja 13.2.1962 ”Suomen sotilaspoliittinen asema” Kansallisarkisto T-21398/63

kiristänyt otettaan liiaksi, olisi se ajanut Ruotsin harkitsemaan liittoutumista lännen kanssa. Molemmissa arvioissa Ruotsin liittoutumista lännen kanssa pidetään mahdollisena ja Neuvostoliiton varautuvan tähän.

Suurvaltaliittoumien toimet ja tavoitteet olivat lähes muuttumattomat: Pohjois-Atlantin liitto suuntaisi ilmahyökkäyksenä Fennoskandian yli ja Neuvostoliitto pyrki saamaan laivasto-voimansa Pohjois-Atlantille uhkaamaan Pohjois-Atlantin liiton transatlanttisia meriyhteyksiä. Neuvostoliitto tulisi siksi hyökkäämään Tanskaan ja Pohjois-Norjaan. Neuvostoliiton intresseihin kuului myös ulottaa ilmapuolustuksensa Suomen alueelle ja muutenkin mahdollisimman kauas länteen. Pohjois-Atlantin liiton toiminta nähdään molemmissa arvioissa ilmatointa lukuun ottamatta aluksi varsin puolustuksellisena. Molemmissa arvioissa esiintyy myös mahdollisuus länsiliiton maahyökkäyksestä Norjan suunnasta sodan myöhemmässä vaiheessa.

Miettisen arvio on Suomen kannalta selvästi pessimistisempi. Hän arvioi sodan tapauksessa Neuvostoliiton toimivan laajasti Suomen alueella ja tilanteen johtavan väistämättä Suomen miehittämiseen.

Hyvärisen ajattelussa näkyy Ruotsin ja Suomenkin puolueettomuuspolitiikka ja sen onnistumiseen jopa Suomen osalta on ainakin pienoista uskoa. Hyvärinen ei tuo missään vaiheessa esiin mahdollisuutta, että Neuvostoliitto miehittäisi Suomen. Tähän on vaikuttanut todennäköisesti Suomen parantunut sotilaallinen suorituskyky, Suomen kyetessä paremmin vastamaan YYA-sopimuksen asettamista velvoitteista. Hyvärinen tosin mainitsee Neuvostoliiton sodan aikana ”varmistavan ilmapuolustuksensa” Suomen suunnalla ja voivan suunnata hyökkäyksensä Norjaan myös Suomen alueen läpi.

6 YHDISTELMÄ

6.1 Pohdinta

Sotilastiedustelussa ei tapahtunut täydellistä romahtamista toisen maailmansodan päätyttyä Suomen osalta, toisin kuin joskus esitetään. Ulkomaaosasto tuotti edelleen hyviä ja laadukkaita tiedustelutietoja. Notkahdus kuitenkin näkyy, selkeimmin vuosina 1947 ja 1948. Tällöinkään ei voida pitää mitenkään selvänä, että arkistoissa oleva materiaali edustaisi kaikkea sitä, mitä tiedustelu pystyi hankkimaan. Ulkomaantiedustelua koskivat monenlaiset rajoitukset, kuten kielto käyttää agenttiedustelua. Tietoa tuli virallisten ohjeiden mukaan hankkia julkisista lähteistä. Suurin yksittäinen tekijä etenkin vuosien 1946-1948 heikommalle tulokselle on kuitenkin sotilasasiamiesjärjestelmän purkaminen. On todennäköistä, että sodan aikaisen verkoston purkaminen tarkoitti monien tärkeiden kontaktien menettämistä, eikä sotilasasiamiesten palaaminen vuodesta 1948 alkaen varmastikaan tarkoittanut aikaisemman tason välitöntä saavuttamista.

Ulkomaosaston virallinen raportointi ei todennäköisesti edustanut kaikkea tietoa mitä ulkomaantiedustelu onnistui hankkimaan. Voidaan esittää arvailuja, että esimerkiksi Neuvostoliitosta oli kuitenkin enemmän tietoa kuin arkistoissa olevista asiakirjoista voidaan todentaa. Käytetyllä lähdemateriaalilla ei tällaista voi luonnollisestikaan osoittaa. Perustelen arvelua kuitenkin Suomen etenkin välittömästi sodan jälkeisellä erittäin epävakaa ja uhatulla asemalla. Oli otettava huomioon niin kommunistien vallankaappauksen uhka kuin tuoreen liittolaisen, Neuvostoliiton arvaamattomuus. Ehkä kaikkea mitä tiedettiin ei kirjattu virallisiin katsauksiin ja tiedotteisiin.

Ulkomaosaston keräämää tietoa ei enenkään tarkastelujakson alkupuolella (1945-1954) yhdistelty muuhun tietoon. Tietoa esiintyy asiakirjoissa sirpaleisesti ja kokonaisuuksien muodostaminen on vaikeaa. Sotilasasiamiesten ilmoituksia ja katsauksia julkaistiin paljon ulkomaosaston tuotteina eikä niihin vaikuta tehdyin juurikaan muutoksia.

Sotilaspoliittisten katsausten tuottaminen vuodesta 1954 alkaen merkitsi huomattavaa parannusta strategisen tason tilanteen seurannalle. Vastaavien katsausten puute ei välttämättä tarkoita sitä, että strategisia tilannekehityksiä ei olisi sotilastiedustelussa seurattu aikaisempina vuosina. Korean sodan aikaiset asiakirjat, sotpol. tiedot kertovat, että korkeakin poliittista johtoa tiedotettiin tärkeiden tapahtumien yhteydessä. Tiedot olivat kuitenkin tällöin summit-

taisia, ilman kuvaa kokonaisuudesta. Säännöllinen ja rutiininomainen raportointi tarkoitti ainakin sitä, että tiedot voitiin jaella laajemmin sotilaalliselle ja poliittiselle johdolle. Säännölliset raportit kansainvälisen tilanteen kehityksestä mahdollisti paremman tilannekuvan, jolloin sotilastiedustelu myös palveli paremmin tehtäväänsä, pitää johtoa tietoisena vallitsevasta tilanteesta ja mahdollisista kehityskuluista. Katsauksiin sisältyi myös arvioita mahdollisista kehityskuluista ja analyyseja tapahtumien syistä, etenkin suurvaltojen osallisuudesta tapahtumiin.

Ulkomaantiedustelun tuottamalla materiaalilla oli vaikutusta puolustusrevision työhön. Erityisesti vuonna 1946 puolustusreviolle laaditussa katsaus 4/46 ”Havainnot ulkomailta saatujen sotakokemusten vaikutuksesta pv:lle asetettaviin yleisiin vaatimuksiin” esiintyneet näkemykset näkyivät puolustusvoimien johdon puolustusrevisiolle esittämissä kannanotoissa.

Suomen kannalta kylmän sodan ajan tärkeimmät valtiot olivat Neuvostoliitto ja Ruotsi. Suomi oli sidottu koko kylmän sodan ajan Neuvostoliittoon vuonna 1948 solmitulla YYA-sopimuksella. Ruotsin taas voidaan katsoa puolueettomuuspolitiikallaan tukeneen Suomen asemaa. Suomen etu ei tosin varmastikaan ollut sen puolueettomuuspolitiikan tärkein syy. Asetelma joka tapauksessa vahvisti merkittävästi Suomen asemaa.

Vuodesta 1952 alkaen Suomen asema alkoi vakautua ja tilanne mahdollisti aiempaa suurempaa ulkopoliittista liikkumavapautta. Suomi alkoi pääministeri Kekkonen pyjamantaskupuheen myötä tavoitella puolueettomuutta. Suomen puolueettomuus oli kuitenkin kytketty Neuvostoliiton suurvaltapolitiittisiin tavoitteisiin ja Suomi joutui tahtomattaan sen myötä useasti tilanteisiin, jotka eivät olleet Suomen edun tai puolueettomuusaseman mukaisia. Suomen asema koheni tai heikkeni suurvaltapolitiikan vaihteluiden sanelemana eikä sillä kylmän sodan ensimmäisinä vuosikymmeninä ollut mahdollisuutta vaikuttaa omaan kohtaloonsa.

Suomen kannalta kylmän sodan aika kiteytyi väistämättä suhteissa Neuvostoliittoon. Suomella ei ollut minkäänlaista erityisasemaa Neuvostoliiton politiikassa tai strategiassa. Neuvostoliitto ei epäröinyt muuttaa aikaisempaa ystävällismielistä politiikkaansa vuonna 1958. Neuvostoliiton politiikka Suomea kohtaan ja Suomen asema sen mukana noudatteli vahvasti kylmän sodan asetelmia ja suurvaltojen valtaryhmien suhteita. Max Jakobson on kuvannut suurvaltapolitiikan merkitystä Suomen asemalle varsin tyhjentävästi: ”todellisuudessa jokainen käänne idän ja lännen suhteissa heijastui myös Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin.”

Käytetyn aineiston perusteella Ulkomaaosasto tuotti varsin vähän arvioita tai muuta aineistoa, joka olisi sisältänyt analyysseja ja johtopäätöksiä koskien Suomea. Esimerkkeinä tällaisista asiakirjoista voisivat olla lähialueen sotilaspoliittisten tapahtumien ja tekijöiden vaikutus Suomelle tai sotilaallisesta toimintaympäristöstä muodostetut, operatiivisessa suunnittelussa ja puolustussuunnittelussa tarvittavat uhka-arviot. Vaikuttaakin siltä, että sotilastiedustelun tehtäviin ei 1940- ja 1950-luvuilla edes kuulunut tällaisten asiakirjojen laatiminen. Tietojen yhdistelemistä ja laajempien arvioiden laatimista tapahtui mahdollisesti ainakin Pääesikunnan operatiivisella osastolla.

Poikkeuksiakin yllä mainittuun oli, esimerkiksi vuosina 1948-1952 Moskovan sotilasasiamiehen eversti Miettisen laajat ja erittäin laadukkaat arviot. Arkistomateriaalista ei valitettavasti selvinnyt, laatiko hän nämä poikkeukselliset asiakirjat omasta aloitteestaan vai esimerkiksi ulkomaosaston tai Päämajamestarin toimeksiannosta. Kapteeni Hyvärisen vuosina 1961 ja 1962 laatimat arviot Berliinin kriisistä ja Suomen sotilaspoliittisesta asemasta olivat lähes täydellinen muutos aikaisempaan. Kyse voi olla muutoksesta sotilastiedustelun työskentelyta-voissa, sillä asiakirjat laadittiin sotilastiedustelun jo tultua järjestetyksi Tarkastusosaston alaisuuteen.

6.2 Jatkotutkimustarpeet

Käytetyn aineiston perusteella ulkomaosasto tuotti erittäin vähän arvioita tai muuta aineistoa, joka olisi sisältänyt analyysseja ja yhdistelmiä kerätyistä tiedustelutiedoista. Esimerkkeinä tällaisista asiakirjoista voisivat olla lähialueen sotilaspoliittisten tapahtumien ja tekijöiden vaikutus Suomelle tai sotilaallisesta toimintaympäristöstä muodostetut, operatiivisessa suunnittelussa ja puolustussuunnittelussa tarvittavat uhka-arviot.

Vaikuttaakin siltä, että sotilastiedustelun tehtäviin ei 1940- ja 1950-luvuilla edes kuulunut tällaisten asiakirjojen laatiminen. Sotilastiedustelu kuitenkin keräsi suuren määrän tällaisten asiakirjojen laatimiseen vaadittavaa taustatietoa. Varsinaiset analyysit tiedoista laadittiin ilmeisesti pääasiassa Pääesikunnan operatiivisella osastolla. Kuten aikaisemmin on todettu, ei tutkimuksen pääkysymykseen voi ulkomaosaston tuottamien asiakirjojen perusteella tyydyttävästi vastata. Jatkotutkimustarpeeksi muodostuukin siksi luontevasti sotilastiedustelun tuottamien tietojen ”seuraaminen” pääesikunnan operatiiviselle osastolle tai muille mahdollisille osastoille. Vertailemalla tiedustelutietoa ja operatiivisen osaston suunnitteluasiakirjoja voitai-

siin arvioida tiedustelun vaikuttavuutta. Toisin sanoen sitä, kuinka paljon ja miten tiedustelutiedot vaikuttivat vaikkapa mainittuihin uhka-arvioihin tai puolustus suunnitteluun.

6.3 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen pääaineistona käytettiin Kansallisarkistossa säilytettäviä Puolustusvoimain pääesikunnan ulkomaaosaston asiakirjoja. Tutkimusta varten käsiteltiin tuhansia sivuja ulkomaosaston materiaalia. On todennäköistä, että jotain merkityksellistäkin on voinut jäädä huomaamatta. Lisäksi kansioista selvästi puuttui asiakirjoja, joiden kuitenkin kansion sisällysluettelon mukaan olisi pitänyt siellä olla. Syitä voi olla monia, asiakirja on saatettu laittaa kiertoon toiselle osastolle ja se on palautunut väärään paikkaan, tai ajan henki huomioiden asiakirja on saatettu poistaa sieltä tarkoituksella. Ulkomaosaston varsin monitahoisesta arkistorakenteesta johtuen on myös mahdollista, että tutkimuksen kannalta merkityksellisiä tietoja on siksi jäänyt tunnistamatta.

Tutkimuksen liitteenä olevien pääaineistomateriaalin asiakirjojen luokittelu ei ole täysin johdonmukaista. Esimerkiksi sotilasstrategiaksi luokiteltu asiakirja saattaakin tarkemmassa tarkastelussa sisältää selvästi enemmän vaikkapa organisaatioita käsittävää tietoa. Luokittelun tarkoituksena ei kuitenkaan ollut tuottaa eksaktia kvantitatiivista tietoa tietyn tyyppisten asiakirjojen määrästä vaan helpottaa tutkimusaineiston hallintaa. Toivottavasti tutkimuksen liitteenä oleva luettelo kuitenkin ainakin jossain määrin helpottaa myöhemmän aihetta sivuavan tutkimuksen tekemistä.

Viimeiseksi on syytä mainita päätutkimuskysymyksen valintaan liittyvä seikka. Tutkimuksen edetessä ilmeni, että tutkimuksessa käytetyn primääriaineiston perusteella ei voi tyydyttävästi vastata kysymykseen: Miten Suomen asema kylmässä sodassa näyttäytyi ulkomaosaston arvioissa? Tutkimusta suunniteltaessa ja ensimmäisten arkistolähteisiin tutustumisten jälkeen olin kuitenkin hyvässä uskossa, että tutkimuskysymykseen voi lähteiden perusteella vastata. Oletus asiakirjojen sisällöstä perustui nykyaikaisen sotilastiedustelun tehtäviin, jonka tehtävä on muun muassa tuottaa strateginen ja operatiivinen toimintaympäristötietoisuus ja sitä koskevat arviot. Näin ei kuitenkaan kylmän sodan aikana, tutkimuksessa käytetyn aineiston, valossa ollut.

LÄHTEET

1 JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1 Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA, Helsinki)

Pääesikunta, ulkomaaosasto

Lähetetyt salaiset kirjeet, 1945, T-21398/14

Lähetetyt salaiset kirjeet, 1949, T-21398/16

Lähetetyt salaiset kirjeet, Suomen sotilasasiamies Moskova 1951-1957, T-21400/8

Lähetetyt salaiset kirjeet, 1952, T-21398/18

Lähetetyt salaiset ja yleiset kirjeet, 1947, T-21398/20

Lähetetyt salaiset ja yleiset kirjeet, 1951, T-21398/21

Lähetetyt salaiset ja henkilökohtaiset kirjeet, 1950, T-21398/19

Lähetetyt yleiset kirjeet, 1948, T-21398/24

Saapuneet salaiset kirjeet; Moskovan sotilasasiamieheltä saapuneet (1949-1949), T-21398/33

Saapuneet salaiset kirjeet; Moskovan sotilasasiamieheltä saapuneet (1952-1952), T-21398/40

Salainen kirjeenvaihto 23.8.-21.12.1945, 1945 T-19525/8

Salainen kirjeenvaihto, 1958, T-21398/58

Salainen kirjeenvaihto, 1959, T-21398/60

Salainen kirjeenvaihto, 1961, T-21398/61

Salainen kirjeenvaihto, 1962, T-21398/63

Salainen ja yleinen kirjeenvaihto, 1946, T-21398/66

Salainen ja yleinen kirjeenvaihto, 1950, T-21398/69

Salainen ja yleinen kirjeenvaihto, 1953, T-21398/78

Salainen ja yleinen kirjeenvaihto, 1954, T-21398/79

Salainen ja yleinen kirjeenvaihto, 1955, T-21398/84

Salainen ja yleinen kirjeenvaihto, 1956, T-21398/89

Salainen ja yleinen kirjeenvaihto, 1957, T-21398/99

Salainen ja yleinen kirjeenvaihto, 1960, T-21398/115

Sotilasasiamiesten havainnot, kertomukset ja ilmoitukset, 1954-1958, T-22324/2

Sotilasasiamiesten selostukset, kertomukset ja katsaukset, 1951-1953, T-21811/2

1.2 Ohjesäännöt

Kenttäohjesääntö 2 Sotilastiedustelu, Pääesikunta 2015

1.3 Muut julkaisemattomat lähteet

Kielitoimiston sanakirja: <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi>

2 JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Tutkimukset ja opinnäytteet

Götz, Norbert: From Neutrality to Membership: Sweden and the United Nations, 1941 to 1946. *Contemporary European History* 25. 2016 s. 11
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-29117>

Koskimies, Tapio: Puolustuskykyinen valtio vai Ruotsin herätyskello? MPKK Sotahistorian laitos 2010.

Lahdenperä, Jyrki: Yleisesikunnan sotilaspoliittisen tilannearvion kehittyminen 1930-luvulla, Maanpuolustuskorkeakoulu, diplomityö, 1995.

Majander, Mikko: Pohjoismaa vai kansandemokratia? Sosiaalidemokraatit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944-51, väitöskirja, Yliopistopaino, Helsinki 2004.

Martelius, Juha: Tiedustelutieto kansallisen turvallisuuden päätöksenteossa. Tutkimusseloste-julkaisussa Suomalaisen tiedustelukulttuurin jäljillä, s. 57-76. MPKK Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita nro 7, PunaMusta Oy, Tampere 2020.

Mäkitalo, Janne: Partisaanisodasta alueelliseen puolustusjärjestelmään. Jugoslavialaisen sotataidollisen ajattelun kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen. Maanpuolustuskorkeakoulu sotahistorian laitos. Julkaisusarja 1, n:o 16. Juvenens Print Oy, Tampere 2012.

Ruotsalainen, Heidi: Salatun tiedon tuottajat – Suomen sotilasasiamiesjärjestelmän kehitys 1918-1939, sotatieteiden tohtorin väitöskirja, MPKK 2020

Säämänen, Juuso: Suurmaiinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaa. Suomen meripuolustuksen maihinnousutorjunakyvyn kehittyminen jatkosodan päättymisestä 1960-luvulle. Maanpuolustuskorkeakoulu julkaisusarja 1: tutkimuksia nro 10 Väitöskirja, 2017. s. 103

Tynkkynen, Vesa ja Jouko Petteri: Towards East or West? Defence Planning in Finland 1944-1966. National Defence University (MPKK). Helsinki 2007.

2.2 Kirjallisuus

Gaddis, John Lewis: The Cold War. Penguin Books. London 2007.

Haataja, Lauri: Jälleenrakentava Suomi. Teoksessa Suomen historian pikkujättiläinen, s. 737-846. WS Bookwell oy, Porvoo 2003.

Heiskanen, Raimo: Saadun tiedon mukaan – Päämajan johtama tiedustelu 1939–1945, Otava, Helsinki 1989.

Koskimies, Tapio: Sotilasasiamies- ja puolustusasiamiestoiminta. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. s. 137-145. Atena Kustannus Oy, 2018. Toimittanut Sipilä, Joonas ja Koskimies, Tapio.

Koskimies Tapio: Sotilastiedustelun alasajo sodan jälkeen ja niukkuuden vuodet 1950-luvun puoliväliin saakka. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. s. 93-100. Atena Kustannus Oy, 2018. Toimittanut Sipilä, Joonas ja Koskimies, Tapio.

Koskimies Tapio: Sotilastiedustelun jälleenrakentaminen 1950-luvun lopulta lähtien. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. s. 101-106. Atena Kustannus Oy, 2018. Toimittanut Sipilä, Joonas ja Koskimies, Tapio.

Laukkanen, Erkki: Suomen sotilaallinen vastatiedustelu kylmän sodan aikana. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. s. 115-120. Atena Kustannus Oy, 2018. Toimittanut Sipilä, Joonas ja Koskimies, Tapio.

Lehtonen, Lauri: Radiotiedustelu. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. s. 41-50. Atena Kustannus Oy, 2018. Toimittanut Sipilä, Joonas ja Koskimies Tapio.

Mastny, Wojtech ja Byrne, Malcolm: A Cardboard Castle? An Inside History of the Warsaw Pact, 1955-1991. Central European University Press, 2005.

Melasuo, Tuomo: Kylmä sota, liennytyt ja kolmas maailma. Teoksessa Maailman historian pikkujättiläinen, s. 890-961. WS Bookwell oy, Porvoo 2003.

Saarinen, Hannes: Demokratian kriisi ja toinen maailmansota. Teoksessa Maailman historian pikkujättiläinen, s. 813-885. WS Bookwell oy, Porvoo 2003.

Sipilä, Joonas ja Koskimies, Tapio (toim.): Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. Atena Kustannus Oy, 2018.

Suominen, Pertti: Armeijan silmänä ja korvana. Kustannusyhtiö Otava, Helsinki 2012.

Tynkkynen, Vesa: Puolustusjärjestelyt. Teoksessa Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhanajan historia osa 2, s. 434-465. MPKK:n sotahistorian laitos ja WSOY 2006. Toimittanut Veli-Matti Syrjö, Mikko Karjalainen ja Eero Elfvingren.

Vares, Vesa: Puolustusvoimat ja yhteiskunnan sisäinen järjestys. Teoksessa Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, 84-99. MPKK:n sotahistorian laitos ja WSOY. 2006. Toimittanut Veli-Matti Syrjö, Mikko Karjalainen ja Eero Elfvingren.

Vihavainen, Timo: Hyvinvointi-Suomi. Teoksessa Suomen historian pikkujättiläinen, s. 847-915. WS Bookwell oy, Porvoo 2003.

Viitasaari, Yrjö: Sotilastiedustelu. Teoksessa Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhanajan historia osa 2, s. 422-433. MPKK:n sotahistorian laitos ja WSOY 2006. Toimittanut Veli-Matti Syrjö, Mikko Karjalainen ja Eero Elfvingren.

Visuri, Pekka: Puolustuspolitiikka sodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Teoksessa Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhanajan historia osa 2, s. 12-41. MPKK:n sotahistorian laitos ja WSOY 2006. Toimittanut Veli-Matti Syrjö, Mikko Karjalainen ja Eero Elfvingren.

Vitikka, Olavi: Merivoimat 1944-1952. Suomen puolustusvoimat 1944-1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia, osa 2. s. 203-209. MPKK:n sotahistorian laitos ja WSOY 2006. Toimittanut Veli-Matti Syrjö, Mikko Karjalainen ja Eero Elfvingren.

Westerlund, Kim: Päämajan kaukopartiot – Erillinen pataljoona 4. Teoksessa Sata vuotta suomalaista sotilastiedustelua. s. 65-74. Atena Kustannus Oy, 2018. Toimittanut Sipilä, Joonas ja Koskimies Tapio.

Kadettiupseerit 1920-2000. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2000.

2.3 Artikkelit

Honkanen, Kosti: Tiedustelulainsäädäntö, artikkeli Kylkirauta-lehdessä nro 2/2020

Mäkelä, Juha: Suomen Ankaran sotilasasiameistoimisto jatkosodassa, artikkeli Sotilasaikakauslehdessä nro 6/2020

2.4 Internet-lähteet

Haftendorn, Helga: Germany's accension to NATO: 50 years on

<https://www.nato.int/docu/review/articles/2005/06/01/germanys-accension-to-nato-50-years-on/index.html>

Pohjois-Atlantin liiton kotisivut: member countries: The accession of Greece and Turkey.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm

North Atlantic Defense Committee Decision on D.C. 13. A Report by the Military Committee on NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION MEDIUM TERM PLAN. 1. Huhtikuuta 1950. <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a500328d.pdf>

Yhdistyneiden kansakuntien kotisivu: YK:n historia, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un>

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1945	T-21398/14	Sodankuva		06.11.1945	Ruotsl. raportti	Ruotsinkielinen muistio: asejärjestelmiä ja teknisiä havaintoja 2 MS SALAINEN	
1945	T-21398/14				Ruotsl. raportti	Ruotsinkielinen muistio: viestiaselajin asioita HUOM vuodelta 1948	
1945	T-21398/14	Muut asevoimat	Organisaatiot	20.7.1945	Katsaus 1/45	Puolustusvoimien rauhanajan organisaatio eri maissa	
1945	T-21398/14	Strategia / sotatapahtuma		20.7.1945	Katsaus 2/45	Kauko-Idän sotatapahtumat 20.7.	
1945	T-21398/14	Strategia/politiikka		02.08.1945	Katsaus 3/45	Englannin vaalit ja niiden vaikutus maailmanpoliittiseen tilanteeseen	
1945	T-21398/14	Strategia / sotatapahtuma		02.08.1945	Katsaus 4/45	Kauko-Idän sotatapahtumat 2.8.	
1945	T-21398/14	Muut asevoimat		22.10.1945	Katsaus 5/45	Ruotsin pv:n ylimmän johdon järjestely	
1945	T-21398/14	Politiikka		20.11.1945	Katsaus 6/45	Yhdysvaltojen suhtautuminen Suomeen -	Hyvin niukka, tiedot saatu liikemieheltä
1945	T-21398/14	Strategia/talous		23.08.1945	Ulk. tiedoitus 1/45	Maailman tonnistotilanne	
1945	T-21398/14	Sotilaspolitiikka/strategia		23.08.1945	Ulk. tiedoitus 2/45	Japanin tulevaisuuden näköaloja	
1945	T-21398/14	Sotilaspolitiikka/strategia		01.09.1945	Ulk. tiedoitus 3/45	Japanin laivaston kohtalo - liittyy Kiinaan	
1945	T-21398/14	Sotilaspolitiikka/strategia		07.09.1945	Ulk. tiedoitus 4/45	Kiina, Itä-Aasian uusi johtajavaltio	
1945	T-21398/14	Sotatekniikka/taistelutekniikka		06.09.1945	Ulk. tiedoitus 5/45	Päätyneen maailmansodan uudet sotalaivalajit	
1945	T-21398/14	Sotilaspolitiikka/strategia		10.09.1945	Ulk. tiedoitus 6/45	Miehitysalueet ja miehitysjoukot Euroopassa	
1945	T-21398/14	Muut asevoimat		15.09.1945	Ulk. tiedoitus 7/45	Tietoja Tanskan puolustusvoimista I	
1945	T-21398/14	Politiikka		18.09.1945	Ulk. tiedoitus 8/45	Francon asema Espanjassa	
1945	T-21398/14	Talous / muut asevoimat		21.09.1945	Ulk. tiedoitus 9/45	Sveitsin sotapalvelusvero	
1945	T-21398/14	Sotatekniikka		21.09.1945	Ulk. tiedoitus 10/45	Saksalainen Königstiger panssarivaunu	MI. rynnäkkökivääreitä
1945	T-21398/14	Politiikka		25.09.1945	Ulk. tiedoitus 11/45	Ranskan sisäpoliittinen tilanne	
1945	T-21398/14	Sotatekniikka		27.09.1945	Ulk. tiedoitus 12/45	Rakettiammus lentokoneaseena	
1945	T-21398/14	Muut asevoimat		01.10.1945	Ulk. tiedoitus 13/45	Sveitsin puolustusvoimain rauhankannallepano ja uud järjestely	
1945	T-21398/14	Strategia		04.10.1945	Ulk. tiedoitus 14/45	Yhdysvaltain sotavalmius vuonna 1941 Pearl Harborin tapahtumien valossa	
1945	T-21398/14	Sotatekniikka		20.10.1945	Ulk. tiedoitus 15/45	Radioluotain eli "Radar", sähköteknillinen suursaavutus	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1945	T-21398/14	Operaatiotaito		25.10.1945	Ulk. tiedoitus 16/45	Liittoutuneiden mairinnousu Normandiaan ja joukkojen keskitysai-he	
1945	T-21398/14	Yleinen/talous		26.10.1945	Ulk. tiedoitus 17/45	Yleissilmäys lentoliikenteeseen Euroopassa	
1945	T-21398/14	Taistelutekniikka		29.10.1945	Ulk. tiedoitus 18/45	Taisteluskeltajat	
1945	T-21398/14	Sotilaspolitiikka/talous		31.10.1945	Ulk. tiedoitus 19/45	Turkin nykyinen sotapotentiali	
1945	T-21398/14	Muut asevoimat	Vahvuudet	04.11.1945	Ulk. tiedoitus 20/45	Tietoja Tanskan puolustusvoimista II	
1945	T-21398/14	Sotatekniikka		06.11.1945	Ulk. tiedoitus 21/45	Japanin jättiläissukellusveneet	
1945	T-21398/14	Sotatekniikka		13.11.1945	Ulk. tiedoitus 22/45	"Radar" sovellutus ilmavoimissa ja ilmaliikenteessä	
1945	T-21398/14	Sotilaspolitiikka		14.11.1945	Ulk. tiedoitus 23/45	Suurvaltojen meripoliittiset tavoitteet 2 MS:n jälkeen	
1945	T-21398/14	Muut asevoimat	Strategia, vahvuudet	20.11.1945	Ulk. tiedoitus 24/45	Yhdysvaltojen laivaston kehitys sodan aikana ja tulevaisuuden suunnitelmat	
1945	T-21398/14	Muut asevoimat	Vahvuudet	23.11.1945	Ulk. tiedoitus 25/45	Englannin laivaston kehitys sodan aikana ja tulevaisuuden suunnitelmat	
1945	T-21398/14	Talous		01.12.1945	Ulk. tiedoitus 26/45	Kansainväliset lentoliikennekonferenssit ja järjestöt	
1945	T-21398/14	Sotilaspolitiikka		04.12.1945	Ulk. tiedoitus 27/45	Katsaus Etu-Aasian pulmakysymyksiin	
1945	T-21398/14	Sotilaspolitiikka		04.12.1945	Ulk. tiedoitus 28/45	Katsaus maailmanpolitiikkaan,	
1945	T-21398/14	Yleinen, muut asevoimat		17.12.1945	Ulk. tiedoitus 29/45	Tietoja Norjan puolustusvoimista	
1945	T-21398/14	Yleinen, muut asevoimat		20.12.1945	Ulk. tiedoitus 30/45	Ruotsin pv:n päällystön asema	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat		10.02.1946	Katsaus 1/46	Armeijan pääll yhteiskunnallinen ja taloudellinen asema Sveitsissä ja Turkissa	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat		17.04.1946	Katsaus 2/46	Sotilashenkilöiden tervehtimisvelvollisuus palveluksessa ja sen ulk. USA, Venäjä ja Ruotsi	
1946	T-21398/66	Politiikka		24.04.1946	Katsaus 3/46	Tietoja NL:n hallinnollisissa johtelimissä tapahtuneista henkilövaihdoksista	
1946	T-21398/66	Sodankuva		10.04.1946	Katsaus 4/46	Havaintoja ulkomailla saatujen sotakokemusten vaikutuksesta pv:lle asetettaviin yleisiin vaatimuksiin	
1946	T-21398/66	Sotatekniikka		15.05.1946	Katsaus 5/46	Reaktiotentokoneista	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat		08.06.1946	Katsaus 6/46	Tietoja Japanin armeijan huoltojoukoista	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat		31.08.1946	Katsaus 7/46	Vapautettujen ja res siirrettyjen upseerien oikeus käyttää virkapukua NL:ssa	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat		09.11.1946	Katsaus 8/46	Ruotsin pv:ssa kuuden kuukauden palvelusajasta saav kokemuksia 1936-1941	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat		xx.11.1946	Katsaus 9/46	Upseerikoulutuksen uudelleenjärjestely Englannissa	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1946	T-21398/66	Talous, sotilasmaantiede		16.11.1946	Katsaus 10/46	NL:n neljänteen 5-vuotissuunnitelmaan 1946-1950 sisältyvä rautatie-ohjelma	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat		07.12.1946	Katsaus 11/46	Jalkaväen uudelleenjärjestely Englannissa	
1946	T-21398/66	Strategia /Sotilaspolitiikka		03.01.1946	Ulk. tiedoitus 1/46	Atomipommin käyttö ei Ruotsille epädullista	
1946	T-21398/66	Operaatiotaito/takt		04.01.1946	Ulk. tiedoitus 2/46	Tuuloksen maihinnousuoperaatio	
1946	T-21398/66	Sotateknikka		08.01.1946	Ulk. tiedoitus 3/46	Eri maiden edustavimpien lentokonetyyppien vertailu	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat, vahv		12.01.1946	Ulk. tiedoitus 4/46	Katsaus Ruotsin merivoimiin	
1946	T-21398/66	Sodankuva		12.01.1946	Ulk. tiedoitus 5/46	Selostus strategisesta ilmahyökkäyksestä	
1946	T-21398/66	Sodankuva		29.01.1946	Ulk. tiedoitus 6/46	Mitä USA oppi II maailmansodasta - kenr Arnoldin mukaan	
1946	T-21398/66	Sotateknikka		08.02.1946	Ulk. tiedoitus 7/46	Radiotutka merisodan ja merenkulun palveluksessa	
1946	T-21398/66	Strategia /Sotilaspolitiikka		28.02.1946	Ulk. tiedoitus 8/46	Iranin selkkaus	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat, vahv		06.03.1946	Ulk. tiedoitus 9/46	Tietoja Espanjan puolustusvoimista I	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat, vahv		12.03.1946	Ulk. tiedoitus 10/46	Tietoja Espanjan puolustusvoimista II	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat, vahv		15.03.1946	Ulk. tiedoitus 11/46	Tietoja Ranskan puolustusvoimien uudelleenjärjestelystä	
1946	T-21398/66	Politiikka		06.04.1946	Ulk. tiedoitus 12/46	YK ja sen toimintamahdollisuudet 1. yleiskokouksen valossa	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat, vahv		13.04.1946	Ulk. tiedoitus 13/46	Katsaus Ranskan ilma- ja merivoimiin	
1946	T-21398/66	Sodankuva		10.05.1946	Ulk. tiedoitus 14/46	Sukellusveneeseen ja sen vasta-aseiden kehitys toisen maailmansodan aikana	
1946	T-21398/66	Sotateknikka		17.05.1946	Ulk. tiedoitus 15/46	Kokeilut atomipommin vaikutuksesta aluksiin	
1946	T-21398/66	Sotateknikka		19.08.1946	Ulk. tiedoitus 16/46	Bikinin atomipommikokeet	
1946	T-21398/66	Politiikka		04.10.1946	Ulk. tiedoitus 17/46	Eräitä siirtomaapolitiikan kehityksen piirteitä	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat, vahv		07.12.1946	Ulk. tiedoitus 18/46	Yhdysvaltain laivasto sodan jälkeen	
1946	T-21398/66	Strategia /Sotilaspolitiikka		09.12.1946	Ulk. tiedoitus 19/46	Katsaus Euroopan riita-alueisiin	
1946	T-21398/66	Muut asevoimat, vahv		28.12.1946	Ulk. tiedoitus 20/46	Katsaus Tanskan merivoimiin	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		03.01.1947	Ulk. tiedoitus 1/47	Katsaus Norjan merivoimiin	
1947	T-21398/20	Strategia		15.01.1947	Ulk. tiedoitus 2/47	Arktisten alueiden merkitys sodan ja rauhan aikana	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		17.01.1947	Ulk. tiedoitus 3/47	Englannin laivasto sodan jälkeen	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1947	T-21398/20	Talous		26.11.1947	Ulk. tiedoitus 4/47	Sodanjälkeisen lentoliikenteen yleisiä suuntaviivoja	
1947	T-21398/20	Strategia		08.12.1947	Ulk. tiedoitus 5/47	Ison Britannian puolustuksen uudelleen järjestely	
1947	T-21398/20	Sotatekniikka		18.01.1947	Katsaus 1/47	Teknillisiä ilmailu-uutisia Yhdysvalloista	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		27.01.1947	Katsaus 2/47	Sveitsin Ortswehr-järjestö	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		23.01.1947	Katsaus 3/47	Demokratisointi Ruotsin armeijassa	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		28.02.1947	Katsaus 4/47	Englannin kodinturvajärjestö	
1947	T-21398/20	Sekalaiset		08.03.1947	Katsaus 5/47	Tietoja Ruotsin kuninkaall. MSK:n kadettien talvipartiokilpailusta	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		28.03.1947	Katsaus 6/47	Norjan "Hjemmevern" järjestö	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		09.04.1947	Katsaus 7/47	Suurvaltojen laivastotappiot 1.9.39 - 1.10.45	
1947	T-21398/20	Sodankuva		05.09.1947	Katsaus 8/47	Pioneeriaselajin kehitys sodan aikana	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		12.09.1947	Katsaus 9/47	Päällystön ja miehistön välinen suhde Ruotsin puolustusvoimissa	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		02.10.1947	Katsaus 10/47	Neuvostoarmeijan uusi SO (sisäpalvelusohjesääntö)	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		16.10.1947	Katsaus 11/47	Neuvostoarmeijan uusi SO	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		24.10.1947	Katsaus 12/47	Neuvostoarmeijan uusi SO	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		06.11.1947	Katsaus 13/47	Neuvostoarmeijan uusi SO	
1947	T-21398/20	Muut asevoimat		14.11.1947	Katsaus 14/47	Neuvostoarmeijan uusi SO	
1948	T-21398/24	Sodankuva	Sotatekniikka	16.01.1948	Ulk. tiedoitus 1/48	Biologinen sodankäynti	
1948	T-21398/24	Strategia	Talous	25.01.1948	Ulk. tiedoitus 2/48	Kauppatonniston nykyinen tila ja kehitys ulkomailla	
1948	T-21398/24	Strategia		19.02.1948	Ulk. tiedoitus 3/48	Puola merivaltiona	
1948	T-21398/24	Talous		09.01.1948	Katsaus 1/48	N:liiton rahauudistus ja ostokorttien poistaminen	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat		18.03.1948	Katsaus 2/48	Tietoja Neuvostoarmeijan tykistön kehityksestä	
1948	T-21398/24	Sotilasmaantiede		07.04.1948	Katsaus 3/48	Euroopan-Venäjän sisävesireitit	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat		05.04.1948	Katsaus 4/48	Vapaa-ajan käyttö neuvostoarmeijassa	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat	Koulutus	26.04.1948	Katsaus 5/48	Tietoja neuvostoupseerien korkeimmista opinnoista	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat	Koulutus	24.07.1948	Katsaus 6/48	Tietoja neuvostoarmeijan upseerikoulutuksesta, sotakorkeakouluista ym. koulutukseen liittyvistä asioista	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1948	T-21398/24	Muut asevoimat	Sodankuva	02.09.1948	Katsaus 7/48	Otteita ven. kirjoituksista, jotka käsittelevät psv:jen ja pst:n sekä niiden käyttöperiaatteiden kehitystä	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat		13.9.1948	Katsaus 8/48	Tietoja neuvostoarmeijan urheilusta ja liikuntakasvatuksesta	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat		24.9.1948	Katsaus 9/48	Mieskohtaisen varustuksen kehitys neuvostoarmeijassa	
1948	T-21398/24	Sodankuva		25.9.1948	Katsaus 10/48	Panssariaseen tulevaisuus	
1948	T-21398/24	Sodankuva		21.10.1948	Katsaus 11/48	Otteita ven. kirjoituksista, jotka käsittelevät eräitä pioneerialaan kuuluvia kysymyksiä	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat		10.11.1948	Katsaus 12/48	NL:n asevoimien järjestyssääntö	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat	Organisaatiot	3.12.1948 ja 5.12.1948	Katsaus 13/48	I osa: Johtavat periaatteet Ruotsin v:n 45 puol. komitean mietinnöstä ja yhteenvedo ylipääll. lausunnosta, II osa: Puolustuslaitoksen uudelleenjärjestely	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat		17.12.1948	Katsaus 14/48	Ruotsin puol. voimain ylipääll. marrask. 1948 tekemä esitys Ruotsin puol. valmiuden tehostamiseksi	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat	Organisaatiot	16.12.1948	Katsaus 15/48	Ruotsin armeijan ps. prikaatien uudelleenjärjestely	
1948	T-21398/24	Muut asevoimat	Koulutus	31.12.1948	Katsaus 16/48	USA:n maavoimien upseerien koulutusohjelma	
1949	T-21398/16	Sotatekniikka		8.1.1949	Katsaus 1/49	Ps. kalustokuvastoa ja -tietoja	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Sekalaiset	21.1.1949	Katsaus 2/49	NL:n kunniamerkit	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Vahvuudet	18.1.1949	Katsaus 3/49	Tanskan merivoimat	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Vahvuudet	19.1.1949	Katsaus 4/49	Norjan merivoimat	
1949	T-21398/16	Sotatekniikka		2.2.1949	Katsaus 5/49	Katsaus maailman sotilasilmailuun vuoden vaihteessa 1948/1949	
1949	T-21398/16	Sotatekniikka	Asejärjestelmät	2.2.1949	Katsaus 6/49	Tietoja USA:n rekyylittömistä aseista ja psv:sta	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Vahvuudet	8.3.1949	Katsaus 7/49	Katsaus Englannin laivastoon	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Koulutus	3.3.1949	Katsaus 8/49	USA:n Merikadettikoulun uusista kasvatusmenetelmistä	
1949	T-21398/16	Politiikka		11.3.1949	Katsaus 9/49	NL:n hallinnollinen jako	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Organisaatiot	21.3.1949	Katsaus 10/49	USA:n uudet divisioonat	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Vahvuudet	30.3.1949	Katsaus 11/49	Katsaus Ruotsin merivoimiin	21/Ulk./Db/henk kuvaus tietojen alkuperästä; ”eri lähteistä saadut tiedot” ja Tukholman sot.am luott. saamat tiedot

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Vahvuudet	6.4.1949	Katsaus 12/49	Katsaus USA:n laivastoon	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Koulutus	1.6.1949	Katsaus 13/49	Ruotsin asevelvollisten 9kk:n palvelusajasta saatuja kokemuksia	
1949	T-21398/16	Sotilaspolitiikka		23.6.1949	Katsaus 14/49	Sveitsin liittoneuvoston käsityksiä valaliiton puolustusvoimista ja eräistä maanpuolustusta koskevista kysymyksistä	
1949	T-21398/16	Sotilaspolitiikka		7.10.1949	Katsaus 15/49	Katsaus Jugoslavian sotilaspoliittiseen asemaan	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Koulutus	19.10.1949	Katsaus 16/49	Tietoja Neuvostoliiton sotakouluista	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Harjoitukset	8.11.1949	Katsaus 17/49	Länsiliiton laivastojen yhteisharjoitus kesällä 1949	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Koulutus	22.11.1949	Katsaus 18/49	Tietoja Neuvostoliiton pakollisesta sotilaallisesta esikoulutuksesta ja vapaaehtoisista sot. järjestöistä	
1949	T-21398/16	Muut asevoimat	Vahvuudet	10.12.1949	Katsaus 19/49	Ranskan merivoimat	
1950	T-21398/69	Sotilaspolitiikka		13.9.1950	Sot.pol.tietoja 1/50	Ei otsikkoa	lähteenä lännen Moskovan sasm:t
1950	T-21398/69	Sotilaspolitiikka		28.9.1950	Sot.pol.tietoja 2/50	Ei otsikkoa	Venäl. esitelmä
1950	T-21398/69	Sotilaspolitiikka		23.10.1950	Sot.pol.tietoja 3/50	Tilanteen kehitys USA:ssa	Sasm Washingtonissa
1950	T-21398/69	Sotilaspolitiikka		26.10.1950	Sot.pol.tietoja 4/50	Ei otsikkoa	Sasm Moskovassa
1950	T-21398/69	Muut asevoimat		24.1.1950	Katsaus 1/50	Ruotsin laivaston uutisrakennusohjelmista	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	23.1.1950	Katsaus 2/50	Ruotsin ilmavoimien johto ja organisaatio	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat		2.2.1950	Katsaus 3/50	Ranskan maavoimien uusi perustehtävä (1)	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	23.2.1950	Katsaus 4/50	Ranskan maavoimien asevelvollisten koulutus	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	23.2.1950	Katsaus 5/50	Norjan puolustuslaitoksen ylijohdon järjestely	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	3.3.1950	Katsaus 6/50	Tanskan puolustuksen ylijohdo nyt ja tulevaisuudessa	
1950	T-21398/69	Sotilaspolitiikka		23.3.1950	Katsaus 7/50	Sveitsin puolustuskysymys (3)	
1950	T-21398/69	Sodankuva		30.4.1950	Katsaus 8/50	Ranskalainen käsitys partisaaneista	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	9.8.1950	Katsaus 9/50	Norjan uusi puolustuslaitos hahmottumassa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat		9.8.1950	Katsaus 10/50	Tanskan puolustus 1950	
1950	T-21398/69	Operaatiotaito	Harjoitus, koulutus	22.9.1950	Katsaus 11/50	Englannin Reinin armeijan taisteluharjoitukset Saksassa	
1950	T-21398/69	Sotatekniikka		13.9.1950	Katsaus 12/50	Suojat ja niiden rakenne (NL)	
1950	T-21398/69	Operaatiotaito	Sodankuva, koul.	17.10.1950	Katsaus 13/50	Selostus USA:n suuresta ilmakuljetussotaharjoituksesta, ns. "Exercise Swarmer"ista"	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	14.1.1950	Ilmoitus 1/50	Ranskan maa-, meri-, ja ilmavoimien johto	
1950	T-21398/69	Talous, sotateollisuus		18.1.1950	Ilmoitus 2/50	Matkakertomus käynnistä Rolls-Royce-tehtailla Derby'ssa marrask. 1949	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	27.1.1950	Ilmoitus 3/50	Ranskan maavoimien koulut	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	3.2.1950	Ilmoitus 4/50	Merijv.-sotilaille asetettavat vaatimukset	
1950	T-21398/69	Sodankuva		4.2.1950	Ilmoitus 5/50	Laivaston yleisiä määritelmiä (NL)	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	10.2.1950	Ilmoitus 6/50	Omantunnonarkojen käsittely Englannin puolustusvoimissa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	9.2.1950	Ilmoitus 7/50	Omantunnonarkojen käsittely Ranskassa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	10.2.1950	Ilmoitus 8/50	Tietoja neuvostoarmeijan perusyksiköiden kokoonpanosta	
1950	T-21398/69	Sekalaiset		27.2.1950	Ilmoitus 9/50	Ruotsin uusin jäänsärkijä	
1950	T-21398/69	Sodankuva	Operaatiotaito	27.2.1950	Ilmoitus 10/50	Meridesanttioperaatio NL:n ohjesääntöjen valossa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat		3.3.1950	Ilmoitus 11/50 ja 12/50	Selostus kenttälinjaukset (NL) 1 ja 2	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	1.3.1950	Ilmoitus 13/50	Naisten koulutus USA:n laivastossa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat		3.3.1950	Ilmoitus 14/50	Merisotatukikohdat (NL)	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	8.3.1950	Ilmoitus 15/50	Englannin ylimmän sotilasjohdon organisaatio	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot ja taktiikka	8.3.1950	Ilmoitus 16/50	Brittiläisen merijv:n asema ja käyttö	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	10.3.1950	Ilmoitus 17/50	Asevelvollisten koulutusajat eri maissa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	17.3.1950	Ilmoitus 18/50	Laskuvarjohyppy NL:ssa	
1950	T-21398/69	Sotateknikka		20.3.1950	Ilmoitus 19/50	Kehitystä ja aseutuksia USA:n armeijassa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat		21.3.1950	Ilmoitus 20/50	Ranskan armeijan käyttämät kuljetusvälineet	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus, sotateknikka	24.3.1950	Ilmoitus 21/50	"Kuivan maan" koululaivoja USA:n laivastossa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus, sodankuva	30.3.1950	Ilmoitus 22/50	Alaskan sotaharjoitus (Exercise Sweetbriar) 13.-23.2.50	
1950	T-21398/69	Koulutus		31.3.1950	Ilmoitus 23/50	Kaksi engl. filmiä	
1950	T-21398/69	Sotateknikka		31.3.1950	Ilmoitus 24/50	Kehitys USA:n merivoimissa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	1.4.1950	Ilmoitus 25/50	Vapaaehtoisesta päällystökoulutuksesta Ruotsissa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	1.4.1950	Ilmoitus 26/50	Befälsutbildningen vid Danmarks landstriderkrafter	
1950	T-21398/69	Sotateknikka		5.4.1950	Ilmoitus 27/50	Kehitys USA:n ilmavoimissa	
1950	T-21398/69	Sekalaiset		6.4.1950	Ilmoitus 28/50	Valtiosalaisuuksien säilyttäminen NL:ssa	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	3.4.1950	Ilmoitus 29/50	Ajatuksia sot. kasvatuksesta NL:ssa	
1950	T-21398/69	Sekalaiset	Koulutus	12.4.1950	Ilmoitus 30/50	Tietoja NL:n hiihtourheilusta	
1950	T-21398/69	Sotaharjoitus	Koulutus	13.4.1950	Ilmoitus 31/50	Engl.-ransk. laivastoharjoitus Välimerellä maaliskuussa 1950	
1950	T-21398/69	Talous		15.4.1950	Ilmoitus 32/50	Englannin puolustusmenoarvio v. 1950-51	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	15.4.1950	Ilmoitus 33/50	Vertaileva taulukko lentoyoukkojen muodostelmien nimityksistä	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Operaatiotaito	17.4.1950	Ilmoitus 34/50	Tykistön toiminta vuoristomaastossa (Ranska)	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Materiaali	17.4.1950	Ilmoitus 35/50	Ransk. alppijääkäriin int. varusteet	
1950	T-21398/69	Sekalaiset		17.4.1950	Ilmoitus 36/50	Ranskan suksimuseo	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	17.4.1950	Ilmoitus 37/50	Ranskalaisen pion.rykm. sillanrak. esitys	
1950	T-21398/69	Sekalaiset		19.4.1950	Ilmoitus 38/50	Tietoja naisten apupalv. järjestöistä Sveitsissä	
1950	T-21398/69	Sekalaiset	Tutkimus	24.4.1950	Ilmoitus 39/50	Neuvostolaisen sotatieteen etevämyydestä porvarilliseen sotatieteen nähden	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat		25.4.1950	Ilmoitus 40/50	Sveitsin armeijan palv.ohjesäännön uudistus	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	28.4.1950	Ilmoitus 41/50	Ruotsin uudesta jv. prikaatista	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	26.4.1950	Ilmoitus 42/50	Asevelv. koulutusajat eri maissa	
1950	T-21398/69	Sotaharjoitus	Sodankuva	26.4.1950	Ilmoitus 43/50	Karibian sotaharjoitus (Portrex) 25.2.-11.3.1950	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	2.5.1950	Ilmoitus 44/50	Norjan vahvistettu rykmentti	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	24.5.1950	Ilmoitus 45/50	RAF:n ohjaajakoulutus	
1950	T-21398/69	Sekalaiset			Ilmoitus 46/50	Stalinin mielipiteitä Clausewitzista	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot		Ilmoitus 47/50	Ruotsin jv:n organisaatio rauhan ja sodan aikana	
1950	T-21398/69	Talous		8.6.1950	Ilmoitus 48/50	Puolustusbudj. osuus eri maiden kokonaisbudjeteista	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	16.6.1950	Ilmoitus 49/50	Ilmavoimien teknillinen palvelu alemmissa portaisissa (NL)	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	9.8.1950	Ilmoitus 50/50	Ruotsin sotakorkeakoulun organisaatio ja toiminta	
1950	T-21398/69	Vierailu	Sotatekniikka	10.8.1950	Ilmoitus 51/50	Käynti Gloster'in lentokonetehaissa (Englanti)	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot		Ilmoitus 52/50	Sveitsin ilmatorjunnan uudelleenjärjestelysuunnitelma	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Materiaali		Ilmoitus 53/50	Sveitsin armeijan moottorointi	
1950	T-21398/69	Vierailu	Sotatekniikka	12.9.1950	Ilmoitus 54/50	Käynti Hawker-tehtailla (Englanti)	
1950	T-21398/69	Vierailu	Sotatekniikka	15.9.1950	Ilmoitus 55/50	Tutustumiskäynti Pratt & Whitney Aircraft Corp. 24.7.1950 (USA)	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1950	T-21398/69	Vierailu	Sotatekniikka	15.9.1950	Ilmoitus 56/50	Tutustumiskäynti laivaston lentoasemalla Quonset'issä (Rhode Island) 26.7.1950	
1950	T-21398/69	Vierailu	Sotatekniikka	18.9.1950	Ilmoitus 57/50	Tutustumiskäynti Boston'in laivastotelakalla	
1950	T-21398/69	Vierailu		19.9.1950	Ilmoitus 58/50	Tutustumiskäynti Rannikkovartiokoulussa 25.7.50 (USA)	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	20.9.1950	Ilmoitus 59/50	Ranskan uudet ilmavoimat	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Sekalaiset	25.9.1950	Ilmoitus 60/50	Joukko-osastoneuvostot Ruotsin puolustusvoimissa	
1950	T-21398/69	Sotatekniikka		2.10.1950	Ilmoitus 61/50	Tietoja engl. panssarikalustosta	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	27.10.1950	Ilmoitus 62/50	Selostus näytösluonteisesta taisteluharjoituksesta (Englanti)	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Materiaali	26.10.1950	Ilmoitus 63/50	Ranskan armeijan moottoroinnista	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Koulutus	26.10.1950	Ilmoitus 64/50	It. joukkojen koulutuksesta Ruotsissa	
1950	T-21398/69	Sekalaiset		7.11.1950	Ilmoitus 65/50	Vs. suojien rakennusohjelma Sveitsissä	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat		10.11.1950	Ilmoitus 66/50	Ranskalaisen kodinturvan perustaminen	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot, sodankuva	11.11.1950	Ilmoitus 67/50	Uutta USA:n sotavoimien ilmavoimien organisaatiosta ja sotakokemuksista	
1950	T-21398/69	Strategia		11.11.1950	Ilmoitus 68/50	Formosan kysymys	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Sotatekniikka	13.11.1950	Ilmoitus 69/50	Tietoja ranskal. ps.- ja pst-kalustosta	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Sotatekniikka, sodankuva	14.11.1950	Ilmoitus 70/50	Ps.vaunukysymys USA:ssa	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	14.11.1950	Ilmoitus 71/50	Yhdysvaltain armeijan uudelleenjärjestely	
1950	T-21398/69	Sodankuva		17.11.1950	Ilmoitus 72/50	Amerikkalaisia sotakokemuksia	
1950	T-21398/69	Sotatekniikka		17.11.1950	Ilmoitus 73/50	Uusia ranskalaisia krh.malleja	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Materiaali	18.11.1950	Ilmoitus 74/50	Amer. jv.divisioonan aseistus ja kalusto	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Organisaatiot	18.11.1950	Ilmoitus 75/50	USA:n puolustusvoimien laajentamissuunnitelmia	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Järjestelyt	22.11.1950	Ilmoitus 76/50	Tietoja asevelvollisuuden suorittamisesta Englannissa	
1950	T-21398/69	Sotilasmaantiede	Strategia	23.11.1950	Ilmoitus 77/50	Mikä on Elbe-linja?	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Materiaali	12.12.1950	Ilmoitus 78/50	Englannin maavoimien kuljetuskalusto	
1950	T-21398/69	Vierailu	Sotatekniikka	12.12.1950	Ilmoitus 79/50	Käynti Pericival-tehtailla (Englanti)	
1950	T-21398/69	Muut asevoimat	Sotatekniikka	16.12.1950	Ilmoitus 80/50	Kaksi uutta ransk. haupitsia	
1950	T-21398/69	Talous	Sotatekniikka	28.12.1950	Ilmoitus 81/50	Mitä maksaa nykyaikainen panssaridivisioona?	
1951	T-21398/21	Sodankuva		13.1.1951	Katsaus 1/51	Korean ilmasodan kokemuksia	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1951	T-21398/21	Operaatiotaito, taktiikka	Sotatekniikka	23.2.1951	Katsaus 2/51	Nykyaikainen sukellusvene ja sen torjunta	
1951	T-21398/21	Politiikka	Sekalaiset	2.3.1951	Katsaus 3/51	Ulkomaalaisten käsityksiä Suomesta ja suomalaisista	Julkisista lähteistä
1951	T-21398/21	Muut asevoimat	Organisaatiot	6.3.1951	Katsaus 4/51	USA:n meri-jv.-divisioona	
1951	T-21398/21	Muut asevoimat	Organisaatiot	18.4.1951	Katsaus 5/51	Ei sotilaallisen puolustuksen alueellinen sa-organisaatio Ruotsissa	
1951	T-21398/21	Talous		30.4.1951	Katsaus 6/51	Budjettitietoja eri maista	
1951	T-21398/21	Sotilasstrategia	Operaatiotaito	7.5.1951	Katsaus 7/51	Miten Eisenhower tulee puolustamaan Eurooppaa?	Liddell-Hartin kirjoituksen mukaan
1951	T-21398/21	Sotilaspolitiikka		8.5.1951	Katsaus 8/51	Norjan hallituksen ohjelma puolustusvalmiuden tehostamiseksi vuosina 1951-52	
1951	T-21398/21	Sotilaspolitiikka	Strategia	15.5.1951	Katsaus 9/51	Tietoja Norjan puolustusvalmisteluista	Sis. oper.-strategisen arvion hyökkääjän toiminnasta
1951	T-21398/21	Muut asevoimat	Organisaatiot	25.5.1951	Katsaus 10/51	Tanskan puolustuksen alueellinen organisaatio	
1951	T-21398/21	Muut asevoimat	Koulutus	13.6.1951	Katsaus 11/51	Ruotsin uusi kertausharjoitusjärjestelmä ja sen soveltaminen vuosina 1951-52	
1951	T-21398/21	Sodankuva		7.7.1951	Katsaus 12/51	Kokemuksia Korean maasodankäynnistä	
1951	T-21398/21	Muut asevoimat		28.7.1951	Katsaus 13/51	Tietoja NL:n asevoimista	Julkiset lähteet, 2 USA, 1 Englanti
1951	T-21398/21	Talous		21.9.1951	Katsaus 14/51	Tietoja eri maiden menoarvioista	
1951	T-21398/21	Sodankuva	Operaatiotaito	4.10.1951	Katsaus 15/51	Amfibioperaatioista	
1951	T-21398/21	Strategia	Sotilaspolitiikka	6.10.1951	Katsaus 16/51	Pohjois-Atlantin liiton puolustusjärjestelyjen nykyinen vaihe	
1951	T-21398/21	Sotatekniikka		10.10.1951	Katsaus 17/51	Engl. uusi 7.11 mm:n automaattikiv., malli E.M.2	
1951	T-21398/21	Sotatekniikka		20.10.1951	Katsaus 18/51	Belgialainen kevyt automaattikivääri malli FN 7.11.	
1951	T-21398/21	Sotatekniikka	Vierailu	22.10.1951	Katsaus 19/51	Farnboroughin ilmailunäyttely 11.-16.9.51	
1951	T-21398/21	Operaatiotaito	Harjoitus, koulutus	30.10.1951	Katsaus 20/51	Länsi-Euroopan alueella pidetty ilmasotaharjoitus ”Cirrus”	
1951	T-21398/21	Sotatekniikka		30.9.1951	Katsaus 21/51	Havaintoja lentotukilaiva ”Illustrious’ilta”	
1951	T-21398/21	Operaatiotaito, taktiikka	Harjoitus, koulutus	5.11.1951	Katsaus 22/51	Englannin ilmapuolustuksen suuri sotaharjoitus ”Pinnacle” syksyllä 1951	
1951	T-21398/21	Operaatiotaito, taktiikka	Harjoitus, koulutus	12.11.1951	Katsaus 23 I/51	Englannin Reinin-armeijan syysotaharjoitus v. 1951	
1951	T-21398/21	Operaatiotaito, taktiikka	Harjoitus, koulutus	12.11.1951	Katsaus 23 II/51	Erillisiä havaintoja Englannin Reinin-armeijan syysotaharjoituksilta v. 1951	Harjoitus Jalkaväen ja panssariyksiköiden yhteistoiminnasta Englannin armeijassa
1951	T-21398/21	Muut asevoimat	Organisaatiot	27.11.1951	Katsaus 24/51	Tietoja engl. yöhävittäjälentorykmentistä	
1952	T-21398/18	Operaatiotaito, taktiikka	Koulutus	21.1.1952	Katsaus 1/52	Maavoimien sotaharjoitukset Etelä-Ruotsissa 1.-8.10.51	Yhtymä-tason harjoitus

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1952	T-21398/18	Muut asevoimat	Organisaatiot	13.2.1952	Katsaus 2/52	USA:n PL.M:n ja armeija kokoonpano	
1952	T-21398/18	Muut asevoimat	Vahvuudet	21.2.1952	Katsaus 3/52	YK:n laivastovoimat Korean sodassa	
1952	T-21398/18	Muut asevoimat	Organisaatiot, taktiikka	28.2.1952	Katsaus 4/52	USA:n armeijan sissijoukot	
1952	T-21398/18	Muut asevoimat	Organisaatiot	29.2.1952	Katsaus 5/52	USA:n armeijan jv-divisioonan kokoonpano	
1952	T-21398/18	Sotatekniikka		20.5.1952	Katsaus 6/52	Tietoja uusista maavoimien tst.-välineistä	
1952	T-21398/18	Sotilaspolitiikka	Strategia, Vahvuudet	15.9.1952	Katsaus 7/52	Tietoja USA:n ja Länsi-Euroopan sotavarustelujen nykyisestä vaiheesta	vrt. sot.pol.tietoja 3/50, USA:n
1952	T-21398/18	Muut asevoimat	Organisaatiot	5.9.1952	Katsaus 8/52	USA:n maahanlaskudivisioona	
1952	T-21398/18	Taktiikka		7.3.1952	-	Jalkaväen ja panssariyksiköiden yhteistoiminnasta Englannin armeijassa	
1952	T-21398/18	Taktiikka		7.4.1952	-	Panssarijoukkojen käytöstä	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Sotilapolitiikka, strategia, organisaatiot	23.4.1953	Katsaus 1/53	Tietoja Skandinavian maiden puolustusvoimista	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka	Organisaatiot	8.9.1953	Katsaus 2/53	Tietoja ilmatorjuntatykistön viimeaikaisesta kehityksestä	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka	Organisaatiot	9.9.1953	Katsaus 3/53	Tietoja panssariaseen viimeaikaisesta kehityksestä	
1953	T-21398/78	Sotilaspolitiikka	Strategia, organisaatiot	24.9.1953	Katsaus 4/53	Yhdysvaltain kansallisen puolustuksen organisaatio	Liittyy ulko.os. katsaukseen 2 13.2.1952
1953	T-21398/78	Sotatekniikka	Organisaatiot	31.10.1953	Katsaus 5/53	Tietoja kenttätykistön viimeaikaisesta kehityksestä	
1953	T-21398/78	Strategia	Operaatiotaito, harjoitus	16.12.1953	Katsaus 6/53	Pohjois-Atlantin liiton (NATO:n) yhteisestä merisotaharjoituksesta "Mainbrace" syksyllä 1952	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka		29.12.1952	Tiedoitus 1/53	Tutustuminen Southamptoniin sijoitettuihin Decca Radar Co:n tutkiin	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka			Tiedoitus 2/53	Tietoja USA:n laivaston hävittäjistä	
1953	T-21398/78	Sotilasstrategia			Tiedoitus 3/53	Pohjois-Atlantin liiton ja sitä vastassa olevan itäisen valtaryhmittymän Euroopan alueella olevat sotilaalliset voimat vuoden 1953 alussa	
1953	T-21398/78	Koulutus			Tiedoitus 4/53	Kertomus sot.asiamiehille 11.12.52 järjestetystä tilaisuudesta tutustua jalkaväen Kad. kouluun (Inf KS).	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Taistelutekniikka, vierailu	19.1.1953	Tiedoitus 5/53	Kertomus tutustumismatkasta Kuninkaalliseen Svea Artilleriregementet'iin sen ollessa ampumarjoituksissa Skillingarydin leirillä	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Vierailu		Tiedoitus 6/53	Kertomus tutustumismatkasta Kuninkaalliseen Bergslagens Artilleriregement'iin 15.-16.12.52	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Vahvuudet		Tiedoitus 7/53	Ranskan laivasto	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Vahvuudet		Tiedoitus 8/53	Katsaus Ranskan ilmavoimiin	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus		Tiedoitus 9/53	Englannin ilmapuolustuksen sotaharjoitus ”Ardent” syksyllä 1952	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Organisaatiot		Tiedoitus 10/53	Tietoja englantilaisista yhtymistä	
1953	T-21398/78	Hallinto	Organisaatiot		Tiedoitus 11/53	Englannin Maavoimaministeriö	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat			Tiedoitus 12/53	Tietoja USA:n maavoimista	
1953	T-21398/78	Operaatiotaito, taktiikka		26.2.1953	Tiedoitus 13/53	Ps. vaunujen ja ps. jalkaväen yhteistoiminta periaatteista hyökkäyk- sessä amerikkal. ps.div:n puitteissa	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat			Tiedoitus 14/53	Tietoja USA:n ilmavoimista	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat			Tiedoitus 15/53	Tietoja USA:n merivoimista	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Kehitysohjelmat		Tiedoitus 16/53	Englannin puolustusvoimien kehitysohjelma varainhoitovuotena 1953-1954	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka			Tiedoitus 17/53	Ranskan atomikokeilut	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat			Tiedoitus 18/53	Tietoja Englannin laivastosta	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka			Tiedoitus 19/53	Selostus sotilasamiesten tutustumiskäynnistä Bristol-tehtaalla	
1953	T-21398/78	Strategia			Tiedoitus 20/53	Suezin kanava ja Egypti	
1953	T-21398/78	Talous	Budjetit		Tiedoitus 21/53	Englannin puolustusmenoarvio	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Kehitysohjelmat		Tiedoitus 22/53	Englannin laivaston kehitysohjelma varainhoitovuotena 1953-1954	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Kehitysohjelmat		Tiedoitus 23/53	Englannin ilmavoimien kehitysohjelma varainhoitovuotena 1953- 1954	
1953	T-21398/78	Hallinto	Organisaatiot		Tiedoitus 24/53	Englannin Maavoimaministeriö	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Kehitysohjelmat		Tiedoitus 25/53	Englannin armeijan kehitysohjelma varainhoitovuotena 1953-1954	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Vierailu	16.5.1953	Tiedoitus 26/53	Kertomus tutustumismatkasta Kuninkaalliseen Upplands Regemen- tet’iin Upsalaan 14.-15.11.52	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Vierailu	16.5.1953	Tiedoitus 27/53	Kertomus sotilasamiesten matkasta Kuninkaalliseen Hälsinge Re- gementet’iin Gävleen 3.-4.12.52	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Harjoitus, sotakokemuk- set, sotatekniikka	17.4.1953	Tiedoitus 28/53	Tietoja USA:n talvisotaharjoituksista, Koreasta ja atomiräjätysko- keiluista	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus	16.5.1953	Tiedoitus 29/53	Monsin reserviupseerikoulu	
1953	T-21398/78	Hallinto		28.4.1953	Tiedoitus 30/53	Englannin Hankintaministeriö (Ministry of Supply)	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat		9.5.1953	Tiedoitus 31/53	Ranskan maavoimien lentokuvakeskuksessa järjestely ja toiminta	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka		26.5.1953	Tiedoitus 32/53	Englannin armeijan uudet panssaroidut ajoneuvot	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus	27.5.1953	Tiedoitus 33/53	Torjuntahävittäjien tutkakoulutuksesta Englannissa	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat		22.6.1953	Tiedoitus 34/53	Yleiskatsaus USA:n puolustusvoimiin	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Vierailu	18.8.1953	Tiedoitus 35/53	Kertomus sotilasiamiehille järjestetystä käynnistä Infantriskjutsskolanissa (Inf SS) 25.2.53	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus, vierailu	18.8.1953	Tiedoitus 36/53	Kertomus sotilasiamiesmatkasta seuraamaan Krigsskolanin harjoitusta Järvan harjoitusalueella 6.2.53	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus, vierailu	18.8.1953	Tiedoitus 37/53	Kertomus sotilasiamiesmatkasta IV ja V Milojen sotaharjoitukseen Avastassa 18.-20.3.53	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus, harjoitus	13.8.1953	Tiedoitus 38/53	Harjoitus ”Lex II Carnid – 53”	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus, vierailu	18.8.1953	Tiedoitus 39/53	Kertomus tutustumiskäynnistä Kungl Skånska Pansarregementet’iin 11.-14.2.53	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka		20.8.1953	Tiedoitus 40/53	Tietoja englantilaisista panssarivaunuista, miehistönkuljetusvaunuista sekä moottoriajoneuvoista	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka		20.8.1953	Tiedoitus 41/53	Tietoja englantilaisten pioneerien raivaus- ja maansiirtovälineistöistä	
1953	T-21398/78	Sodankuva	Taktiikka	3.9.1953	Tiedoitus 42/53	Tykistö Koreassa	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus, vierailu	9.6.1953	Tiedoitus 43/53	Selostus käynnistä 25 Mhl Div:ssa, Mhl koulussa ja it-koulussa	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus	9.9.1953	Tiedoitus 44/53	Tietoja panssarijoukkojen koulutuksesta Ranskassa	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus, operaatiotaito		Tiedoitus 45/53	Tietoja Englannin laskuvarjojoukoista ja materiaalin lentokuljetuksista	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Koulutus, operaatiotaito	15.9.1953	Tiedoitus 46/53	Tietoja englantilaisten pioneeritoiminnasta	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka			Tiedoitus 47/53	Daytonin lentonäyttely	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka			Tiedoitus 48/53	Lentonäytös Tushinon lentokentällä 23.8.53	
1953	T-21398/78	Sotatekniikka			Tiedoitus 49/53	Kertomus käynnistä englantilaisessa tykistön mittausyksikössä 23.-26.8.53	
1953	T-21398/78	Sotaharjoitus	Sodankuva	5.11.1953	Tiedoitus 50/53	Operation Mariner (NATO)	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat			Tiedoitus 51/53	Tietoja ilmapuolustuksesta (USA)	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat	Organisaatiot		Tiedoitus 52/53	Tietoja USA:n ps-divisioonasta	
1953	T-21398/78	Muut asevoimat			Tiedoitus 53/53	Englannin ilmavalvontajoukot	
1953	T-21398/78				Tiedoitus 54/53	Käynti Fort Knoxissa	
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka	Strategia, sodank.	2.8.1954	Katsaus 1/54	Katsaus maailman tämänhetkiseen sotilaalliseen tilanteeseen	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Organisaatiot	22.9.1954	Katsaus 2/54	USA:n merijdivisioonan kokoonpanossa tapahtuneet muutokset	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka		4.9.1954	Katsaus 3/54	Kesän 1954 sotilaspoliittiset tapahtumat	
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka		16.9.1954	Katsaus 4/54	Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun alkupuolella 1954	
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka		1.10.1954	Katsaus 5/54	Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1954	
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka		16.10.1954	Katsaus 6/54	Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun alkupuolella 1954	
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka		1.11.1954	Katsaus 7/54	Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun loppupuolella 1954	
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka		16.11.1954	Katsaus 8/54	Sotilaspoliittiset tapahtumat marraskuun alkupuolella 1954	
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka		1.12.1954	Katsaus 9/54	Sotilaspoliittiset tapahtumat marraskuun loppupuolella 1954	
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka		16.12.1954	Katsaus 10/54	Sotilaspoliittiset tapahtumat joulukuun alkupuolella 1954	
1954	T-21398/79	Sotilaspolitiikka	Strategia	16.11.1954	Katsaus 11/54	Katsaus Länsi-Saksan tulevan armeijan luomisen edellytyksiin tämänhetkisten käsitysten valossa	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	1.2.1954	Tiedoitus 1/54	Lentokoulutuksesta Englannin ilmavoimissa	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	5.1.1954	Tiedoitus 2/54	Ranskan maavoimien viestikoulu (L'Ecole d'Application des Transmissions)	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	13.2.1954	Tiedoitus 3/54	RAF:n teknillinen ammattikoulu	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	5.3.1954	Tiedoitus 4/54	RAF:n pommituslennoston taisteluharjoitusyksikkö	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Organisaatiot	-	Tiedoitus 5/54	Tietoja ranskalaisen divisioonan organisaatiosta ja taisteluvälineistä	
1954	T-21398/79	Sotilasstrategia		24.3.1954	Tiedoitus 6/54	Emämaan turvallisuustoiminnan järjestely Ranskassa	
1954	T-21398/79	Matkakertomus	Koulutus	-	Tiedoitus 7/54	Kertomus tutustumiskäynnistä Ingenjörregimentet' 1:een (Ing 1) 15.-16.12.53	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Vahvuudet, organisaatiot	20.4.1954	Tiedoitus 8/54	Katsaus Ranskan ilmavoimiin ja niiden kehitykseen lähitulevaisuudessa	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Vahvuudet, organisaatiot	20.4.1954	Tiedoitus 9/54	Kehityksen suuntaviivoja Ranskan maavoimissa v. 1954	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Vahvuudet	22.4.1954	Tiedoitus 10/54	Tietoja Englannin ilmavoimien kehitysohjelmasta varainhoitovuotena 1954-55.	
1954	T-21398/79	Sotatekniikka		8.5.1954	Tiedoitus 11/54	Eräitä tietoja ranskalaisesta kauko-ohjattavasta panssarintorjuntaraketista. S S 10.	
1954	T-21398/79	Matkakertomus		18.5.1954	Tiedoitus 12/54	Käynti Norlhissa 19.-20.4.54	Norfolk
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Sodankuva, koulutus, asetekniikka	20.5.1954	Tiedoitus 13/54	Yhdysvaltain ilmavoimien tulivoiman esittely 9.5.1954	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	31.5.1954	Tiedoitus 14/54	Yhdysvaltain ilmavoimien elektroniikkakoulu	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	1.6.1954	Tiedoitus 15/54	Selostus Englannin armeijan jalkaväen taistelukoulusta	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1954	T-21398/79	Sotaharjoitus	Sodankuva, operaatiotaito	25.6.1954	Tiedoitus 16/54	”Spear Head”	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	26.6.1954	Tiedoitus 17/54	Englannin ilmavoimien lentoperuskoulutusyksikkö	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	26.6.1954	Tiedoitus 18/54	Englannin ilmavoimien lentotäydennuskoulutusyksikkö	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	26.6.1954	Tiedoitus 19/54	Lentävän henkilöstön valinta Englannin ilmavoimiin	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	19.6.1954	Tiedoitus 20/54	Tietoja Englannin meripuolustuksen sammakkomiestoiminnasta	
1954	T-21398/79	Sotaharjoitus	Sodankuva, operaatiotaito	27.7.1954	Tiedoitus 21/54	Harjoitus ”Flash Burn”	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Operaatiotaito	12.8.1954	Tiedoitus 22/54	Ranskan merivoimien tehtävät rauhan ja sodan aikana	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Koulutus	12.8.1954	Tiedoitus 23/54	Tietoja Englannin armeijan maavoimien Reserviupseerikoulusta	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Sotatekniikka	12.8.1954	Tiedoitus 24/54	Tietoja englantilaisista tykistöä	
1954	T-21398/79	Matkakertomus	Koulutus	2.9.1954	Tiedoitus 25/54	Tutustumiskäynti Fort Mc Person’issa, Fort Jackson’issa ja Fort Benninginissä	
1954	T-21398/79	Muut asevoimat	Ohjesäännöt	30.10.1954	Tiedoitus 26/54	Tietoja Ruotsin armeijan ohjesääntökirjallisuudesta	
1954	T-21398/79	Strategia		30.11.1954	Tiedoitus 27/54	USA:n miestarve ja sen täyttäminen	
1954	T-21398/79	Strategia	Talous	-	Tiedoitus 28/54	Puolustusmenot eräissä maissa	
1955	T-21398/84	Sotatekniikka	Operaatiotaito	18.1.1955	Katsaus 1/55	Asealan nykyinen kehitys ulkomailla ja meillä	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		15.1.1955	Katsaus 2/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat joulukuun loppupuolella 1954 ja tammikuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotatekniikka		28.1.1955	Katsaus 3/55	Asealan nykyinen kehitystaso ulkomailla	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.2.1955	Katsaus 4/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat tammikuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		17.2.1955	Katsaus 5/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat helmikuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.3.1955	Katsaus 6/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat helmikuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		16.3.1955	Katsaus 7/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat maaliskuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.4.1955	Katsaus 8/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat maaliskuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotatekniikka		1.4.1955	Katsaus 9/55	NATO:n kivääri ja patruuna	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.4.1955	Katsaus 10/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat huhtikuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Muut asevoimat	Sotatekniikka, operaatiotaito	27.4.1955	Katsaus 11/55	Katsaus Neuvostoliiton Merivoimiin	
1955	T-21398/84	Sotatekniikka	Operaatiotaito	1.4.1955	Katsaus 12/55	Käsityksiä atomiaseiden vaikutuksesta sodankäyntiin	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1955	T-21398/84	Strategia		25.3.1955	Katsaus 13/55	Katsaus Englannin puolustuslaitoksen kehitykseen vuoden 1955-56 puolustusmenoarvion ja sen johdosta käytyjen parlamenttikeskustelujen valossa	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		2.5.1955	Katsaus 14/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat huhtikuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		15.5.1955	Katsaus 15/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat toukokuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.6.1955	Katsaus 16/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat toukokuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka	Strategia	16.6.1955	Katsaus 17/55	Sotilaalliset voimasuhteet maailmassa	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		16.6.1955	Katsaus 18/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat kesäkuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.7.1955	Katsaus 19/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat kesäkuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Strategia		8.7.1955	Katsaus 20/55	Kanada sotilasmaana	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		15.7.1955	Katsaus 21/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat heinäkuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.8.1955	Katsaus 22/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat heinäkuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		16.8.1955	Katsaus 23/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat elokuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.9.1955	Katsaus 24/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat elokuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		16.9.1955	Katsaus 25/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.10.1955	Katsaus 26/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat syyskuun loppupuolella 1955	J.K. Paasikiven vierailu Moskovassa. Porkkalan palauttaminen. YVA-sopimuksen uusiminen.
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		15.10.1955	Katsaus 27/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun alkupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Strategia		19.10.1955	Katsaus 28/55	Katsaus Ranskan siirtomaavallan tämänhetkiseen tilanteeseen Afrikassa	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.11.1955	Katsaus 29/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat lokakuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		16.11.1955	Katsaus 30/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat marraskuun alkupuolella 1955	Sisältää liitteen 2 ”Amerikkalaisia mielipiteitä Suomen talouspolitiikasta” Suom. U.S. News & World Report 11.11.55
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		1.12.1955	Katsaus 31/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat marraskuun loppupuolella 1955	
1955	T-21398/84	Sotilaspolitiikka		16.12.1955	Katsaus 32/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat joulukuun alkupuolella 1955	Suomen YK-jäsenyys
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		2.1.1956	Katsaus 33/55	Sotilaspoliittiset tapahtumat joulukuun loppupuolella 1955	
1956	T-21398/89	Organisaatiot	Sodankuva	7.1.1956	Katsaus 1/56	Joukkojen ilmatorjunnasta ja sen tulevasta kehityksestä eräiden maiden armeijoissa	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1956	T-21398/89	Strategia		13.2.1956	Katsaus 2/56	Siirtomaakäsymyksen historiallinen tausta ja nykyinen vaihe	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		1.2.1956	Katsaus 3/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat tammikuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		21.1.1956	Katsaus 4/56	Katsaus Yhdysvaltojen sotilaalliseen asemaan vuonna 1955	
		Sotilaspolitiikka, strategia	Muut asevoimat	21.1.1956	Katsaus 5/56	Katsaus Kanadan puolustuslaitoksen asemaan v. 1955	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		1.2.1956	Katsaus 6/56	Katsaus Englannin sotilaalliseen asemaan vuoden 1955 kehityksen ja tapahtumien valossa	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		24.1.1956	Katsaus 7/56	Katsaus Ranskan sotilaalliseen asemaan vuoden 1955 kehityksen ja tapahtumien valossa	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		30.1.1956	Katsaus 8/56	Katsaus Ruotsin sotilaalliseen asemaan vuonna 1955	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		30.1.1956	Katsaus 9/56	Katsaus Norjan sotilaalliseen asemaan vuonna 1955	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		30.1.1956	Katsaus 10/56	Katsaus Tanskan sotilaalliseen asemaan vuonna 1955	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		30.1.1956	Katsaus 11/56	Katsaus Neuvostoliiton sotilaalliseen asemaan vuonna 1955	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		2.3.1956	Katsaus 12/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat helmikuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka			Katsaus 13/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat maaliskuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		2.5.1956	Katsaus 14/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat huhtikuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		1.6.1956	Katsaus 15/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat toukokuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		2.7.1956	Katsaus 16/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat kesäkuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		13.8.1956	Katsaus 17/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat heinäkuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		3.9.1956	Katsaus 18/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat elokuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		1.10.1956	Katsaus 19/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat syyskuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		1.11.1956	Katsaus 20/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		15.11.1956	Katsaus 21/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat marraskuun alkupuolella 1956	
1956	T-21398/89	Sotilaspolitiikka		1.12.1956	Katsaus 22/56	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat marraskuun loppupuolella 1956	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		5.1.1957	Katsaus 1/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat joulukuussa 1956	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		15.1.1957	Katsaus 2/57	Varsovan sotilasasiamiehen katsaus vuoteen 1956	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka	Strategia	22.1.1957	Katsaus 3/57	Katsaus Englannin sotilaalliseen asemaan vuoden 1956 kehityksen ja tapahtumien valossa	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		1.2.1957	Katsaus 4/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat tammikuussa 1957	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka	Strategia	20.1.1957	Katsaus 5/57	Katsaus Ranskan sotilaallisen aseman kehitykseen 1956	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka	Strategia	5.2.1957	Katsaus 6/57	Suomen Moskovan sotilasasiamiehen kertomus vuodelta 1956	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka	Strategia	22.2.1957	Katsaus 7/57	Washingtonin sotilasasiamiehen kertomus vuodelta 1956	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka	Strategia	22.2.1957	Katsaus 8/57	Katsaus Kanadan sotilaalliseen asemaan v 1956	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka	Strategia	15.2.1957	Katsaus 9/57	Vuosikatsaus Ruotsista, Norjasta ja Tanskasta 1.1.-31.12.1956	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		1.3.1957	Katsaus 10/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat helmikuussa 1957	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		1.4.1957	Katsaus 11/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat maaliskuussa 1957	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		2.5.1957	Katsaus 12/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat huhtikuussa 1957	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		1.6.1957	Katsaus 13/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat toukokuussa 1957	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		29.6.1957	Katsaus 14/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat kesäkuussa 1957	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		31.8.1957	Katsaus 15/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat heinä - elokuussa 1957	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		1.10.1957	Katsaus 16/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat syyskuussa 1957	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		1.11.1957	Katsaus 17/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat syyskuussa 1957	Huom. alkuperäisessä asiakirjan otsikoinnissa on virhe. Katsaus käsittelee loka-kuuta
1957	T-21398/99	Strategia	Sotilasmaantiede	11.11.1957	Katsaus 18/57	Katsaus Volgan vesistön vesirakennustöihin kuudennen 5-vuotissuunnitelman aikana	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		2.12.1957	Katsaus 19/57	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat marraskuussa 1957	
1957	T-21398/99	Sotilaspolitiikka		1.12.1957	Katsaus 20/57	Toisen maailmansodan jälkeiset poliittiset ja sotilaalliset liittoumat, voimasuhteet ja niistä tehtäviä johtopäätöksiä	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		7.1.1958	Katsaus 1/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat joulukuussa 1957	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		1.2.1958	Katsaus 2/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat tammikuussa 1958	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka	Strategia	23.1.1958	Katsaus 3/58	Lontoon sotilasasiamiehen vuosikatsaus	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka	Strategia	12.2.1958	Katsaus 4/58	Washingtonin sotilasasiamiehen vuosikatsaus	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka	Strategia	10.2.1958	Katsaus 5/58	Moskovan sotilasasiamiehen vuosikatsaus	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka	Strategia		Katsaus 6/58	Pariisin sotilasasiamiehen vuosikatsaus	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka	Strategia	10.1.1958	Katsaus 7/58	Varsovan sotilasasiamiehen vuosikatsaus	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		1.3.1958	Katsaus 8/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat helmikuussa 1958	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka	Strategia	12.2.1958	Katsaus 9/58	Vuosikatsaus Ruotsista, Norjasta ja Tanskasta ajalta 1.1.-31.12.1957	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		1.4.1958	Katsaus 10/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat maaliskuussa 1958	
1958	T-21398/58	Strategia	Ydinaseet	26.3.1958	Katsaus 11/58	Katsaus 1/58 (Lontoon sotilasiamiehen)	Käsittelee Englannin keski- matkan ydinohjuksia
1958	T-21398/58	Talous	Strategia	2.5.1958	Katsaus 12/58	Katsaus NL:n valtionbudjetin kehitykseen sodanjälkeisinä vuosina	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		2.5.1958	Katsaus 13/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat huhtikuussa 1958	
1958	T-21398/58	Politiikka		22.5.1958	Katsaus 14/58	NL:n poliittiset mahtimiehet	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		5.6.1958	Katsaus 15/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat toukokuussa 1958	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		1.8.1958	Katsaus 16/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat kesä-heinäkuussa 1958	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka	Strategia		Katsaus 17/58	Keski-Idän tilanne	
1958	T-21398/58			1.9.1958	Katsaus 18/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat elokuussa 1958	
1958	T-21398/58	Muut asevoimat	Strategia	8.9.1958	Katsaus 19/58	Maanpuolustuksen johdon uudelleenjärjestely Englannissa	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		1.10.1958	Katsaus 20/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat syyskuussa 1958	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		3.11.1958	Katsaus 21/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1958	
1958	T-21398/58	Sotilaspolitiikka		1.12.1958	Katsaus 22/58	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat marraskuussa 1958	
1959	T-21398/60	Sotilaspolitiikka		2.1.1959	Katsaus 1/59	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat joulukuussa 1958	
1959	T-21398/60	Sotilaspolitiikka		3.2.1959	Katsaus 2/59	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat tammikuussa 1959	
1959	T-21398/60	Muut asevoimat, organisaatiot	Strategia	20.2.1959	Katsaus 3/59	Yhdysvaltain ylimmän johdon uudelleenjärjestelyt sekä puolustusministeriön, maa-, meri-, ja ilmavoimien tehtävät	
1959	T-21398/60	Sotilaspolitiikka		2.3.1959	Katsaus 4/59	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat helmikuussa 1959	
1959	T-21398/60	Muut asevoimat	Organisaatiot, koulutus	16.3.1959	Katsaus 5/59	Ruotsin merivoimien johto ja meripuolustuksen alueellinen järjestely sekä tietoja merivoimien koulutuksesta	
1959	T-21398/60	Sotilaspolitiikka		2.3.1959	Katsaus 6/59	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat maaliskuussa 1959	
1959	T-21398/60	Muut asevoimat	Strategia		Katsaus 7/59	Katsaus 1/59 (Lontoon sotilasiamiehen) Englannin puolustuksen Valkoisesta kirjasta	Käsittelee puolustushaarojen varustamista ja ydinaseita
1959	T-21398/60	Sotilaspolitiikka		2.5.1959	Katsaus 8/59	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat huhtikuussa 1959	
1959	T-21398/60	Politiikka	Strategia	20.5.1959	Katsaus 9/59	Nykyiseen kansainvälispoliittiseen tilanteeseen vaikuttavat strategiset tekijät	
1959	T-21398/60	Sotilaspolitiikka		1.6.1959	Katsaus 10/59	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat toukokuussa 1959	
1959	T-21398/60	Sotilaspolitiikka		1.9.1959	Katsaus 11/59	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.6.-31.8.1959	
1959	T-21398/60	Politiikka	Organisaatiot		Katsaus 12/59	Neuvostoliiton ylimmän johdon organisaatio	

Vuosi	Kansio	Luokitus	Tarkenne	Pvm	Asiakirja	Otsikko	Huom
1959	T-21398/60	Sotilaspolitiikka		15.10.1959	Katsaus 13/59	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.9.-15.10.1959	
1959	T-21398/60	Strategia	Sodankuva	9.11.1959	Katsaus 14/59	Lontoon sotilasasiamiehen katsaus 3/59	Englannin strateginen iskuvoima, ydinaseet
1959	T-21398/60	Sotilaspolitiikka		4.12.1959	Katsaus 15/59	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 15.10.-30.11.1959	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		7.1.1960	Katsaus 1/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat joulukuussa 1959	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		2.2.1960	Katsaus 2/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat tammikuussa 1960	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		16.3.1960	Katsaus 3/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.2.-15.3.1960	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		4.5.1960	Katsaus 4/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 15.3.-30.4.1960	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		3.6.1960	Katsaus 5/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat toukokuussa 1960	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		2.7.1960	Katsaus 6/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat kesäkuussa 1960	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		5.9.1960	Katsaus 7/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat heinä-elokuussa 1960	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		3.10.1960	Katsaus 8/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat syyskuussa 1960	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka	Strategia	24.11.1960	Katsaus 9/60	Tärkeimmät poliittiset ja sotilaalliset liittoumat sekä niissä tapahtuneet muutokset	Liittyy katsaukseen 20/57, liittoumat, voimasuhteet ja niistä tehtäviä johtopäätöksiä
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		1.11.1960	Katsaus 10/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat lokakuussa 1960	
1960	T-21398/115	Sotilaspolitiikka		5.12.1960	Katsaus 11/60	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat marraskuussa 1960	
1961	T-21398/61	Sotilaspolitiikka		5.1.1961	Katsaus 1/61	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat joulukuussa 1960	
1961	T-21398/61	Sotilaspolitiikka		1.5.1961	Katsaus 1/61	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.1.-30.4.1961	
1961	T-21398/61	Sotilaspolitiikka		1.9.1961	Katsaus 2/61	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.5.-31.8.1961	
1961	T-21398/61	Sotilaspolitiikka	Strategia, sodankuva	28.8.1961	Tutkielma	Arvioita Pohjois-Euroopan asemasta suursodan näyttämönä	
1961	T-21398/61	Sotilaspolitiikka		2.5.1962	Katsaus 1/62	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.1.-30.4.1962	
1961	T-21398/61	Sotilaspolitiikka		1.9.1962	Katsaus 2/62	Sotilaspoliittiset maailmantapahtumat 1.5.-31.8.1962	
1961	T-21398/61	Sotilaspolitiikka		17.2.1962		Suomen sotilaspoliittinen asema	Esitelmä Ruotsin Maanpuolustuskorkeakoulun
				2.1.1962	Katsaus 3/61	Sotilaspoliittiset tapahtumat 1.9.-31.12.1961	

